

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

BİNA BİLGİSİ PROGRAMI

MİMARİ ÇEVREDE DEĞİŞME SÜRECİNİN ANALİZİ
ULUS-ÇANKAYA AKSI (ANKARA) ÜZERİNDE BİR DENEME

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

DOKTORA TEZİ

Yük. Müh. Mimar Mustafa KANDİL

AĞUSTOS - 1987

TRABZON

7408

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

BİNA BİLGİSİ PROGRAMI

MİMARİ ÇEVREDE DEĞİŞME SÜRECİNİN ANALİZİ
ULUS-ÇANKAYA AKSI (ANKARA) ÜZERİNDE BİR DENEME

Yük.Müh.Mimar. Mustafa KANDİL

Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde
"Doktor"
Unvanının Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 14 Mayıs 1987
Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 3 Ağustos 1987

Tez Danışmanı : Doç.Dr. D.Zafer ERTÜRK

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Kutsal ÖZTÜRK

Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Dr. Fikret EVCİ

Enstitü Müdürü: Prof.Dr. Ömer ALPTEKİN

Ağustos 1987

TRABZON

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
SOMMAIRE	III
TEZ PLANI	XII
GİRİŞ : TÜRKİYE'DE MİMARİ ÇEVREDEKİ UZUN SÜRELİ DÖNÜŞÜMSÜZ DEĞİŞME OLGUSU.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM : ÇALIŞMADA PROBLEM, AMAÇ VE YÖNTEM.....	4
İKİNCİ BÖLÜM : ULUS-ÇANKAYA AKSI MİMARİ ÇEVRESİNDEKİ UZUN SÜRELİ (1923-1982) DÖNÜŞÜMSÜZ DEĞİŞİM SÜRECİNİN ANALİZİ.....	18
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM : TEZ SONUÇLARI.....	145
NOTLAR	158
FOTOĞRAF KAYNAKLARI	167
BİBLİYOGRAFYA	168
ÖZGEÇMİŞ	172

Ö Z E T

Türkiye, Cumhuriyet'le birlikte, çok yönlü ve hızlı bir değişme/gelişme süreci içine girmiştir. Bu süreç içinde, kentsel mimari çevrede geri dönülemez bir şekilde değişmeler olmaktadır.

Bu tez çalışmasında; mimari tasarıma veri sağlamak amacıyla, mimari çevredeki uzun süreli dönüşümsüz değişim sürecinin analizi ele alınmaktadır. Bu çerçevede içinde, önce uygun bir yöntem belirlenmekte, sonra bu yöntemle seçilmiş bir alandaki süreç analiz edilmektedir.

Çalışma bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır.

Giriş'te: Türkiye'de mimari çevredeki uzun süreli dönüşümsüz değişme olgusu üzerinde durulmaktadır.

Birinci Bölüm'de: Tez çalışmasının problemi, amacı ve yöntemi açıklanmaktadır. Problem iki yanlıdır; birinci yan analiz yönteminin belirlenmesi, ikincisi ise zaman ve mekan olarak sınırlandırılmış bir alandaki mimari çevre evriminin açıklanmasıdır. Başkent Ankara'nın hızlı değişme ve gelişmesi göz önüne alınarak, Ulus-Çankaya aksı mimari çevresinin 1923-1982 yılları arasındaki değişimi araştırma alanı olarak seçilmiştir. Çalışmanın amacı, problem gibi, iki yanlıdır; birincisi mimari çevre evrimi analizinde kullanılabilecek bir yöntem belirlemek, ikincisi de, bu yöntemle yapılacak analiz sonucu mimari tasarıma veri sağlamaktır.

Problem ve amacın açıklanmasından sonra, çalışmanın yöntemi kuramsal alandaki incelemeler sonucu belirlenmektedir. Araştırma konusu karmaşık ve devingen bir bütünlük olarak göz önüne alındığından, yöntem belirleme çalışmalarına sistemler yaklaşımı üzerinde başlanmıştır. Burada karşılaşılan bazı kuramsal sorunlar nedeniyle inceleme felsefi arka plana doğru derinleştirilmiş ve sonuçta 'Nitelikler', 'Yansımalar', 'Bağıntılar' ve 'Kavramlaştırma' adımlarından oluşan bir yöntem tanımına varılmıştır. Bu yöntem araştırma alanında kullanılmak üzere önerilmiştir.

İkinci Bölüm'de : Önerilen dört adımlı yöntemle Ulus-Çankaya aksı mimari çevresindeki uzun süreli (1923 - 1982) dönüşümsüz değişim sürecinin analizi denenmiştir. Analizde yöntemin adımları birinciden başlayarak sıra ile uygulanmıştır. Birinci adım 'Nitelikler' de; çevre parçalarının nitelikleri, ikinci adım 'Yansımalar'da; her parçaya ait çeşitli bilgiler, üçüncü adım 'Bağıntılar'da; her yansımaya grubunun çeşitli ilişki ve etkileşimleri belirlenmekte ve son adım olan 'Kavramlaştırma'da; elde edilen bilgilerin sentezi ile, incelenen süreç belirlenmiş olan sınırlar içinde bir bütünlük halinde betimlenmektedir.

Üçüncü Bölüm'de: Tez sonuçları verilmektedir. Burada, önce, yöntemin kullanılabilirliği tartışılmış ve mimari çevredeki uzun süreli dönüşümsüz değişim süreci analizi için uygun olduğu sonucuna varılmıştır. Sonra da, araştırma alanından elde edilen bilgilerin mimari tasarım açısından değerlendirilmesi üzerine tartışma ve öneriler yapılmıştır.

SOMMAIRE

La présente thèse de doctorat qui essaie d'analyser le processus de transformation évolutive à l'environnement architectural sur l'axe d'Ulus-Çankaya dans la période du 1923-1982, comprend l'introduction et trois chapitres.

Introduction: Sur le fait de transformation évolutive à l'environnement architectural en Turquie.

En Turquie, les changements multiples qui avaient été commencés à la structure de la société dès le 1923 par les réformes républicaines, s'accélérent avec les années 1950 en prenant de nouvelles dimensions démographique, industrielle, urbaine, etc. Ceci, c'est le processus de transformation de société agraire en société industrielle. Dans une telle transformation qui a eu lieu en longue-période, c'est-à-dire évolutive, des villes et des formes architecturales urbaines aussi se transforment et passent irréversiblement d'une forme en autre. Les architectes ne sont pas contents d'une telle mutation à l'environnement dans laquelle disparaît la langue ou sémiotique architecturale, et ils se plaignent de ne pas contrôler cette formation.

Premier chapitre: Le problème, le but de travail et la méthode d'analyse.

Il s'agit ici d'un problème qui a deux aspects dont l'un, c'est d'analyser le processus de transformation à l'environnement architectural sur un domaine limité au temps et à l'espace: Ce domaine est l'axe d'Ulus-Çankaya dans la période du 1923-1982, à Ankara la capitale de la

République turque. L'autre aspect du problème, c'est la détermination d'une méthode utilisable pour l'analyse.

Ce travail a principalement deux buts: Le premier est d'exposer des facteurs qui constituent le processus de transformation, ou d'éclairer le mécanisme de celui-ci. On peut utiliser des connaissances qui résultent d'une telle analyse comme des données servant à la conception architecturale. Le deuxième but est d'obtenir une méthode utilisable pour analyser un processus de transformation à l'environnement architectural

Le problème de la thèse est envisagé comme une totalité en devenir. C'est pourquoi, pour déterminer la méthode d'analyse, on a étudié la théorie générale des systèmes. Mais, on a trouvé ici quelques questions théoriques comme, par exemple, le concept de "totalité", de "temps", de "modèle", "les principes ou propositions de système", etc. Afin d'éclaircir ces questions, on a approfondi l'étude en arrière-plan philosophique de la théorie des systèmes. Et on a arrivé ainsi au système philosophique chez G.W.F. Hegel. Hegel, dans ce système philosophique, considère comme la méthode le mouvement du concept lui-même; et les déterminations de ce mouvement comme celles de la méthode. Le mouvement du concept est donné dans "le Jugement". Car, juger c'est déterminer le concept.

Hegel expose ce sujet dans "le Doctrine du Concept" qui est la troisième section de "La Science de La Logique". On y pose quatre moments suivants auxquels se développe le concept dans "Le Jugement": 1) Jugement quantitatif, 2) Jugement réflexif, 3) Jugement de nécessité, et 4) Jugement du concept.

Ces moments dans le jugement déterminent d'une part la direction et les pas principaux du développement du concept, d'autre part ceux de la méthode, comme la considère Hegel. On peut dire que, chez Hegel, la forme de la méthode et la forme du développement du concept s'identifient.

En conséquence, on a défini la méthode pour notre recherche en considérant les moments comme les pas, ainsi:

- 1) Jugement quantitatif considéré comme le premier pas de la méthode s'appellera les qualités. Etant donné que le problème (l'environnement architectural) a l'existence immédiate, l'acte principale est d'observer des qualités ou aspects du problème. On obtient ainsi, par perception sensible, les connaissances simples concernant les parties de l'environnement.
- 2) Jugement réflexif considéré comme le deuxième pas de la méthode s'appellera les réflexions. On exprime, sous le terme de réflexion, de diverses déterminations et particularités inobservables à l'oeil nu des parties. On précise ces réflexions pour la plupart par des documents. Celles-ci peuvent être concernant la date de construire d'un bâtiment, sa fonction, son architecte, son modèle architectural ou n'importe quelle, etc.
- 3) Jugement de nécessité considéré comme le troisième pas de la méthode s'appellera les rapports. Le terme de rapport implique ici des relations de toutes sortes; rapport de causalité, action/influence, etc. A ce pas, on examine comment ces réflexions rendent et/ou se rendent médiate, sous/par quelles conditions. Après avoir classifié les réflexions en groupes, on détermine des facteurs qui leur donnent l'existence.
- 4) Jugement du concept considéré comme le quatrième pas de la méthode s'appellera la conceptualisation. A ce dernier pas, on détermine des rapports entre les groupes de réflexion et produire ainsi un tissu des relations et des interactions, dans lequel certains groupes se lient entre eux. Ceci, c'est la totalité conceptuelle; la reproduction, par la pensée, de l'objet qui était le problème au commencement. C'est là que l'on expose le problème avec son déterminité.

La méthode déterminée est exposée par le tableau suivant. On propose cette méthode à quatre pas pour l'analyse du processus de transformation à l'environnement architectural.

LES PAS	OBJECTIF/OPÉRATION	TECHNIQUES
<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">Connaissance simple de l'apparence (Connaissance analytique)</p> <p>LE PAS 1. QUALITÉS</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Déterminer l'apparence à l'environnement architectural. - Déterminer qualités observables à l'oeil nu des parties (jardin, statue, usager, bâtiment, etc.) de l'environnement. Qualités de masse du bâtiment: Unique/morcélé, forme géométrique, ordre contigu/séparé/etc., nombre d'étages/appendices, etc. Qualités de facade du bâtiment: Ordre général (plate/ courbée/morcélée/etc.) fenêtre (bande verticale/horizontale/mur rideau/etc.), avant-toit, matière/couleur/texture, entrée principale, etc. 	<ul style="list-style-type: none"> - Observation simple/ a l'oeil nu. - Photographie. - Expression orthographique et graphique. - Relevé. - Film, slide, video. - Etc.
<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">Connaissance simple de l'apparence (Connaissance analytique)</p> <p>LE PAS 2. RÉFLEXIONS</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Déterminer autres qualités que l'apparence inobservables à l'oeil nu (connaissances, en général, qui se trouvent derrière l'apparence). - Découvrir des connaissances qui appartiennent à bâtiment et à son histoire, à style architectural, à architecte, à projet, à particularités technologiques et d'usages, etc. 	<ul style="list-style-type: none"> - Observation des documents - Interview. - Recherche sur littérature. - Questionnaire. - Etc.
<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">Connaissance compliquée de l'essence (Connaissance synthétique)</p> <p>LE PAS 3. RAPPORTS</p>	<ul style="list-style-type: none"> - D'abord classifier des réflexions en groupes, ensuite déterminer des rapports de chaque groupe de réflexion (déterminer personnes, faits, facteurs, etc. qui influencent et/ou constituent la formation du groupe). 	<ul style="list-style-type: none"> - Observation des documents. - Recherche sur littérature. - Interview. - Commentaire. - Etc.
<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">Connaissance compliquée de l'essence (Connaissance synthétique)</p> <p>LE PAS 4. CONCEPTUALISATION</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Déterminer des rapports entre les groupes de réflexion. Produire un tissu des relations et des interactions. - Se représenter, par synthèse des connaissances obtenues, le tissu dans les limites du problème, et manifester ainsi une totalité conceptuelle. 	<ul style="list-style-type: none"> - Recherche sur littérature. - Interprétation et appréciation des données.

La Méthode proposée pour l'analyse du processus de transformation évolutive à l'environnement architectural.

Deuxième chapitre: Analyse du processus de transformation évolutive à l'environnement architectural sur l'axe d'Ulus-Çankaya dans la période du 1923-1982.

On essaie ici la méthode proposée pour l'analyse. L'application commence par le premier pas, elle continue par le deuxième et le troisième pas, et elle est achevée par le quatrième pas, comme la suivante:

1. Le pas des qualités: En divisant l'environnement architectural sur l'axe d'Ulus-Çankaya en sept divisions, on a observé des parties de chaque division, on a photographié leurs aspects.

2. Le pas des réflexions: On a examiné des particularité diverses de chaque partie.

3. Le pas des rapports: On a classifié les réflexions obtenues en sept groupes principaux. Ensuite, on a examiné les groupes séparément. Voici les sept groupes et leurs rapports résumés:

1) "Union et Progrès, 1908-1918 (İttihat ve Terakki)", "Forces Nationalistes (Kuvayi Milliye)", "La Grande Assemblée Nationale à Ankara, 23 Avril 1920", "Mustafa Kemal Atatürk, 1881-1938", etc.:

Ce sont les événements et le personnage importants dans l'histoire de Turquie, qui contient la dernière période et l'anéantissement de l'Empire Ottoman, la première guerre mondiale, l'armistice de Mondros, la guerre d'indépendance nationale, la proclamation de la République Turque, le traité de Lausanne, les réformes républicaines et la fondation d'un État tout moderne.

2) "Le premier courant nationaliste en architecture Turque":

Il est né au 1909 sous la politique de l'Union et Progrès, est arrivé jusqu'au 1930. Un courant tout-à-fait éclecticiste profitant des motifs de l'architecture classique Ottoman au dix-septième siècle.

3) "Les architectes étrangers":

Des l'année 1926, par la réaction contre le courant dit 'nationale' et non-moderne à Ankara, on voit les architectes y venir, tels T. Post, C. Holzmeister, E. Eglie, B. Taut, etc. Ils ont eu du style moderne, dit le cubisme.

4) "Le deuxième courant nationaliste en architecture Turque":

Les recherches commencées sur la maison Turque ancienne par le séminaire d'architecture nationale en 1934, réaction contre architectes étrangers et l'architecture cubiste, influences de l'idéologies en Europe, et de divers facteurs ont crée une atmosphère qui fai naître, apres la mort d'Atatürk, ce courant en architecture durant de 1939 à 1952 en Turquie.

5) "Architecture Moderne":

On explique, ici, le style rationnel, irrationnel, international, etc. Puis, on examine le processus de formation de ces styles dans l'histoire, et, leurs influences sur l'architecture Turque sous la République.

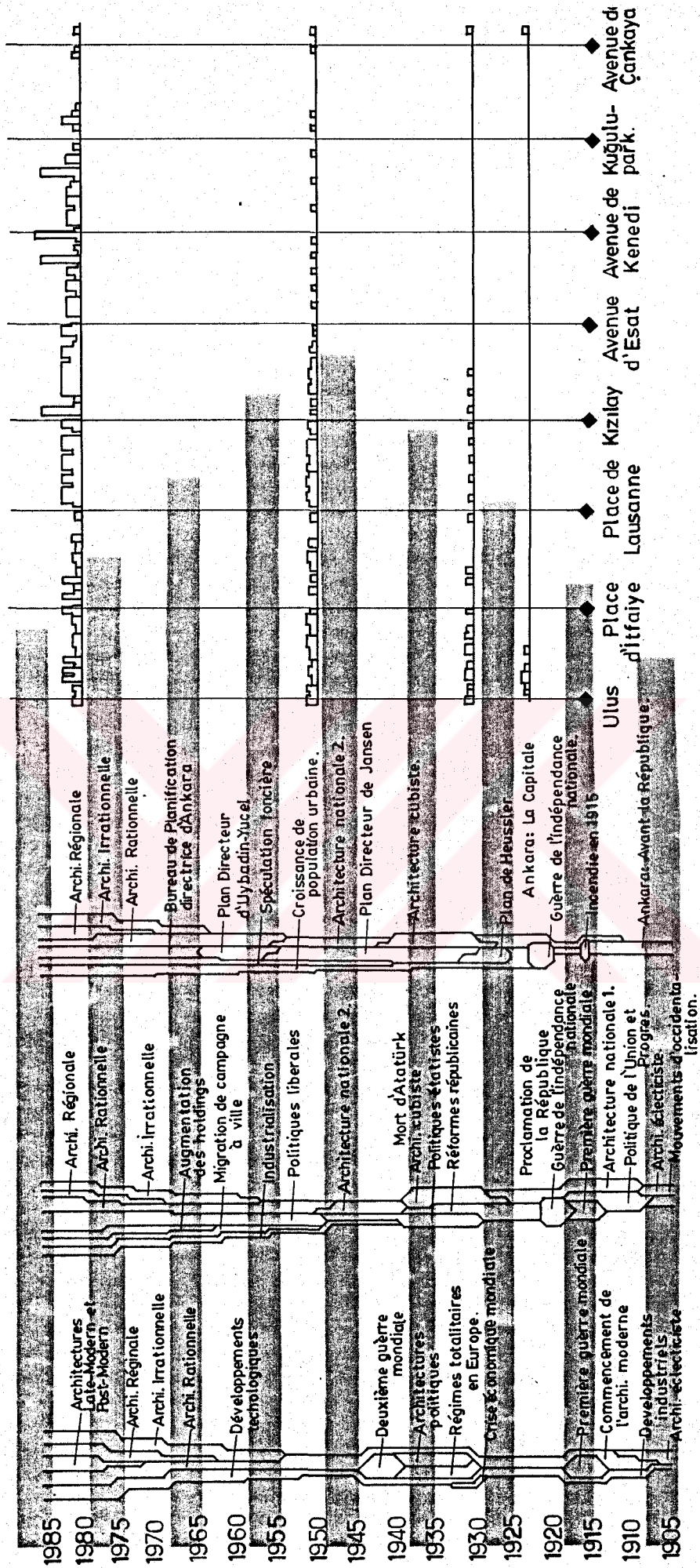
6) "Planification de la capitale Ankara":

Planifier et bâtir la capitale Ankara comme une ville moderne, c'était identique, d'après les dirigéants, avec le succes du régime républicain. Apres les premiers travaux d'urbanisation destinés à résoudre la question du logement par la réalisation du plan da Monsieur Heussler à Yenisehir, on a organisé en 1928 le concours intrernational pour un schéma directeur d'urbanisme d'Ankara, et on a choisi le plan de Monsieur H. Jansen. Ce plan a déterminé le trait général de l'axe d'Ulus-Çankaya. Mais l'augmentation incessante de population urbaine et la spéculation foncière, surtout apres la mort d'Atatürk, ont rendu inutile le plan de Jansen vers 1950. En 1954, on a obtenu le nouveau schéma directeur de Messieurs R. Uybadin-N. Yücel par l'organisation du deuxième concours international. Les mêmes facteurs ont modifié ce plan aussi vers l'année 1969. Dès cette date, on a établi le bureau permanent de planification directrice d'Ankara, lié au ministère de l'équipement et du logement.

7) "Usagers, fonctions principales et le processus d'utilisation à l'environnement architectural sur l'axe":

Ici, on a groupé d'abord des usagers en trois groupes sociaux; supérieur, moyen et inférieur, et des fonctions en quatre groupes; fonctions d'État, fonctions économiques et commerciales, fonction d'habitat et des espaces verts. Ensuite, on a examiné des rapports de chaque groupe. En tant que le processus d'utilisation, on a étudié les relations entre ces groupes à partir du 1923 au 1982. On comprend que la fonction de la capitale est la cause fondamentale du développement foudroyant de la ville. Cette fonction, avec autres fonctions urbaines, étaient à Ulus qui était le centre alors ayant un caractère traditionnel. Après le déplacement des ministères d'Ulus à Kızılay, en vertu du plan de Jansen, la Grande Assemblée Nationale de Turquie aussi s'y est déplacée en 1960. Des fonctions économiques et commerciales ont suivi ces déplacements. En 1960, le deuxième centre ayant un caractère tout moderne s'est manifesté à Kızılay. Ici, les prix du sol et des loyers se sont haussés fortement, la fonction d'habitat a dû y quitter et appartements se sont modifiés en bureaux d'affaire. On a construit de hautes bâtiments en démolissant des immeubles anciens. Dès 1970, Kızılay est devenu le seul centre. La densité des fonctions économiques et commerciales, culturelle s'y est augmentée. Entre celles-ci, il y a des holdings et de grosses firmes qui ont affaire à l'échelle du pays et mondiale. En dernières années, on a réalisé les deux grands espaces verts à cause de pollution de l'air. On voit que la modernisation progresse sur l'axe entier. L'axe d'Ulus-Çankaya rend et se rend médiateur à l'échelle du pays et mondiale par l'intermédiaire de son utilisation.

4. Le pas de la conceptualisation: Ceci, c'est le dernier pas de la méthode et de l'analyse. On détermine ici les rapports entre les groupes de réflexion, et on produit ainsi un tissu des relations et des interactions. Ce tissu, dans les limites du problème, est la totalité conceptuelle. Elle est expliquée schématiquement au tableau suivant:

MONDE   TURQUIE   ANKARA   L'AXE D'ULUS-ÇANKAYA (SILHOUETTES)

Explication schématique de la totalité conceptuelle

Troisième chapitre: Conclusions de la thèse

On donne, ici, les conclusions sur l'utilisation de la méthode, et sur l'appréciation du processus analysé pour la conception architecturale.

La méthode appliquée à l'analyse a la capacité de saisir et d'expliquer un processus de transformation à l'environnement architectural.

On peut apprécier les connaissances qui résultent de l'analyse du processus architectural sur l'axe, comme des données pour la conception architecturale. On peut considérer ces données comme une contribution aussi à la détermination des traits généraux de l'architecture Turque sous la République.

L'axe d'Ulus-Çankaya est un axe de la capitale. Il englobe non seulement les exemples des styles architecturaux et un processus architectural, mais aussi les souvenirs concrétisés dans l'espace, de la fondation d'un État et des réformes républicaines. C'est la raison pour laquelle, on ne doit pas laisser au hasard la formation future de l'environnement architectural sur l'axe.

T E Z P L A N I

GİRİŞ

TÜRKİYE'DE MİMARİ ÇEVREDEKİ UZUN SÜRELİ DÖNÜŞÜMSÜZ DEĞİŞME OLGUSU...	1
--	---

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ÇALIŞMADA PROBLEM, AMAÇ VE YÖNTEM.....	5
1.1. PROBLEMİN BELİRLENMESİ	5
1.2. ÇALIŞMANIN AMACI	5
1.3. MİMARİ ÇEVRE ANALİZİ İLE İLGİLİ ÇALIŞMALARA GENEL BİR BAKIŞ.	6
1.4. ARAŞTIRMA YÖNTEMİNİN ÖNERİLMESİ	7
1.4.1. Mimarlıkta Sistem Yaklaşımları Üzerine	7
1.4.2. Sistemler Yaklaşımının Bazı Kuramsal Sorunları Üzerine.....	9
1.4.3. Felsefe Alanındaki İnceleme	11
1.4.4. Önerilecek Yöntemin Açıklanması	15

İKİNCİ BÖLÜM

2. ULUS-ÇANKAYA AKSI MİMARİ ÇEVRESİNDEKİ UZUN SÜRELİ (1923-1982) DÖNÜŞÜMSÜZ DEĞİŞİM SÜRECİNİN ANALİZİ	19
2.1. YÖNTEMİN BİRİNCİ ADIMI NİTELİKLER: MİMARİ ÇEVREDEKİ NİTELİKLERİN BELİRLENMESİ	19
2.2. YÖNTEMİN İKİNCİ ADIMI YANSIMALAR: YANSIMALARIN BELİRLENMESİ,	54
2.3. YÖNTEMİN ÜÇÜNCÜ ADIMI BAĞINTILAR: YANSIMA GRUPLARININ BAĞINTILARININ BELİRLENMESİ	67
2.3.1. Birinci Yansımalar Grubu ("İttihat ve Terakki", "Kuvayı Milliye", "İlk Büyük Millet Meclisi" ve "Mustafa Kemal Atatürk")'nun bağintıları.....	68
2.3.2. İkinci Yansımalar Grubu ("Birinci Ulusal Mimarlık Akımı")'nun Bağintıları.....	71
2.3.3. Üçüncü Yansımalar Grubu ("Yabancı Mimarlar")'nun Bağintıları.....	74
2.3.4. Dördüncü Yansımalar Grubu ("İkinci Ulusal Mimarlık Akımı")'nun Bağintıları.....	77

2.3.5. Beşinci Yansıma Grubu ("Çağdaş Mimarlık")'nın Bağlantıları.....	80
2.3.5.1. Çağdaş Mimarlık Hareketinin Ortaya Çıkması ve Gelişmesi	81
2.3.5.1.1. Hareket Öncesi Tarihsel Süreç..	81
2.3.5.1.2. İlk Dönem: 1919-1929.....	83
2.3.5.1.3. 1930-1939 Dönemi.....	84
2.3.5.1.4. 1940-1960 Dönemi	85
2.3.5.1.5. 1960'tan Günümüze.....	86
2.3.5.2. Çağdaş Mimarlık Hareketi İçindeki Bazı Biçimlendirme Anlayışları	88
2.3.5.2.1. Rasyonel Mimarlık Anlayışı.....	88
2.3.5.2.2. İrrasyonel Mimarlık Anlayışı... ..	90
2.3.5.2.3. Diğer Bazı Anlayışlar	91
2.3.5.3. Çağdaş Mimarlığın Sonrası	93
2.3.5.4. Çağdaş Mimarlık Hareketi İle Ulus-Çankaya Aksı Üzerindeki Mimarlık Stilleri Arasındaki Bağlantılar	95
2.3.5.4.1. Birinci Ulusal Mimarlık Akımı: 1930 Yılına Kadar.....	95
2.3.5.4.2. Kübik Mimarlık: 1926-1940.....	96
2.3.5.4.3. İkinci Ulusal Mimarlık Akımı: 1944-1954.....	98
2.3.5.4.4. Rasyonel-Uluslararası Akım: 1955'ten İtibaren.....	98
2.3.5.4.5. İrrasyonel ve Diğer Bazı Mimarlık Tutumları: 1959'dan itibaren.....	100
2.3.6. Altıncı Yansıma Grubu ("Ankara'nın İmarı")'nın Bağlantıları.....	103
2.3.6.1. 1924-1927 Dönemi İmar Planlama Çalışmaları.....	103
2.3.6.2. Jansen'in Ankara İmar Planı.....	105
2.3.6.3. Uybadin-Yücel Ankara İmar Planı.....	106
2.3.6.4. Ankara Nazım Plan Bürosu.....	107
2.3.7. Yedinci Yansıma Grubu ("Kullanıcılar, İşlevler ve Kullanım Süreci")'nin Bağlantıları.....	110
2.3.7.1. Kullanıcılar	110
2.3.7.2. İşlevler.....	113

2.3.7.2.1. Devlet İşlevleri.....	115
2.3.7.2.2. Ekonomik İşlevler	118
2.3.7.2.3. Konut	120
2.3.7.2.4. Yeşil Alanlar	123
2.3.7.3. Kullanım Süreci.....	125
2.4. YÖNTEMİN DÖRDÜNCÜ ADIMI KAVRAMLAŞTIRMA: KAVRAMSAL BÜTÜNLÜĞÜN ORTAYA KONULMASI.....	129
2.4.1. Kavramsal Bütünlük	130

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TEZ SONUÇLARI	146
3.1. DÖRT ADIMLI YÖNTEMİN KULLANILABİLİRLİĞİ ÜZERİNE TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	146
3.2. ULUS-ÇANKAYA AKSI MİMARİ ÇEVRESİNİN 1923-1982 YILLARI ARASINDAKİ DEĞİŞİM SÜRECİNİN MİMARİ TASARIM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ ÜZERİNE TARTIŞMA VE ÖNERİLER	152

GİRİŞ

TÜRKİYE'DE MİMARİ ÇEVREDEKİ UZUN SÜRELİ
DÖNÜŞÜMSÜZ DEĞİŞME OLGUSU.

TÜRKİYE'DE MİMARİ ÇEVREDEKİ UZUN SÜRELİ DÖNÜŞÜMSÜZ DEĞİŞME OLGUSU.

Bilindiği gibi Türkiye, Cumhuriyet'in kurulmasından itibaren, çağdaşlaşma yönünde çok boyutlu bir gelişim ve değişim süreci içine girmiştir. Bu süreç içinde, tarihsel birikimlerle gelen sosyal ve kültürel yapı nitelik değiştirmeye başlamıştır. Planlı sanayileşme, kentsel altyapı, demiryolu ağı, vb. gibi bayındırlık hareketleri içinde en önemli gelişmelerden biri de Ankara'nın bir başkent olarak kurulmasıdır, (1).

Son 30-35 yıl içindeki kalkınma ve sanayileşme çabaları değişim sürecini yeni boyutlar getirerek hızlandırmıştır. Kırsal alanlardan kentlere olan göçler artmış, kentler kalabalıklaşmış, çevrede gecekondulu bölgeleri genişlemiştir. Bugün ülkemizde sosyal, ekonomik, demografik, kültürel, politik, vd. boyutlarıyla çok yönlü ve karmaşık bir kentleşme olgusu yaşanmaktadır.

Hızlı değişim süreci içinde kentlerin fiziksel görünüşleri de değişmektedir. Kentleşme olgusunun çeşitli boyutlarına bağlı olarak ortaya çıkan ya da değişen kullanım gerekleri binaları değişime zorlamaktadır. Böyle bir baskı altında binalar işlevsel olarak, ekonomik ve çevresel olarak eskimekte veya, çoğu kez görüldüğü gibi, henüz fiziksel ömürlerini tamamlamadan yıkılıp yeniden inşa edilmektedir. Başka bir deyişle; tasarım kararları ile değişen kullanım gerekleri arasında ortaya çıkan uyumsuzluk binayı değişime uğratmaktadır. Bu tür değişimler karşısında mimarın geleneksel denetim olanakları etkisini yitirmektedir, (2). Çevre içinde, bir yandan, mimarlık dili kaybolurken görsel karmaşa ve önemli ölçüde kaynak israfı, diğer yandan, yeni mimari stiller ortaya çıkmaktadır. Değişimlerin uzun dönem içindeki birikimi mimari çevreyi evrimsel olarak, geri dönülemez şekilde, bir biçimden başka bir biçime götürmektedir, (3).

Genel çizgilerle verilen bu gözlemler mimari tasarım açısından bazı önemli özellikler taşımaktadır.

Bunlardan biri; mimari çevrenin değişimi içinde, mimarın denetim olanakları ve tasarım kararları dışında rastlantıya bağlı olarak ortaya çıkan değişimlerdir. Her türlü planlama ve tasarım çalışmasının amacı geniş anlamda denetim olduğuna göre, (4), bu tür değişimlerin denetim altına alınabilmeleri konusu bir sorun olarak belirlemektedir. Ancak, bir denetim olanağından söz edebilmek için önce değişim sürecinin özelliklerinin bilinmesi gerekir.

Bir diğeri de; mimari çevredeki uzun süreli dönüşümsüz (evrimsel) değişimin çok yönlü, karmaşık bir süreç olduğu ve ülkemizdeki çok boyutlu değişim süreci ile paralel gittiğidir. Eğer, genel olarak denildiği gibi, mimari biçimler ekonomik ve sosyal yapının özelliklerini yansıtıyorlarsa, bu yapıyı yönlendiren çeşitli iç ve dış dinamiklerden etkileniyorlarsa; o halde mimari çevredeki evrimin açıklanması tasarım yöntemlerini belirleyen yerel çevreler ve çağdaş mimarimize yaklaşma yöntemimizin ana çizgilerinin belirlenmesinde önem kazanmaktadır, (5).

Sonuç olarak, mimari çevredeki evrimsel değişim sürecinin çeşitli ilişkileri ve etkileriyle birlikte incelenmesi mimari tasarım açısından yararlı görülmektedir.

B İ R İ N C İ B Ö L Ü M

1. ÇALIŞMADA PROBLEM, AMAÇ VE YÖNTEM

1.1. PROBLEMİN BELİRLENMESİ

1.2. ÇALIŞMANIN AMACI

1.3. MİMARİ ÇEVRE ANALİZİ İLE İLGİLİ ÇALIŞMALARA GENEL BİR BAKIŞ

1.4 ARAŞTIRMA YÖNTEMİNİN ÖNERİLMESİ

1.4.1. Mimarlıkta sistem yaklaşımları
üzerine

1.4.2. Sistemler yaklaşımında bazı
kuramsal sorunlar üzerine

1.4.3. Felsefe alanındaki inceleme

1.4.4. Önerilecek yöntemin açıklanması

1. ÇALIŞMADA PROBLEM, AMAÇ VE YÖNTEM

1.1. PROBLEMİN BELİRLENMESİ

Mimari çevredeki uzun süreli değişim süreci nasıl işlemektedir? Bu süreç çok yönlü bir bütünlük ise, nasıl bir yöntemle araştırılabilir?

Bu genel sorular çerçevesinde tez problemi olarak, önce, evrimsel değişim süreci incelenmek üzere zaman ve mekan olarak sınırlandırılmış bir alan seçilecek, sonra da, araştırmada kullanılmak üzere bir yöntem önerilecektir.

Ankara, bilindiği gibi başkent olduktan sonra çok hızlı bir büyüme ve değişme göstermiştir. Yerli ve yabancı mimarların farklı stilleri ile oluşan mimari çevre, kent nüfusunun artması, yönetim ve ekonomi alanlarındaki gelişmelere paralel olarak hızlı bir değişme göstermiştir. Özellikle Ulus ve Çankaya uçları arasında, yaklaşık altmış yıllık dönem içinde, mimari çevrenin bazı bölümleri bir kaç kez yıkılıp yeniden inşa edilmiş ve değişik mimari stiller yan yana gelmiştir. Burada, ilginç bir değişim söz konusudur. Bu nedenle, Ulus-Çankaya aksı mimari çevresinin 1923-1982 yılları arasındaki evrimsel değişim süreci tez probleminin alanı olarak seçilmektedir.

Araştırmada kullanılacak yöntem ise, kuramsal alanda belirlenecektir. Bu konu "Araştırma Yönteminin Önerilmesi" başlığında açıklanmaktadır.

Özetle; tezde iki yanlı bir problem söz konusudur: Bir yanda, belirlenmiş bir alandaki mimari çevrenin evrimini araştırmak, diğer yanda, bu araştırmada kullanılmak üzere, önceden, bir yöntem önermek. Bu yöntem, araştırmadan sonra, kullanılabilirliği bakımından değerlendirilecektir.

1.2. ÇALIŞMANIN AMACI

Tez çalışması başlıca iki amaca yöneliktir. Bunlardan birincisi, mimari çevre evrimi araştırmalarında kullanılmak üzere kuramsal alandan bir yöntem önermek; ikincisi ise, önerilen yöntemle zaman ve mekan olarak

sınırlandırılmış somut bir problem alanında evrimsel değişim sürecini açıklamaktır. Elde edilecek bilgilerin mimari tasarım yaklaşımını belirleyen çevrelerin oluşumuna katkı getireceği umulmaktadır.

1.3. MİMARİ ÇEVRE ANALİZİ İLE İLGİLİ ÇALIŞMALARA GENEL BİR BAKIŞ

Mimari çevrenin analizi ve değerlendirilmesi amacıyla yapılan çalışmalar yaklaşımları açısından farklı gruplar altında incelenebilir. Bu çalışmaların en geniş grubunu mimari stilleri ve ünlü mimarların tarihe mal olmuş yapılarını tarihsel yaklaşımla ele alan çok sayıdaki çalışmalar oluşturmaktadır. Bunun dışında, mimari çevre değişik boyutlarıyla çeşitli analiz ve değerlendirme çalışmalarına konu olmuştur. Bu çalışmalar da, yaklaşımları boyutlara göre, ayrı ayrı incelenebilir.

Mimari çevre analizi ve değerlendirmesi çalışmalarından bazıları çevresel niteliklerin öznel (subjectif) olarak ölçülmesine yöneliktir. İnsanla çevresi arasındaki ilişkiyi ele alan ve insanın öznel değerlerine ağırlık veren bu tür çalışmalarda öznel ölçmeler gözlem ve soruşturmalara elde edilen davranışlar arasındaki ilişkilerin istatistiki olarak analizi ile genellemelere varmayı amaçlayan öznel değerlendirme teknikleri aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. Nesnel ölçmeler ise, fotoğraf, antropometri, ergonomi, vb. teknikleri ile yapılmaktadır. Çevrenin analizi için çevrenin kendisi kullanılabildiği gibi, çizim, fotoğraf, maket, vb. gibi modeller de kullanılabilmektedir, (1), (2).

Mimari çevre analizinde diğer bir yaklaşım ise, insanın toplumsal ilişkilerinden kaynaklanan davranışları ile çevre arasındaki etkileşimin ele alınmasıdır. Bu yaklaşımda mimari çevre güvenlilik, görevsellik, toplumsal etkileşim, simgesellik, doyum, eğitsellik gibi toplumsal konum işlevleri açısından analiz edilerek değerlendirilmektedir, (3).

Başka bir yaklaşım türü, mimari çevrenin estetik olarak değerlendirilmesine yöneliktir. Bu yaklaşımda, çeşitli mimari elemanların boyut ve oranları analiz edilerek yorum ve değerlendirmelerle genellemelere gidilmektedir, (4).

Diğer bir yaklaşım da, korumacılığa yönelik çalışmalardır. Özellikle mimari mirasın, zengin olduğu yörelerde yapılaşma ve kullanım özelliklerini belirlemek amacıyla, eski yapıların rölöve türü tesbit ve analizi yapılarak çevre değerlendirilmektedir, (5).

Mimari çevreyi göstergebilim (semiologie) açısından ele alan yaklaşımlarda mimari elemanların ve çevrenin anlamı üzerinde durulmaktadır, (6), (7).

Mimari çevreyi referans noktaları ile ele alan çalışmalarda çevre imajının algılanması üzerinde durulmaktadır, (8), (9).

Çevre analizinde başka bir yaklaşım da, çevreyi peyzaj boyutunda ele alan, (10), veya görsel analizlerle çevresel etkileri belirlemeyi amaçlayan (11) çalışmalardır.

Çevreyi ulaşım ve erişebilirlik açısından ele alan yaklaşımlarda, mimari niteliklerden daha çok, belirli işlev alanları arasındaki uzaklık-yakınlık, erişme kolaylıkları ve olanakları gibi faktörlere önem verilmektedir, (12).

1.4. ARAŞTIRMA YÖNTEMİNİN ÖNERİLMESİ

Belirlenmiş olan problemde mimari çevredeki evrimsel değişim sürecinin çok yönlü bir bütünlük olduğu kaydedilmişti. Bir "bütünlük"ün araştırılmasında nasıl bir yaklaşımın belirlenebileceği sorusu ve arayışı ile çeşitli çalışmalara bakıldığında, bu konuda "sistemler yaklaşımı"nın yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir.

1.4.1. Mimarlıkta Sistem Yaklaşımları Üzerine

Sistem yaklaşımı 1960'lı ve 1970'li yıllarda yapılan mimarlık araştırmalarında geniş bir kullanım alanı bulmuştur. Bu yaklaşımın sorunu çok yönlü ilişki ve bağlantılarıyla bir bütünlük halinde kavrayabilmek ve açıklamak amacıyla kullanıldığı anlaşılmaktadır. Örneğin:

Markus'de (13), yapı ve kullanıcı arasındaki çeşitli ilişkiler maliyetleri ile birlikte "yapı", "çevre", "faaliyetler" ve "amaçlar" olmak üzere dört grupta toplanmakta ve bu gruplar ilişkileriyle bir bütünlük şeklinde verilmektedir, (14).

Handler'de (15), "tasarım", "yapım", "yapı işletmesi" ve "insan davranışları" gibi aşamalar aralarındaki ilişkiler ile "mimarlık sistemi" olarak nitelendirilen bütünlüğü oluşturmaktadırlar, (16).

Atasoy'da (17) "yapı" ile "kullanıcılar" kullanım sürecinde ilişki ve etkileşimleriyle ele alınarak incelenmektedir.

Berköz'de (17) sorun ölçeklerinin çok genişlemiş olması, yapma çevreyi oluşturan parçaların gün geçtikçe çeşitlilenmesi ve karmaşıklaşması "yapımı bir sistemler kompleksi" kimliğinde ele almayı gerektirmektedir.

Aksoy'da (19), "mimarlık... hem kendisinin bileşeni olduğu sistemlerle doğa, toplum, vd. -karşılıklı etkileşimi, hem de kendi öğeleri arasındaki-tasarlayıcı, kullanıcı, yapı teknolojisi, yapım sistemleri, yapı bileşenleri, mekan organizasyonu vd.- yoğun ilişkiler nedeni ile karmaşık bir bütün, yani bir sistemdir."

Aksoy'da (20), bina-kullanıcı-mimar üçlüsü iletişimleri, değişimleri ve denetimleri açısından bir bütünlük olarak ele alınmaktadırlar.

Bu örnekler, Özkan'ın yapı elemanlarının seçimine (21), Ertürk'ün kullanıcı ihtiyaçlarında (22), Atalık'ın şehir planlamasına (23), Ünügür'ün mutfak dizaynına (24) yönelik çalışmalarının vd. eklenmesiyle arttırılabilir.

Sistem yaklaşımı bütünlüklerin araştırılmasında yöntem olarak kullanılırken, öte yandan, kuramsal ve felsefi düzeyde de araştırmalara konu olmaktadır. Örneğin Tekeli (25), değişik araştırmacılar tarafından benimsendiği gözlenen bir araştırmasında, çeşitli sistem yaklaşımlarını iç ilişkileri açısından; a) Kontrol ilkesine dayanan sistem yaklaşımı (Sibernetik), b) Yapısal kuruluş ilkesine dayanan sistem yaklaşımı (Yapısalcı) ve, c) İlişkiler ve değişim ilkelerine dayanan sistem yaklaşımı olmak üzere üç grupta sınıflandırmaktadır.

Aksoy (26) bu sistem yaklaşımlarını mimarlık alanında ele alarak mimari çevredeki kısa süreli dönüşümlü değişimlerin sibernetik sistem yaklaşımı ile; parça ile bütün arasındaki ilişkilerin yapısalci sistem yaklaşımı ile; çevredeki uzun süreli dönüşümsüz (evrimsel) değişimin ise ilişkiler ve değişim ilkelerine dayanan sistem yaklaşımı ile incelenebileceğini göstermektedir. Buna göre, tez problemi olan mimari çevredeki değişim süreci uzun süreli dönüşümsüz değişimlerin araştırılmasında kullanılan sistem yaklaşımı ile analiz edilebilir.

Buraya kadar verilen gözlemlerden, tez probleminde, sistem yaklaşımının kullanılabilmesi sonucuna varılmaktadır. Bununla beraber, sistemler yaklaşımı içinde görülen bazı kuramsal sorunların açıklığa kavuşması gerekli görünmektedir.

1.4.2. Sistemler Yaklaşımının Bazı Kuramsal Sorunları Üzerine

Sistemler yaklaşımı üzerinde yapılan ve yukarıda özeti verilen inceleme sırasında sık sık "bütünlük", "sistem ilkeleri" (veya "önergeleri"), "model", "zaman boyutu ve değişim" gibi temel kavramlara rastlanılmıştır. Eğer sistem yaklaşımı bu çalışmada yöntem olarak seçilecek ise, bu kavramların kullanılabilmesi için daha net bir şekilde tanımlanmaları gerekmektedir.

"Bütünlük" konusunda örneklerde gözlenen yaygın tutum, problem alanının parçalarını önceden belirlemek şeklindedir. Böyle olunca, araştırma öncesinde bütünlük bir ölçüde tanımlanmış olmaktadır. Eğer problem bilinmeyen bir konu ise, araştırma öncesinde o konunun bir bütünlük olduğu söylenebilir mi? Sistemler yaklaşımından gelen bir ön bilgi ile, konunun bir bütünlük olduğunu söylemek araştırmacıya nasıl bir kolaylık sağlayabilir?

Sistemler kuramında bir sistem yaklaşımı tanımlanırken, genellikle, o sistem yaklaşımına ait "ilkeler" veya "önergeler" in sıralandığı gözlenmektedir. Böylece, araştırma sırasında problem alanında karşılaşılan çeşitli özellikler ve belirlenimler o önermelere uygunluğu bakımından değerlendirilmektedir. Önermelere göre yorumlanması mümkün olmayan özel-

likler atlanacak mıdır? Böyle durumlarda araştırmanın nesnelliği (objektifliği) ve araştırma alanının özgünlüğü korunabilecek midir? Bir yöntemde, genel olarak kabul edildiği gibi, adımlar ve adımlar arası uygulama sırası belirli olmalıdır. Buna göre, bir sistem yaklaşımı araştırma yöntemi olarak kullanılacak ise, önermeler arasındaki uygulama sırası ne olacaktır?

Araştırmadan önce bütünlük'ün bir ölçüde tanımlanmış varsayılması ve problemi önceden belirlenmiş önermelere uygunluğu bakımından değerlendirme davranışı sistem yaklaşımını model yaklaşımına döndürmüş olmaktadır. Zaten modelin, geniş anlamıyla, sistemin bir tanıtma aracı olduğu ve açıklama, karar verme ya da iletişim amacıyla kurulduğu kabul edilmektedir. Echenique (27), (28), çeşitli modelleri, amaçları göz önüne alarak, şu ilkelere göre sınıflandırmaktadır: 1) Modelin ne için kurulduğu, 2) Modelin nelerden oluştuğu, 3) Modelin zaman boyutunu nasıl ele aldığı. Bir modelin gerçeği ne ölçüde temsil ettiği önemli bir sorundur.

Broadbent (29), (30), bir modelin denenmesi için dört aşamalı bir çözüm önermektedir: 1) Tüm değişkenlerin önerilen modelde yer alıp almadıklarının saptanması, 2) Bu değişkenlerin ele alınan sorunla ilişkili olup olmadıklarının belirlenmesi, 3) Model sistemi bir ölçüde değiştirerek temsil ettiğine göre, bu değişmelerin saptanması, 4) Modeli besleyecek verilerin uygun olup olmadıklarının denenmesi. Kurulan modellerde değişkenleri ve verilerin değişmelerine göre ortaya çıkacak sakıncaları yok etmek üzere, Buffa'nın (31), (32) önerdiği gibi, birbirini izleyen modellerin kurulması ve denenmesi kaçınılmaz olmaktadır. Özetle, kurulacak bir modelin gerçeği kapsama ve açıklama gücü tartışmalı görünmektedir.

Sistem yaklaşımı ile yapılan "değişim" araştırmalarında "zaman boyutu" nasıl yorumlanacaktır? Örneklerde gözlenen, zaman içindeki bir tarih ya da olay belirlenirken araştırmacının kişisel deneyiminin etkili olduğudur. Bu durumda, zaman boyutunu ele alma araştırmacının öznel tutumundan nasıl kurtarılabilir sorusu önem kazanmaktadır. Öte yandan, deneyim bir olanak olduğu kadar bir koşullanma anlamına da geldiğinden, araştırma alanında varsayılanın veya bilinenin dışındaki bazı özelliklerin atlanması riski söz konusu olmaktadır.

Sistemler yaklaşımı üzerinde buraya kadar yapılmış olan inceleme, yukarıda belirtilen sorunları çözüme kavuşturmak amacıyla, felsefi arka plana doğru derinleştirilecektir.

1.4.3. Felsefe Alanındaki İnceleme

Sistem yaklaşımının değişim araştırmalarında yöntem olarak kullanılabilmesinin bazı kuramsal sorunlarıyla ilgili olarak felsefe alanında derinleştirilen incelemede, önce, böyle bir incelemenin sınırı ve kapsamı belirlenmiştir. Buna göre Hegel'in felsefe sisteminin, üzerinde durulan sorunların çözümü bakımından, önemli bir kaynak olduğu anlaşılmıştır. Bu felsefe, bir sistem olarak, olgunluğu ve büyüklüğü bakımından felsefe tarihinde önemli bir yer tutmaktadır,(33). Bu sistem "hem düşünmenin, hem de 'bütün varlığın' gelişme biçimi ve onu açıklama yöntemi" olarak değerlendirilmektedir,(34),(35).

İnceleme içinde, bu sistemin anlaşılabilirliği için, onun iki önemli kaynağı olan Antik Yunan ve Klâsik Alman felsefeleri ve aralarındaki ilişkiler gözden geçirilmiştir. İncelemenin daha sonraki bölümünde, bu felsefe sistemi içindeki yöntemin tanımı ve özellikleri araştırılmıştır.

Ele alınan felsefe sisteminde yöntem olarak sadece kavramın hareketinin göz önüne alındığı,(36); kavramın özelliklerini ve bunların ilişkilerini ise yöntemin özellikleri olarak ele almak gerektiği belirtilmektedir,(37). Buradan çıkan sonuca göre, yöntem kavramın gelişme sürecinin biçimidir; bu biçimin özellikleri de, aynı zamanda, yönteminkiler olmaktadır. Kaynak olarak alınan bu felsefe sistemi içinde kavramın hareketinin nerede ele alınmış olduğu da belirtilmektedir: "Kavramı belirleyen ve farklılaştıran dahili eylem (acte immanent) Yargı konusunda verilmiştir. Çünkü yargılamak kavramı belirlemek demektir",(38). O halde, aranılan yöntem, kavramın yargı konusunda ele alınan gelişme biçimi olarak bulunabilecektir.

Yargı konusu, bu felsefe sisteminde "Mantık Bilimi"nin (39) üçüncü kısmını oluşturan "Kavram Kuramı" içinde ele alınmaktadır. Bu ko-

nu aktarılırken, "karmaşık ve üslubu güç satırların" (40) anlaşılmasına yardımcı olması bakımından Kant'ın aynı konudaki açıklamalarına başvurmak yararlı olacaktır,(41).

Yargı, genel anlamda, düşünme eylemi olarak tanımlanabilir. Varlığa ilişkin herhangi bir düşünce bir yargı ile ortaya konulur. Her yargı; özne, koşaç (copule) ve yüklem'den oluşan bir önermedir. Ancak, her önerme bir yargı olmayabilir. Özne ile yüklem, hem özdeşlikleri hem de farklılıkları ile ele alınmakta ve bu şekilde yargı ilerleyici bir beliriş kazanmaktadır. "Buradan itibaren yargı kendi ilerleyici belirişi tarafından ortaya çıkarılır... Değişik yargıları, birini diğerinin zorunlu sonucu olarak göz önüne almak gerekir",(42).

Kavramın ilerleyişi basitten karmaşığa doğrudur. Bu hareket içinde kavram (veya bilgi) gelişerek zenginleşir. Burada, yargı, somut gerçekliğin dışında, ya da ona paralel bir kategori değildir; fakat bu gerçekliğin gelişmesi, kapsadığı özelliklerin açıklanması, sergilenmesi olarak değerlendirilmektedir,(43). Kavramın yargı içindeki ilerleme ve gelişme süreci; aşağıdaki gibi dört yargı adımıyla tanımlanmaktadır.

1) "Niceliksel Yargı", (44):

Bu yargı türü varlığın, nesnenin duyulur niteliğine ilişkin bilgiyi sağlamaktadır; nesnenin rengi, dokusu, vb. nitelikleri gibi. Bu, bilginin basit basit şekli; başka deyişle ham, işlenmemiş halidir. Bu türde üç yargı çeşiti verilmektedir: a) Olumlu yargı; nesnenin bir niteliği sahip olduğunu belirtir, b) Olumsuz yargı; Nesnenin o niteliğe sahip olmadığını belirtir, c) Özdeş ve belirsiz yargılar; düzgün bir önermeye sahip olmakla beraber, anlam olarak değer taşımayan yargılardır.

Bu yargı türü, burada niceliksel olarak isimlendirilmesine rağmen, varlığa ilişkin niteliksel bir belirleme söz konusudur. Kant ise, bu konuyu yargıların "niteliği" başlığı altında ele almaktadır,(45).

2) "Yansıma yargısı", (46):

Bu yargı adımı, nesnenin diğer özelliklerinin farkına varılmaktadır. Burada tekil (singulier), tikel (particulier) ve tümel (universel) olmak üzere üç yargı çeşiti verilmektedir. Bunlar mimarlık alanından şöyle özetlenebilir: a) Tekil yargı: 'Bu, eklektik bir stildir' (nesnenin bir özelliği), b) Tikel yargı: 'Bu, kültür merkezidir' (nesnenin özel niteliği), c) Tümel yargı: 'Bu, binadır' (nesnenin türü).

3) "Zorunluluk yargısı", (47):

Bu yargı adımı nesnenin (diğer deyişle özne) çeşitli ilişki ve bağıntılarının belirlenmesi, özellikle zorunlu ve önemli olanlarının ortaya çıkarılması söz konusudur. Kant da, bu konuyu yargıların "bağıntısı" başlığı altında ele almaktadır, (48). Bu yargı türünde de üç çeşit bulunmaktadır: a) Kesin (cetégorique) yargı: Özne ile yüklem arasındaki ilişki belirtilir. Örneğin, 'Bu binanın taşıyıcı sistemi betonarme karkastır' gibi. b) Koşullu (hypothétique) yargı: İki önerme (veya yargı) arasındaki ilişki belirtilir. Burada önemli olan, her önermenin kendisinde doğru olup olmadığını bilmek değil, aralarındaki ilişki ve sonuçtur. Örneğin, 'Eğer gerekli yapı malzemesi ve yapı teknolojisi sağlanırsa bu proje gerçekleşir' gibi. c) Ayrık (disjonctif) yargı: İki'den çok önerme arasındaki bağıntılar belirlenir. Bu yargılardan her biri nesnenin bir özelliğini belirtirken, kendi aralarında da, aynı nesneye ilişkin olmaları bakımından bir bütünlük oluştururlar. Örneğin, 'Bu bina teknolojik gelişmenin ürünüdür; imar planındaki son değişiklikler sonucu yapılabilmıştır; rasyonel stilin etkisiyle biçimlenmiştir', vd. gibi.

4) "Kavram Yargısı", (49):

Burada, nesne hakkında, somut ve mantıksal olarak verilmiş bütün yargıların bir düzene konulması ve böylece nesneyi tüm belirlenebilirliği ile bir bütünlük halinde tanımlamak söz konusudur. Kavram yargısında da üç çeşit verilmektedir: a) Yalın (assertorique) yargı: Nesneyi bir bakış açısında tanımlayan yargı. Örneğin, 'Bu bina teknolojik gelişmenin ürü-

nüdür' gibi. b) Belkili (problématique) yargı: Nesneyi tanımlayan bakış açılarından her biri, bir belkili yargı olmaktadır. Örneğin, bina teknolojik gelişmenin ürünü olduğu kadar, imar planı değişikliğinin de, rasyonel stil etkisinin, vd. de sonucudur. Bu bakımdan hem yalın, hem de önceki adımın ayrık yargıları, aynı zamanda, birer belkili yargı olmaktadır. c) Zorunlu (apodictique) yargı: Nesneyi ilişkin tüm yargılar üzerine kurulan yargı çeşitidir. Burada belkili yargıların her biri, birer koşul olarak göz önüne alınmaktadır. Böylece, 'Bu bina şu, şu ve şu koşulların zorunlu sonucudur' gibi zorunlu yargıya varılmaktadır. Kant bu konuyu yargıların "kipliği" (modalité) başlığı altında ele almıştır, (50). Aynı konu, felsefe tarihinde de "yargıların kipliği" (ya da "kiplik problemi") olarak tanınmıştır. Problem; yargıda özne ile yüklemi bağlayan koşaç'ın (copule) değerini belirlemek, varlığı ne ölçüde doğruladığını ve dile getirdiğini ortaya koymaktır, (51). Konunun ilk defa Aristo tarafından ortaya konulduğu söylenmektedir, (52). Aristo'ya göre; her yargı bir doğrulamadır, veya yalın (olağan) şekilde varlığın doğrulanmasıdır, veya varlığın olanaklı oluşuna ilişkin bir doğrulamadır, veya varlığın zorunlu oluşuna ilişkin bir doğrulamadır, (53). Kiplik probleminde, ilginin "kiplik kategorileri" denilen "olağanlık" (contingence), "olanaklılık" (possibilité) ve "zorunluluk" (nécessité) kavramları üzerinde yoğunlaştığı gözlenmektedir, (54), (55), (56), (57). Hegel bu kategorileri ayrı ayrı değil, birbirine geçişleri içinde ele almıştır. O'na göre olağanlık herhangi bir biçimde var olma halidir, (58). Olağanlık bir başka varoluşun olanaklılığıdır. Eğer bu, somut bir olanak ise, o varoluş için koşul demektir, (59). Bütün koşullar bir araya geldiğinde varlık zorunlu olarak belirlemek durumundadır, (60). Yani zorunluluk koşullarla ilişkili kılınmış haldedir. Bu durum, başka bir bakış açısında, herhangi bir varoluş, yani bir olağanlık şeklinde göz önüne alınmaktadır.

Buraya kadar, yargının dört adımı içinde, kavramın gelişme biçimi üzerinde durulmuştur. Bu biçim, aynı zamanda, sistemdeki yöntemin de biçimiydi. Bu yöntemde "başlangıç" yalın ve temeldir, kendinde somut bir bütünlüktür. Çıplak algının bize bilgisini verdiği bu bütünlük henüz başka bir tanıma uğramamıştır, başka bir ilişkiye sahip değildir.

Bu anlamda soyutlanmış haldedir. Onun için yöntemteki başlangıç anı çözümleyici niteliktedir.

"Başlangıcı oluşturan somut bütünlük, bu haliyle ilerlemenin ve gelişmenin de başlangıcını kapsar", (61). Yansıma ilerleyişin ilk derecesidir, eskisine göre bir fark ya da yeni bir tanım olması bakımından bir tanımdır, birincinin aşılmış halidir. Üçüncü tanım ise, ilk iki tanımın aşılmış hali olarak yeni bir gelişmedir, (62) ve böylece yeni bir yapı kazanmış olmaktadır, (63). Tanımların birbirine geçişleri sırasında yargı sentetik davranmaktadır. Bu bakımdan yöntem, çözümleyici olduğu kadar bireşimcidir de. Yöntemde, başlangıçtan itibaren, kavramın ortaya çıkışı ve yürüyüşü tanımdan tanıma basit bir geçiş değil, bir gelişmedir. Yani nesne hakkındaki bilginin zenginleşmesidir. En son kavram en zengin olandır. "Sonuç, kendine dönmüş ve kendisiyle özdeşleşmiş bütün olarak yeniden dolaysızlık biçimini almıştır. Böylece şimdi o, başlangıçla aynı tarzda belirlenmiştir", (64). Yani, sonuç sistemli bir bilgi birikimi olarak kapanmış olmakta ve bu anlamda tekilleşmektedir. Bu haliyle başka bir araştırma için başlangıç anı olarak göz önüne alınabilir.

1.4.4. Önerilecek Yöntemin Açıklanması

Felsefi sistemler temel alınarak yürütülen yöntem arama çabaları sonucunda; yukarıda açıklandığı gibi, kavramın yargı içindeki dört adımlı gelişme süreci biçiminin yöntem olarak ele alındığı görülmüştür. Buna göre, bu gelişme biçiminin kendisi felsefi görünüşünden arındırılarak yeniden tanımlandığında, aşağıdaki gibi, dört adımlı bir yöntem ortaya çıkmaktadır:

1) "Niteliksel yargı" adımı, yöntemde birinci adım olarak göz önüne alınıp "nitelikler" şeklinde isimlendirilebilir. Bu, aynı zamanda, başlangıç adımı olmaktadır ve tamamen çözümleyicidir. Problem (burada mimari çevre) dolaysız bir halde bulunduğu ana eylem çevre parçalarına ilişkin niteliklerin gözlenmesi olmaktadır. Böylece çevreye ilişkin ilk ve basit bilgiler elde edilecektir.

2) "Yansıma yargısı" adımı, yöntemde ikinci adım olarak göz önüne alınıp "yansımalar" şeklinde isimlendirilebilir. Yansıma deyimi ile parçaların genellikle çıplak gözlemlerle elde edilemeyen çeşitli nitelikleri ve belirlenimleri anlatılmaktadır. Örneğin, çevre parçası olarak bir binaya ait yapılış tarihi, mimarı, teknolojik bir önemi olup olmadığı, vd. gibi özellikler o binanın yansımaları olarak ele alınmaktadır.

3) "Zorunluluk yargısı" adımı, yöntemde üçüncü adım olarak göz önüne alınıp "bağıntılar" şeklinde isimlendirilebilir. Bağıntılar deyimi, hem sosyal, hem de doğal bilimlerdeki sebep-sonuç, karşılıklı ilişki, etki-tepki, vd. gibi her türlü ilişkisi kapsayan bir kavram olarak kullanılmaktadır. Bu adımda, yansımaları oluşturan ve ortaya çıkaran nedenlerin, etkilerin, ilişkileri, vb. belirlenmesi söz konusudur.

4) "Kavram yargısı" adımı, yöntemde dördüncü ve son adım olarak göz önüne alınıp "kavramlaştırma" şeklinde isimlendirilebilir. Bu adımda yansıma gruplarının bağıntıları arasındaki ilişkiler belirlenir. Böylece ortaya kavramsal bir bütünlük çıkar. Belirlenen sınırlar içinde tutulan bu kavramsal bütünlük problemin açıklanması olmaktadır.

Alan araştırması için önerilen ve ekteki tabloda açıklanan bu dört adımlı yöntemde; sistem yaklaşımındaki sırası belirli olmayan önermeler yerine, uygulama yönü ve sırası belirli dört adım bulunmaktadır. Adımların içeriksiz olmaları, problem alanındaki özgünlüğün atlanması riskini ortadan kaldırmaktadır. Zaman boyutu, kavramın ilerleyişi ve gelişmesi boyunca ortaya çıkan yansıma ve bağıntılarla tanımlanmaktadır.

Bütünlük de, aynı şekilde, kavramın gelişmesi sonucu kendiliğinden belirlenmektedir. Bütünlük, kendi gelişmesi ile kendini tamamlayan ve gerçekleştiren öz olarak tanımlanmaktadır (65). Daha öncede değinildiği gibi kaynak olarak belirlenen sistem, varlığın gelişme ve açıklama yöntemi ise, bu sisteme dayanılarak önerilen yöntemde mimari çevrenin değişimi biçiminde formüle edilen tez probleminde kullanılabilir. Bu kullanım, araştırma sonunda değerlendirilecektir.

ADIMLAR	AMAC/İŞLEM	TEKNİKLER
<p>1. ADIM NİTELİKLER</p> <p>Görünüşün yalın/basit bilgisi (Analitik bilgi)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Mimari çevre görünüşünün saptanması. - Çevre parçalarının (Park, heykel, kullanıcı, bina, vd.) gözle algılanan niteliklerinin belirlenmesi. Bina kütle nitelikleri: Tek/çok parçalı, kübik/silindirik/vd., ayırık/bitişik/nokta blok nizam, kat sayısı/ekler, vd. Cephe nitelikleri: Genel düzen (eğri/düz/parçalı/vd.), pencere (tek/yatay-düşey bant/perde duvar/vd.), saçak tipi, malzeme/reng/doku, esas giriş, vd. 	<ul style="list-style-type: none"> - Çıplak/yalın gözlem. - Fotoğraf. - Çizim ve ortografik anlatım. - Rölöve ve fotogrametri. - Film, video, slayt, vb. - Diğer.
<p>2. ADIM YANSIMALAR</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Parçaların, görünüş dışında kalan ve çıplak gözle elde edilemeyen çeşitli özelliklerinin belirlenmesi (genellikle görünür niteliklerin arkasında bulunan bilgilerin ortaya çıkarılması). - Binalara ait tarihi bilgiler, mimari stil, mimar'a ve projeye ilişkin bilgiler, teknolojik özellik, kullanım özelliği, vd. ortaya çıkarmak). 	<ul style="list-style-type: none"> - Belge taraması/Belgesel gözlem. - Kişisel görüşme (Strüktürü belli olan/olmayan). - Literatür incelemesi. - Soru kağıdı. - Diğer
<p>3. ADIM BAĞINTILAR</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Önce, çok sayıda ve çeşitli yansımanın konu ve özellik ortaklığı bakımından gruplandırılması; sonra, her yansıma grubunun ayrı ayrı bağıntılarının belirlenmesi (yansıma grubunun oluşumunu hazırlayan, etkileyen, olay, kişi ve faktörlerin ortaya çıkarılması). 	<ul style="list-style-type: none"> - Belge taraması. - Literatür incelemesi. - Görüşme. - Yorum. - Diğer.
<p>4. ADIM KAVRAMLAŞTIRMA</p> <p>Özün karmaşık bilgisi (Sentetik bilgi)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Yansıma grupları arasındaki bağıntıların belirlenmesi; bir ilişkiler ve etkileşimler dokusunun ortaya çıkarılması. Eldeki bilgilerin sentezi ile, problem sınırları içinde kalan kısmın yeniden betimlenmesi ve böylece kavramsal bir bütünlük elde edilmesi. 	<ul style="list-style-type: none"> - Literatür incelemesi. - Yorum ve değerlendirme.

Mimari çevredeki evrimsel değişim sürecinin analizinde kullanılmak üzere önerilen dört adımlı yöntemin genel açıklanması.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ULUS-ÇANKAYA AKSI MİMARİ ÇEVRESİNDEKİ UZUN SÜRELİ (1923-1982) DÖNÜŞÜMSÜZ DEĞİŞİM SÜRECİNİN ANALİZİ.

2.1. YÖNTEMİN BİRİNCİ ADIMI NİTELİKLER:
MİMARİ ÇEVREDEKİ NİTELİKLERİN
BELİRLENMESİ.

2.2. YÖNTEMİN İKİNCİ ADIMI YANSIMALAR:
YANSIMALARIN BELİRLENMESİ.

2.3. YÖNTEMİN ÜÇÜNCÜ ADIMI BAĞINTILAR:
YANSIMA GRUPLARININ BAĞINTILARININ
BELİRLENMESİ.

2.4. YÖNTEMİN DÖRDÜNCÜ ADIMI KAVRAMLAŞTIRMA:
KAVRAMSAL BÜTÜNLÜĞÜN ORTAYA KONULMASI.

2. ULUS-ÇANKAYA AKSI MİMARİ ÇEVRESİNDEKİ UZUN SÜRELİ (1923-1982) DÖNÜŞÜMSÜZ DEĞİŞİM SÜRECİNİN ANALİZİ.

Bu bölümün konusu, birinci bölümde belirlenmiş olan yöntemle başkent Ankara'nın Ulus-Çankaya aksı mimari çevresinin 1923-1982 yılları arasındaki evrimsel değişim sürecinin araştırılmasıdır.

Yöntem, önceki bölümde açıklandığı gibi; 1) Nitelikler, 2) Yansımalar, 3) Bağıntılar ve 4) Kavramlaştırma adımlarından oluşmaktadır. Bu araştırmada yöntemin adımları, birinciden başlayarak dördüncüye doğru, sıra ile uygulanacaktır. Her adımın başında, o adımın amacı, kullanılan teknik ve belli başlı işlemler hakkında bilgiler verilecektir.

2.1. YÖNTEMİN BİRİNCİ ADIMI NİTELİKLER: MİMARİ ÇEVREDEKİ NİTELİKLERİN BELİRLENMESİ.

Bu, yöntemin ve araştırmanın birinci adımı olmaktadır. Amaç, mimari çevrenin gözle algılanan niteliklerini belirlemektir. Burada, çevreye ilişkin görsel ya da estetik ağırlıklı bir değerlendirme (1), (2) söz konusu değildir; sadece, mevcut görünüşün saptanması söz konusudur.

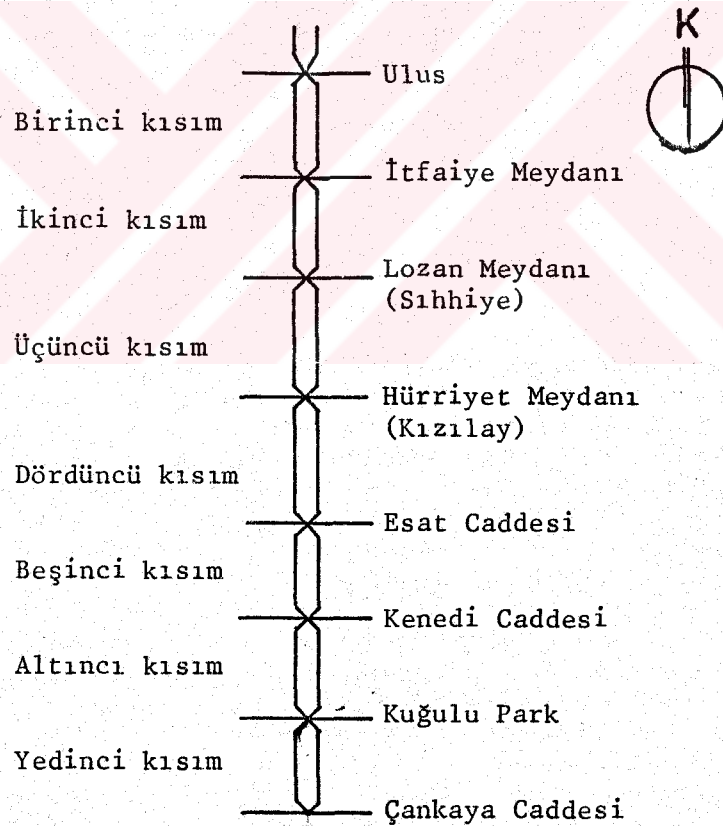
Niteliklerin belirlenmesi işleminde, teknik olarak, çıplak gözlem yeterli olmaktadır. Çevreyi oluşturan parçaların nitelikleri araştırmacı tarafından, doğrudan doğruya mimari çevre içinde çıplak gözle gözlenmiştir. Çevre parçalarına ait çeşitli nitelikler (cephede kullanılan malzemeler, kütleli biçim, kat sayısı, pencereler, saçaklar, cephe düzeni, vd.) "kütle" ve "cephe" nitelikleri olmak üzere iki grupta toplanmaya çalışılmıştır.

Gözlemlerin kaydedilmesinde ve aktarılmasında kolaylık sağlamak bakımından, Ulus'ta İş Bankası'nın bulunduğu yerden Çankaya Caddesi'ne kadar, aks'ın tamamı yedi kısma bölünmüş ve her kısımdaki çevre parçaları "yapı" sözcüğü ile tek tek numaralanmıştır. Yapı, çevre parçası ya da çevre bileşeni aynı anlamda kullanılmaktadırlar. Yapı; bir bina ol-

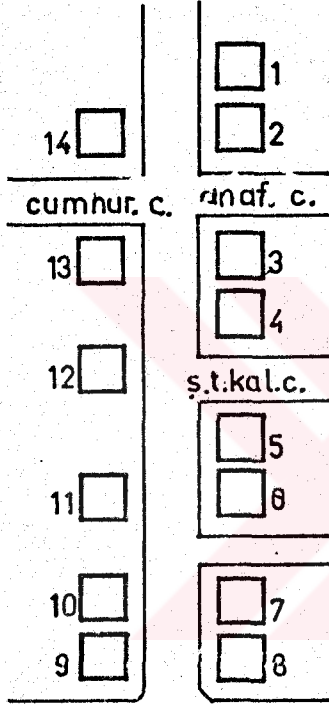
duğu gibi, bir insan, bir park, bir heykel, bir üst geçit, vs. anlamına da gelmektedir. Kısaca, mimari evre içinde yer alan her yapı, evre parçası veya bileşeni gözlem konusu olmaktadır. Ancak, gözlemler yapılırken ve buraya aktarılırken bazı evre parçaları problem bakımından anlamlı bulunmadıklarından elenmişlerdir. Bu konuya üçüncü bölüm'de tekrar değinilecektir.

Kaydedilen gözlemler, daha sonra, yazı, kroki ve fotoğraflarla buraya aktarılmıştır. Gözlem alışmaları Nisan-Mayıs 1982'de yapılmıştır.

Ulus-ankaya aksınının yedi kısma bölünmesi aşağıdaki gibi yapılmıştır.

ulus

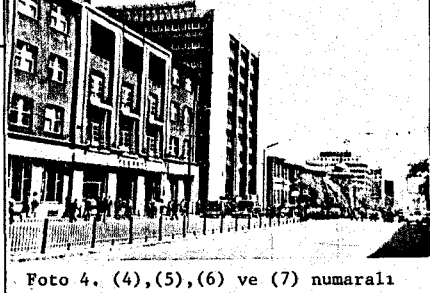

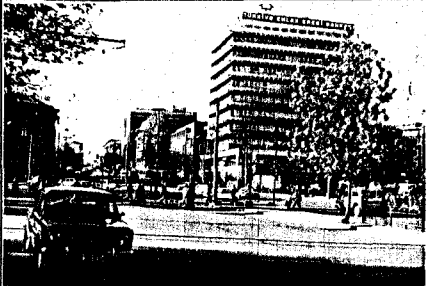

Ulus-Çankaya aksının birinci kısmı: Ulus-İtfaiye Meydanı arası.

- (1). İş Bankası.
- (2). Sümerbank.
- (3). Zafer Abidesi, Ulus İşhanı ve Çarşısı.
- (4). Eski ve bakımlı bir bina.
- (5). P.T.T.
- (6). Lise.
- (7). Tekel Müdürlüğü.
- (8). Emlak Kredi Bankası.
- (9). Osmanlı Bankası.
- (11). T.C.Ziraat Bankası.
- (12). T.C.Merkez Bankası.
- (13). Çarşı-Büro-Sinema.
- (14). İlk Büyük Millet Meclisi.

itfaiye
meydanı

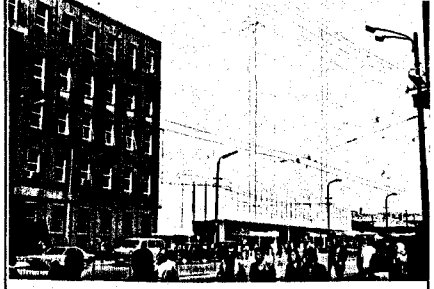

K O N U M   Y A P I N O   N İ T E L İ K L E R   F O T O N O   F O T O Ğ R A F

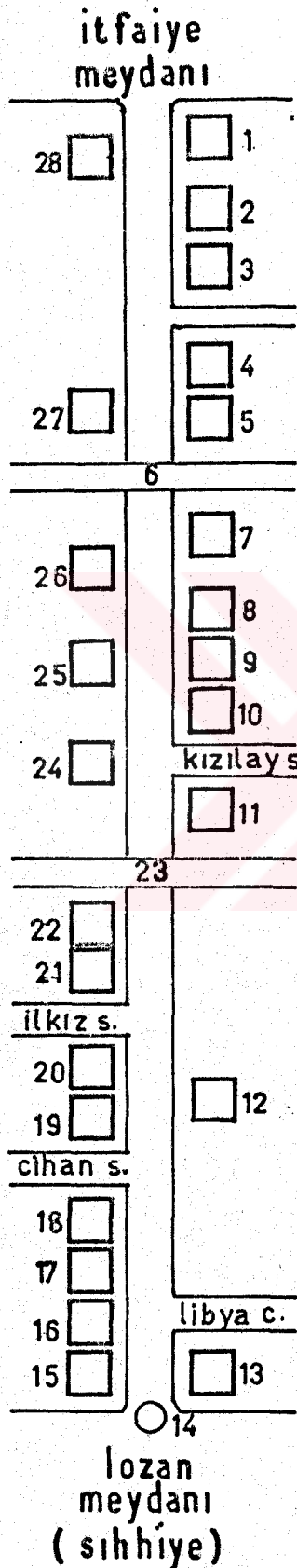
<p>Aks'ın birinci kısmı</p> <p>ulus</p> <p>14 ☐</p> <p>cumhur. c. ☐</p> <p>13 ☐</p> <p>12 ☐</p> <p>11 ☐</p> <p>10 ☐</p> <p>9 ☐</p> <p>itfaiye meydanı</p>	<p>1</p> <p>2</p> <p>3</p> <p>4</p> <p>5</p>	<p>KÜTLE</p> <p>Üçgen bir köşede yer alıyor. Kütlede köşe yuvarlatılmış. Kuvvetli iki yatay kornişle üç parçaya bölünmüş. Yanında iki katlı eki var.</p>	<p>1</p> <p>2</p>	 <p>Foto 1. (1) numaralı yapı.</p>	
		<p>CEPHE</p> <p>Kemerli, sütunlu, balkonlu değişik pencereler. Taş kaplama süslü cephe, süslü saçak kornişli.</p>	<p>KÜTLE</p> <p>Önde iki katlı, arkada altı katlı görünen bitişik iki bloktan oluşan bir bina.</p>	<p>3</p>	 <p>Foto 2. (1) numaralı yapı.</p>
		<p>CEPHE</p> <p>Simetrik bir görünüş. Ön blokta yarım daire giriş saçığı, birinci kat sıra pencere. Arka blokta sıra pencere. Taş kaplama, koyu ve açık renk sıva.</p>	<p>KÜTLE</p> <p>Anıt, meydan ve biri onüç katlı, meydan cephesi dışı kavisli, diğerleri; aralarında avlular oluşturarak birbirlerine bağlanan dört-beş katlı dört dörtgen prizma bloktan oluşan binalar.</p>	<p>3</p>	 <p>Foto 3. (3) numaralı yapı.</p>
		<p>CEPHE</p> <p>Yüksek blokta saçaklı teras katı, yatay pencere ve parapet bantları. Diğer bloklarda ızgara cephe elemanlarıyla bölünmüş geniş pencere yüzeyleri. Saçaklı. Renkli cam mozaik kullanılmış.</p>	<p>KÜTLE</p> <p>Dört katlı, tek parçalı bir bina.</p>	<p>4</p>	 <p>Foto 4. (4), (5), (6) ve (7) numaralı yapılar.</p>
		<p>CEPHE</p> <p>Simetrik bir görünüş. Zemin katta açık renk taş kaplama, üst katlar koyu renk sıva. Dörtgen pencereler. Ortada son kata kadar çıkan üç akslı çerçeve.</p>	<p>KÜTLE</p> <p>On katlı, dörtgen prizma görünümülü bir bina.</p>	<p>4</p> <p>5</p>	

KONUM	YAPI NO	NİTELİKLER	FOTO NO	FOTOĞRAF
<p>Aks'ın birinci kısmı</p> <p>ulus</p> <p>14 ☐</p> <p>cumhur. c. ☐</p> <p>13 ☐</p> <p>12 ☐</p> <p>11 ☐</p> <p>10 ☐</p> <p>9 ☐</p> <p>1 ☐</p> <p>2 ☐</p> <p>3 ☐</p> <p>4 ☐</p> <p>5 ☐</p> <p>6 ☐</p> <p>7 ☐</p> <p>8 ☐</p> <p>itfaiye meydanı</p>	6	<p>KÜTLE</p> <p>Bodrum üzerine iki katlı, tek parçalı, eski görünümlü bir bina.</p> <p>CEPHE</p> <p>Simetrik düzen, koyu renk sıvalı. Kemerli pencereler. Kiremit çatılı, saçaklı.</p>	4	 <p>Foto 5. (8) ve (7) numaralı yapılar.</p>
	7	<p>KÜTLE</p> <p>Köşede yer alıyor. Bodrum üzerine üç katlı bir bina.</p> <p>CEPHE</p> <p>Kemerli, dikdörtgen değişik büyüklükte pencereler. Köşe yükseltılarak kubbe konmuş. Kiremit çatılı ve saçaklı. Süslemeler var.</p>	4 5	 <p>Foto 6. (9) numaralı yapı.</p>
	8	<p>KÜTLE</p> <p>Üç katlı bir bina ile, daha yeni görünen iki katlı zemin bloku üzerine dokuz kat yükselen ikinci bina.</p> <p>CEPHE</p> <p>Üç katlı binada simetrik bir görünüş, koyu renkli taş kaplama zemin kat üzerine mermer kaplı kolonlar. Dörtgen pencereler. Yüksek binada yatay bant pencereler, zemin blokunda geniş sağır ve saydam yüzeyler. Metal doğrama ve renkli cam kullanılmış.</p>	5	 <p>Foto 7. (10), (11) ve (12) numaralı yapılar.</p>
	9	<p>KÜTLE</p> <p>Üçgen köşede yer alan, tekparçalı üç katlı görünen bir bina. Köşe yuvarlatılmış.</p> <p>CEPHE</p> <p>Taş kaplama süslü cephe. Dikdörtgen ve kemerli çeşitli pencereler. Saçaklı çatı.</p>	6	 <p>Foto 8. (11) numaralı yapı.</p>
	10	<p>KÜTLE</p> <p>Üç bitişik bloktan oluşan, bulvar tarafından üç katlı görünen bir bina.</p> <p>CEPHE</p> <p>Asimetrik düzen. Dörtgen ve düşey çizgi şeklindeki pencereler. Açık ve gri şekli sıva.</p>	7	 <p>Foto 8. (11) numaralı yapı.</p>

K O N U M Y A P I N O N İ T E L İ K L E R F O T O N O F O T O Ç R A F

<p>Aks'ın birinci kısmı</p> <p>ulus</p> <p>14</p> <p>cumhur. c. 13</p> <p>12</p> <p>11</p> <p>10</p> <p>9</p> <p>1</p> <p>2</p> <p>3</p> <p>4</p> <p>5</p> <p>6</p> <p>7</p> <p>8</p> <p>itfaiye meydanı</p>	11	<p>KÜTLE</p> <p>Köşeleri yükseltilmiş üç-dört katlı görünen bir bina ile onun yanında ve arkasında yer alan değişik katlı diğer binalar ve bir anıt.</p> <p>CEPHE</p> <p>Üç-dört katlı binada simetrik cephe düzeni, süslü saçak ve balkon korkulukları, kemerler, kemerli ve sütunlu değişik pencereler. Kiremit çatı ve geniş saçaklar. Taş kaplama. Yeni görünüşlü diğer binalarda düşey ve yatay pencere bantları. Brüt beton, açık renk taş kaplama, metal doğrama kullanılmış.</p>	7 8	 <p>Foto 9. (12) ve (13) numaralı yapılar.</p>
	12	<p>KÜTLE</p> <p>Bulvar üzerinde beş katlı görünen kübik bir kütle ile arkada bulunan biri bitişik, diğeri inşaat halindeki iki binadan oluşuyor.</p> <p>CEPHE</p> <p>Bulvar üzerindeki binada düz ve yalın simetrik cephe düzeni, tekrarlanan dikdörtgen pencere, koyu renkli sıva, koçonatlı ve saçaklı esas giriş, iki yanda açık renkli çıkmalar.</p>	7 9 10	 <p>Foto 10. (12) ve (13) numaralı yapılar.</p>
	13	<p>KÜTLE</p> <p>Genellikle boş bırakılmış zemin kat üstünde iki katlı yatay blok ile bunun üzerinde geri köşeden yükselen parçalı ve hareketli bloktan oluşan bir bina.</p> <p>CEPHE</p> <p>Basık blokun bulvar cephesi ile yüksek blokun yanları sağır tutulmuş. Basık blokta düşey çizgi şeklinde, yüksek blokta yatay bant şeklinde pencereler. Brüt beton, taş kaplama, renkli cam ve metal doğrama kullanılmış.</p>	9 10 11	 <p>Foto 11. (13) numaralı yapı.</p>
	14	<p>KÜTLE</p> <p>Bodrum üzerine birbuçuk katlı, eski görünüşlü bir bina,</p> <p>CEPHE</p> <p>Simetrik cephe düzeni, kemerli pencereler, kiremit çatı, geniş saçaklar. Taş kaplama.</p>	12	 <p>Foto 12. (14) numaralı yapı.</p>

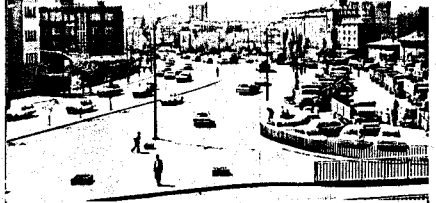
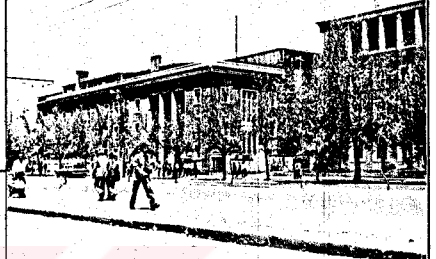
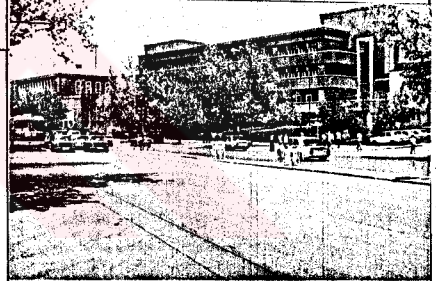
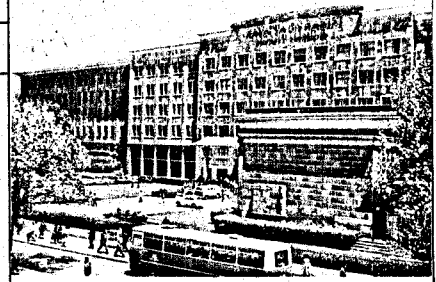
Ulus-Çankaya aksının ikinci kısmı: İtfaiye Meydanı-Lozan Meydanı (Sıhhiye) arası.

- (1). İller Bankası.
- (2). İller Oteli.
- (3). Vakıflar İşhanı.
- (4). Gümrük ve Tekel Bakanlığı.
- (5). Otopark.
- (6). Üst geçit.
- (7). Türk Hava Kurumu.
- (8). Ankara Radyoevi.
- (9). Kız Enstitüsü.
- (10). Zübeyde Hanım Kız Enstitüsü.
- (11). Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi.
- (12). Abdi İpekçi Parkı.
- (13). Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı.
- (14). Hitit Güneşi anıtı.
- (15). Çok katlı inşaat.
- (16). Yayla Apartmanı.
- (17). Tevfik Balıkcıoğlu Apartmanı.
- (18). İnşaat.
- (19). Etibank.
- (20). İnşaat.
- (21). İnşaat.
- (22). Beyaz Saray Apartmanı.
- (23). Demiryolu üst geçidi.
- (24). Eski ve bakımsız bir bina.
- (25). Ankara Adliye Sarayı inşaatı.
- (26). Silo.
- (27). Büyük Tiyatro.
- (28). Gençlik Parkı.

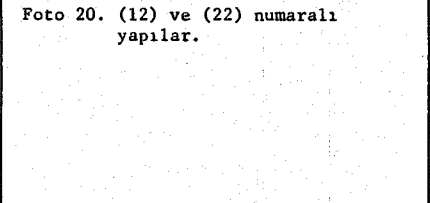

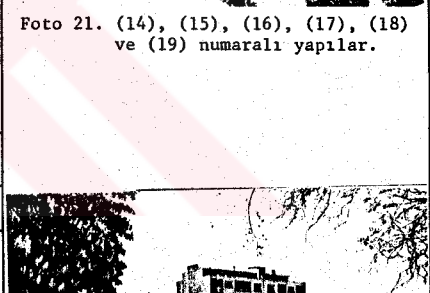
K O N U M Y A P I N O N İ T E L İ K L E R F O T O N O F O T O Ğ R A F

K O N U M	Y A P I N O	N İ T E L İ K L E R	F O T O N O	F O T O Ğ R A F
<p>Aks'ın ikinci kısmı</p> <p>İtfaie meydanı</p> <p>28 ☐ 1</p> <p>27 ☐ 2</p> <p>26 ☐ 3</p> <p>25 ☐ 4</p> <p>24 ☐ 5</p> <p>23 ☐ 6</p> <p>22 ☐ 7</p> <p>21 ☐ 8</p> <p>20 ☐ 9</p> <p>19 ☐ 10</p> <p>18 ☐ 11</p> <p>17 ☐ 12</p> <p>16 ☐ 13</p> <p>15 ☐ 14</p> <p>ilkız s.</p> <p>cihan s.</p> <p>libya c.</p> <p>lozan meydanı (sıhhiye)</p>	1	<p>CEPHE</p> <p>Yüksek blokta yatay bant pencereler, iki yanda sağır yüzeyler. Saçaklı teras katı. Renkli cam mozaik kullanılmış. Alçak blokta, tekrarlanan dikdörtgen pencere. Koyu renkli taş kaplama.</p> <p>KÜTLE</p> <p>Oniki katlı görünen dikdörtgen prizma şeklindeki blok ve dört katlı diğer bloktan oluşan iki ayrı bina.</p>	13 14	 <p>Foto 13. (1), (2) ve (3) numaralı yapılar.</p>
	2	<p>CEPHE</p> <p>Dikdörtgen pencereler, her katın ortasında balkonlar. Kiremit çatılı, saçaklı.</p> <p>KÜTLE</p> <p>Beş katlı, eski görünümlü bir bina.</p>	13	
	3	<p>CEPHE</p> <p>Yivlerle ayrılmış her parçada yatay pencere ve parapet bantları üzerine düşey elemanlar getirilmiş. Brüt beton, renkli cam, metal doğrama kullanılmış.</p> <p>KÜTLE</p> <p>On katlı, bulunduğu köşede kuvvetli düşey yivlerle dönen dört parçadan oluşan bir bina.</p>	13 14	 <p>Foto 14. (1), (3) ve (4) numaralı yapılar.</p>
	4	<p>CEPHE</p> <p>Öndeki binada simetrik cephe düzeni, ortada ve yanlarda süslü kalkan duvarları, kemerli pencereler. Kiremit çatılı, saçaklı. Esas giriş çevresinde mermer kullanılmış.</p> <p>KÜTLE</p> <p>Bodrum üzerine iki katlı eski görünümlü bir bina ile arkadaki çok katlı çokgen kütleli bina.</p>	14 15	
	5	Otopark.		
	6	Üstgeçit.		
	7	<p>CEPHE</p> <p>Dörtgen pencerelerin yer aldığı yalın yüzeyler. Koyu renk sıvalı</p> <p>KÜTLE</p> <p>Üç katlı, kübik parçalı bir bina.</p>		 <p>Foto 15. (4) numaralı yapı.</p>

KONUM YAPI NO NİTELİKLER FOTO NO FOTOĞRAF

<p>Aks'ın ikinci kısmı</p> <p>İtfaiye meydanı</p> <p>28 ☐ ☐ 1</p> <p>27 ☐ ☐ 2</p> <p>26 ☐ ☐ 3</p> <p>25 ☐ ☐ 4</p> <p>24 ☐ ☐ 5</p> <p>23 ☐ ☐ 6</p> <p>22 ☐ ☐ 7</p> <p>21 ☐ ☐ 8</p> <p>20 ☐ ☐ 9</p> <p>19 ☐ ☐ 10</p> <p>18 ☐ ☐ 11</p> <p>17 ☐ ☐ 12</p> <p>16 ☐ ☐ 13</p> <p>15 ☐ ☐ 14</p> <p>İlozan meydanı (sıhhiye)</p>	8	CEPHE	Bulvar üstündeki cephede tekrarlanan dörtgen pencere ve yanda üç kat yükselen kolonlarla vurgulanmış ana giriş. Yalın, gri renk sıvalı. Kiremit çatılı ve saçaklı.	16	
		KÜTLE	Bulvar üzerinde üç kat ile eklenmiş çatı katı görünen bir bina ile yanda ve arkadaki ekleri.	17	
		CEPHE	Tekrarlanan dikdörtgen pencereler, çerçeve ile vurgulanmış esas giriş ve son katdaki kolonların gerisine çekilmiş balkon. Koyu renk sıvalı.		
		KÜTLE	Dört katlı, yatık dikdörtgen prizma görünüşlü bir bina.	17 18	
		CEPHE	Ortadaki yatay blok kuvvetli yatay bantlarla bölünmüş, yanları balkonlu. Simetrik bir cephe düzeni. Koyu renk sıvalı.		
		KÜTLE	Dört katlı, öne çıkan yatay blok yandaki kule bloklara bağlanan bir bina.	18	
		CEPHE	Geniş blokta tekrarlanan dörtgen pencereler. Taş kaplama. Metal kaplama çatılı giriş saçığı.		
		KÜTLE	Beş-altı katlı görünen parçalı geniş blok ile buna önden bağlanan iki kat yüksekliğindeki yatay bloklardan oluşan bina ve arkadaki ayırık ekleri. Ön bahçe, heykel.	19 20	
			Abdi İpekçi Parkı.	20	
		CEPHE	Simetrik görünüş. Orta parça kuvvetli kolonlarla dışa taşırılmış, yanları da öne çıkarılmış. Dörtgen pencereler. Taş ve mermer kaplama, koyu renk sıvalı.		
		KÜTLE	Üç katlı, parçalı, kübik kütleli bir bina.		

KONUM YAPI NO NİTELİKLER FOTO NO FOTOĞRAF

Aks'ın ikinci kısmı	14	Hitit Güneşi anıtı.	21	 <p>Foto 20. (12) ve (22) numaralı yapılar.</p>	
	15	İnşaat. Brüt beton ve metal doğrama kullanılmış, on katlı görünen tamamlanmak üzere olan bir inşaat.	21		
itfaiye meydanı	28	<p>1</p> <p>2</p> <p>3</p>	<p>CEPHE</p> <p>Dörtgen pencere, cephede köşeleri balkonlu, koyu renk sıvalı. Kiremit çatılı, saçaklı.</p>	 <p>Foto 21. (14), (15), (16), (17), (18) ve (19) numaralı yapılar.</p>	
	27				<p>4</p> <p>5</p>
6	26	7	17	İki yanı bitişik nizam olan (16) numaralı yapıya benzer nitelikte bir bina.	21
	25	8	18	İnşaat. Devam etmekte olan bir bina inşaatı	21
kızılay s.	24	9	<p>CEPHE</p> <p>Cephelerdeki ince düşey bantlar pencereleri ayırmakta. Bulvar cephesinin yarısı sağır tutulmuş. Renkli cam mozaik kullanılmış.</p>	 <p>Foto 22. (21) ve (22) numaralı yapılar.</p>	
	23	10			<p>KÜTLE</p> <p>Yedi katlı, bulvara dik yatık dikdörtgen prizma kütleli bir bina. İki geniş yüzey hafif içbükey.</p>
22	24	11	19	İnşaat.	20
ilkız s.	20	12	<p>CEPHE</p> <p>Cephe düzleminde balkon girintileri ve dörtgen pencereler, açık ve koyu renk sıvalı yüzeyler görülüyor.</p>	 <p>Foto 22. (21) ve (22) numaralı yapılar.</p>	
					19
cihan s.	18	13	22	Demir yolu üst geçidi.	23
16	15	13	22	Demir yolu üst geçidi.	23
lozan meydanı (sihiye)	14	13	22	Demir yolu üst geçidi.	23

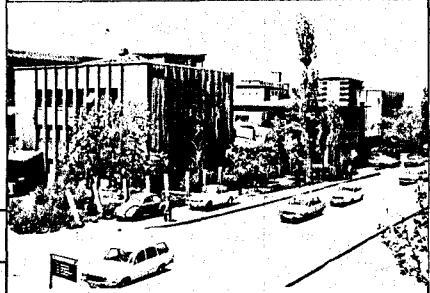

KONUM

YAPI NO

NİTELİKLERİ

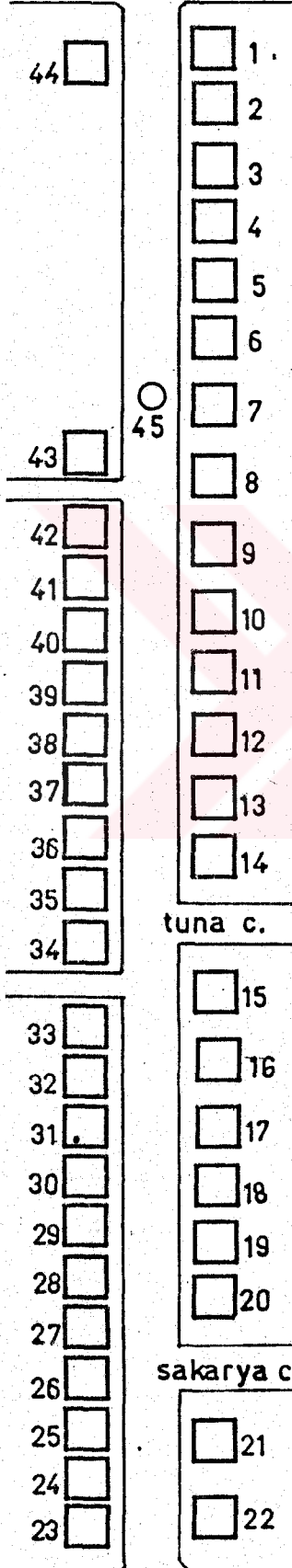
FOTO NO

FOTOĞRAF

KONUM	YAPI NO	NİTELİKLERİ	FOTO NO	FOTOĞRAF
<p>Aks'ın ikinci kısmı</p> <p>itfaiye meydanı</p> <p>28 ■</p> <p>27 ■</p> <p>6</p> <p>26 ■</p> <p>25 ■</p> <p>24 ■</p> <p>23</p> <p>22 □</p> <p>21 □</p> <p>ilkız s.</p> <p>20 □</p> <p>19 □</p> <p>cihan s.</p> <p>18 □</p> <p>17 □</p> <p>16 □</p> <p>15 □</p> <p>libya c.</p> <p>14</p> <p>lozan meydanı (sihhiye)</p>	24	<p>CEPHE</p> <p>Cepheelerde yatay ve düşey hatlar egemen. Koyu renk sıvalı.</p> <p>KÜTLE</p> <p>Bir ve üç kat yüksekliğindeki parçalarıyla hareketli kütleli bir bina.</p>	23	 <p>Foto 23. (24) numaralı yapı.</p>
	25	Adliye Sarayı inşaatı.		
	26	Silo. Değişik sayıda katları olan parçalı kütleli, koyu renkli bir bina.	16	
	27	<p>CEPHE</p> <p>Kütlelerde pencereler az tutulmuş, sağırliklar daha fazla. Koyu renk sıvalı. Bulvara dik çıkan iki katlı kütlelerin önü giriş saçağı yapılmış. Çatı metal kaplama.</p> <p>KÜTLE</p> <p>Farklı yükseklikte silindirik ve kübik kütleleri olan parçalı bir bina.</p>	24	 <p>Foto 24. (27) numaralı yapı.</p>
	28	Gençlik Parkı.		
	12			
	13			

lozan
meydanı
(sıhhiye)

Ulus-Çankaya aksının üçüncü kısmı: Lozan
Meydanı (Sıhhiye)-Kızılay arası.

- (1). Orduevi.
- (2). Terzioğlu Han.
- (3). Banka.
- (4). Çok katlı bina.
- (5). Dirim Han.
- (6). Kamar Han, çarşı, sinema.
- (7). Çok katlı bir bina.
- (8). Çok katlı bir bina.
- (9). Zafer Çarşısı.
- (10). Büyük Apartman.
- (11). Büyük Han.
- (12). Çok katlı bina inşaatı.
- (13). Eski bir bina.
- (14). Az katlı bir bina.
- (15). İş Bankası.
- (16). Çok katlı bir bina.
- (17). İşhanı '83.
- (18). Kalaçlar İşhanı.
- (19). Vakıflar Bankası.
- (20). Çok katlı bir bina.
- (21). Soysal Han.
- (22). Yapı ve Kredi Bankası.
- (23). Arsa.
- (24). Özkan İşhanı.
- (25). Az katlı bir bina.
- (26). M.Caner Apartmanı.
- (27). Çok katlı bir bina.
- (28). Az katlı bir bina.
- (29). Az katlı bir bina.
- (30). Az katlı bir bina.
- (31). Otel Mola.
- (32). Koç İşhanı.
- (33). Armağan İşhanı.
- (34). Ragıp Devres İşhanı.
- (35). İnşaat.
- (36). Ercan Apartmanı.
- (37). Çok katlı bir bina.
- (38). Türk Ticaret Bankası.
- (39). Tuna Apartmanı.
- (40). T.C.Ziraat Bankası.
- (41). Çok katlı bir bina.
- (42). Zafer Apartmanı.
- (43). Belediye Bahçesi.
- (44). Orduevi.
- (45). Atatürk Heykeli.

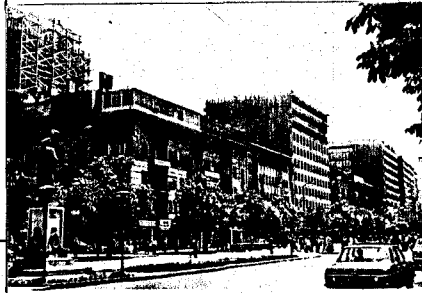

kızılay

K O N U M   Y A P I N O   N İ T E L İ K L E R   F O T O N O   F O T O Ğ R A F

K O N U M	Y A P I N O	N İ T E L İ K L E R	F O T O N O	F O T O Ğ R A F
<p>Aks'in üçüncü kısmı</p> <p>lozan meydanı (sıhhiye)</p> <p>44 ☐</p> <p>43 ☐</p> <p>42 ☐</p> <p>41 ☐</p> <p>40 ☐</p> <p>39 ☐</p> <p>38 ☐</p> <p>37 ☐</p> <p>36 ☐</p> <p>35 ☐</p> <p>34 ☐</p> <p>33 ☐</p> <p>32 ☐</p> <p>31 ☐</p> <p>30 ☐</p> <p>29 ☐</p> <p>28 ☐</p> <p>27 ☐</p> <p>26 ☐</p> <p>25 ☐</p> <p>24 ☐</p> <p>23 ☐</p> <p>kızılay</p>	<p>1</p> <p>2</p> <p>3</p> <p>4</p> <p>5</p> <p>6</p> <p>7</p> <p>8</p> <p>9</p> <p>10</p> <p>11</p> <p>12</p> <p>13</p> <p>14</p> <p>15</p> <p>16</p> <p>17</p> <p>18</p> <p>19</p> <p>20</p> <p>21</p> <p>22</p>	<p>1</p> <p>KÜTLE CEPHE</p> <p>Balkonlu pencereler. Koyu renk sıvalı. Kiremit çatılı, saçaklı.</p>	25	 <p>Foto 25. (6), (5), (4), (3), (2) ve (1) numaralı yapılar.</p>
		<p>2</p> <p>KÜTLE CEPHE</p> <p>Geniş dörtgen pencerelerin ayrılmasıyla oluşturulan cephe düzlemi. Sıva ve suni taş kaplama. Ahşap doğrama.</p>	25	
		<p>3</p> <p>KÜTLE CEPHE</p> <p>Yatay pencere bantları dışa doğru açılan eğik beton bantlarla ayrılmış.</p>	25	
		<p>4</p> <p>KÜTLE CEPHE</p> <p>Yatay bant pencereler. Her katta orta kısım öne çıkarılmış. Sıva ve metal doğrama.</p>	25	
		<p>5</p> <p>KÜTLE CEPHE</p> <p>Dörtgen pencereli, koyu renk sıvalı. Kiremit çatılı ve saçaklı.</p>	25	
		<p>6</p> <p>KÜTLE CEPHE</p> <p>Pencereler önüne açık ve koyu renkli yatay bantlar getirilmiş. Metal doğrama kullanılmış.</p>	25	
		<p>7</p> <p>KÜTLE CEPHE</p> <p>Geniş pencere bantları ile parapet bantları üst üste getirilmiş. Brüt beton ve metal doğrama kullanılmış.</p>	26	
<p>45</p> <p>45</p> <p>tuna c.</p> <p>sakarya c.</p>	<p>8</p> <p>9</p> <p>10</p> <p>11</p> <p>12</p> <p>13</p> <p>14</p> <p>15</p> <p>16</p> <p>17</p> <p>18</p> <p>19</p> <p>20</p> <p>21</p> <p>22</p>	<p>2</p> <p>KÜTLE CEPHE</p> <p>On katlı, iki yanı bitişik nizam olan bir bina.</p>	25	 <p>Foto 26. (45), (8) ve (7) numaralı yapılar.</p>
<p>3</p> <p>KÜTLE CEPHE</p> <p>On katlı, iki yanı bitişik nizam olan bir bina.</p>	25			
<p>4</p> <p>KÜTLE CEPHE</p> <p>Yatay bant pencereler. Her katta orta kısım öne çıkarılmış. Sıva ve metal doğrama.</p>	25			
<p>5</p> <p>KÜTLE CEPHE</p> <p>Beş katlı, ayrıca çatı katı görünen, iki yanı bitişik nizam eski bir bina.</p>	25			
<p>6</p> <p>KÜTLE CEPHE</p> <p>Pencereler önüne açık ve koyu renkli yatay bantlar getirilmiş. Metal doğrama kullanılmış.</p>	25			
<p>7</p> <p>KÜTLE CEPHE</p> <p>Geniş pencere bantları ile parapet bantları üst üste getirilmiş. Brüt beton ve metal doğrama kullanılmış.</p>	26			
<p>8</p> <p>KÜTLE CEPHE</p> <p>On katlı, yan ve arka kenarı bitişik nizam olan bir bina.</p>	26			

K O N U M Y A P I N O N İ T E L İ K L E R F O T O N O F O T O Ğ R A F

Aks'in üçüncü kısmı							
lozan meydanı (sıhhiye)		8	CEPHE	Pençere ve parapet yatay bantlarından oluşan iki dik cephe düzlemi hareketli bir köşe ile birleştirilmiş. Brüt beton ve metal doğrama kullanılmış.	26		
			KÜTLE	On katlı, yan ve arka kenarı bitişik nizam olan bir bina.			
44 ☐		9		Üstü çimlendirilmiş bir katlı yeraltı binası.	27	Foto 27. (45), (10), (11), (12), (13), (14) ve (15) numaralı yapılar.	
			CEPHE	Cephe düzleminde balkon girintileri ve dörtgen pencereler. Saçaklı. Suni taş kaplama.			
43 ☐		10	KÜTLE	Beş katlı, ayrıca çatıda eki olan yan ve arka kenarı bitişik nizam bir bina.	27		
			CEPHE	Pencere yatay bantları ve parapetleri üzerine düşey elemanlar getirilmiş. Saçaklı. Suni taş kaplama.			
42 ☐		11	KÜTLE	Beş katlı, iki yanı bitişik nizam olan bir bina.	27	Foto 28. (11) numaralı yapı.	
			CEPHE	İnşaat. Devam etmekte olan çok katlı bina inşaatı.			
41 ☐		12		İnşaat. Devam etmekte olan çok katlı bina inşaatı.	27	Foto 28. (11) numaralı yapı.	
			CEPHE	Koyu renk sıvalı, dörtgen pencereli, köşeleri balkonlu.			
40 ☐		13	KÜTLE	Beş katlı, iki yanı bitişik nizam olan, eski bir bina.	27	Foto 28. (11) numaralı yapı.	
			CEPHE	Yanı ve arkası bitişik nizam, (13) numaralı yapıya benzer nitelikler taşıyan bir bina.			
39 ☐		14		Yanı ve arkası bitişik nizam, (13) numaralı yapıya benzer nitelikler taşıyan bir bina.	27	Foto 28. (11) numaralı yapı.	
			CEPHE	Bulvar cephesi yatay pencere ve parapet bantları ile oluşturulmuş. Yan cephenin bir bölümü düşey sağır bant. Brüt beton, renkli metal doğrama kullanılmış.			
38 ☐		15	KÜTLE	On katlı, yandan bitişik nizamli bir bina.	29	Foto 28. (11) numaralı yapı.	
			CEPHE				
37 ☐					27	Foto 28. (11) numaralı yapı.	
36 ☐					27	Foto 28. (11) numaralı yapı.	
35 ☐					27	Foto 28. (11) numaralı yapı.	
34 ☐					27	Foto 28. (11) numaralı yapı.	
33 ☐					27	Foto 28. (11) numaralı yapı.	
32 ☐					27	Foto 28. (11) numaralı yapı.	
31 ☐					27	Foto 28. (11) numaralı yapı.	
30 ☐					27	Foto 28. (11) numaralı yapı.	
29 ☐					27	Foto 28. (11) numaralı yapı.	
28 ☐					27	Foto 28. (11) numaralı yapı.	
27 ☐					27	Foto 28. (11) numaralı yapı.	
26 ☐					27	Foto 28. (11) numaralı yapı.	
25 ☐					27	Foto 28. (11) numaralı yapı.	
24 ☐					27	Foto 28. (11) numaralı yapı.	
23 ☐					27	Foto 28. (11) numaralı yapı.	

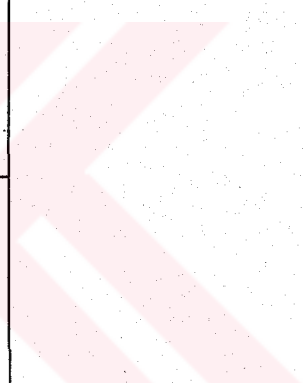
K O N U M

Y A P I N O

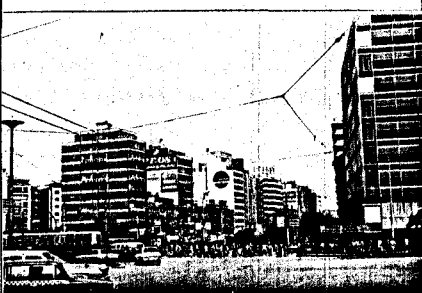

N İ T E L İ K L E R

F O T O N O

F O T O Ğ R A F

Aks'in üçüncü kısmı		lozan meydanı (sıhhiye)						
44	☐	1	☐	16	CEPHE	Yatay pencere ve parapet bantları. Brüt beton, metal doğrama kullanılmış.	27	 <p>Foto 29. (22), (21), (20), (19), (18), (17), (16) ve (15) numaralı yapılar.</p>
		2	☐		KÜTLE	On katlı, iki yanı bitişik nizam olan bir bina.		
		3	☐	17	CEPHE	Yatay pencere ve parapet bantları. Brüt beton, metal doğrama, renkli cam kullanılmış.	29	
		4	☐		KÜTLE	On katlı, iki yanı bitişik nizam olan bir bina.		
		5	☐		CEPHE	Yatay pencere bantları ile kuvvetlendirilmiş parapet bantları. Brüt beton, metal doğrama kullanılmış.	29	
		6	☐		KÜTLE	On katlı, iki yanı bitişik nizam olan bir bina.		
43	☐	7	☐	18	CEPHE	Cephenin kenarı düşey olarak geri çekilmiş. Geniş pencere yüzeyleri. Metal doğrama.	29	
42	☐	8	☐		KÜTLE	Beş katlı, iki yanı bitişik nizam olan bir bina.		
41	☐	9	☐		CEPHE	İki cephede de kuvvetli yatay bantlar, dolu olanlar biraz dışarı kaldırılmış. Brüt beton, metal doğrama.	29	
40	☐	10	☐		KÜTLE	On katlı, yanı ve arkası bitişik nizam olan bir bina.		
39	☐	11	☐		CEPHE	Dörtgen pencereler. Koyu renk sıvalı cephe düzleminde öne çıkarılmış açık renk sıvalı balkon bantları. Kiremit çatılı, saçaklı.	29	
38	☐	12	☐		KÜTLE	Beş kat ile çatıda ekleri olan, yanı ve arkası bitişik nizam bir bina.		
37	☐	13	☐		CEPHE			
36	☐	14	☐		KÜTLE			
35	☐	15	☐		CEPHE			
34	☐	16	☐		KÜTLE			
33	☐	17	☐		CEPHE			
32	☐	18	☐		KÜTLE			
31	☐	19	☐		CEPHE			
30	☐	20	☐		KÜTLE			
29	☐	21	☐		CEPHE			
28	☐	22	☐		KÜTLE			
27	☐							
26	☐							
25	☐							
24	☐							
23	☐							

KONUM YAPI NO NİTELİKLER FOTO NO FOTOĞRAF

KONUM	YAPI NO	NİTELİKLER	FOTO NO	FOTOĞRAF			
Aks'in üçüncü kısmı	22	CEPHE	Geniş pencere yüzeyleri önüne asma cephe elemanları getirilmiştir. Metal kullanımı dikkat çekici. Girişin üstündeki kat görünüşte farklılaştırılmış.	29 30			
		KÜTLE	Yanı ve arkası kavşak köşesinde girinti yapacak şekilde bitişik nizam olan on katlı bir bina.				
lozan meydanı (sihiye)	44	1	23	Boş arsa.	Foto 30. (22 sağda), (24), (27), (30), (31), (32) ve (34) numaralı yapılar.		
		2					
		3					
		4	24	CEPHE	Bulvar cephesinde geniş cam yüzeyleri yatay parapet bantlar ile ayrılmış. Brüt beton, metal dograma kullanılmış.	30 31	
		5		KÜTLE	On katlı, bir yanı bitişik diğer yanı genellikle sağır tutulmuş bir bina.		
		6	25	CEPHE	Yatay olarak sıralanmış pencereler, simetrik balkonlar. Koyu renk sıva. Kiremit çatılı, saçaklı.	31	Foto 31. (24), (25), (26), (27), (28), (29), (30) ve (31) numaralı yapılar.
		7		KÜTLE	Dört katı ve çatıda eki olan iki yanı bitişik nizam olan eski bir bina.		
		8	26	(25) numaralı yapıya benzer niteliklere sahip.		31	
		9					
		10	27	CEPHE	Geniş cam yüzeyleri yatay parapet bantları ile bölünmüş.	30 31	
		11		KÜTLE	On katlı, iki yanı bitişik nizam olan bir bina.		
		12	28	(25) numaralı yapıya benzer niteliklere sahip bir bina.		31 32	
		13					
		14	29	(25) numaralı yapıya benzer niteliklere sahip bir bina.		31 32	
15							
16	30	(25) numaralı yapıya benzer niteliklere sahip bir bina.		30 31			
17							
18	31	(25) numaralı yapıya benzer niteliklere sahip bir bina.		31 32			
19							
20	32	(25) numaralı yapıya benzer niteliklere sahip bir bina.		30 31			
21							
22	33	(25) numaralı yapıya benzer niteliklere sahip bir bina.		30 31			
23							

K O N U M

Y A P I N O

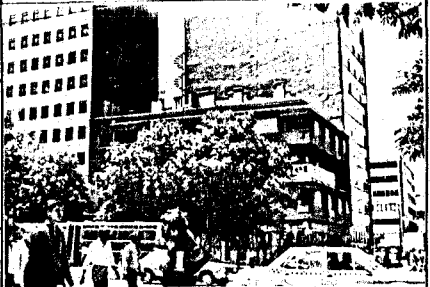
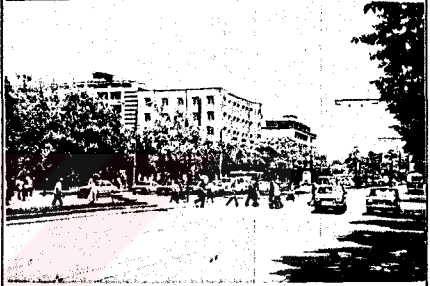
N İ T E L İ K L E R

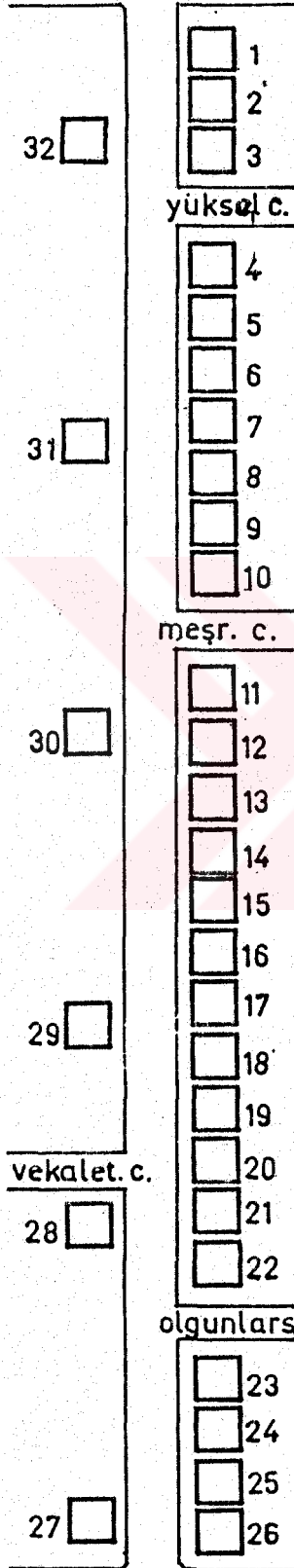
F O T O N O

F O T O Ğ R A F

K O N U M	Y A P I N O	N İ T E L İ K L E R	F O T O N O	F O T O Ğ R A F	
<p>Aks'ın üçüncü kısmı</p> <p>lozan meydanı (sihiye)</p> <p>44 ☐</p> <p>43 ☐</p> <p>42 ☐</p> <p>41 ☐</p> <p>40 ☐</p> <p>39 ☐</p> <p>38 ☐</p> <p>37 ☐</p> <p>36 ☐</p> <p>35 ☐</p> <p>34 ☐</p> <p>45 ☐</p> <p>33 ☐</p> <p>32 ☐</p> <p>31 ☐</p> <p>30 ☐</p> <p>29 ☐</p> <p>28 ☐</p> <p>27 ☐</p> <p>26 ☐</p> <p>25 ☐</p> <p>24 ☐</p> <p>23 ☐</p> <p>tuna c.</p> <p>15 ☐</p> <p>16 ☐</p> <p>17 ☐</p> <p>18 ☐</p> <p>19 ☐</p> <p>20 ☐</p> <p>sakarya c.</p> <p>21 ☐</p> <p>22 ☐</p> <p>kızılay</p>	31	<p>CEPHE</p> <p>Kuvvetlendirilmiş yatay parapet bantları ile bölünmüş dörtgen pencereler. Metal doğrama, sıva, suni taş kaplama.</p> <p>KÜTLE</p> <p>On katlı, iki yanı bitişik nizam olan bir bina.</p>	30 31 33	 <p>Foto 33. (31), (32), (33) ve (34) numaralı yapılar.</p>	
	32	<p>CEPHE</p> <p>Alttaki üç katta yatay bantlar iki kolonla üç parçaya bölünmüş. Üst katlarda aralarına pencerelerin getirildiği kuvvetli düşey elemanlar. Metal doğrama. Koyu renkli parlak kaplama malzemesi.</p> <p>KÜTLE</p> <p>On katlı, iki yanı bitişik nizam olan bir bina.</p>	30 33 34		
	33	<p>CEPHE</p> <p>Alttaki üç katta sık aralıklı düşey elemanlar. Üst katlarda çıplak tuğla duvarlar içinde metal doğramalı ikiz pencereler ve kat çizgileri.</p> <p>KÜTLE</p> <p>On katlı, iki yanı bitişik nizam olan bir bina.</p>	33		
	34	<p>CEPHE</p> <p>Zemin üstündeki parça ile yüksek parça farklı ifadelendirilmiş. Üste yatay pencere ve parapet bantları. Metal doğrama, mermer kaplama kullanılmış.</p> <p>KÜTLE</p> <p>On katlı, yanı ve arkası bitişik nizam olan parçalı kütleli bir bina.</p>	30 33		
		35	Bina inşaatı.		 <p>Foto 34. (32) numaralı yapıdan ayrıntı.</p>
		36	(25) numaralı yapıya benzer nitelikler gösteriyor.		
		37	<p>CEPHE</p> <p>Metal doğramalı pencereler ve metal asma cephe elemanları.</p> <p>KÜTLE</p> <p>On katlı, iki yanı bitişik nizam olan bir bina.</p>		
		38	(37) numaralı yapıya benzer nitelikler gösteriyor.		
		39	(25) numaralı yapıya benzer nitelikler gösteriyor.		

KONUM YAPI NO NİTELİKLER FOTO NO FOTOĞRAF

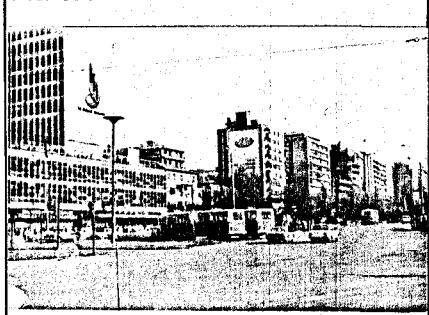

KONUM	YAPI NO	NİTELİKLER	FOTO NO	FOTOĞRAF
Aks'ın üçüncü kısmı	40	Beş katlı bu bina (25) numaralı yapıya benzemekte, ancak daha bakımlı.		 <p>Foto 35. (41) ve (42) numaralı yapılar.</p>
	41	Tamamlanmak üzere olan, on katlı, iki yanı bitişik nizam bir bina. Tekrarlanan küçük dörtgen pencere, bej ve açık renk sıva.	35	
	42	Dörtgen pencereli ve balkonlu. Koyu renk sıva. Kiremit çatılı. Yanı ve arkası bitişik nizam olan dört katlı eski bir bina.	35	
	43	Park.		
	44	Eski görünümlü binanın zemin üstündeki iki katı ileri-geri hareketlendirilmiş. Zemin taş kaplama, üstler koyu renk sıvalı, dörtgen pencereli. Yenisinde geniş pencere yüzeyleri ve balkonlar görülüyor. Aralarında bahçe olan biri eski görünümlü altı katlı, diğeri beş katlı iki bina ile bunlara arkadan bağlı diğer binalar.	36	
lozan meydanı (sıhhiye)	45	Atatürk Heykeli.		 <p>Foto 36. (44) ve (45) numaralı yapılar.</p>
	45	Atatürk Heykeli.		
44	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6	KÜTLE CEPHE		
43	☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐ 11 ☐ 12 ☐ 13 ☐ 14	KÜTLE CEPHE		
42	☐ 15 ☐ 16 ☐ 17 ☐ 18 ☐ 19 ☐ 20	KÜTLE CEPHE		
41	☐ 21 ☐ 22	KÜTLE CEPHE		
40		KÜTLE CEPHE		
39		KÜTLE CEPHE		
38		KÜTLE CEPHE		
37		KÜTLE CEPHE		
36		KÜTLE CEPHE		
35		KÜTLE CEPHE		
34		KÜTLE CEPHE		
33		KÜTLE CEPHE		
32		KÜTLE CEPHE		
31		KÜTLE CEPHE		
30		KÜTLE CEPHE		
29		KÜTLE CEPHE		
28		KÜTLE CEPHE		
27		KÜTLE CEPHE		
26		KÜTLE CEPHE		
25		KÜTLE CEPHE		
24		KÜTLE CEPHE		
23		KÜTLE CEPHE		
tuna c.				
sakarya c.				
kızılay				

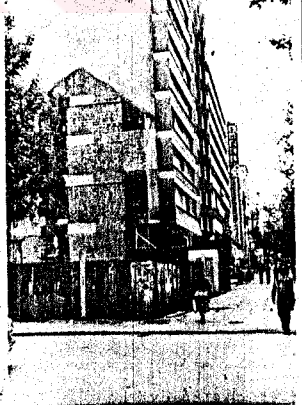
Ulus-Çankaya aksının dördüncü kısmı: Kızılay-Esat Caddesi arası.

- (1). Emek İşhanı (Kızılay Gökdeleni).
- (2). Az katlı binalar.
- (3). İnce Han.
- (4). Sanlı Han.
- (5). İnşaat.
- (6). İstanbul Bankası.
- (7). Vakko.
- (8). İ.Ertan Apartmanı.
- (9). Atahan.
- (10). Çok katlı bir bina.
- (11). İnşaat.
- (12). Yeni Konak.
- (13). T.C.Deniz Müsteşarlığı.
- (14). Selcan Han.
- (15). Alman Kültür Merkezi.
- (16). Az katlı bir bina.
- (17). Sümerbank.
- (18). Özgen Apartmanı.
- (19). Türk Eğitim vakfı inşaatı.
- (20). Bulvar Palas.
- (21). T.C.Ziraat Bankası.
- (22). Belçika Büyük Elçiliği.
- (23). Tek katlı bir bina.
- (24). Ticaret Od. Sanayi Od. Ticaret Bors. Birliği.
- (25). T.C. Turizm Bankası.
- (26). Tarım ve Orman Bakanlığı.
- (27). Bahçe.
- (28). Bayındırlık Bakanlığı.
- (29). Az katlı bir bina.
- (30). Milli Eğitim Bakanlığı ve anıt.
- (31). Güven Park.
- (32). Anıt.

K O N U M Y A P I N O N İ T E L İ K L E R F O T O N O F O T O Ğ R A F

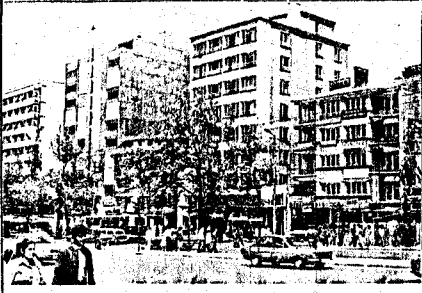

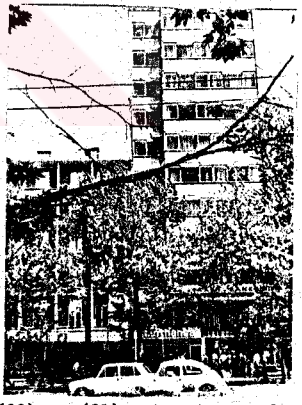
K O N U M	Y A P I N O	N İ T E L İ K L E R	F O T O N O	F O T O Ğ R A F
<p>Aks'ın dördüncü kısmı</p> <p>kızılay</p> <p>32 ☐</p> <p>31 ☐</p> <p>30 ☐</p> <p>29 ☐</p> <p>28 ☐</p> <p>27 ☐</p> <p>esat caddesi</p>	<p>1</p> <p>2</p> <p>3</p> <p>4</p> <p>5</p> <p>6</p> <p>7</p> <p>8</p> <p>9</p> <p>10</p> <p>11</p> <p>12</p> <p>13</p> <p>14</p> <p>15</p> <p>16</p> <p>17</p> <p>18</p> <p>19</p> <p>20</p> <p>21</p> <p>22</p> <p>23</p> <p>24</p> <p>25</p> <p>26</p>	<p>Yatay blokun bulvar cephesi camlı tutulmuş. Yüksek blokun geniş yüzeyleri cam, dar yüzeyleri sağır. Metal doğrama ve brüt beton kullanılmış.</p> <p>Kavşak üstünde üç katlı yatay blok ile dikine yirmi kat kadar yükselen dikdörtgen prizma şeklindeki bloktan oluşan bir bina.</p>	37 40	 <p>Foto 37. (1), (2), (3), (4) ve (5) numaralı yapılar.</p>
		<p>Dörtgen pencere, açık renk sıvalı, kiremit çatılı ve saçaklı.</p> <p>Üçer katlı, yanyana duran birbirinin benzeri iki bina.</p>	37 38	 <p>Foto 38. (2) ve (3) numaralı yapılar.</p>
		<p>Yanları balkonlu, yatay parapet ve pencere bantları. Siva ve suni taş kaplama.</p> <p>On katlı bir bina.</p>	37 38	
		<p>Yatay pencere ve parapet bantları. Siva, mermer kaplama, metal doğrama.</p> <p>On katlı, yanı bitişik nizam olan bir bina.</p>	37 40	
		<p>İnşaat.Brüt beton olarak devam eden bina inşaatı.</p>	37 39	
		<p>Kuvvetli yatay parapet bantları ile ayrılmış pencereler düşey elemanlarla da bölünmüş.</p> <p>On katlı, iki yanı bitişik nizam olan bir bina.</p>	39	
		<p>Zemin kat üzerinde boydan boya çıkan üç sağır yüzey ve ince düşey girintiler.</p> <p>On kat yüksekliğinde görünen, iki yanı bitişik nizam olan bir bina.</p>	39	

K O N U M Y A P I N O N İ T E L İ K L E R F O T O N O F O T O Ğ R A F

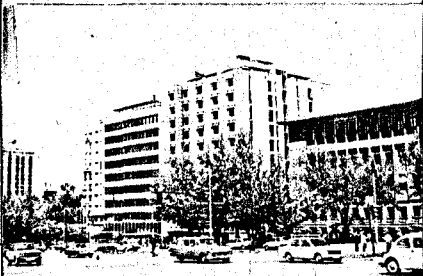
K O N U M	Y A P I N O	N İ T E L İ K L E R	F O T O N O	F O T O Ğ R A F
Aks'in dördüncü kısmı kızılay	8	Yatay pencere ve parapet bantları ile öne çıkarılmış metal elemanlar. Suni taş kaplama ve metal doğrama. On katlı, iki yanı bitişik nizam olan bir bina.	39 40	
32 ☐	9	Yatay pencere ve parapet bantları. Suni taş kaplama, metal doğrama. On katlı, iki yanı bitişik nizam olan bir bina.	39 40	Foto 39. (5), (6), (7), (8), (9), (10), (12), (13) ve (14) numaralı yapılar.
31 ☐	10	Yatay pencere ve parapetler düşey elemanlarla boydan boyya bölünmüş. On katlı, yanı ve arkası bitişik nizam olan bir bina.	39 40	
30 ☐	11	İnşaat. Bitişilen binadaki izden yırtılan binanın dört katlı olduğu anlaşılıyor.	41	
29 ☐	12	Yatay parapet ve pencere bantları. Sıva ve metal doğrama. On katlı, iki yanı bitişik nizam olan bir bina.	39 41	
28 ☐	13	Pencereler düşey bantlar halinde farklı ölçülerde öne çıkarılmış. Brüt beton, metal doğrama. On katlı, iki yanı bitişik nizam olan bir bina.	39 41	
27 ☐	14	Pencereler uzun ve kuvvetli yatay parapet bantları ile bölünmüş. Açık renkli suni taş kaplama. On katlı, iki yanı bitişik nizam olan bir bina.	39 41 42	
esat caddesi	15	Öne çıkarılmış düşey bir elemanla cephe iki parçaya bölünmüş ve her parçada pencere ve parapet bantları arasında bazı açık renkli sağır elemanlar getirilmiş. Brüt beton, metal doğrama, sıva. On katlı iki yanı bitişik nizam olan bir bina.	42	

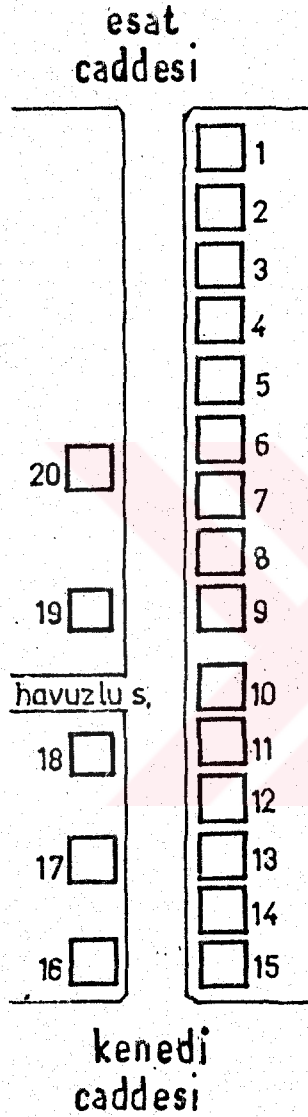

K O N U M Y A P I N O N İ T E L İ K L E R F O T O N O F O T O Ğ R A F

K O N U M	Y A P I N O	N İ T E L İ K L E R	F O T O N O	F O T O Ğ R A F
Aks'ın dördüncü kısmı kızılay	16	Dörđgen pencereleli, koyu renk sıvalı, kiremit çatılı ve saçaklı, Dört katlı, iki yanı bitişik, ayrıca çatıda ekleri olan bir bina.	42	 Foto 42. (18), (17), (16), (15) ve (14) numaralı yapılar.
32 ☐	17	Yatay pencere sıraları yatay parapet bantları ile ayrılmış. Cephe cam mozaik ile kaplı. Dokuz katlı görünen, bir yanı bitişik bir bina.	42	
31 ☐	18	Ortada pencereleli duvarlar, yanlarda balkonlar. Sıvalı. Kiremit çatılı, saçaklı. Beş katlı, yanı bitişik nizam olan bir bina.	42 43	
30 ☐	19	İnşaat. Türk Eğitim Vakfı binası inşaatı.	43	
29 ☐	20	Dikdörtgen pencereler, açık renkli ince dikmelerle bağlanan bant balkonlar. Sıvalı. Kiremit çatılı, saçaklı. Altı katlı, yanı bitişik nizam olan bir bina.	43 44	 Foto 43. (18), (19) ve (20) numaralı yapılar.
vekalet.c. 28 ☐	21	Yatay pencere ve parapet bantları. Suni taş kaplama. Onbir katlı görünen, yanı bitişik nizam, parçalı kütleli bir bina.	44	
27 ☐	22	Demir parmaklıklarla çevrili bahçe içinde bir bina.		
esat caddesi	23	Geniş pencere yüzeyleri, açık renkli suni taş kaplama, metal doğrama. Yanı bitişik nizam olan tek katlı bir bina.		 Foto 44. (20) ve (21) numaralı yapılar.

K O N U M Y A P I N O N İ T E L İ K L E R F O T O N O F O T O Ğ R A F

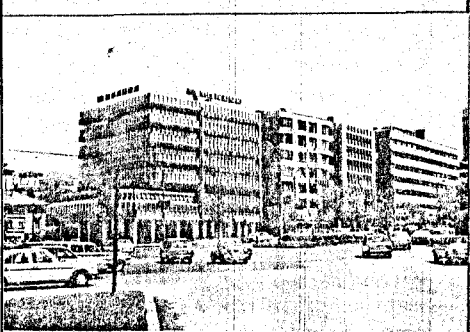
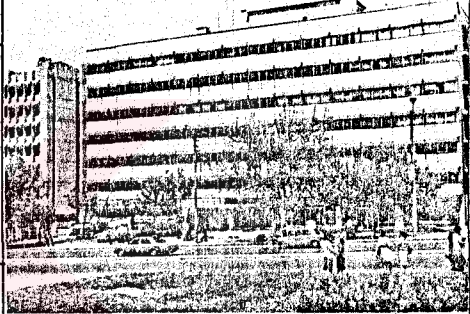
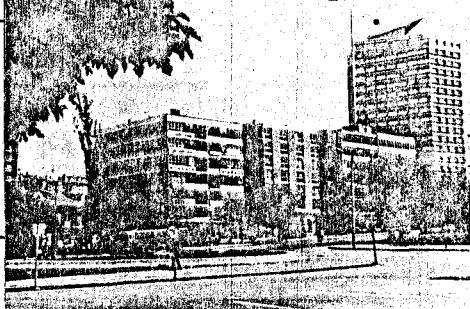
K O N U M	Y A P I N O	N İ T E L İ K L E R	F O T O N O	F O T O Ğ R A F
Aks'ın dördüncü kısmı kızılay	24	Geniş yatay pencere bantları yatay parapet bantları ile bölünmüş. Metal cephe elemanları kullanılmış. Brüt beton, renkli cam, metal malzeme. On katlı, yanısı bitişik nizam olan bir bina.	45	 <p>Foto 45. (26), (25) ve (24) numaralı yapılar.</p>
32	25	Balkonlu pencereler düşey sağır duvarlarla bölünmüş. Brüt beton, sıva. On katlı bir bina.	45	
31	26	Bulvar cephesinde farklı dörtgenlerle oluşturulmuş sıra pencereler düşey elemanlarla bölünmüş. Taş kaplama. Kiremit çatılı, saçaklı. Köşede yer alan, beş katlı görünen bir bina.	45	
30	27	Yeşil alan.		
29	28	Bahçe içinde, değişik katlarda bir kaç kütlede oluşan binalar.		
28	29	Bahçe içinde, değişik katlı bir kaç kütlede oluşan binalar.		
vekalet. c.	30	Bloklarda pencere düzlemleri önüne çıkarılmış koyu ve açık renkli beton elemanlar dikkati çekiyor. Değişik sayıda katları olan üç parçalı yüksek bir blok ile buna bağlı üç katlı başka bir bloktan oluşan bir bina.		
27	31	Park.		
esat caddesi	32	Yeşil alan ve Güvenlik Anıtı.		

Ulus-Çankaya aksının beşinci kısmı: Esat Caddesi-Kenedi Caddesi arası.

- (1). Türkiye Öğretmenler Bankası.
- (2). Köprülü Apartmanı.
- (3). Sümer Apartmanı.
- (4). Atayurt İşhanı.
- (5). Arsa.
- (6). Brezilya Büyük Elçiliği.
- (7). Beler Apartmanı.
- (8). Çakmak Apartmanı.
- (9). Maliye Bakanlığı büroları.
- (10). T.R.T.'den bürolar.
- (11). Büyük Ankara Oteli.
- (12). Milka Çay Bahçesi.
- (13). S.S.C.B. Sanayi Müşavirliği.
- (14). Avusturya Büyük Elçiliği.
- (15). İş Bankası.
- (16). T.R.T.
- (17). S.S.C.B. Büyük Elçiliği.
- (18). Bahçe.
- (19). Park.
- (20). Türkiye Büyük Millet Meclisi.

K O N U M Y A P I N O N İ T E L İ K L E R F O T O N O F O T O Ğ R A F

K O N U M		Y A P I N O	N İ T E L İ K L E R	F O T O N O	F O T O Ğ R A F
<p>Aks'ın beşinci kısmı</p> <p>esat caddesi</p> <p>20</p> <p>19</p> <p>havuzlu s.</p> <p>18</p> <p>17</p> <p>16</p> <p>kenedi caddesi</p>	1	CEPHE	Yüksek blokta yatay pencere bantları ile biraz öne çıkarılmış diğer bantlar. Alçak blokta üst kenar geri çekilmiş. Renkli suni taş kaplama, renkli cam, metal doğrama.	46	 <p>Foto 46. (1), (2), (3) ve (4) numaralı yapılar.</p>
		KÜTLE	Yedi katlı büyük blok ile kavşağa doğru çıkan iki katlı diğer bloktan oluşan bir bina.		
	2	CEPHE	Geniş cam yüzeyler yatay ve düşey dolu elemanlarla bölünmüş. Sıva ve suni taş kaplama.	46	 <p>Foto 47. (3) ve (4) numaralı yapılar.</p>
		KÜTLE	Yedi katlı görünen yandan bitişik nizam olan bir bina.		
	3	CEPHE	Yatay pencere bantları ile dışa kalkan parapet bantları düşey elemanlarla bölünmüş. Brüt beton, metal doğrama.	46 47	 <p>Foto 48. (6), (7), (8), (9), (10) ve (11) numaralı yapılar.</p>
		KÜTLE	Yedi katlı bir bina.		
	4	CEPHE	Yatay pencere bantları kuvvetlendirilmiş parapet bantları arasına alınmış. Suni taş kaplama, metal doğrama.	46 47	
		KÜTLE	Yedi katlı bir bina.		
5		Boş arsa.			
6	CEPHE	Dörtgen pencereli, sıvalı, kiremit çatılı, saçaklı.	48		
	KÜTLE	İki katlı bir bina.			
7	CEPHE	Geniş pencere yüzeyleri açık renkli yatay parapetlerle bölünmüş. Ortada balkon girintileri. Sıvalı.	48 49		
	KÜTLE	Yedi katlı bir bina.			
8	CEPHE	Düşey duvar ve pencere bantları. Brüt beton, çıplak tuğla, metal doğrama kullanılmış.	48 49		
	KÜTLE	Yedi katlı bir bina.			

K O N U M   Y A P I N O   N İ T E L İ K L E R   F O T O N O   F O T O Ğ R A F

Aks'ın beşinci kısmı	9	CEPHE	Yatay bant şeklindeki pencere ve parapetler. Sıva ve metal doğrama.	48 49			
		KÜTLE	Yedi katlı, yanı bitişik nizam olan bir bina.				
esat caddesi	10	CEPHE	Yatay pencere ve parapet bantları ince elemanlarla düşey olarak bölünmüş.	48 49	Foto 49. (7), (8), (9), (10), (11), (12), (13), (14) ve (15) numaralı yapılar.		
		KÜTLE	Yedi katlı, yanı bitişik nizam olan bir bina.				
	11	CEPHE	Yatay pencere ve koyu renkli parapet bantları, açık renkli düşey bantlarla oluşturulan yüksek blok, teras katı geniş saçaklı.	48 49 50			
		KÜTLE	Parçalı ve geniş giriş saçaklı yatay zemin bloku üzerine onbeş kat kadar yükselen parçalı diğer bloktan oluşan bir bina.				
	12		Milka Çay Bahçesi. Geriye çekilmiş silindirik ve kübik kütleli iki katlı bir bina.			Foto 50. (15) ve (11) numaralı yapılar.	
	13		SSCB Sanayii Müşavirliği. Duvarla çevrili bahçe içinde bir bina.				
	14		Avusturya Büyük Elçiliği. Duvarla çevrili bahçe içinde bir bina.				
	kenedi caddesi	15	CEPHE	Düşey pencere yarıkları ile ayrılan sağır eğik duvarlar. Alçak blokta yatay bantlar. Brüt beton, renkli cam, metal doğrama.		49 50 51	
			KÜTLE	Üç katlı yaygın bir blokla, ona bitişik yaklaşık yirmibeş katlı, eğik parapetli ve eğik duvarlı bir bina.			
		16	CEPHE	Yatay pencere ve parapet bantlarının önüne renkli cam elemanlar getirilmiş. Saçaklı teras katı. Metal doğrama, renkli cam.		51	
KÜTLE	Altı katlı görünen bir bina.						

20

19

havuzlu s.

18

17

16

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

K O N U M   Y A P I   N O   N İ T E L İ K L E R   F O T O N O   F O T O Ğ R A F

K O N U M	Y A P I N O	N İ T E L İ K L E R	F O T O N O	F O T O Ğ R A F
Aks'ın beşinci kısmı. esat caddesi	17	SSCB Büyük Elçiliği. Duvarlarla çevrili bahçe içinde yüksek kolonları görülen açık renkli suni taş kaplama bir bina ve diğerleri.		
	18	Bahçe.		
	19	Park.		
	20	T.B.M.M. Bahçe içinde geniş bir alana yayılan çeşitli bloklardan oluşan bir bina.		

20

19

havuzlu s.
18

17

16

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

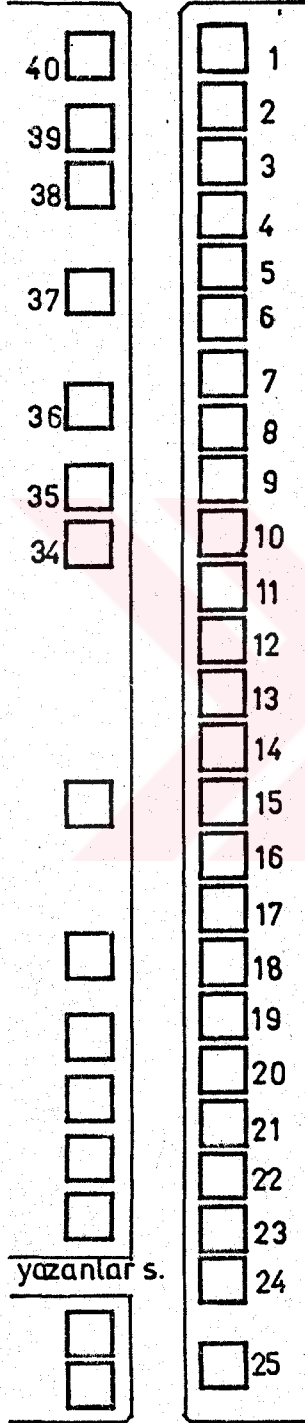
14

15

kenedi caddesi

kenedi
caddesi

Ulus-Çankaya aksının altıncı kısmı: Kenedi
Caddesi-Kuğulupark arası.

- (1). Ankara Sanayi Odası.
- (2). İnşaat.
- (3). Birleşmiş Milletler.
- (4). Sefaretler Apartmanı.
- (5). Sefaretler Apartmanı.
- (6). Çimento Sanayi TAŞ.
- (7). T.C.Basın Yayın Gnl.Md.
- (8). Özel Okul.
- (9). Vakıflar Bankası.
- (10). İnşaat.
- (11). İslam Ülkeleri Araştırma Merkezi.
- (12). TÜBİTAK
- (13). Türk Dil Kurumu.
- (14). Bulvar Apartmanı.
- (15). TÜBİTAK
- (16). Üniversite üst organları.
- (17). Çocuk Bakımevi.
- (18). Lale Sitesi.
- (19). GAMA.
- (20). Çay bahçeli bina.
- (21). Az katlı bir bina.
- (22). Eski ve bakımlı bir bina.
- (23). Çok katlı bir bina.
- (24). Bahçeli Ev.
- (25). Kuğulupark.
- (26). Arsa.
- (27). Yugoslavya Büyük Elçiliği.
- (28). Macaristan Büyük Elçiliği.
- (29). Bahçe.
- (30). Mısır Büyük Elçiliği.
- (31). Bahçe.
- (32). Bulgaristan Büyük Elçiliği.
- (33). Bahçe.
- (34). İtalya Büyük Elçiliği.
- (35). Bahçe.
- (36). Federal Almanya Büyük Elçiliği.
- (37). Bahçe.
- (38). Kızılay.
- (39). Bahçe.
- (40). A.B.D. Büyük Elçiliği.

kuğulupark

K O N U M Y A P I N O N İ T E L İ K L E R F O T O N O F O T O Ç R A F

<p>Aks'ın altıncı kısmı</p> <p>kenedi caddesi</p> <p>40 ☐</p> <p>39 ☐</p> <p>38 ☐</p> <p>37 ☐</p> <p>36 ☐</p> <p>35 ☐</p> <p>34 ☐</p> <p>33 ☐</p> <p>32 ☐</p> <p>31 ☐</p> <p>30 ☐</p> <p>29 ☐</p> <p>28 ☐</p> <p>yazanlar s.</p> <p>27 ☐</p> <p>26 ☐</p> <p>kuğulupark</p>	17	CEPHE	Dörtgen pencere, sıvalı. Kiremit çatılı ve saçaklı.			
		KÜTLE	Üç katlı bir bina.			
		18	CEPHE	Yüksek blokta geniş cephelerde yatay parapet bantları, yanlarda düşey sağırlıklar. Brüt beton metal doğrama.		
			KÜTLE	Yatay zemin bloku ile yirmi kat kadar yükselen dik bloktan oluşan bir bina. Sağır yan duvarın kenarı eğimli.	52	53
		19	CEPHE	Yatay pencere bantları önünde dışa kalkık yatay sağır bantlar. Koyu renkli.		
			KÜTLE	Yedi katlı bir bina.		
		20		Çay bahçesi ve geride balkonlu, suni taş kaplama cephe bir bina.		
		21	CEPHE	Dörtgen pencere, balkonlu.		
			KÜTLE	Dört katlı bir bina.		
		22	CEPHE	Dörtgen pencere, sıvalı, kiremit çatılı ve saçaklı.		
			KÜTLE	Üç katlı bir bina.		
		23	CEPHE	Yatay parapet ve pencere bantları. Koyu renkli, parlak ve pürüzlü cephe kaplama.		
			KÜTLE	Yedi katlı görünen parçalı kütleli bir bina.		
		24	CEPHE	Açık renk sıvalı, koyu renk ahşap doğramalı, kiremit çatılı ve saçaklı.		
			KÜTLE	İki katlı, bahçe içinde bir bina.		
		25		Kuğulu park.		
		26		Boş arsa.		
		27		Yugoslavya Büyük Elçiliği. Duvarla çevrili bahçe içinde bina.	54	

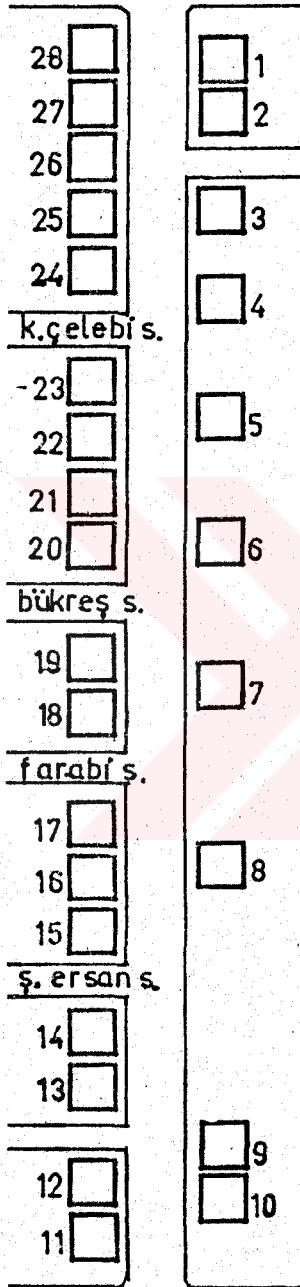

Foto 54. (27), (28), (29), (30), (31), (32), (33), (34), (35), (36) ve (37) numaralı yapılar.

K O N U M   Y A P I N O   N İ T E L İ K L E R   F O T O N O   F O T O Ğ R A F

K O N U M	Y A P I N O	N İ T E L İ K L E R	F O T O N O	F O T O Ğ R A F	
Aks'in altıncı kısmı	28	Macaristan Büyük Elçiliği. Duvarla çevrili bahçe içinde bina.	54		
kenedi caddesi	29	Bahçe.	54		
	30	Mısır Büyük Elçiliği. Duvarla çevrili bahçe içinde bina.	54		
	31	Bahçe.	54		
	32	Bulgaristan Büyük Elçiliği. Duvarla çevrili bahçe içinde bina.	54		
	33	Bahçe.	54		
	34	İtalya Büyük Elçiliği. Duvarla çevrili bahçe içinde bina.	54		
	35	Bahçe.	54		
	36	Federal Almanya Büyük Elçiliği. Duvarla çevrili bahçe içinde bina.	54		
	37	Bahçe.	54		
	38	Kızılay. Demir parmaklıkla çevrili bahçe içinde az katlı kiremit çatılı ve saçaklı bir bina.			
	39	Bahçe.			
	40	ABD Büyük Elçiliği. Demir parmaklıkla çevrili bahçe içinde bina.			
	yazanlar s.				
	27				
	26				
	kuşlupark				

kuğulupark

çankaya
caddesi

Ulus-Çankaya aksının yedinci kısmı: Kuğulupark-Çankaya Caddesi arası.

- (1). Bahçe.
- (2). Polonya Büyük Elçiliği.
- (3). Çok katlı bina.
- (4). Bahçe.
- (5). Çekoslovakya Büyük Elçiliği.
- (6). İsviçre Büyük Elçiliği.
- (7). İsrail Elçiliği.
- (8). 100. Yıl Seymenler Parkı.
- (9). Japonya Büyük Elçiliği Konutu.
- (10). Yunanistan Büyük Elçiliği Konutu.
- (11). Hariciye Köşkü.
- (12). Harabe.
- (13). Çankaya İlkokulu.
- (14). Park.
- (15). İsmet İnönü Evi ve bahçesi.
- (16). Hollanda Büyük Elçiliği.
- (17). Bahçeli bina.
- (18). Apartman.
- (19). Apartman.
- (20). Apartman.
- (21). Bahçe.
- (22). Eski ve bakımlı bir bina.
- (23). Apartman.
- (24). Apartman.
- (25). Beyazgül Apartmanı.
- (26). Apartman.
- (27). Park.
- (28). Dış İşleri Bakanlığı'ndan bürolar.

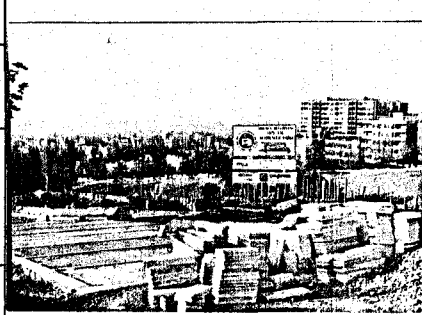

K O N U M

Y A P I N O

N İ T E L İ K L E R

F O T O N O

F O T O Ç R A F

K O N U M	Y A P I N O	N İ T E L İ K L E R	F O T O N O	F O T O Ç R A F
<p>Aks'in yedinci kısmı</p> <p>kuşulupark</p> <p>28 ☐</p> <p>27 ☐</p> <p>26 ☐</p> <p>25 ☐</p> <p>24 ☐</p> <p>k.çelebis.</p> <p>-23 ☐</p> <p>22 ☐</p> <p>21 ☐</p> <p>20 ☐</p> <p>bükreş s.</p> <p>19 ☐</p> <p>18 ☐</p> <p>farabi s.</p> <p>17 ☐</p> <p>16 ☐</p> <p>15 ☐</p> <p>ş.ersan s.</p> <p>14 ☐</p> <p>13 ☐</p> <p>12 ☐</p> <p>11 ☐</p> <p>çankaya caddesi</p>	1	Bahçe.		
	2	Polonya Büyük Elçiliği. Duvarla çevrili bahçe içinde bina.		
	3	Dörtgen pencereli, renkli cephe kaplama malzemesi. On kat kadar yükselen bir bina.		
	4	Bahçe.		
	5	Çekoslovakya Büyük Elçiliği. Duvarla çevrili bahçe içinde bina.		
	6	İsviçre Büyük Elçiliği. Duvarla çevrili bahçe içinde bina.		
	7	İsrail Elçiliği. Duvarla çevrili bahçe içinde bina.		
	8	100. Yıl Seymenler Parkı inşaatı.	55	
	9	Japonya Büyük Elçiliği Konutu. Bahçe içinde az katlı, parçalı kütleli bina.	57	
	10	Yunanistan Büyük Elçiliği Konutu. Bahçe içinde az katlı bina.	57	
	11	Hariciye Köşkü. Bahçe içinde az katlı, kiremit çatılı ve saçaklı bina.	57	
	12	Harabe. Bahçe içinde harabe durumunda az katlı ahşap bir bina.	57	
	13	Çankaya İlkokulu. Bahçe içinde, tek katlı, parçalı kütleli, bej renkli bina.		
	14	Park.		
	15	İsmet İnönü Evi. Bahçe içinde, biri az katlı, kiremit çatılı ve saçaklı, diğeri yeni, parçalı kütleli, balkonlu binalar.	56	
	16	Hollanda Büyük Elçiliği. Duvarla çevrili bahçe içinde az katlı bina.		
				<p>Foto 55. (8) numaralı yapı.</p> <p>Foto 56. (15) numaralı yapı.</p> <p>Foto 57. (9), (10), (11) ve (12) numaralı yapılar.</p>

K O N U M   Y A P I N O   N İ T E L İ K L E R   F O T O N O   F O T O Ğ R A F

K O N U M	Y A P I N O	N İ T E L İ K L E R	F O T O N O	F O T O Ğ R A F
Aksın yedinci kısmı kuşulupark	17	Az katlı bina. Bahçe içinde, parçalı kütleli.		
	18	KÜTLE CEPHE Farklı büyüklükte pencereler. Balkonlu. Beş katlı bir bina.		
	19	(18) numaralı yapıya benzer nitelikler gösteriyor.		
	20	(18) numaralı yapıya benzer nitelikler gösteriyor.		
	21	Tel örgülü bahçe.		
	22	Sıvalı, kiremit çatılı, saçaklı. Üç katlı, parçalı kütleli bir bina.		
	23	(18) numaralı yapıya benzer nitelikler gösteriyor.		
	24	(18) numaralı yapıya benzer nitelikler gösteriyor, cephe tuncu tonlarda renkli.		
	25	(18) numaralı yapıya benzer nitelikler gösteriyor.		
	26	(18) numaralı yapıya benzer nitelikler gösteriyor.		
26 27 26 25 24 k.çelebi s. -23 22 21 20 bükreş s. 19 18 farabi s. 17 16 15 ş. ersan s. 14 13 12 11 çankaya caddesi	27	Bahçe.		
	28	KÜTLE CEPHE Yatay pencere ve parapet bantları ile düşey sağır bantlar. Açık renk sıvalı. Beş katlı görünen, parçalı kütleli bir bina.		

2.2. YÖNTEMİN İKİNCİ ADIMI YANSIMALAR: YANSIMALARIN BELİRLENMESİ

Yöntemin ve araştırmanın bu ikinci adımında amaç genel olarak mimari çevre bileşenlerinin biçimsel nitelikleri dışında kalan diğer çeşitli özelliklerini açığa çıkarmaktır. Bunlar, örneğin; bir binaya ait yapı- lış tarihi, yapılış amacı, mimarı, zaman içinde herhangi bir değişikli- ğe uğrayıp uğramadığı, vd. gibi bilgilerdir. Binaya ait "yansımalar" deyi mi bu tür bilgiler anlamında kullanılmaktadır.

Yansımaların bir bölümü çıplak gözlem sırasında ortaya çıkmıştır: Bina- daki işlevlerden bazılarının tabelâlardan okunması, ya da binaya ait yapılış tarihinin bazen giriş kapısı üstünde yazılı olması gibi... Diğer bölümü de çeşitli belge ve literatür tarama çalışmalarına, ayrıca T.C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü, T.V. Vakıflar Genel Müdürlüğü, İller Bankası gibi aks üzerinde binaları olan kuruluşlarda ve yine aks üzerin- de binası olan özel kişilerle yapılan görüşmelere dayanarak belirlenmiş- tir.

Yansımalar Adımı: Ulus-Çankaya aksının birinci kısmı (Ulus-İtfaiye Meydanı arası).

1 Numaralı yapı İş Bankası binası: Banka genel müdürlük binası olarak mimar Giulio Mongeri tarafından tasarlanmış ve 1929 yılında yapılmıştır. Binanın arkasında ve yanında 1956 ve 1973 yıllarında ekler yapılmıştır,(3). Banka, İzmir İktisat Kongresi'nden sonra 1924 yılında kurulmuştur. Bina bugün de banka işlevini sürdürmektedir.

2 Numaralı yapı Sümerbank binası: "Eski Taşhan'ın yerine Sümerbank ve Yerli Mallar Pazarı" olarak yapılması düşünülen bu bina için açılmış olan uluslararası düzeydeki mimari yarışmaya 21 proje katılmış ve mimar Seyfi Arkan'ın projesi birinci seçilmiştir. İzah raporunda, binanın be- tonarme iskelet ve tuğla duvar örgü ile yapılacağı, dış yüzeylerde Ankara taşı ve mermer kullanılacağı ve böylece "İnkilâp Ankara'sının karakteri- ni taşıyacağı" yazılmaktadır,(4). Ancak, bina daha sonra Martin Elsaesser tarafından projelendirilmiş ve inşa edilmiştir, (1935-1938).

3 Numaralı yapı Zafer Abidesi, Ulus İşhanı ve Çarşısı: Anıt, o zamanki Meclis binasının tam karşısına getirilecek şekilde "Ulusal Mücadele" anısına 1927 yılında dikilmiştir. Heykeltraş Krippel tarafından yapılmıştır, (5). Ulus İşhanı ve Çarşısı ise, 1955 yılında açılmış olan mimari proje yarışmasında birinci seçilen Orhan Bolak, Orhan Bozkurt ve Gazanfer Beken'in ortak projesine göre 1955-1964 yılları arasında yapılmıştır. Projede "Ulusal Mimarlığa karşı çıkılıp Rasyonel-Uluslararası anlayışa yönelindiği", cephelerde kullanılan cam mozaikin o sıralarda mode olduğu ve binanın Ankara'nın silüetini değiştiren ilk yapılardan biri olduğu kaydedilmektedir, (6). Bina Emekli Sandığı'nın malıdır, (7).

5 Numaralı yapı P.T.T.: Eski P.T.T. binasının yerine, (8), yapılmış olan bu çok katlı yapı yeni kullanıma açılmıştır.

7 Numaralı yapı Tekel Müdürlüğü binası: Mimar Mongeri tarafından tasarımı yapılan bina 1928 yılında yapılmıştır. Bugün de aynı işlevi sürdürdüğü görülmektedir.

8 Numaralı yapı Emlâk Kredi Bankası binası: Eski bina, 1933_1934 yıllarında Clemens Holzmeister'in projesine göre yapılmıştır. Ancak binanın yanları ve arka kısım daha sonraki yıllarda eklenmiştir. Betonarme İskelet olarak yapılan binanın cephelerinde Ankara taşından kaplama yapıldığı kaydedilmektedir, (9). Köşedeki çok katlı yeni bina ise yakın tarihlerde inşa edilmiştir. Banka, 22 Mayıs 1926 gün ve 844 sayılı kanunla 'Emlâk ve Eytam' adıyla, Ankara'nın imarı sırasında inşaatlar için gerekli kredileri sağlamak amacı ile kurulmuştur, (10).

9 Numaralı yapı Osmanlı Bankası binası: Banka binası olarak Mongeri tarafından tasarlanmış ve 1926 yılında yapılmıştır. Binanın "İlk Ulusal Mimarlık Üslubu ile tasarlandığı" kaydedilmektedir, (11). Bina aynı işlevi sürdürmektedir.

11 Numaralı yapı Ziraat Bankası binası: Banka genel müdürlüğü olarak mimar Mongeri tarafından tasarlanan yapı 1926-1929 yıllarında inşa edilmiştir. Bugün de aynı işlevini sürdürmekte olan binanın, yanlarında ve arkasında bulunan yeni yapılar daha sonraki tarihlerde yapılmışlardır.

12 Numaralı yapı, T.C. Merkez Bankası binası: 1930 tarihinde kurulmuş olan Bankanın binası Holzmeister projesine göre 1931-1933 yıllarında inşa edilmiştir. Daha sonraki yıllarda, arka tarafa, yeni binalar eklenmiştir. Ayrıca, yakın tarihlerde yarışma ile projeleri elde edilen yeni binaların,(12), inşaatı sürdürülmektedir.

13 Numaralı yapı yeni Çarşı Büro Sinema bütünlüğü: 1967 yılında açılan mimari yarışmada birinci olan Semra Dikel ve Orhan Dikel'in ortak projesinin uygulanması ile gerçekleştirilmiştir. Yapı kullanıma açılmaktadır. Jüri raporu özetinde; yapının, Ulus Meydanı karşısında Ankara'nın iklim koşullarına da uyan "Üstü kapalı bir meydan" oluşturması ve "büro blokunun ölçülü kitlesi ve yeri" olumlu bulunmaktadır, (13).

14 Numaralı yapı ilk Büyük Millet Meclisi binası: Fatih Rıfki Atay, binanın, "İttihat ve Terakki Fırkası" tarafından, vilayet merkezinde klüp binası olarak iane ile yaptırıldığını" belirterek "Kuvay-i Milliye devri bu çatının altında geçmiştir. Padişahlık bu sıralarda oturanların oyları ile kaldırılmıştır. Sonradan Parti merkezi için kullanılmak üzere bir çok tadiller yapıldığından, şimdi aynı binanın içinde eski havayı yakalamak bizim için bile güç" demektedir,(14). Şimdi müze olarak kullanılmakta olan binanın mimarı Muzaffer'dir,(15).

Yansımalar Adımı: Ulus-Çankaya aksının ikinci kısmı (İtfaiye Meydanı-Lozan/Sıhhiye Meydanı arası).

1 Numaralı yapı İller Bankası binası: Eski bina, yerli ve yabancı 18 mimarın katıldığı mimari yarışmada birinci seçilen Seyfi Arkan'in projesine göre 1935 yılında inşa edilmiştir. Proje izah raporunda; o civarda, o sırada Emlak Bankası ile Park ve Opera bulunduğu, Opera binasının tesirini kuvvetlendirmek için yapılacak olan binaya çok basit ve sade bir şekil verildiği, bina cephesinin Ankara taşı ile kaplanacağı kaydedilmektedir, (16). Yeni olan yüksek blok ise daha sonraki yıllarda yapılmıştır. Banka, belediyelere alt yapı yatırımı için kaynak sağlamak amacı ile 1933'de, Belediyeler Bankası adıyla kurulmuştur, (17).

3 Numaralı yapı: Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün malı olan bina yeni bitirilmiş ve kullanıma açılmaktadır. Büro olarak yapılmıştır, (18).

4 Numaralı yapı Gümrük ve Tekel Bakanlığı binası: Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu'nun projesine göre Eğitim Bakanlığı binası olarak 1927 yılında inşa edilmiştir. Ancak kısa bir süre sonra Dış İşleri Bakanlığı olarak kullanılmaya başlanmış ve günümüzde de Gümrük ve Tekel Bakanlığı tarafından kullanılmaktadır, (19). Binanın arkasında daha yeni olan ek, sonraki yıllarda yapılmıştır.

6 Numaralı yapı, üst geçit: Herman Jansen'in Ankara İmar Planı'nda öngörülmüş olan yapı, (20), 1970'li yıllarda inşa edilmiştir.

10 Numaralı yapı Zübeyde Hanım Kız Enstitüsü binası: Mimar Ernst Egli'nin projesine göre 1930 yılında inşa edilmiştir. Bugün de işlevini sürdürmektedir. Bina için "Ankara'da uluslararası biçimlerin uygulandığı en tutarlı erken örneklerden biridir" denilmektedir, (21).

11 Numaralı yapı Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi binası: 1937 yılında mimar Bruno Taut'un projesine göre inşa edilmiştir. Daha sonraki yıllarda, arka tarafta, iki yeni bina daha inşa edilmiştir.

12 Numaralı yapı Abdi İpekçi Parkı: Ankara Belediyesi tarafından 1970'li yılların sonlarında yapımına başlanan park, çeşitli dinlenme ve gezinti yerleri, havuzları ile geniş bir alana yayılmaktadır.

13 Numaralı yapı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı binası: Mimar Teodor Post'un projesine göre 1926-1927 yıllarında inşa edilmiştir. Bina, "Osmanlı dinsel mimari ürünlerin egemen biçimlerinin terkedilmesi" örneği olarak gösterilmekte, (22), ve "uluslararası mimarlığı ilk temsil eden bina" olarak değerlendirilmektedir, (23).

14 Numaralı yapı Anadolu'da eski uygarlıklardan birinin kurucusu olan Hititler'den bir simgedir.

16 Numaralı yapı Yayla Apartmanı ile 17 numaralı yapı Tevfik Balıkcıoğlu Apartmanı (giriş kapısı üzerindeki yazıdan 1937 yılında inşa edildiği

anlaşılmaktadır) kullanım ve nitelik olarak benzer özellikler taşımaktadırlar. Her ikisinin de zemin katlarında yeme-içme ve giyim üzerine perakende ticaret, üst katlarında çeşitli büro (doktor, avukat gibi) işlevleri yer almaktadır. Konut işlevi yoktur.

19 Numaralı yapı Etibank Genel Müdürlüğü binası: Mimarlar Vedat Özsan ile Tuğral Devres'in projesine göre 1950-1960 yılları arasında inşa edilmiştir. Bina; "rasyonel-uluslararası nitelikler" göstermekle birlikte "ülkemizdeki geleneksel inşaat malzeme ve yöntemlerinin devam ettirildiği bir örnek" olarak değerlendirilmektedir, (24).

22 Numaralı yapı Beyaz Saray apartmanı: Cephedeki tabelâlardan anlaşılacağına göre bina daha çok iş yeri ve büro olarak kullanılmakta, konut azınlıkta kalmaktadır.

23 Numaralı yapı demiryolu ve taşıt üst geçididir. 1932 tarihli bir kaynakta, Ulus'tan Yenişehir'e gitmek için "demiryolu üzerindeki köprü geçilir" denilmektedir, (25).

24 Numaralı yapı mimar Ahsen Yapaner'in projesine göre 1937-1939 yıllarında "İnhisarlar Umum Müdürlüğü'ne ait depo ve imalathane" olarak inşa edilmiştir, (26). Günümüzde binanın bir kısmı Adliye Sarayı şantiyesi yönetimi olarak kullanılmakta, diğer bölümleri bakımsız durumdadır.

27 Numaralı yapı Büyük Tiyatro binası: Mimar Şevki Balmumcu'nun 1933 yılında uluslararası bir yarışmada birinci seçilen projesine göre 1933-1934 yıllarında Sergievi olarak inşa edilmiştir. 1940-1950 yılları arasında mimar Paul Bonatz tarafından yapılan bazı değişikliklerle bina Opera'ya dönüştürülmüştür, (27). Balmumcu'nun tasarımı için "Batı'ya, modern rasyonel-uluslararası mimarlığa yönelen ve ülkemiz için yeni bir atılış oldu" denilmektedir, (28). Sergievi'nde yapılması düşünülen değişikliklere mimarların tepki gösterdikleri anlaşılmaktadır, (29).

28 Numaralı yapı Gençlik Parkı: Jansen'in 1932 yılında onaylanan Ankara İmar Planı'nda kenti yeşillendirmek ve kullanıcılara dinlenme alanı sağlamak için öngörülen Park'ın (30), yapımı 1950 yılına kadar sürmüştür, (31).

15, 18, 20 ve 21 numaralı yapılar çarşı, büro ve işhanı olarak devam etmekte veya tamamlanmak üzere olan inşaatlardır.

25 Numaralı yapı Ankara Adliye Sarayı inşaatıdır.

Yansımalar adımı: Ulus-Çankaya aksının üçüncü kısmı (Sıhhiye/Lozan Meydanı-Kızılay/Hürriyet Meydanı arası).

1 Numaralı yapı Orduevi binası: Yakın zamana kadar otel olarak kullanılmaktaydı.

2, 3, 4, 6, 7 ve 8 Numaralı yapılar çok katlı, zemin katlarda giyim üzerine perakende ticaret, banka şubesi, sinema, üst katlarda banka, çeşitli iş yerleri ve bürolar bulunan binalardır.

9 Numaralı yapı Zafer Çarşısı: Üstü yeşillendirilmiş yer altına inşa edilmiş bir binadır.

10 Numaralı yapı Büyük Apartman ile 11 numaralı yapı Büyük Han: Zemin katlarda hazır giyim, büfe, optik, vb., üst katlarda (ki bazıları boşaltılmış durumdadır) bazı ticari bürolar bulunmaktadır.

13 ve 14 Numaralı yapılar, çeşitli ticari işlevlerin yanısıra Sosyal Sigortalar Kurumu'nun bazı bürolarının da yer aldıkları binalardır.

15 Numaralı yapı İş Bankası binasıdır. Binanın tamamı banka olarak kullanılmaktadır.

16, 17 ve 18 Numaralı yapılar, zemin katlarda çeşitli perakende ticaretin, üst katlarda da değişik bankerlik ve mali kuruluşların yer aldığı çok katlı işhanlarıdır.

19 Numaralı yapı Vakıflar Bankası binasıdır. Binanın tamamı banka olarak kullanılmaktadır.

20 Numaralı yapı, zemin katta yeme-içme ve giyim üzerine perakende ticaret, üst katlarda ise çeşitli iş yerleri ve mali kuruluşlar bulunan çok katlı bir binadır.

21 Numaralı yapı Sosyal Han: Zemin katta perakende ticaret, üst katlarda ise çeşitli bürolar (doktor, avukat gibi) yer almaktadır.

22 Numaralı yapı Yapı ve Kredi Bankası binası: Binanın tamamı bankadır. Mimarlar Mukbil Gökdoğan ve A. Sabri Oran yönetimindeki bir ekip tarafından hazırlanan projeye göre Ağustos 1968-Mayıs 1971 tarihleri arasında inşa edilmiştir. Güneş kontrolü için alüminyum elemanlarla yapılan cephe mimar Lütfi Zeren tarafından tasarlanmıştır, (32).

24'den 30'a kadar numaralanmış yeni ve çok katlı, eski ve az katlı binaların zemin katlarında yeme-içme, hazır giyim ev eşyaları, vd. üzerine çeşitli perakende ticaret, üst katlarda ise doktor, avukat, noter, sigorta şirketi, gazete ilan büroları, moda salonları gibi değişik işlevler yer almaktadır.

31 Numaralı yapı Otel Mola: Zemin katta mücevher satıcısı ve banka şubesi bulunan otel binasıdır.

32 Numaralı yapı Koç İşhanı: Mimar Umut İnan'ın projesine göre, (33), 1970'li yılların sonunda inşa edilmiştir.

33 Numaralı yapı Armağan İşhanı: Zemin katta banka şubesi, üst katlarda çeşitli şirketlerin büroları yer almaktadır. Bina Çocuk Esirgeme Kurumu'nun malıdır.

34 Numaralı yapı Ragıp Devres İşhanı: Bina Bağ-Kur Genel Müdürlüğü tarafından kullanılmaktadır.

36 numaralı yapı Ercan Apartmanı: Bina, mimar Bekir İhsan Ünal'ın projesine göre betonarme iskeletli, tuğla duvarlı olarak 1936 yılında inşa edilmiştir, (34). İçinde çeşitli ticari işlevler yer almaktadır.

37 Numaralı yapı Ak Bank binasıdır.

38 Numaralı yapı Türk Ticaret Bankası: Binanın üst katlarında Maliye Yüksek Okulu ve Maliye Bakanlığı'nın bazı büroları da yer almaktadır.

39 Numaralı yapı Tuna Apartmanı: Bina, mimar Bekir İhsan Ünal'ın, (35), projesine göre 1937 yılında apartman olarak inşa edilmiştir, (36). Bina da doktor muayenehanesi, sigorta, acenta ve gazete ilan büroları yer almaktadır.

44 Numaralı yapılar Orduevi: Bulvar üstünde Belediye Bahçesi'ne bakan köşede yer alan bina mimar Clemens Holtzmeister'in projesine göre zemin katla beraber dört katlı olarak 1929-1933 yılları arasında "Zabitan Yurdu" olarak inşa edilmiştir, (37), (38). Tasarımda "uluslararası mimari tutumun" egemen olduğu kaydedilmektedir, (39). Üst katlar ve bitişik diğer binalar daha sonraki yıllarda inşa edilmişlerdir.

45 Numaralı yapı Atatürk heykeli: Heykeltraş Pietro Canonica tarafından 1927 yılında yapılmıştır, (40).

12, 35 ve 41 Numaralı yapılar işhanı inşaatlarıdır.

Yansımalar adımı: Ulus-Çankaya aksı dördüncü kısmı (Kızılay/Hürriyet Meydanı-Esat Caddesi arası).

1 Numaralı yapı Emek İşhanı: Mimarlar Enver Tokay ve İlhan Tayman'ın ortak projesine göre 1958-1966 yılları arasında inşa edilmiştir, Emekli Sandığı'nın malıdır. "Kızılay Gökdeleni" olarak bilinen bina "belirgin yer işareti" şeklinde değerlendirilmektedir, (41). Basık olan blokta banka, P.T.T., perakende alış-veriş mağazası, 'cafe', vb. işlevler, yükselen blokta ise çeşitli sigorta ve mali kuruluşların, şirketlerin büroları yer almaktadır.

2 Numaralı yapı: Daha önce elçilik olarak kullanılan bu iki bina bugün boş durumdadır.

3 Numaralı yapı İnce Han ile 4 numaralı yapı Sanlı Han: Zemin katlarda çeşitli ticaret, üst katlarda ise çeşitli bürolar, iş yerleri yer almaktadır.

6 Numaralı yapı İstanbul Bankası: Bina banka olarak kullanılmaktadır.

7 Numaralı yapı Vakko: Binanın tamamı hazır giyim mağazası olarak kullanılmaktadır.

8 Numaralı yapı İ. Ertan Apartmanı ile 9 numaralı yapı Atahan: Zemin katlarda çeşitli ticaret, üst katlarda bazı bakanlık büroları, çeşitli kuruluşların işyerleri yer almaktadır.

10 numaralı yapı: Mimar Vedat Özsan'ın projesine göre 1973-1975 yılları arasında işhane-mağaza olarak inşa edilmiştir, (42). Zemin katta hazır giyim mağazası, üst katlarda mali ve sigorta kuruluşlarının büroları yer almaktadır.

12 Numaralı yapı Yeni Konak: Binanın tamamı çok katlı mağaza olarak kullanılmaktadır.

13 Numaralı yapı ile 14 numaralı yapı Selcan Han: Zemin katlarda hazır giyim, halı, kitap-dergi satışı, pastahane, vb. türden parakende ticaret, üst katlarda ise doktor, avukat büroları, yabancı havayolu şirketleri, turizm büroları, güzellik enstitüsü, bazı bakanlık büroları, vd. yer almaktadır.

15 Numaralı yapı Alman Kültür Merkezi'dir.

17 Numaralı yapı Sümerbank: Bina alış-veriş mağazası olarak kullanılmakta, bir bölümünde de İç İşleri Bakanlığı'nın bazı büroları yer almaktadır.

20 Numaralı yapı Bulvar Palas: Binanın tamamı otel olarak kullanılmaktadır. 1952-1954 yılları arasında, iki katlı eski bir binanın yerine, inşa edildiği söylenmiştir, (43).

21 Numaralı yapı Ziraat Bankası: Zemin katta ticaret ve bir yabancı havayolları şirketi, üst katlarda ise bankanın bazı genel müdürlük büroları yer almaktadır.

22 Numaralı yapı Belçika Büyük Elçiliği binasıdır.

24 Numaralı yapı Türkiye Ticaret Odaları Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği: Daha önce Ulus'ta bulunan bu kuruluşlar, binanın 1960'lar da inşa edilmesiyle buraya taşınmışlardır, (44).

25 Numaralı yapı: Zemin katta ticaret ve sinema, üst katlarda Turizm Bankası büroları yer almaktadır.

26 Numaralı yapı Tarım ve Orman Bakanlığı: Bina 1944-1949 yılları arasında inşa edilmiş, son kat 1960 yılında eklenmiştir. Mimari stil olarak "ikinci milli mimari akımının öncülerinden" sayılmaktadır, (45).

28 Numaralı yapı Bayındırlık Bakanlığı: Mimar Clemens Holzmeister'in projesine göre 1933-1934 yıllarında inşa edilen bina, Jansen'in Ankara Nasım İmar Planı'nda öngörülen bakanlıklar mahallesinin ilk yapılarından-
dır, (46).

30 Numaralı yapı Milli Eğitim Bakanlığı: Mimari yarışma sonucu birinci seçilen Yılmaz Sanlı, Yılmaz Tuncer ve Vedat Özsan'ın ortak projelerine göre 1962-1967 yılları arasında inşa edilmiştir. Binanın özellikleri; "tek ve iri kütlelerin parçalanması ve bu parçaların, farklı yüksekliklerde, zigzaglı, sürprizli, heykelsi bir şekilde kompoze edilmesi" şeklinde verilerek mimari anlayış "irrasyonel" şeklinde değerlendirilmektedir, (47). Bina ile Bulvar arasındaki anıt Atatürk'ün 100. doğum yılı anısına dikilmiştir.

32 Numaralı yapı Güven Park ve Güven Anıtı: Anıt heykeltıraşlar Anton Hanak ve Josef Thorak'ındır, 1935 yılında yapılmıştır, (48).

5, 11 ve 19 Numaralı yapılar inşaattır.

Yansımalar Adımı: Ulus-Çankaya akısının beşinci kısmı (Esat Caddesi-Kenedi Caddesi arası).

1 Numaralı yapı Töbank: Binanın tamamı banka olarak kullanılmaktadır.

2 Numaralı yapı Köprülü Apartmanı, 3 numaralı yapı Sümer Apartmanı ve 4 numaralı yapı Atayurt İşhanı: Zemin katlarında banka şubeleri, hazır giyim satışı, teşhir galerileri, üst katlarında ise doktor ve avukat büroları, holdingler, petrol arama, ithalat-ihracat, uluslararası taşıma şirketleri, yabancı firmaların temsilcilikleri, sigorta, mali işler ve bankerlik kuruluşları, vd. işlevler yer almaktadır.

6 Numaralı yapı Brezilya Büyük Elçiliği'dir.

7, 8, 9 ve 10 numaralı yapılar: Çeşitli perakende ticaret ve şirketlerin, Maliye Bakanlığı'ndan ve T.R.T.'den büroların yer aldığı binalardır.

11 Numaralı yapı Büyük Ankara Oteli: Mimar Marc Saugey'in projesine göre 1959-1964 yılları arasında inşa edilmiştir, (49). Mimari olarak "Wright'imsi stil" denilmektedir, (50).

12 Numaralı yapı Milka: Bina 1933 yılında konut olarak inşa edilmiştir, (51). Günümüzde, bahçesi ile birlikte pastahane ve dinlenme yeri olarak kullanılmaktadır.

13 ve 17 numaralı yapılar S.S.C.B. Büyük Elçiliği: Ankara'da elçilik binası olarak ilk inşa edilen yapılardan sayılmaktadır, (52).

14 Numaralı yapı Avusturya Büyük Elçiliği: Holzmeister'in projesine göre 1935-1936 yıllarında inşa edilmiştir, (53).

15 Numaralı yapı İş Bankası: Mimarlar Ayhan Böke ve Yılmaz Sargın yönetimindeki bir ekibin Haziran 1970-Ocak 1972 tarihleri arasında hazırladığı projeye göre, Mart 1972-1977 tarihleri arasında inşa edilmiştir. Zeminden 91.00 mt. yükselen blok o tarihte Ankara'nın en yüksek binasıdır, (54).

16 Numaralı yapı T.R.T. Genel Müdürlüğü tarafından kullanılmaktadır.

20 Numaralı yapı T.B.M.M binalarıdır. 1937 yılında açılmış olan uluslararası mimari proje yarışmasında jürinin seçtiği üç projeden Holzmeister'in ki inşa edilmek üzere uygun bulunmuştur. Esas Meclis binasının tüm cep-

heleri Eskipazar'dan getirilen beyaz traverten taşı ile kaplanmıştır, (55). İnşaatın tamamlanması 1960 yılına kadar sürmüştür, (56).

Yansımalar Adımı: Ulus-Çankaya aksının altıncı kısmı (Kenedi Caddesi-Kuğulu Park arası).

1 Numaralı yapı Ankara Sanayi Odası binasıdır.

3 Numaralı yapı Birleşmiş Milletler'in bazı büroları tarafından kullanılmaktadır.

4 ve 5 Numaralı yapılarda çeşitli şirketler, sanayi kuruluşları yer almaktadır.

6 Numaralı yapı Çimento Sanayii tarafından kullanılmaktadır.

7 Numaralı yapı Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü tarafından kullanılmaktadır.

8 Numaralı yapı bir elçiliğe ait özel okuldur.

9 Numaralı yapı Vakıflar Bankası Genel Müdürlüğü: Mimarlar Ertur Yener, Erdoğan Elmas ve Zafer Gülçur tarafından hazırlanan projeye göre Aralık 1972-Aralık 1975 tarihleri arasında inşa edilmiştir, (57).

11 Numaralı yapı İslâm Ülkeleri Araştırma Merkezi olarak kullanılmaktadır.

13 Numaralı yapı Türk Dil Kurumu: Yüksek blok mimar Cengiz Bektaş'ın projesine göre 1972-1978 yılları arasında inşa edilmiştir, (58).

15 ve 16 numaralı yapılarda bilimsel kuruluşlar yer almaktadır.

18 Numaralı yapı Lâle Sitesi: Emekli Sandığı'nın malı olan bina 1974-1977 yılları arasında tiyatro ve işhanı olarak inşa edilmiştir, (59). Günümüzde alçak blok sinema olarak, yüksek blok ise, çeşitli resmi ve özel kuruluşların büroları olarak kullanılmaktadır.

19'dan 23'e kadar numaralanmış yapılar çeşitli ticaret, resmi ve özel kuruluşlarca kullanılmaktadır.

24 Numaralı yapı: Mimar Emin Onat'ın projesine göre 1952 yılında inşa edilmiş bir villadır, "Geleneksel-bölgesel" özellikler taşımaktadır,(60).

27'den 40'a kadar numaralanmış yapıların tamamı yabancı devletlerin büyük elçilik binaları ve bahçeleridir.

Yansımalar Adımı: Ulus-Çankaya aksının yedinci kısmı (Kuğulu Park-Çankaya Caddesi arası).

2, 5, 6 ve 7 Numaralı yapılar yabancı devletlerin büyükelçilik ve elçilik binalarıdır.

8 Numaralı yapı, Atatürk'ün 100. doğum yılı anısına Ankara Belediyesi tarafından yaptırılmakta olan 100. Yıl Seymenler Parkı'dır.

9 ve 10 Numaralı yapılar elçilik konutlarıdır.

11 Numaralı yapı Hariciye Köşkü: Mimar Seyfi Arkan'ın projesine göre 1935 yılında Dış İşleri Bakanlık Konutu ve resmi ziyaretlerin yapılacağı yer olarak inşa edilmiştir, (61).

13 Numaralı yapı Çankaya İlkokulu'dur.

15 Numaralı yapı: Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucularından ve eski Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün evidir. Binanın Cumhuriyet'in ilk yıllarında inşa edildiği anlaşılmaktadır, (62). Geniş bahçe içinde tamamlanmak üzere olan inşaat ise çok dairesel konut yapısıdır.

16 Numaralı yapı bir büyükelçilik binasıdır.

17'den 27'e kadar numaralanmış yapılar konut olarak kullanılan binalar, apartmanlar ve bazı yeşil alanlardır.

28 Numaralı yapı Dış İşleri Bakanlığı'nın bazı büroları tarafından kullanılmaktadır.

2.3. YÖNTEMİN ÜÇÜNCÜ ADIMI BAĞINTILAR: YANSIMA GRUPLARININ BAĞINTILARININ BELİRLENMESİ

Yöntemin ve araştırmanın bu üçüncü adımında amaç genel olarak yansımaların bağıntılarını ortaya çıkarmaktır. "Bağıntı" deyimi, daha önce de belirtildiği gibi, karşılıklı ilişki, etki-tepki, sebep-sonuç, vd. türden her çeşit bağlantı anlamında kullanılmaktadır.

Bağıntılar adımının uygulanması yansımaların gruplandırılması ile başlıyor. İkinci adımda belirlenen çok sayıda yansımaların aralarındaki ortak özelliklere göre, aşağıdaki gibi, yedi grupta toplanmaktadır:

1. Bu grupta ilk Büyük Millet Meclisi binası incelenirken ortaya çıkan "İttihat ve Terakki", "Kuvayi Milliye", "İlk Büyük Millet Meclisi" ve aks üzerindeki heykellerden çıkan "Atatürk" yansımaları toplandı,
2. Bu grupta bazı binaların mimari stili olarak ortaya çıkan "Birinci Ulusal Mimarlık Akımı" yansımaları ele alınmaktadır,
3. Bu grupta çeşitli binaların projelerini hazırlayan Holtzmeister, Taut, Post, vd. gibi mimarlar "Yabancı Mimarlar" başlığı altında ele alınıyor,
4. Bu grupta bazı binaların mimari stili olarak ortaya çıkan "İkinci Ulusal Mimarlık Akımı" yansımaları ele alınıyor,
5. Bu grupta bazı binaların mimari stili olarak ortaya çıkan "Rasyonel", "İrrasyonel", "Rejyonel", vd. gibi yansımalar "Çağdaş Mimarlık" başlığı altında ele alınıyor,
6. Bu grupta Ankara'daki Jansen İmar Planı ve diğer imar çalışmaları "Ankara'nın İmarı" başlığı altında ele alınıyor,
7. Bu son grupta da mimari çevre içindeki çeşitli büro, banka, bakanlık, park gibi resmi ve özel işlevler ile çevre kullanıcıları "Kullanıcılar, İşlevler ve Kullanım Süreci" başlığı altında ele alınıyor.

Bu işlemden sonra, ayrı ayrı her yansıma grubunun bağıntıları, yani; ne tür etkilerle ya da nedenlerle, ilişkilerle, nasıl oluştuğu araştırılmaktadır. Araştırma sırasında literatür çalışmaları ağırlık kazanmıştır. Ayrıca, bazı eski fotoğraflar incelenmiş, Ankara İl İmar Müdürlüğü, Ankara Nazım Plan Bürosu gibi kuruluşlarda ve Ankara'da yaşamış bazı kişilerle görüşmeler yapılmıştır.

2.3.1. Birinci Yansıma Grubu ("İttihat ve Terakki", "Kuvayi Milliye", "İlk Büyük Millet Meclisi" ve "Mustafa Kemal Atatürk")'un bağıntıları.

Bu grup içine alınan yansımalar, şimdi müze olarak kullanılan İlk Büyük Millet Meclisi binası ve aks üzerindeki Atatürk heykelleri ile ortaya çıkmektedirler.

Bu yansımaların bağıntıları; önce ayrı ayrı, sonra da aralarındaki ilişkilerin genel çizgileriyle belirlenmesi şeklinde ele alınacaktır.

İttihat ve Terakki: Padişah Abdülhamit II (1876-1909) dönemindeki çeşitli gizli örgütlemeler içinde oluşan, ancak bu adını İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra kullanmaya başlayan siyasi bir kuruluştur.

Birinci Meşrutiyet'in Abdülhamit II tarafından 23 Aralık 1876'da yürürlükten kaldırılması ile, özgürlük ve meşrutiyeti savunan "genç osmanlılar" sürgün, hapis, ölüm gibi cezalara çarptırılırlar, bir kısmı da yurt dışına kaçar, (63). Böylece "istibdat" olarak nitelendirilen ve İkinci Meşrutiyet'in ilanına kadar sürecek olan Abdülhamit II dönemi başlar. Bu dönem içinde yönetime karşı, yurt içinde ve dışında, özellikle 1889 yılından sonra, subayların da katıldığı hızlı ve gizli bir örgütlenme başlar, (64). Örgütlerin, genel olarak, mutlakiyete karşı özgürlük getirmek, anayasayı ("Kanuni Esasi") tekrar yürürlüğe koymak ve Meclis'in açılmasını sağlamak, Devlet'in işlerine yabancı devletlerin karışmasını önlemek gibi amaçları vardır. Eylemciler "Genç Türkler" olarak anılmaktadırlar. Eylül 1907'de söz konusu örgütler içinde en etkili durumda bulunan Paris ve Selanik'tekiler "Terakki ve İttihat Cemiyeti" adı altında birle-

şirler, (65). Bundan sonra Cemiyet, özellikle Makedonya bölgesinde etkili eylemlere girişir, askeri birlikler ve halk ayaklanır. Sonuçta Abdülhamit II, 23 Temmuz 1908'de İkinci Meşrutiyet'i kabul ve ilân eder.

İttihat ve Terakki, 1908 yılından Osmanlı İmparatorluğu'nun yenildiği Birinci Dünya Savaşı'nın sonu olan 1918 yılına kadar yönetimde egemen olmuştur. Genel politik tutumu "merkezi otorite ve Türk hakimiyeti" kurmak ve "Türkleştirme" politikası gütmek" şeklinde belirlemiştir, (66). Birinci Ulusal Mimarlık akımı, İttihat ve Terakki döneminde ülkenin tümüne yayılmıştır. İlk Büyük Millet Meclisi binasının da bu dönem içinde yaptırıldığı kaydedilmektedir, (67).

Kuvayi Milliye: Türk Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın ilk dönemlerinde, düşmanın işgaline karşı, halkın (asker ve sivil) kendiliğinden oluşturduğu çeşitli örgütler ve silahlı direnme güçleridir.

31 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'nden sonra Anadolu'nun çeşitli bölgelerinin işgal edilmesi girişimleri başlar. "Padişah ve onun hükümeti pek ağır hükümler taşıyan mütarekenin kabul ve uygulanmasını ısrarla emretmektedir", (68). Ancak 15 Mayıs 1919'da İzmir'in işgal edilmesinden sonra, bu olaya karşı Padişah ve hükümetinden hiç bir girişim gelmediğini gören halk kendi başının çaresine kendisinin bakmasına karar vererek kısa sürede silahlı olarak örgütlenir ve işgalcilerle çarpışmaya başlar. Batı Anadolu'da bu şekilde ortaya çıkan Kuvayi Milliye örgütleri, Anadolu'nun diğer bölgelerinde de işgalci düşman kuvvetlerine, azınlıkların ayrılıkçı ayaklanmalarına ve iç isyanlara karşı savaşmak için hızla kurularak yayılırlar. Atatürk, ordu müfettişi olarak Amasya'da bulunduğu sırada (Haziran 1919), Trakya ve Anadolu'daki ulusal örgütlerin birleştirilerek bir merkezden yönetilmeleri için girişimlerde bulunur, (69), ve Sivas Kongresi'nde (4-11 Eylül 1919) bu karar alınır, (70).

Kuvayi Milliye örgütleri, daha sonra, 23 Nisan 1920'de Ankara'da çalışmalarına başlayan Büyük Millet Meclisi hükümeti tarafından kurulan düzenli orduya katılırlar, (71).

İlk Büyük Millet Meclisi: Son Osmanlı Meclisi (Ayan Meclisi ve Meclisi Mebusan) ülke çapında yapılan seçimlerden sonra 12 Ocak 1920 günü İstanbul'da toplanarak çalışmalarına başlar. Meclis'te, Mustafa Kemal'e ve o'nun önderi bulunduğu ulusal güçlere bağlı milletvekilleri çoğunlukta-
dır. Meclis, 28 Ocak günü yapılan toplantıda Misakı Milli (Milli Ant) il-
kelerini belirler ve 18 Şubat'ta ilan eder, (72). O sıralarda (10-11 Şu-
bat) Fransız işgal kuvvetleri Maraş'tan atılırlar. Meclis'in Anadolu'daki
Ulusal hareket ile ilişki içinde olduğu söylenmektedir, (73). Padişah ve
işgal kuvvetleri Meclis'in varlığını kendi politika ve amaçlarına uygun
bulmamaktadırlar, (74). Bu ve benzer gelişmeler sonucu İtilaf devletleri
16 Mart 1920'de İstanbul'u işgal ederek bazı milletvekillerini tutuklar-
lar. Bu olay üzerine Atatürk, 19 Mart 1920'de "Temsilciler Kurulu (Heyeti
Temsiliye) adına Mustafa Kemal" imzası ile "Ankara'da olağanüstü yetkili
bir meclisin Ulus'un işlerini yürütmek ve denetlemek üzere toplanacağı-
nı" duyurur, (75). Böylece, 23 Nisan 1920'de Ankara'da İlk Büyük Millet
Meclisi toplanarak çalışmalarına başlar. 66 seçim bölgesinden gelen 337
milletvekilinden oluşan bu meclis (76), (77), Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı
yürüterek sonuçlandırmış ve Saltanat'ı kaldırmıştır, (78).

Mustafa Kemal Atatürk: Atatürk'ün yaşamı, çok yönlü tarihi kişiliği ve
yaptıkları işlerin önemi, bilindiği gibi, çeşitli kaynaklarda geniş ola-
rak anlatılmaktadır, (79). Bu bakımdan Atatürk'ü bu tez sınırları içinde
anlatmak, o'nunla ilgili kısa bir özet bilgi vermek ve yeni başkent
Ankara'daki mimarlık hareketlerine gösterdiği ilgiyi hatırlatmak şeklinde
olacaktır.

Mustafa Kemal Atatürk (Selanik 1881-İstanbul 1938), Anadolu'nun düşman
tarafından işgal edilmesi karşısında ulusal başkaldırmanın önderi, ilk
Büyük Millet Meclisi başkanı, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın başkomutanı,
Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve ilk Cumhurbaşkanı, Cumhuriyet ve çağ-
daşlaşma hareketlerinin yürütücüsüdür.

Atatürk'ün mimarlık alanında olup bitenleri anlamaya çalıştığı mimar
A.Hikmet Koyunoğlu'nun anlattıklarından (80) ve mimar Kemalettin Bey'in
mektuplarından (81) anlaşılmaktadır. Buna göre, Atatürk bu mimarları

şantiyelerinde bir kaç kez ziyaret etmiş, çalışmalar hakkında bilgi almış ve kendileriyle mimarlık konuları üzerinde söyleşilerde bulunmuştur.

İttihat ve Terakki, Kuvayi Milliye, Büyük Millet Meclisi ve Atatürk yansımaları ile Abdülhamit II dönemi, II. Meşrutiyet, Birinci Dünya Savaşı, Mondros Mütarekesi ve Anadolu'nun işgali, Ulusal başkaldırma ve Kurtuluş Savaşı, Lozan Antlaşması, Cumhuriyet'in kurulması ve çağdaşlaşma hareketleri gibi tarihsel olaylar (ya da yansımalar) kendi aralarında bağıntılıdır. Bağıntılarının tamamı Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinden Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasına kadar gelen tarihsel süreci oluşturmaktadır. Bu sürecin bağıntıları iki ucundan itibaren iki yöne doğru (yani Abdülhamit II'den geriye ve 1938'den günümüze) izlenirse daha geniş olan ikinci bir tarihsel sürece bağlanılmış olur. Bazı yazarlar ilk süreci (yani Cumhuriyet tarihini) incelerken bağıntıları 1700'lü yılların başından alarak günümüze kadar izlemektedir, (82), (83). Berkes bu şekilde incelediği tarihsel süreci "Türkiye'de Çağdaşlaşma" şeklinde kavramlaştırmaktadır, (84). Atatürk'ün bu süreç içinde özel bir yeri ve önemi bulunmaktadır. "Türk çağdaşlaşma gelişimi ilk kez olarak tutarlı ve tuttuğunu başaran bir önder bulmuştu" (85). Bilindiği gibi, 1982 Anayasası'nda Atatürk'ün düşünceleri Cumhuriyet'in resmi ideolojisi olarak belirlenmiştir.

2.3.2 İkinci yansıma grubu ("Birinci Ulusal Mimarlık Akımı")'nın bağıntıları.

"Birinci Ulusal Mimarlık Akımı" olarak isimlendirilen (86), (87), (88), mimari anlayışı, aks üzerinde, Cumhuriyet öncesi dönemde inşa edilmiş olan ilk Büyük Millet Meclisi binası ile Cumhuriyet'in kurulmasından sonra inşa edilmiş olan Osmanlı Bankası (Mongeri, 1926), Ziraat Bankası (Mongeri, 1926-1929), Gümrük ve Tekel Bakanlığı (Koyunoğlu, 1927), Tekel Başmüdürlüğü (Mongeri, 1928) ve İş Bankası (Mongeri, 1929), vd. gibi binalarının yansıması olarak ortaya çıkmaktadır.

Ünsal, bu mimari anlayışının 'ne olduğunu' şöyle açıklar: "Bina taş yapı karakterinde olacaktı, yapı taş olmasa bile sunî taş taksimatı yapılacaktı, kapı ve pencereler sepet kulbu, Sinan veya Bursa kemeri ile kapatılacaktı. Cephede kemer alınlıkları kabartma ornemanlarla veya çini ile kaplanacaktı. Elektrik lambaları fener şeklinde techiz edilecekti, bilhassa giriş kapısı iki yanına fener asılacaktı. Bunada stalaktit-baklava başlıklı kolon veya plastrlar kullanılacaktı. İç mimaride ahşap ve çini lambrilerde klasik Osmanlı motif-desen ve renkleri uygulanacak, tavanlarda alçı ve kartopiyelerde aynı desende motifler tekrarlanacaktı. Parmaklıklar ve merdivenler taş veya mermerden olacak ve Osmanlı şebekeleri ve babaları ile biçimlenecekti. Döşemelere umumî mahallerde mermer, odalarda tahta kaplanacaktı, saçaklar ahşap kaplanacak ve çok çıkıntılı olacaktı; çatının başlarına veya ortasına kubbeler kondurulacaktı. Kıscası teknik yeni de olsa stil tarihsel biçimde sunulacaktı. Bunlar dış görünüşlerdi ve binaya giydirilen bir kılıftı. Peki plan ne olacaktı. Planda Türklüğün ne olduğu belirlenmemişti.",(89).

Yavuz da, İlk Ulusal Mimarlık Akımı'ndaki biçimlendirme anlayışını aşağıdaki gibi özetlemektedir, (90).

- o Bakışım (simetri) esas olarak alınıyor. Plan ve cephe bakışık yapılıyor, esas giriş bakışım eksenine üzerine getiriliyor. Eğer arsa elvermezse sadece ön cephe bakışık düzenleniyor.
- o Binanın dış yüzleri, kullanılmış olan yapı sistemi ne denli çağdaş olursa olsun kesme taş kaplanıyor, ya da bu izlenimi verecek şekilde derzleniyor.
- o Cephelerde, aynı yeni Rönesans mimarisinde olduğu gibi, yatay üç bölüm yapılarak her bölümün kendisi bir bütün olarak düzenleniyor ve bu bütünlerde ayrı pencere biçimleri kullanılıyor.

Cephedeki yatay bölümlerin kat sayısı ile zorunlu bir bağıntısı yoktur. Bunun nedeni, Yavuz'a göre, Rönesans döneminde, antik Yunan mimarisine duyulan ilgi ve bunun sonucu olarak o mimarideki üç ana düzenin (dorik,

korint, iyonik) alınarak binanın dış görünüşünde bir arada gösterilmek istenmesidir. Rönesans dönemindeki bu cephe biçimlendirme anlayışı Birinci Ulusal Mimarlık Akımı'nda da genel hatlarıyla geçerli olmuştur. Sadece, bu ana düzen içindeki öğeler Batı'dan değil de Osmanlı mimarisinin klâsik döneminden alınmıştır. Ancak bu yüzey bezemeleri, kubbe, kemer, saçak, v.d. yapı öğeleri, Yavuz'a göre çoğu kez gereksiz yere kullanılmıştır.

Eldem; Cumhuriyet'in ilânı sırasında ülkedeki tek mimarlık okulu olan Güzel Sanatlar Akademisi'nde Osmanlı ve Rönesans olmak üzere başlıca iki tarz mimarinin okutulduğunu; Rönesans tarzının hocası olan Mongeri'nin zamanla Osmanlı'ya geçtiğini ve "Osmanlı Rönesans" türü bir üslûp oluşturduğunu yazmaktadır, (91).

Birinci Ulusal Mimarlık Akımı'nın ortaya çıkması Cumhuriyet öncesi dönemdedir. II. Meşrutiyet'in ilanı (1908) ile İmparatorluk yönetiminde etkinlik kazanan 'İttihat ve Terakki' örgütünün kendi ulusçuluk ideolojisini kültürel alanda da uygulamak istemesi ve bu doğrultuda mimar Kemalettin Bey'in "Evkaf Nezareti İnşaat ve Tamirat Heyet-i Fenniyesi" bürosunun başına getirilmesi ile söz konusu mimari akım başlatılmış olur. "Kemalettin okulu diye adlandırabileceğimiz bu büro, ulusal mimarlık anlayışını ülkenin tüm yörelerine uygulayan bir dizi mimar, mühendis ve yapı ustasının yetişmesine olanak tanımış, böylece, Evkaf Nezareti İnşaat ve Tamirat Heyet-i Fenniyesi, Birinci Ulusal Mimarlık Akımı'nın odak noktasına dönüşmüştür", (92). Bu akım Cumhuriyet'in kurulmasından sonra, 1930 yılına kadar etkisini sürdürmüştür.

Sözen-Tapan, bu mimaride "klasik Osmanlı dinsel yapılarının dekoratif elemanlarının kopya edildiğini" yazar, (93). Mimarlıkta ulusallaşmayı dinsel öğeler kullanarak gerçekleştirme çabasında olan bu mimari tarz, Özer tarafından "sözde ulusal" şeklinde nitelendirilmektedir, (94). Eldem de bu tarzı "Osmanlı Mimarisi" olarak isimlendirmektedir, (95).

İlk Ulusal Mimarlık Akımı yansımasının bağıntıları, yani bir başka deyişle bu akımın düşünce olarak oluşmasının ve uygulanmasının çeşit bağıntıları, özet olarak şöylece belirlenebilir: Düşüncenin oluşması antik

Yunan ve Rönesans mimari tarzlarından etkilenmek, klasik Osmanlı mimarisinden (15. ve 16. yüzyıl) yararlanmak ve 19. yüzyılda İmparatorluk'ta yoğunlaşmaya başlayan batılılaşma hareketlerine karşı tepkiler ile, uygulanabilmesi ise, II. Meşrutiyet'in sağladığı olanaklarla bağıntılıdır.

2.3.3. Üçüncü yansıma grubu ("yabancı mimarlar")'nun bağıntıları.

"Yabancı Mimarlar" yansıması, aks üzerindeki bazı binaların projesini yapan yabancı uyruklu mimarlar ile ortaya çıkmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemi içinde, 18. yüzyılın ikinci yarısından 20. yüzyılın başlarına kadar, özellikle İstanbul'da çok sayıda Avrupa'lı mimarın mimarlık eğitimi ve uygulamasında çalıştığı bilinmektedir, (96). Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından hemen sonra da, bu yabancı mimarlardan İtalyan Mongeri Ankara'da aks üzerindeki bazı binaların projesini hazırlamıştır.

Ancak, 1926 yılında itibaren Türkiye'ye yeni bir yabancı mimar akımının başladığı görülmektedir. Özer'e göre, bu yıllarda Türk mimarisinin genel görünümü "inşaat kapasitesinin durmadan genişlemesi, buna bağlı olarak mimar yetiştirme zorunluluğu" şeklindedir, (97). Yeni akımla gelen yabancı mimarlar, 1926 yılından 1930'lu yılların sonuna kadar, özellikle genç Cumhuriyet'in yeni başkenti Ankara'da önemli sayılabilecek kamu yapılarının çoğunu tasarlamışlardır. Belli başlı örnekler şunlardır: Post'un; Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı binası (1926-1927, aks üzerinde), Alman mimar Egli'nin; Devlet Konservatuarı (1927-1928), Sayıştay (1928-1930), Zübeyde Hanım Kız Lisesi (1930, aks üzerinde), Siyasal Bilgiler Fakültesi (1935-1936) binaları, Avusturyalı mimar Holzmeister'in; Milli Savunma Bakanlığı (1928-1930), Harboku (1930-1935), Cumhurbaşkanlığı Köşkü (1931-1932, aks'ın ucu), Merkez Bankası (1931-1933, aks üzerinde), İçişleri Bakanlığı (1932-1934), Ticaret Bakanlığı (1933-1935), Yargıtay (1933-1934), Emlak Kredi Bankası (1933-1934, aks üzerinde) ve T.B.M.M. (Projesi 1937, aks üzerinde) binaları, Alman mimar Elsaesser'in; Sümerbank

binası (1935-1938, aks üzerinde), Alman mimar Taut'un; Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi (1937-1940, aks üzerinde), Atatürk Lisesi (1939-1940) binaları, İtalyan mimar Vietti'nin; 19 Mayıs Stadyumu (1934-1936), Alman mimar Bonatz'ın; Kız Enstitüsü binası (aks üzerinde), Saraçoğlu Mahallesi (1945) ve Sergievi'nin Büyük Tiyatro'ya çevrilmesi (1948, aks üzerinde). Aks üzerinde daha sonraki yıllarda çeşitli elçilik binaları ve Büyük Ankara Oteli (Saugey, 1959-1964) hariç, yabancı mimarlar tarafından projesi yapılmış binalara pek rastlanılmamaktadır.

Bu yabancı mimarlara, Ankara için imar planı hazırlattırılan Alman şehirçiler Heussler (1924 imar planı) ile Jansen'i (1928 imar planı) de katmak gerekir.

1926 yılından itibaren Türkiye'ye gelmeye başlayan yabancı mimarlar uygulamalarında uluslararası mimari tutumu (98) ortaya koymuşlardır. Aynı sıralarda "Birinci Ulusal Mimarlık Akımı"nın da sona ermeye başladığı görülmektedir. Yeni tutum ve uygulamalar, bir yandan yerli mimarlar tarafından tepkiyle karşılanırken, diğer yandan da Balmumcu, Arkan, v.d. gibi genç kuşak Türk mimarları tarafından benimsenmiş ve hatta bazen de geçilmiştir, (99). Bununla beraber, "İkinci Ulusal Mimarlık Akımı"nın kuvvetli olduğu 1940'lı yıllarda yabancı mimarların kendi uluslararası tutumlarını gevşetip sözkonusu akımı destekledikleri görülür, (100).

Yabancı mimarlar, mimarlık eğitiminde ve bazı proje yarışmalarında jüri üyesi olarak da görevlendirilmişlerdir. Tür mimarisine katkılarının uygulamadan daha çok bu yolla olduğu anlaşılmaktadır, (101). Ünsal; Milli Eğitim Bakanlığı'nın Egli'yi 1930 yılında "G.S.A. Mimari Şubesine şef" yaptığını, böylece eğitim programlarının çağdaş mimari doğrultusunda değiştirildiğini, Vedat Bey ve Mongeri'nin atölyelerinin (102) kapanarak sadece bir tek çağdaş mimari atölyesi kurulduğunu anlatmakta ve Egli için "G.S.A. milli mimari seminerini kurduran o'dur" demektedir, (103). Sayar da, o dönemi anlatırken "Cumhuriyet'in kurulmasıyla her sahada yapılan 'reform'ların Eğitimde ve Güzel Sanatlarda da yapıldığını" söylemektedir, (104).

Yabancı mimarların Türkiye'ye çağrılma nedenleri içinde, o dönemde girişilmiş olan büyük çaptaki inşa eylemi ve mimar sayısındaki yetersizlik gösterilmekle beraber (105), Cumhuriyetin ilk yıllarında Ankara'da yayılmaya başlayan ulusal mimari tarzının Osmanlı niteliği göstermesi, Cumhuriyet yönetiminin çeşitli alanlarda başlattığı devrimler ve bu arada mimarlık eğitiminde de yapılan 'reform' dikkate alınırca, Cumhuriyet ideolojisinin de önemli bir neden olarak vurgulanması gerekir. Başka bir deyişle, "birinci ulusal mimarlık" tarzını benimseyen mimarlar uygulamalarında Osmanlı mimarisini hatırlatmalarıyla, Cumhuriyet yönetiminin çağdaşlaşma çabalarına ters düşmüş olmaktadır. Eldem; "Daha 1926 yılında Osmanlı tarzına karşı saldırılar başladı. "Ankara Palas" oteli ile Vedat Bey gözden düştü. Mongeri "Kuleli Osmanlı" tarzındaki "Gazi Köşkü" projesini geçiremedi. "diye yazmaktadır, (106). Bu bakımdan Cumhuriyet yönetiminin Osmanlı olmayan bir mimari oluşturmak amacı ile de yabancı mimarlara Türkiye'de geniş çalışma olanakları sağladığı söylenebilir. İkinci Tarih Kongresi (20-25 Eylül 1937, İstanbul) sergisinde Çankaya Köşkü (Holzmeister, 1931-1932) ile Sergievi (Balmumcu, 1933-1934) projelerinin Cumhuriyet dönemi mimarisi örnekleri olarak yer almaları da, yönetimin mimarlık alanındaki tercihini göstermesi bakımından ilgi çekicidir, (107).

Yabancı mimarlar yansımasının bağıntıları özet olarak şöyle belirlenebilir: Ankara'nın 1923 yılında başkent yapılmasından sonra ilk inşa edilen binalardaki birinci ulusal mimari tarzı Osmanlıcılığı hatırlatmaktadır. Bu durum Osmanlıcılığı ortadan kaldırmak ve Cumhuriyeti yerleştirmek için başlanmış olan devrimlere ters düşmektedir. Öte yandan, henüz küçük ve bakımsız bir Orta Anadolu yerleşmesi olan yeni başkent in çağdaş ve örnek bir kent yapılması için imarına başlanmaktadır. Bu durum da, büyük çapta inşaatı gerektirmekte, ancak mimar sayısında yetersizlik bulunmaktadır. Ayrıca, başkentteki yeni mimarinin Osmanlı nitelikli değil, çağdaş nitelikli olması gerekmektedir. Genel olarak bu iki, ideolojik ve pragmatik, nedene bağlı olarak yabancı mimarlar Türkiye'ye çağrılmış ve kendilerine geniş çalışma olanakları sağlanmıştır, (108).

2.3.4. Dördüncü yansıma grubu ("ikinci ulusal mimarlık akımı")'nın bağintıları.

"İkinci Ulusal Mimarlık" stili aks üzerindeki bazı binaların yansıması olarak ortaya çıkmıştır.

1930'lu yıllarda Türkiye'de, özellikle Ankara'da mimarlık uygulamalarında yabancı mimarlar büyük ölçüde etkinlik kazanırlar. Devletin önde gelen resmi yapılarından çoğu bu mimarlar tarafından tasarlanır. Bu durum yerli mimarlar arasında bir takım tepkilerin oluşmasına neden olur. Söz konusu tepkiler "milli kapasiteyi ortaya koymak, milli kabiliyeti ispat etmek arzusu şeklinde" belirmeye başlar, (109).

Aynı yıllarda, uluslararası düzeyde ortaya çıkan ekonomik bunalımın etkileri Türkiye'de de hissedilmeye başlanır. Ekonomik politikada devletçilik uygulamaları ağırlık kazanmaya başlar, (110).

Yine 1930'lu yıllarda Avrupa'da güçlenmeye başlayan milliyetçilik ideolojileri ve mimarlığı bu ideolojilere bağlı olarak belirleme anlayışı Türkiye'de de ilgi çeker. "Milliyetçilik", iktidar partisinin programı içinde altı ilkedden biri olarak belirlenir. Türk dili ve tarihi üzerine araştırmalar başlar, Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu kurulur. Bazı kuruluşlara isim olarak eski uygarlıklar seçilir; "Sümerbank", "Eti-bank" gibi.

Türkiye'de zamanın tek mimarlık eğitimi kuruluşu olan İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde, 1934 yılında, S.Hakkı Eldem'in yönetiminde "Milli Mimari" semineri başlatılır. Böylece Türk sivil mimari örnekleri üzerinde araştırmalar başlamış olur. Eldem, mimari üslubun ithal edilemeyeceğini, her ülkenin kendine özgü bir mimarisi olduğunu, mimarinin yerli olmasını ve bunun için de yerli ihtiyaçlara, yerli işçi ve insanlara, yerli malzeme ve iklime uygun olması gerektiğini savunmaktadır, (111), (112).

Tümüyle bu gelişmeler Türkiye'de yerli ya da milli bir mimarlık düşüncesini ortaya çıkaran ve güçlendiren ortamı yaratmış olmaktadır.

1939 yılında New-York Uluslararası Sergisi'nde Eldem'in hazırladığı proje Türk mimarlığını temsil etmek üzere seçilir. Proje, tamamen Osmanlı sivil mimarisinin özelliklerini taşımaktadır. Özer bu olayı "milli mimarinin zaferi" olarak nitelendirir ve "bundan sonraki devre millimimarinin gelişme, yükselme, kısaca vatan yüzeyine yayılma devresi olacaktır" diye yazar, (113). Bu mimari anlayışın güçlenmesinde, büyük ölçüde ithal edilmekte olan yapı malzemesi konusunda İkinci Dünya Savaşı sırasında ortaya çıkan bazı kısıtlanmalar da önemli rol oynamıştır, (114). Çeşitli kaynaklarda bu akım "İkinci Ulusal Mimarlık" olarak isimlendirilmektedir.

İkinci Ulusal Mimarlık Akımı, Güzel Sanatlar Akademisi'nde ve İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi'nde aşağı yukarı 1951 yılına kadar bütün katılığıyla egemenliğini sürdürmüştür, (115). Yaklaşık on yıl sürecek olan uygulanma döneminde ise, Anıtkabir (Onat, Arda, uluslararası mimari yarışma ile, 1941'de), İstanbul Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakülteleri (Onat, Eldem, 1944), Çanakkale Anıtı (Kip, Utkular, Erginbaş, 1944), Ankara Fen Fakültesi (Onat, Eldem), Ankara Saraçoğlu Mahallesi (Bonatz, 1945), İstanbul Radyoevi (Utkular, Erginbaş, Günay, 1945), vd. gibi önemli kamu yapıları yapılır. Bu uygulamalar içinde birbirinden farklı dört milli mimari yorumu gözlenmektedir, (116). Bu yorumlardan birincisi nostaljik olarak isimlendirilmektedir. Nostaljik yorumda geçmiş yaşam yüceltilerek o zamanki değerlerin bugün için de geçerli oldukları savunulmaktadır. Ancak yüceltmede bir gurur ve haşmet arayışı yoktur. Eldem'in eski konak ve köşk mimarisine yönelişte bu yorum ağır başmaktadır. İkinci yorum bölgeselciliktir. Bunda ulusal mimarlığın ülkedeki malzeme olanaklarına, iklim koşullarına uygun olması, ayrıca çevresiyle kültürel bakımdan uyumlu olması gerektiği savunulmaktadır. Üçüncü yorum ise mimarsız mimari- dir. Bunda Anadolu'daki Türk toplumunun anonim mimarlığı önem kazanmaktadır. Dördüncü yorum dar ulusalcılık olarak isimlendirilmektedir. Bunda önemli olan ulusal gurur ve haşmettir. Bina anıtsal olmalıdır.

"Dönemin ünlü yapıları incelendiğinde, saçaklarda, pencere detaylarında, kesme taşın kullanılma biçiminde, mimari elemanlar arasındaki oranlar düzeninde, biçimci bir davranışın egemenliği açıktır", (117).

İkinci Ulusal Mimarlık Akımı'nda 1948 yılında, İstanbul Adalet Sarayı için yapılan üçüncü mimari proje yarışması ile "kesin ve ani" olarak çözümlenme başlar, Eldem ve Onat'a ait olan birinci projede rasyonelliğe doğru bir tutum değişikliği ortaya çıkmıştır, (118). Bu rasyonel tutum daha sonraki İstanbul Hilton Oteli (1953), İstanbul Belediye Sarayı (1953) gibi projelerle peşpeşe gelerek yaygınlaşır ve kuvvetlenir. Böylece İkinci Ulusal Mimarlık Akımı etkisini tamamen yitirmiş olur.

İkinci Ulusal Mimarlık Akımı'nın önde gelen temsilcisi mimar Eldem 1973 yılında yayınlanan bir yazısında, (119), söz konusu mimarlık akımını anlatırken "Milli Mimari (Taş Devri) 1940-1950" başlığını seçerek şunları yazmaktadır. "Kübik Mimarının terk edilmesinin nedenleri çeşitlidir. 10-15 yıldan fazla yaşamaya ve eskimeye vakitleri kalmadığı halde bu binaların vaktinden önce köhneleştikleri ve harap oldukları hayretle müşahade edilmiştir. Sıvalar yer yer çatlamış, teras damlar akmaya başlamıştır. Parapet kenarları en önce harap oldu. O günlerin ekonomi politikasının etkisiyle, akan damların üzerine saçaklı kiremit çatılar örtüldü. Yıpranan duvarların sıva değil dayanıklı malzemeden, yani taştan olmaları tercih edildi. Büyük cam alanları zaten aydınlık olan iklimde fazla ısı ziyanına sebep oluyor diye küçültüldü. Bu, çeşitli tepkilerde devlet önder oldu. Fakat pratik düşünce müeyyidelerin yanında ideolojiler de harekete geçmiştir. Çeşitli rejimler dünya ve çevre görüşlerini Avrupa'ya empoze etmeye başlamışlardı, Türkiye de bu baskıdan uzak kalamazdı, zaten kübik mimari iflas etmişti. Yeri çabuk doldu... Alman mimarisi ikinci bir atılımla Ankara'ya el attı. Fakat Ankara'da başka bir varlık ortaya çıkmıştı: Milli mimari. En doğru olarak böyle adlandırabileceğimiz bu mimari hareketi, yalnız bir tepki değildir, yıllardır Akademi'de "Milli Mimari Semineri" şeklinde yürütülen araştırmalar amacına ulaşıyor ve yemişlerini veriyordu. Bu araştırmalar, Türk mimarisini o zamana kadar tamamiyle meçhul olan bir açıdan tanımaya ve tanıtmaya başlamıştı. Kubbe ve kemer mimarisi bir yana bırakılarak, hiç bilinmeyen ve modern mimariye son derece yakınlığı keşfedilen Türk evi üzerine çalışmalar yapılmıştı." Eldem yazısının bundan sonraki kısmında mimari denemelerin "resmi direktiflere uyarak taştan bir kılığa" girdiğini, demir

eksikliği yüzünden yığma tarzının zorunlu olduğunu, taş ve yığma mimarisi konusunda o yıllarda Türkiye'de bulunan Bonatz'ın genç kuşak üzerinde büyük etkisi olduğunu ve yer yer üçüncü bir neolojizm durumuna düşmek tehlikesinin ortaya çıktığını anlatarak, 10 yıl kadar süren bu tarzın dünyadaki yeni toplumsal ve teknik gelişmelerin etkisiyle tükendiğini kaydetmektedir.

İkinci Ulusal Mimarlık Akımı'nın bağıntılar özetle şöyle belirlenebilir: Yabancı mimarlara gösterilen tepkiler, uluslararası düzeyde ortaya çıkan ekonomik kısıtlanmalar ve ideolojik akımların etkileri ile Türkiye'de oluşan yeni ekonomik, toplumsal ve kültürel politikalar ve bu politikaların oluşturduğu yöneltici ortam, Akademi'de "milli mimari semineri" ile başlanılan Türk sivil mimarisi araştırmaları ve bu araştırmaların sonuçları, savaş nedeniyle malzeme ithalinde beliren kısıtlanmalar, vd. Bu belli başlı etkenler, Türkiye'de 1940-1950 yılları arasında egemen olan sözkonusu mimarlık akımını oluşturmuştur. 1950'den sonra, yeni toplumsal ve teknik gelişmelerin etkisiyle bu akım etkisini yitirmiştir.

Ulus-Çankaya aksı üzerindeki Tarım ve Orman Bakanlığı (1944-1949), Kız Enstitüsü (Bonatz), (120), Kavaklıdere'deki Villa (Onat, 1952) binaları İkinci Ulusal Mimarlık Akımı içinde inşa edilmişlerdir. Ayrıca, yine aks üzerindeki Bulvar Palas, üçüncü kısımda 1 numara ile gösterilen Orduevi, Ankara Radyoevi ve İller Oteli gibi binaların da, gösterdikleri özelliklere göre, yine bu mimari akım etkisinde inşa edildikleri söylenebilir.

2.3.5. Beşinci yansıma grubu ("çağdaş mimarlık")'nın bağıntıları

Aks üzerindeki binaların tasarımlarına ilişkin yansımalar olarak belirtilen "irrasyonel" (Milli Eğitim Bakanlığı Binası, Sanlı - Tuncer - Özsan, 1962-1967), "rasyonel-uluslararası" (Ulus İşhanı ve Çarşı binası, Bolak-Bozkurt-Beken, 1955-1964), "Wright'vari" (Büyük Ankara Oteli binası, Saugey, 1959-1964), vd. mimarlık stilleri "çağdaş mimarlık" kavramı içinde ele alınmaktadırlar.

Burada, önce, çağdaş mimarlık hareketinin ortaya çıkışı ve gelişmesi ile beraberinde getirdiği çeşitli mimari biçimlendirme anlayışları genel çizgilerle açıklanacak, daha sonra da, bu hareket ile aks üzerindeki mimarlık stilleri arasındaki bağıntılar, yani ilişki ve etkileşmeler belirlenmeye çalışılacaktır.

2.3.5.1. Çağdaş mimarlık hareketinin ortaya çıkması ve gelişmesi

Çağdaş mimarlık hareketi, Benevolo'ya göre, Gropius'un Weimar Sanat Okulu'na yönetici olarak atandığı 1919 yılında başlar: "Sözcüğün en kesin anlamında "modern hareket'ten ancak o andan itibaren söz edebiliriz", (121). Hareketteki gelişmenin tarihsel, sosyal, teknolojik, vd. gelişmelerle ilişkisi açısından üç dönem halinde ele alındığı gözlenmektedir: Joedicke bu dönemleri 1919-1929, 1930-1939 ve 1940-1960 tarihleriyle (122), Sözen-Tapan ise 1900-1930, 1930-1939 ve 1940-1960 tarihleriyle, (123), belirlemektedirler. Ayrıca, başlangıcı hazırlayan tarihsel sürece de değinilmektedir. Üç döneme, dördüncü olarak, 1960'lardan günümüze kadar gelen gelişmeler eklenebilir. O halde çağdaş mimarlık hareketinin incelenmesi, hareket öncesi tarihsel süreç ile dört gelişme döneminin ele alınması şeklinde belirlenebilir.

2.3.5.1.1. Hareket öncesi tarihsel süreç

Bu süreç esas olarak bir yanda mimarlıktaki eklektisist tutumları, diğer yanda da endüstri devrimini ve sonuçlarını kapsamaktadır.

Rönesans'ı izleyen Barok ve Rokoko sanat anlayışları ile gelişmekte olan bilim ve endüstri arasında belirmeye başlayan kopukluklar ve çatışmalar, Avrupa'da 1760-1830 yılları arasında belirgin olan Romantik akımı ortaya çıkarır. Doğaya, eski ve uzak uygarlıklara duyulan bir ilgi ve hayranlık şeklinde ortaya çıkan romantik anlayış, Pevsner'e göre, "çirkin bir endüstriyalizm ve ticaretçilik", "hayal gücünden yoksun bir ussallık"

ya da "rokoko küstahlığı" olarak nitelendirilen günün ortamına karşı bir tepkidir, (124). Bu bir anlamda, toplumda yeni değer yargılarının oluştuğu, eskilerin zorlandığı, barok ve rokoko anlayışlarının çözülmeye başladığı karışık ortamdan bir tür kaçış olarak da değerlendirilebilir. Eklektisizm, böyle bir ortamda antik Yunan ve Roma'nın, Ortaçağ'ın klasikleşmiş mimari biçimlerini günün mimarisine aktarma anlayışının önem kazanmasıyla oluşmuştur. Ancak eklektisist anlayış zamanla bu tutumunu daha ileri götürerek Rönesans'ın klasik biçimlerine ve giderek dünyanın çeşitli köşelerindeki egzotik mimarilere de başvurur. Böylece, 19. yüzyılın ortalarına gelindiğinde, Avrupa mimarisi tam bir biçimsel kargaşaya sürüklenir, (125). Özer'e göre, daha çok bir "cephe düzenlemesi" şeklinde ortaya çıkan eklektisist akımlar "toplumdaki gerçek verilerden" tamamen ayrılmışlardır, (126). Burada sözü edilen gerçek veriler gelişen endüstrinin beraberinde getirdiği; kentlerin kalabalıklaşması ve konut sorunu, fabrika, depo, silo türü yeni işlevler, yeni yapı malzemeleri gibi yeni sorunlar ve olanaklardı. Bunlar bir süre mimarlık dünyasına girememiş ve daha çok mühendisler tarafından ele alınmışlardı. Çünkü mimarlık her şeyden önce bir sanat idi ve "devrin resmi sanat anlayışına adım uydurarak, toplumsal ve ekonomik determinizmin dışında" kalmıştı, (127).

Eklektisizme karşı oluşan tepkilerin de genellikle bu sanat sınırlaması içinde kaldıkları gözleniyor. 1850'lerde William Morris'in "Arts and Crafts" hareketi makinenin sanatı yok ettiği savıyla birlikte eklektisizmin taklitçiliğine ve sahteliğine karşı bir tepkidir, (128). 1880 yıllarında Belçika'da ortaya çıkan "Art Nouveau" (ya da "Jugendstil") anlayışı eklektisizme karşı yeni bir stil öne sürmüştür, (129). Adolf Loos'un "tezyinat cinayettir" şeklindeki bireysel çıkışı ve Viyana'da inşa ettiği yalın ve kübik görünümlü Steiner Evi (1910) bu tepkiler içinde en ilginç olanıdır. Loos, bu binadaki mantığı ve ilkeleri ile, "eski mimarlıktan ayrılıp yeni mimarlığın kurulmasında bir geçit noktası" olarak kabul edilmektedir, (130). Aynı anlayışta ve daha güçlü olan bir başka tepki de "De Stijl" akımıdır. 1917 yılında Hollanda'da bir çok sanatçı ve mimarın birlikte başlattıkları bu akım "tarihten hiç yararlanmadan evrensel bir üslup geliştirmek", "yeni bir güzellik anlayışını geliştirmeye katkıda bulunmak" amacındadır, (131). "Objektif ve evrensel kriterleri ön plana

alan "De Stijl akımı Gropius'un Bauhaus Okulu'na önderlik edecek ve orada pratik düzeyde kullanılacaktır, (132).

Bu ve benzer diğer tepkiler ve oluşumlar eklektisizmin sonunu hazırlamışlardır. "1914'te genç kuşağın önde gelen mimarları geçmişle ilişkilerini cesaretle koparmışlar ve makine-çağının bütün getirdikleriyle birlikte, kabullenmişlerdir; yeni malzemeler, yeni süreçler, yeni biçimler ve yeni sorunlar." (133).

2.3.5.1.2. İlk dönem: 1919-1929.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında özel koşulları; konut sorunu, endüstrileşme ve kalkınma sonunu, ekonomik sıkıntılar, vd. genç kuşak mimarların savundukları yeni anlayışın geniş çapta uygulanmasına olanak sağlamıştır, (134). Walter Gropius ve Bauhaus Okulu, J.J.Oud, Mies van der Rohe ve daha sonra Le Corbusier gibi mimarların ortaya koydukları yeni stil, Pevsner'e göre, Rönesans'ın Gotik biçimlerin yerini alışından sonra tarihin en büyük devrimidir, (135). Rasyonalist bir disiplin içinde yaratılan bu stil, el sanatlarını ve tasarım kaprislerini reddedişi ve kütleli üretime uygunluğu ile, mimarlığın yeni sosyal ve endüstriyel durumuyla tam bir uyum halindedir, (136). Mekanizasyon ve standardizasyon mimarlık dünyasına girmişlerdir.

Bunlar, eklektisizmden çok farklı ve yeni davranışlardır. Bununla beraber sanat kaygıları, eklektisizmde olduğu gibi, yine geçerliliğini sürdürmektedir. Paul Klee, Wassily Kandinsky, Lyonel Feininger gibi ressamların diğer sanatçılarla birlikte Bauhaus'ta görev yaptıkları bilinmektedir. Yeni mimarlık stiline rasyonalist bir tavırla genel olarak ortaya koyduğu yalın ve kübik biçimlendirme dönemin belirgin sanat akımı olan "Kübizm"e uygun düşmektedir. Ancak bir ara Gropius, Bruno Taut, Mies van der Rohe gibi öncü mimarların rasyonalist anlayışa uygun olmayan ekspresyonizm, fütürizm gibi akımlara kapılmaları ilgi çekicidir, (137). Kısacası, bu rasyonalist mimarlık akımı, bir yanıyla eskiden olduğu gibi

sanat kaygıları taşırken, diğer yanıyla eskiden farklı olarak, çağın teknolojik ve ekonomik gereklerine karşılık vermektedir.

1928 yılında yapılan Uluslararası Çağdaş Mimarlık Kongreleri (CIAM)'nde bu akım benimsenmiş ve böylece uluslararası bir nitelik kazanmıştır.

2.3.5.1.3. 1930-1939 dönemi.

Bu dönemde, çağdaş mimarlık bir taraftan Avrupa'ya ve Avrupa dışı ülkelere yayılırken, diğer taraftan ilk dönemdeki süreklilik ve disiplin çözülmeye başlamıştır, (138). Bu çözümlenin başta gelen nedenlerinden biri de Avrupa'da ortaya çıkan yeni politik gelişmelerdir. Nazi ideolojisi 1933 yılında Almanya'da iktidar olunca Bauhaus Okulu kapatılır ve Gropius, Mies van der Rohe gibi mimarlar ülke dışına çıkmaya mecbur kalırlar. Bu şekilde Almanya daha dönemin başlarında çağdaş mimarlık alanından tamamen çekilmiş olur, (139). Bu tarihten sonra Almanya'da mimarlık politik gücün egemenliği altında ulusallık arayışlarına yönelir. Benzer gelişmeler İtalya'da da izlenir. Bu mimarlık, doğrudan doğruya bir ideolojiyi yansıtmayı amaçlayan politik ve bölgesel nitelikli bir akım olarak değerlendirilmektedir, (140).

Çağdaş mimarlık hareketinin dünyanın başka ülkelerine yayılması, farklı iklim ve topoğrafya koşulları altında, yeni biçimsel sentezlerin oluşmasına neden olmuştur. Böylece, Oscar Niemayer, Alvar Aalto, Le Corbusier gibi mimarların tutumlarıyla güçlenen bölgesel mimarlık anlayışı ortaya çıkar. Tümöyle bu gelişmeler içinde yer yer geleneksel mimarlığa da yönelişler olur.

Kısaca, bu dönemde çağdaş mimarlığın rasyonel tutumunda çözümler olmuş, buna karşılık biçimsel zenginleşme getiren bölgesel ve geleneksel mimarlık tutumları ortaya çıkmışlardır.

2.3.5.1.4. 1940-1960 dönemi.

Bu dönem, Avrupa'da, İkinci Dünya Savaşı sonunda yıkılan kentlerin onarılmasına yönelik büyük bir yapı programının uygulanması ile başlamıştır, (141). Ucuz, çabuk ve çok inşa etmek zorunluluğu mimari eylemlerin niteliğini 1953 yılına kadar yavan ve kısır bir rasyonalizm çizgisinde bırakmıştır, (142).

Amerika'da ise, Gropius, Mies van der Rohe, Saarinen gibi mimarların rasyonalist tutumları detaylarda teknik mükemmelliği ve olgunluğu, biçimde yalınlığı esas alan bir pürizme kadar gider, (143), (144), (145). Bu akım dünyanın çeşitli yerlerine yayılır ve taraftarlar bulur, (146). Buna karşılık, yine Amerika'da, F.Lloyd Wright, Niemayer manierist tutumlarıyla mimarlıkta irrasyonel çizgiyi güçlendirirler. Bu arada, Felix Candela ve Japonya'da Kenzo Tange büyük mekan konstrüksiyonları ile ilgiyi çekerler, (147). Pevsner'e göre, bu tür uygulamalarda bazen mühendisle mimarı ayıran çizgi ortadan kalkmaktadır, (148).

Avrupa'da, 1950'li yılların ikinci yarısından itibaren, toplumda sağlanan ekonomik ve teknik kalkınma ile birlikte mimarlık hareketleri yeniden canlılık kazanır, (149), (150). İngiltere'de Alison ve Peter Smithson brütalizm akımını ortaya koyarlar. Bu akım rasyonalist tutumlardaki pürizme karşı bir tepki olarak değerlendirilmektedir, (151). Fakat asıl tepki, Scharoun, Aalto, Corbusier gibi mimarların irrasyonalist tutumlarıdır. "Biçim yeniliği tutkusu" dönemin özelliği olmuştur, (152). Farklı olmak, bir yaptığını bir daha yapmamak gibi irrasyonalist tutumlar mimari biçimlerdeki zenginliği arttırır, (153). Pevsner bunu "akla başkaldırmak" şeklinde nitelendirmektedir, (154). Bu çeşitlenme ve biçim yeniliği tutkusu içinde eski çağlara ilgi duyulmaya başlanmış ve Joedicke'ye göre eklektisizmin yeniden hortlaması tehlikesi belirmiştir, (155).

Üç döneme mensup öncü mimarların birlikte inşa ettikleri 1940-1960 döneminde, mimarlık tutumları Rohe'nin rasyonalizminden Scharoun'un, Utzon'un irrasyonalizmine kadar geniş bir yelpaze içinde çeşitlenmiştir.

2.3.5.1.5. 1960'tan günümüze,

Mimarlık ortamındaki arayışlar ve yönelişler 1960'lı yıllarda da çeşitlenerek artmaya devam etmişlerdir. Giedion'un deyimiyle ortada "bir heyecandan ötekine sıçrayan ve her şeyden çabucak bıkan bir mimari" vardır, (156). Aalto, Niemayer ve Tange'nın öncülüğünde güçlenen "çevresinin kendine özgü ihtiyaçlarına dayanan" bölgesel nitelikli (157) mimarlık anlayışı dünyanın çeşitli ülkelerine yayılır. Nervi, Candela, Tange, Fuller ve Otto gibi mimar ve tasarımcılar teknolojinin sağladığı olanaklarla yeni strüktürler, örtüler ve uzay konstrüksiyonları gerçekleştirirler. Corbusier ve J.L.Sert gibi mimarlar geçmiş'e ve geleneğe eklektisizmde olduğundan farklı şekilde yaklaşan bir mimari tutum içindedirler, (158), (159). Öte yandan prefabrikasyon, endüstriyel üretimin özellikle konut alanında yapı sektörüne girmesiyle, mimari tasarımı etkileyen önemli bir üretim sistemi haline gelir, (160).

Giedion, 1960'lı yılların mimarisinde şaşkınlık, bitkinlik ve belirsizlik bulunduğunu, ancak plastik eğilimlerdeki artışın açıklık kazandığını söyler, (161). Nervi de, bu ortamı "büyük bir fikir ve yön kargaşalığı" olarak nitelendirir, (162).

1970'li yılların başında da, mimarlık ortamındaki belirsizlik ve kargaşanın devam etmekte olduğu anlaşılmaktadır. Paris'te Pompidou Ulusal Sanat ve Kültür Merkezi için açılmış olan uluslararası mimari proje yarışmasında, yine uluslararası olan jüri, 49 ülkeden gelen 681 proje üzerinde yaptığı değerlendirmede, mimarlık ortamının endişe ve deneyim devri geçirdiğini, projelerin çok iddialı veya basit olduklarını, birbirlerinden çok farklı ve bazen karşıt düşünceler getirdiklerini belirtir, (163). Bu yarışmada birinci seçilen ve daha sonra uygulanan projede, jüri, çelik yapı iskeletinin sadeliğini, yalın kütlenin saydamlığını, 50 x 150 m.lik yekpare katlarla sağlanan değişik kullanım olanağı getiren esnekliği başarılı bulmuştur, (164). Bina, çağdaş teknolojiyi vurgulayan yalın biçimi ve esnek iç mekan anlayışı ile Rohe'nin rasyonalist geleneğinin ve "total mekan" anlayışının daha da gelişmiş bir uç örneği olarak göz önüne alı-

nabilir. Bir başka değerlendirmede ise, yapının biçiminin tesisatın dış cepheye alınarak oluşturulduğu ve bu nedenle "brütalizmin belki de en çarpıcı örneği" şeklinde nitelendirilmektedir, (165).

Yine 1970'li yılların ilk yarısında tüm bilim, teknoloji ve özellikle uzay araştırmalarında sağlanan başdöndürücü ilerlemeler, insanoğlunun Ay'a ayak basması, düşünce ve sanat alanlarındaki yeni atılımlarla birlikte, mimarlıkta da makro düzeyde ütöpic çözümler, ilginç yapı strüktürleri önerilir, (166), (167). Bilgi ve değer sistemine göre bina tasarlaması yöntemlerinin geri kaldığı (168), problem alanlarının çok büyümesi ve karmaşıklaşması sonucu deneyim birikiminin yetersiz kaldığı (169) gibi yargılara varılması tasarım sürecini bilimselleştirme çabalarını (170) arttırır. Tasarımda sistemler yaklaşımı gibi yeni düşünme yolları, bilgisayar kullanımı ile birlikte mimari tasarıma girerler. Diğer yandan, kullanıcı üzerine ilgi artarken tarihi ve doğal çevreye ilişkin endişeler ve düşünceler önem kazanmaya başlar.

1970'li yılların ikinci yarısında ve günümüzde, sadece çağın teknolojisini en yalın şekilde vurgulamayı amaç edinmiş görünen mimari tutumların yanısıra, çevre verilerine ve geleneklere ağırlık verenler, genellikle "Post-Modernizm" denilen ve tarihi olanı yorumlama veya bina cephelerinde biraz fantazi yaratmak amacıyla eski motifleri abartarak kullanma anlayışındaki tutumların, vd. yaygınlık kazanmakta oldukları gözlenmektedir, (171), (172), (173). Bu mimari tutumları değerlendirme ve sınıflandırma çabalarıyla dikkati çeken Charles Jencks'e göre 1920'li yıllarla başlayan çağdaş mimarlık hareketi 1960'lı yıllarda çözülmeye başlar. Buna karşılık, "Post-Modernizm (Çağdaşlık Sonrası)" ile "Late-Modernizm (Geç Çağdaşlık)" adlarıyla iki ana ve karşıt akım ortaya çıkar, (174). Post-Modernizm çağdaş gramer içinde geçmişle anlamlı bir bağlantı kurmaya (175) önem verirken, Late-Modernizm eskiden beri devam eden rasyonalist mimari tutumu yeni teknoloji ile devam ettirmeye (176), yorumlamaya önem vermektedir. Bu arada, post-modernist akımı yeni bir eklektisizm olarak değerlendiren görüşlerin yaygınlaştığına da dikkati çekmek gerek. Anlaşılan, Joedicke'nin bundan önceki dönemde işaret ettiği gibi, eklektisizm yeniden mimarlığın gündemine girmektedir,

2.3.5.2. Çağdaş mimarlık hareketi içindeki bazı biçimlendirme anlayışları.

Çağdaş mimarlık hareketi içindeki çeşitli biçimlendirme anlayışları en genel anlamda, rasyonel ve irrasyonel olmak üzere iki yönde ele alınmaktadır, (177). Bunlardan başka, her iki yönü de belirli ölçüde kapsayacak şekilde karma nitelikler gösteren brütalizm, fonksiyonel mimarlık gibi diğer bazı biçimlendirme anlayışlarını da belirtmek gerekir. Burada, bu anlayışlar genel nitelikleriyle anlatılırken Gropius, Rohe, Corbusier gibi öncü mimarların rasyonel anlayışa katkıları üzerinde de durulacaktır.

2.3.5.2.1. Rasyonel mimarlık anlayışı.

Kortan'ın Bruno Zevi'ye (178) dayanarak yaptığı değerlendirmeye göre, rasyonel mimarlık anlayışının başlıca nitelikleri şunlardır, (179):

- "a) Düşünce ve mantıkla sonuca varmak.
- b) Konstrüktif (inşai) bir tasarımlama izlemek ve strüktürü ön bir sistemin kurallarına göre meydana getirmek.
- c) Doğayı küçümsemek, ana amaç olarak iyi bir bina yapıp onu insan yaratıcılığının bir ifadesi olarak görmek.
- ç) Kurallar sistemler ve yasalar ile çalışmak.
- d) Düzgün, klâsik, statik ve geometrik biçimler aramak.
- e) Salt güzellik ve mükemmel oranlar (proportion) elde etmek."

o Gropius ve Bauhaus Okulu'nun katkısı.

Gropius ve kurucusu olduğu Bauhaus, Adolf Loos'la ortaya çıkan ve De Stijl ile güçlenen yalın ve kübik biçimlendirme anlayışını ekonomik ve

teknik çerçeve içinde ele alarak yapı alanında mekanizasyon, standartlaştırma ve rasyonelleşme yoluna gider, (180). Genel olarak mimari biçimlendirmede kübizm geçerli olmuş ve bu anlayış 1930 yılına kadar canlılığını korumuştur, (181), (182).

Gropius ve dönemin diğer öncü mimarlarının başlattıkları bu yeni akımda, gerek ürünün biçimi, gerekse üretim şekli rasyonel nitelikler göstermektedir. Ayrıca, yine rasyonel olarak nitelendirilecek bir başka ve önemli konu da, bu mimarların geçmişten tamamen koparak bilinmeyen bir geleceğe yönelirken aklın gösterdiği yoldan ayrılmamalarıdır. Pevsner, bu mimarlar için; "yaptıkları, yapılması gerekendi. Bütün mantıksal tartışmalar onlardan yana idi" demektedir, (183).

o Mies van der Rohe'nin katkısı.

Çağdaş mimarlık hareketinin öncülerinden olan Mies van der Rohe'nin mimari tutumu bütün dönemlerde rasyonalist kalmıştır denilebilir. Mimar'ın, 1937 yılında Amerikan Birleşik Devletleri'ne göç ettikten sonra, cam ve metal dış perde duvarlarla kaplı dikdörtgen prizmalara yönelen aşırı yalın biçimlendirme anlayışı, (184), dünyanın çeşitli ülkelerine yayılıp uluslararası nitelik kazanmıştır.

Mies van der Rohe'nin mimarlık anlayışındaki belli başlı ilkeleri şöyle verilebilir, (185):

- 1- İç mekanları, sadece bir tek işleve değil, değişik işlevlere uygun olacak şekilde değişebilir ve esnek nitelikte tasarlamak. Bu çok maksatlı mekan anlayışı "total mekân" (186) veya "anonim mekân" (187) şeklinde de isimlendirilmektedir.
- 2- Dikdörtgen prizma biçimleriyle çalışmak.
- 3- Genel-geçer çözümlere önem vermek, bölgesel verileri küçümsemek.
- 4- Dış perde duvarlarda taşıyıcı ve bölücü elemanlarla dolgu elemanlarını birbirinden ayırmak ve bunları açıkça göstermek.

5- Çeşit olarak az malzeme kullanmak, fakat kalıcı olanları (çelik, bronz gibi) seçmek.

o Le Corbusier'nin katkısı.

Çok yönlü tutumuyla çağdaş mimarlık hareketi içindeki çeşitli akımlarda öncü olarak görünen Le Corbusier, (188), rasyonalist mimarlık anlayışına da aşağıdaki ilkeleriyle katkıda bulunmuştur, (189), (190):

- 1- Masif yapı yerine taşıyıcı iskelet sistem.
- 2- Taşıyıcı sistem ile bölücü elemanların birbirlerinden bağımsız olmaları.
- 3- Cephe ve planı bağımsız olarak ele almak. Bölücü duvarları iç mekanı biçimlendiren öğeler olarak kullanmak.
- 4- Tasarımda yalın geometrik biçimler kullanmak.
- 5- Binanın çatısından bahçe olarak yararlanmak.

2.3.5.2.2. İrrasyonel mimarlık anlayışı.

Temelinde mimarlığı bir sanat, mimarı da sanatçı olarak kabul eden irrasyonel mimarlık anlayışı rasyonel mimarlık anlayışının karşıtıdır. Çağdaş mimarlık hareketi içinde Hans Scharoun, Alvar Aalto, Frank Lloyd Wright, Le Corbusier, Paul Rudolph, Joern Utzon gibi mimarların elinde güç kazanmış olan irrasyonel mimarlık anlayışının başlıca niteliklerini Kortan şöyle sıralamaktadır, (191):

- "a) Sezgisel imgeleme ve duygularla sonuca varmak.
- b) Doğa ile yakın ilişkiler kurmak.

- c) Mevcut koşullara göre özel, tek defaya mahsus çözümler aramak. Dolayısıyla sürprizli, alışılmamış, farklı, yeni ruhsal etkiler sağlamak.
- d) Çok biçimli çalışmalar yapmak.
- e) Düzgün, geometrik biçimlere karşı çıkmak, serbest, dinamik biçimler aramak. (Biçimsel saflıktan uzaklaşmak).
- f) Salt güzellik ve mükemmel oranlar aramayı reddetmek ve sağ duyunun ürünü olan kabul edilebilir bir güzellik aramak.
- g) Kişisel yaratıcı ifadeler aramak, Spontane olmak, Subjektif olaylara değer vermek. Mimar'ı bir ölçüde, "biçim verici artist" olarak görmek."

2.3.5.2.3. Diğer bazı anlayışlar.

Burada, çağdaş mimarlık hareketi içinde ortaya çıkan, fakat genel nitelikleri bakımından tam olarak rasyonalist veya irrasyonalist anlayışa girmeyen brütalizm, fonksiyonel mimarlık gibi anlayışlara değinilmektedir.

o Brütalizm

1950'li yıllarda ortaya çıkan brütalizm, rasyonalist anlayışa bir tepki olarak değerlendirilmekle birlikte, aralarında bazı ortak tutumlar bulunmaktadır. Joedicke bu tutumları; yalın biçimlere yönelme, manierist tutumlardan uzak olma, taşıyıcı sistemi ve malzemeyi ortaya koyma çabası olarak vermektedir, (192). Özer'e göre brütalizm; "plastik mimarının en disiplinlisi ve en rasyonel olanı"dır, (193). Ancak, brütalizmde bir bina programındaki değişik işlevlerin irili, ufaklı mekanlar şeklinde dışa vurulması rasyonalizmdeki (özellikle Rohe'nin) anonim büyük mekan anlayışına ters düşmektedir, (194).

Brütalizm, genellikle "yeni brütalizm" ve "uluslararası brütalizm" şeklinde iki ayrı isimle kullanılmaktadır. Bunlardan birinci Smithson grubu tarafından ortaya atılmış ve ilkeleri açıklanmıştır. İkincisi ise, bu ilkelerin başka ülkelerdeki mimarlar tarafından yorumlanmasıyla oluşmuştur.

Smithson grubunun ortaya koyduğu yeni brütalizm'in başlıca ilkeleri şunlardır, (195):

- 1- Sorumluluk: Mimar'ın toplum içindeki rolünü, binanın da çevre içindeki konumunu yorumlayan bir ilkedir.
- 2- Gerçeklik: Bu ilkeye göre bina nasıl meydana geldiğini, ne şekilde inşa edildiğini saklamamalı, dışa vurmalıdır.
- 3- Nesnellik: Bina, mimarın kişiliğini değil, hizmet ettiği işlevi dile getirecek şekilde tasarlanmalıdır.
- 4- Malzemeye ve konstrüksiyona bağlılık: Malzeme bulunduğu gibi kullanılmalı, taşıyıcı sistem belirtilmelidir.
- 5- Görünür ve anlaşılır olmak: Binadaki mekanlar düzeni, taşıyıcı sistem ve malzemeler dışarıdan tanınabilmelidirler.

o Fonksiyonel mimarlık anlayışı.

Fonksiyonel mimarlık, mimari ürünün biçimlenişinin işlevden kaynaklandığı görüşüne dayanan çeşitli mimarlık anlayışlarını dile getirmektedir. Bu temel görüş, Sullivan'ın "biçim işlevi izler" sözü ile özetlenmektedir. Ancak, işlev kavramı ve biçimle ilişkisi Corbusier, Wright gibi mimarlar ve Nervi gibi tasarımcılar tarafından değişik şekillerde yorumlanmış, söz konusu ilişki mimarlık dışı alanlardaki biçim-işlev ilişkilerine benzetilerek anlatılmak istenmiştir. Bu benzetmeler; mekanik, organik ve moral olmak üzere üç grup olarak verilmektedir, (196), (197), (198):

- 1- Mekanik benzetmeler: Bu yaklaşımda, makinelere ve teknik aletlere duyulan hayranlığın etkisiyle, bina bir makine gibi düşünülmektedir. Corbusier'nin "ev içinde yaşanacak bir makinedir" deyimini bu anlayışı dile getirmektedir. Bina, makinede olduğu gibi, sadece işlevinin gerektirdiği şekilde biçimlenecektir. Mekanik benzetmeler, insancıl olmadığı, bir binanın farklı işlevlerle karşılaşabileceği ve her işlev için biçim değiştirmesinin mümkün olmadığı gibi itirazlarla karşılanmıştır.
- 2- Organik benzetmeler: Doğadaki biçim-işlev ilişkisi mimari biçimlendirmeye düşünme modeli olarak alınıyor. Nasıl ki organik bir nesnede parçalar belirli biçimleriyle belirli işlevleri görürlerken, aynı zamanda, aralarındaki birlik ile bütün işlevini ve biçimini de oluştururlarsa, bunun gibi bir bina da, parçalarının ve işlevlerinin bütünü olacak şekilde tasarlanmalıdır.
- 3- Moral veya etik benzetmeler: Bu anlayışa göre, mimari biçimler kendi çağlarını ve amaçlarını dürüst olarak yansıtmalıdır. Taşıyıcı ve bölücü özellikler biçimde dışa vurulmalıdır. Moral veya etik benzetmeler bir yanıla brütalist anlayışa yaklaşmaktadırlar.

2.3.5.3. Çağdaş mimarlığın sonrası.

1960'lı yıllardan itibaren çağdaş mimarlık hareketinin çözülmeye başladığı ve Late-Modernism ile Post-Modernism akımlarının ortaya çıktığı daha önce söylenmişti. Burada, bu iki yeni akıma değinilecektir. Bu konuda bir sonuca varmak için zamanın erken olduğu düşünülebilir. Ancak, bir görüş elde etmek bakımından, Charles Jencks'in otuz değişkene bağlı olarak yaptığı sınıflandırmanın (199) buraya aktarılmasında yarar bulunmaktadır:

Çağdas Mimari (1920-60)	Late-Modern (Gec çağdas) Mimari (1960-)	Post-Modern (Çağdaslık sonrası) Mimari (1960-)	
Temel Yaklaşım Açısından			
1	Uluslararası stil ya da stilsiz	Stil kaygısı yok	Çift kodlu stil
2	Ütopik ve idealist	Yararcı	Çoğulcu
3	İşlevsel, nedene bağlı biçim	Esnek uyum	Anlamsal biçim
4	Yeni Ruh (Zeitgeist)	Geç kapitalist	Gelenek ve tercih
5	Çözüm getiren öncü sanatçı	Baskı altına girmiş sanatçı	Sanatçı/kullanıcı
6	Sıradan insana seçkince yaklaşım	Seçkin bir meslek anlayışı	Seçkin katılımcı
7	Bütüncü, topyekün yaygın yenden geliştirmeden yana	Bütüncü	Parçacı
8	Kurtarıcı mimar	Hizmet getiren mimar	Tanıttıcı ve eylemci mimar
Stil Açısından			
9	Dosdoğruluk	Duyumüstü, şık, ileri teknoloji	Çift anlatım
10	Yalınlık	Yalın biçimlerle elde edilen karmaşıklık	Karmaşıklık
11	İzotropik mekan/Şikago çevresi Domino	Aşırı izotropik mekan (açık plan ofisler, serbest mekan, tekrarlar ve yatıklık)	Değişen, sürprizli mekanlar
12	Soyut biçim	Heykelsi, hiperbol, şaşırtıcı biçim	Uzlaşmacı ve soyut biçim
13	Pürist	Aşırı tekrar ve pürist	Ekleklik (Seğmeci)
14	Vurgusuz 'sağır kutu'	Aşırı vurgular	Anlamsal vurgu
15	Makine estetiği, doğrudan mantık, mekanik sirkülasyon, teknoloji ve strüktür	2. bir makine estetiği, aşırı mantık, mekanik sirkülasyon, teknoloji ve strüktür.	Bağlam içinde değişken, karışık bir estetik, işleve yönelik anlamsal uygunluk ve içeriğin ifadesi
16	Süse karşı	Yapı ve yapım yapının süsü	Organik ve uygulamalı süslemecilikten yana
17	Anlatıma karşı	Mantığın, mekanik sirkülasyonun ifadesi, teknoloji ve yapı dondurulmuş hareket	Anlatımdan yana
18	Benzetmeye karşı	Benzetmeye karşı	Benzetmeden yana
19	Tarihi anılara karşı	Tarihe karşı	Tarihi referanslardan yana
20	Esprîye karşı	Niyetlenilmemiş esprî ya da beceriksiz esprî	Espriden yana
21	Sembolizme karşı	Niyetlenilmemiş sembolizm	Sembolizmden yana
Tasarım Görüşleri			
22	Park içinde kent	Park içinde 'anıt'	Bağlam içinde kentçilik
23	İşlevsel ayırma	Kabum içinde işlevler	İşlevsel karıştırma
24	'İskelet ve deri'	Görsel efektlerle şık bir deri, ıslahımsı görünüş, sfumato	Manierist ve barok
25	Ortak yapı sanatı (Gesamtkunstwerk)	İndirgeyici eliptik ızgaracılık, 'irrasyonel ızgara'	Tüm hitabet araçları
26	Kütle değil hacim	Deri ile sarılmış hacimler, kütlelenin inkarı, 'topyekün biçim', synecdoche	Çarpık mekanlar ve uzantıları
27	Tabliye, nokta blok	Konsol binalar, doğrusallık	Sokak fikri
28	Saydamlık	Tam saydamlık	Kararsızlık
29	Assimetri ve 'düzenlilik'	Biçimsel tekrara ve simetriye eğilimli, yansıma ve seriler	Assimetrik simetriye meyilli (Queen Anne Revival)
30	Uyumlu bütün	Paketlenmiş uyum, zoraki uyum	Yapıştırma, çarpışma

Jencks'in otuz değişikene bağlı olarak temel yaklaşım, stil ve tasarım görüşleri açısından günümüz mimarlığı üzerine yaptığı sınıflandırma.

2.3.5.4. Çağdaş mimarlık hareketi ile Ulus-Çankaya aksı üzerindeki mimarlık stilleri arasındaki bağıntılar.

Burada, önce, Cumhuriyet'in kurulmasından günümüze kadar Ulus-Çankaya aksı üzerinde görülen mimarlık akımları belirlenecek, sonra bu akımların çağdaş mimarlık hareketi ile olan bağıntıları genel çizgilerle açıklanmaya çalışılacaktır.

Aks üzerindeki mimarlık akımları ve ortaya koydukları stiller, zamansal sıralama içinde, belli başlı beş ana gruba ayrılabilir: Bunlardan birincisi; yaklaşık 1930 yılına kadar devam eden Birinci Ulusal Mimarlık akımıdır. İkincisi; 1926 yılından yaklaşık 1940 yılına kadar devam eden Kübik Mimarlık akımıdır. Üçüncüsü; ortalama 1944-1954 yılları arasında görülen İkinci Ulusal Mimarlık akımıdır. Dördüncüsü; 1954 yılından itibaren ortaya çıkan Rasyonel-Uluslararası akımdır. Beşincisi ise; 1959 yılından itibaren güçlenmeye başlayan çeşitli irrasyonel tutumlar ile bazı bölgesel geleneksel mimarlık tutumlarıdır.

2.3.5.4.1. Birinci Ulusal Mimarlık akımı: 1930 yılına kadar.

Bu akım, daha önce anlatıldığı gibi (200), Cumhuriyet'ten önce, İttihat ve Terakki döneminde ortaya çıkmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki "batılılaşma" hareketleriyle birlikte Avrupa'daki eklektisist mimarlık akımının da İstanbul'a gelmesi ve 19. yüzyılın ikinci yarısında kenti "adeta istila etmesi" üzerine mimar Vedat ve Kemalettin Bey'ler "mimariyi Türkleştirme" çabaları doğrultusunda ulusal mimarlık stilini oluşturmuşlardır, (201).

Kısaca; Birinci Ulusal Mimarlık stili, Avrupa'daki çağdaş mimarlık öncesinin ekletisizm akımına karşı, daha doğrusu bu akımın Türk ülkesine yayılmasına karşı bir tepkidir. Bu tepkide eklektisizmin ana tutumu olan eski biçimlerin seçilmesi anlayışı benimsenirken, seçilen biçimler barok ve rokoko gibi Batı kaynaklı olmak yerine klasik Osmanlı mimarisinden alınmıştır. Böylece, bir anlamda, yerli bir eklektisizm oluşturulmuş ol-

maktadır.

Bu akımın, bir stil olarak Cumhuriyet'in çağdaşlaşma ideolojisine ters düşmüş olması, sona ermesindeki önemli nedenlerden biridir, (202).

2.3.5.4.2. Kübik mimarlık: 1926-1940

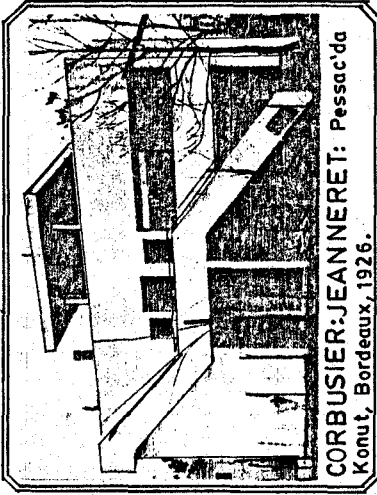
Bu mimarlık akımı, o sırada Avrupa'da sürmekte olan çağdaş mimarlık hareketinin doğrudan doğruya aks üzerine getirilmesi ile oluşmuştur. Hem stil, hem de uygulayan mimarlar yabancıdır. Bu akımı Ankara'ya getirme nedenlerinin başında, yine Cumhuriyet'in çağdaşlaşma ideolojisi ve çağdaş Başkent'i yaratma tutkusu gösterilebilir, (203).

Eldem, bu mimarlık akımını "Ankara-Viyana Kübik Mimarisi", uygulayan yabancı mimarları da (Holtzmeister, Egli gibi) "Viyana Grubu" olarak isimlendirir ve şöyle anlatır, (204): "Yeni mimari... çıplak ve sade hatlarıyla o zamana kadar uygulanagelen Osmanlı mimarisi (205) ile hiç bir surette ilintili değildi. Plan ve fasatlar, süslemeden tamamiyle uzaklaşmış düz, dekorsuz hat ve yüzeylerle ortaya çıkıyor, kendini gösteriyordu. Bu programın bir parçası olarak dam, kiremit ve saçak da ortadan kalkıyordu... Bu mimarinin daha ziyade Ankara'da uygulanması yüzünden, eskiden olduğu gibi taklit taş sıva yapılacağına, orada bulunan malzeme ile çalışılmaya başlandı. Bu sayede Ankara taşı yani koyu renkte taş kullanılageldi. Bunun yanında Terranova denilen Alman ülkelerine özgü bir sıva cinsi taklit edildi... Yüzeyler perdahlı değil aksine taraklı ve mucartalı oldu. Renkler de sıva için boz, kurşunî; taş için morumtrak oldu. Pencerelerin oranları ve detayları tamamiyle değişti... Karakteristiği: kaba, koyu renk sıvası, köşe pencereleri, andezit bordürleri, teras şeklindeki örtüsü ve birbirine girift zar şeklindeki hacimleridir."

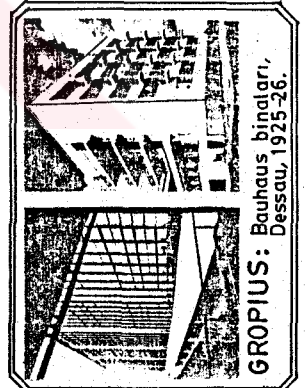
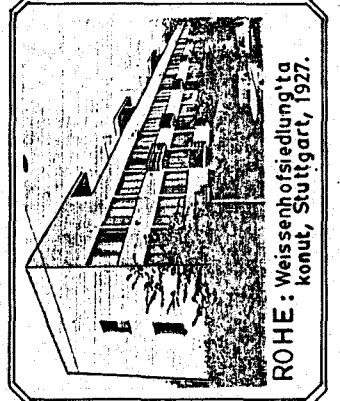
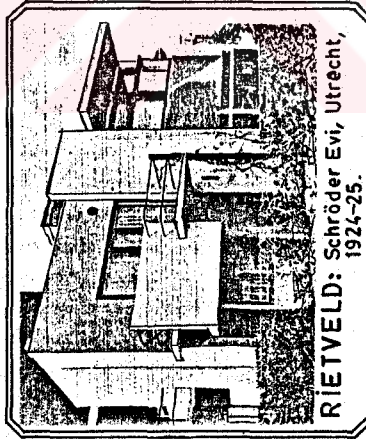
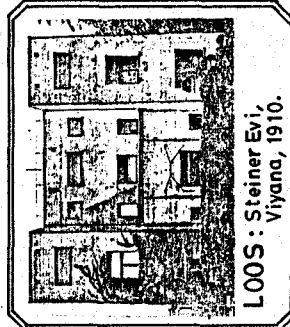
Aks üzerinde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı binasının inşa edilmesiyle başlayan Kübik Mimarlık akımı Orduevi (Holtzmeister, 1929-1933), Zübeyde Hanım Kız Enstitüsü (Egli, 1930), Merkez Bankası (Holtzmeister, 1931-1933), Bayındırlık Bakanlığı (Holtzmeister, 1933-1934) gibi çoğun-

KÜBİK/RASYONEL FONKSİYONCU STİL

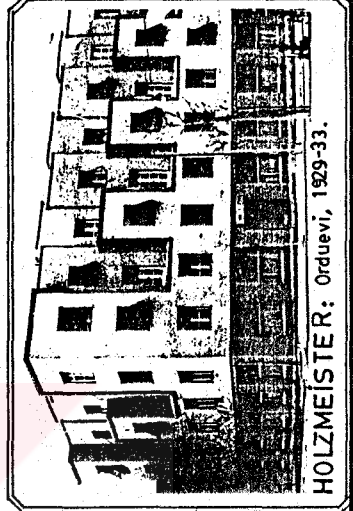
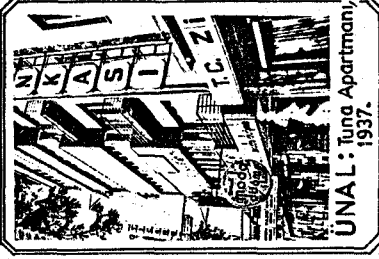
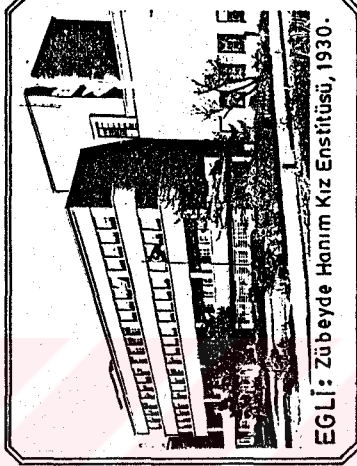
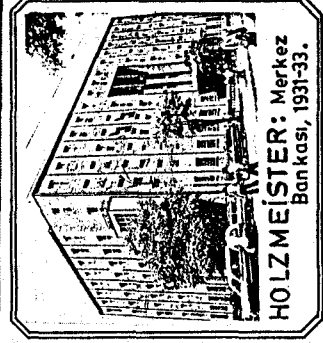
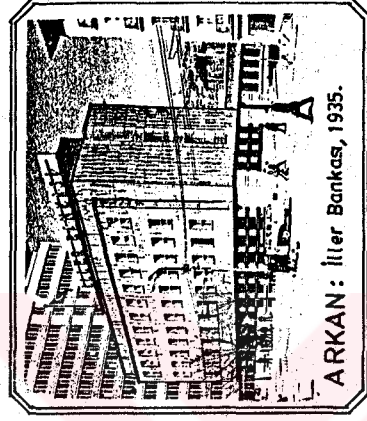
Çeşitli örnekler

58
59 60
61 62

Aks'tan örnekler

63 64
65 66
67

luğu resmi olan çok sayıda binanın inşa edilmesiyle yaklaşık 1940 yılına kadar devam etmiştir. Bu arada bazı genç kuşak Türk mimarları da bu akım doğrultusunda çeşitli uygulamalar yapmışlardır.

2.3.5.4.3. İkinci Ulusal Mimarlık akımı: 1944-1954.

Bu akımın Türkiye'de güçlü olduğu dönem ortalama 1940-1950 tarihleri arasındır. Burada verilen tarihler ise, belirleyebildiğimiz kadarıyla, İkinci Ulusal Mimarlık akımının aks üzerindeki ilk ve son örneklerinin inşa ediliş tarihleridir (Tarım ve Orman Bakanlığı binası, 1944-1949 ve Bulvar Palas, 1952-1954).

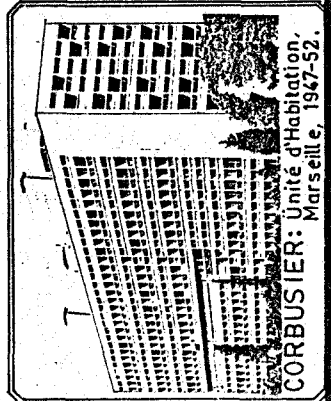
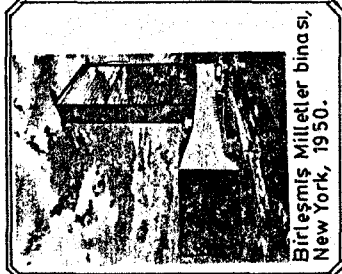
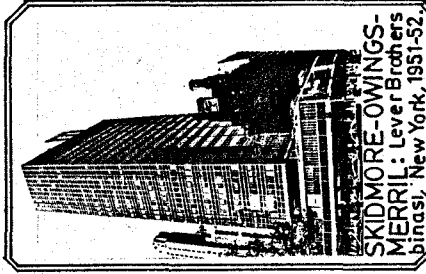
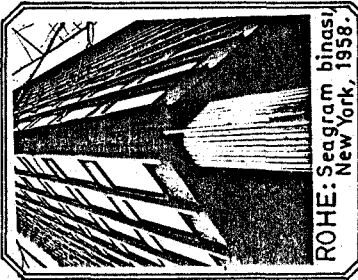
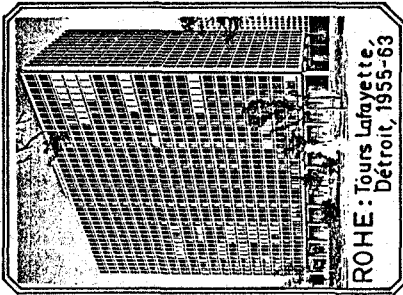
İkinci Ulusal Mimarlık akımını ortaya çıkaran nedenler, daha önce açıklandığı gibi (206), çeşitlidir. Bunlar arasında, kübik mimarlığa ve yabancı mimarlara karşı oluşan tepkiler ile çağdaş mimarlık hareketinin 1930-1939 döneminde beliren bölgesel, geleneksel ve ulusal mimarlık tutumlarının Türk mimarlığına etkileri bir ölçüde ağırlığa sahiptirler. O sırada Avrupa'da kübik mimarlık zaten eski gücünü kaybetmeye başlamıştı. Buna "etki" demek yerine "paralellik" demek belki daha uygundur. Çünkü, bu tür mimarlık tutumları sadece Türkiye'de değil dünyanın çeşitli ülkelerinde ortaya çıkmaya başlamışlardı. Hatta, Türk mimarlığı bu akımla, belirli bir süre içinde, çağdaş mimarlık hareketine ayak uydurmuştur da denilebilir. Ama çağdaş mimarlık hareketi içinde çok yönlü gelişmeler, başka akımlar ortaya çıkarken Türk mimarlığı kısır kalmıştır. Böylece, 1950'li yıllarla birlikte, yine çağdaş mimarlık hareketinden gelen yeni akımların etkisi altına girmiştir.

2.3.5.4.4. Rasyonel-Uluslararası akım: 1955'ten itibaren.

1950'li yıllarla birlikte Türkiye'deki mimarlık ortamı çağdaş mimarlık hareketinden gelen "rasyonel-uluslararası" akımın etkisi altına girer. İlk örnekler İstanbul'daki Hilton Oteli ve Belediye Sarayı binalarıdır.

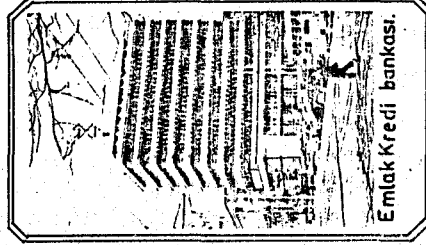
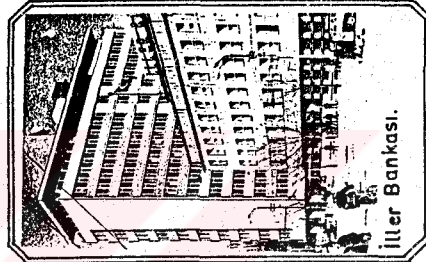
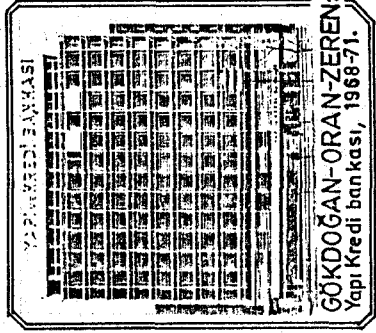
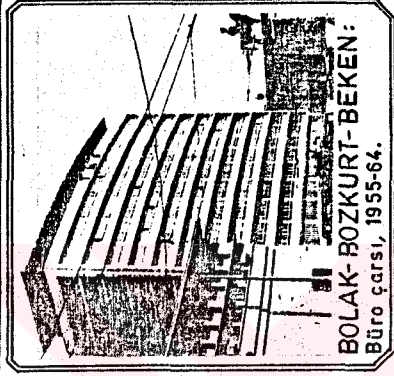
RASYONEL ULUSLARARASI STİL

Çeşitli örnekler

68 | 69
70 | 71
72

Aks'tan örnekler

73 | 74
75 | 76 | 77

Eldem bu mimarlık akımını "Klasik Modern (Amerikan Moderni)" şeklinde isimlendirerek (207), akımın Türkiye'ye girmesinden sonra ilk olarak sacak ve çatının yeniden kalktığını belirtir ve şöyle anlatır: "Alü doğrama, büyük cam yüzeyler, asma akustik tavanlar, gömme lambalar ve o tarihte Avrupa'da bile bilinmeyen daha bir çok yenilikler, uluslararası çapta klasik ve hareketsiz bir kılık içinde mimarimize girdi... Bina silüetleri birer kutu, çekmece veya radyoyu andırdı. Artık binalar dar ve iki yanı sağır olmalı, direkler üstünde oturmalı idi. Yan cepheler en güzel manzaraya dönük bile olsalar, kapalı ve sağır olacaklardı... Yöresel ölçü, iklim ve malzeme durumuna tamamiyle yabancı kalmayı, yeni bir alet veya mekanizma gibi pırıl pırıl, doğa veya sokağın pası içine girmeyi göze alan bu mimari, er geç tazeliğini ve parlaklığını kaybedecekti. Nitekim de öyle oldu. Değişiklikte görülen nedenler daha çok estetik ve teoriktir."

Rasyonel-Uluslararası mimarlık akımı, Türkiye'ye girişinden bir kaç yıl sonra aks üzerine gelmiştir. İlk örnekler Ulus İşhanı ve Çarşısı (Bolak, Bozkurt, Beken, 1955-1964), Etibank (Devres, Özsan, 1950-1960), İller Bankası'nın Eki, Kızılay Emek Büro ve Çarşısı ("Kızılay Gökdeleni", Tokay, Tayman, 1958-1966) gibi binalardır.

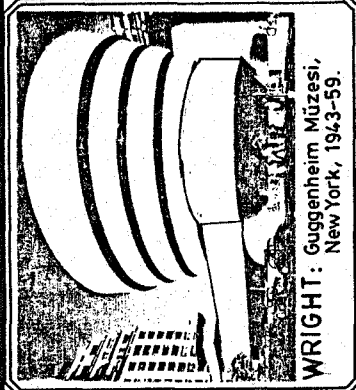
2.3.5.4.5. İrrasyonel ve diğer mimarlık tutumları: 1959'dan itibaren.

Türkiye'deki mimarlık ortamı 1959'dan itibaren, rasyonalist akımdan sonra, yeniden çağdaş mimarlık hareketinden gelen irrasyonalist, brütalist, bölgeselci ve gelenekselci mimarlık akımlarının etkisi altına girer. Bu etkiler arasında Corbusier, Aalto, Wright gibi güçlü mimarların özel tutumları da vardır.

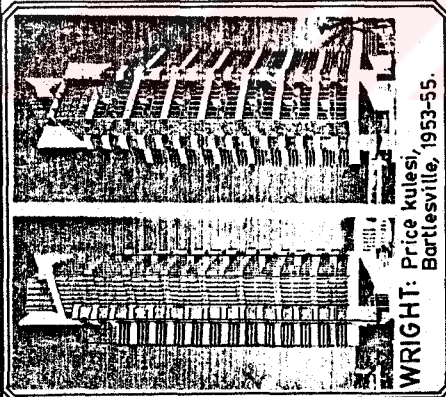
Eldem bu yeni "dalga"yı "Brüt beton, pitoresk, romantik ve lirik mimari" olarak nitelendirir ve mimarimizdeki bu aşamanın aynı zamanda dünya çapında uygulanmakta olduğunu yazar, (248). O'na göre bu akımlardaki ortak nitelikler; yapı içi ve planının kullanıcıların duygusal hareket ve yönelişlerine uygun yapılması, kitlelerin alabildiğine parçalanması ve anıtsallıktan kaçılarak serbest bir serpiştirme ile oluşturulması ve mer-

İRRASYONEL v. D. STİL

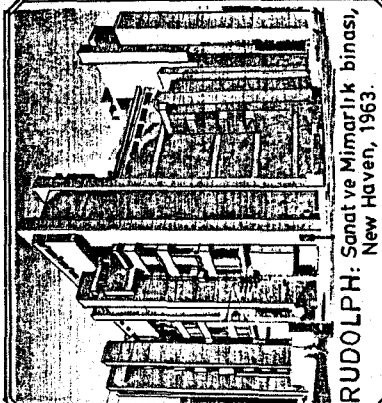
Çeşitli örnekler

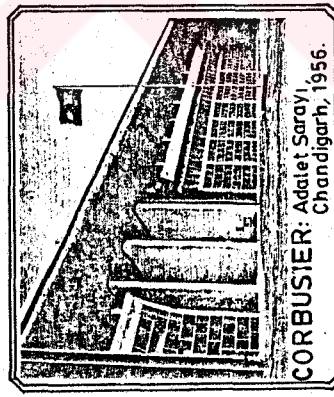
WRIGHT: Guggenheim Müzesi,
New York, 1943-59.

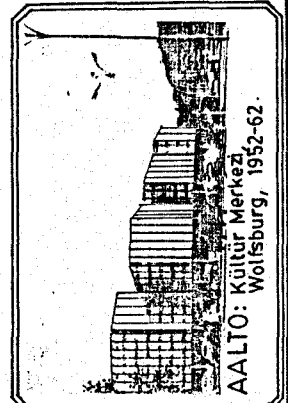
WRIGHT: Price kulesi,
Bartlesville, 1953-55.

RUDOLPH: Sanat ve Mimarlık binası,
New Haven, 1963.

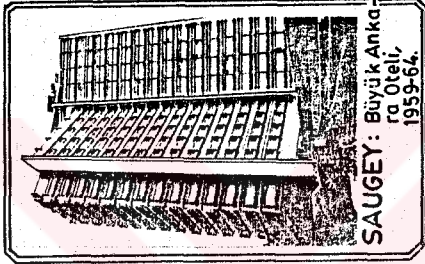
CORBUSIER: Adattet Sarayı,
Chandigarh, 1956.

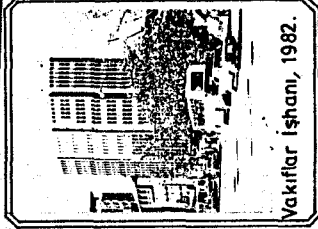
AALTO: Kültür Merkez
Wolfsburg, 1952-62.

78	79
80	81
82	

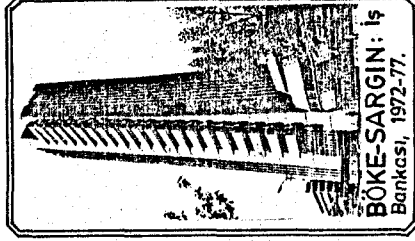
Aks'tan örnekler

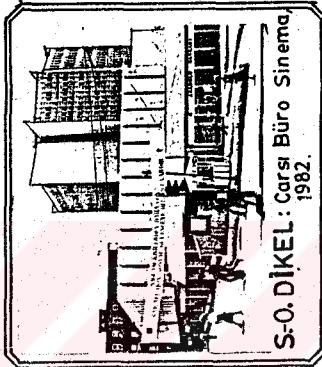
SAUGEY: Büyük Ankara
Otel, 1959-64.

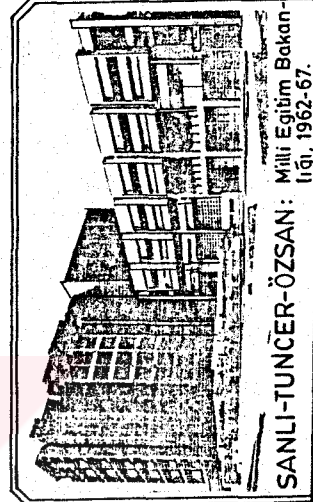
Vakıflar İşhanı, 1982.

BÖKE-SARGIN: İş
Bankası, 1972-77.

S-O. DİKEL: Carsı Büro Sinema,
1982.

SANLI-TUNÇER-ÖZSAN: Milli Eğitim Bakan-ığı, 1962-67.

83	84
85	86
87	

diven, balkon gibi elemanların çevreleriyle bağlantısız olarak gösterilmeleridir.

Ulus-Çankaya aksı üzerindeki örnekler olarak Büyük Ankara Oteli ("Wright'vari" davranış, Saugey, 1959-1964), Milli Eğitim Bakanlığı (İrrasyonel tutum, cephe elemanlarında Corbusier'den etkiler. Sanlı, Tuncer, Özsan, 1962-1967), Ulus-Çarşı-Büro-Sinema kompleksi (İrrasyonel tutum, S. ve O. Dikel, 1967-1980), İş Bankası Gökdeleni (Ekspresyonist-irrasyonel tutum, Sargın, Böke, 1970-1977), Vakıflar Bankası (Bölgesel-geleneksel izler, Yener, Elmas, Gülçur, 1972-1975), Lâle Sitesi (Ekspresyonist-irrasyonel eğilim, 1974-1977) gibi binalar gösterilebilir.

1960 yılından günümüze kadar, hem rasyonel hem de irrasyonel ve diğer mimarlık anlayışları aks üzerinde devam etmektedirler. Buna bağlı olarak, bu dönemde inşa edilen çok sayıda binada çeşitli mimari eğilimler ortaya çıkmıştır. Ancak bu çeşitlilik içinde brüt beton ve alüminyum kullanımındaki gelişme ve yaygınlaşma, 1970'li yılların ortalarında, belirgin bir ortak özellik haline gelmiştir, (209). 1980'li yılların başlarında, bu özelliğin, inşaatı devam eden ya da tamamlanmakta olan binalarla daha da kuvvetlendiği gözlenmektedir. Ayrıca, bu malzemelerin kullanımında ileri teknoloji ile sağlanan yüksek kalite dikkati çekmektedir.

Buraya kadar belirlemeye çalıştığımız bağıntıları özetlersek; aks üzerindeki mimarlık hareketinin, birinci ve ikinci ulusal mimarlık akımları dışında, çağdaş mimarlık hareketinin etkisi altında kaldığını söyleyebiliriz. Bu etki tek yönlüdür. En kuvvetli etki kübik mimarlık akımında görülüyor; mimarlık stiline yanısıra uygulayan mimarlar da Batı'dan gelmişlerdir. Buna ek olarak, önemli ölçüde ve sürekli olarak yapı malzemesi ithal edilmiştir, (210). Rasyonel-Uluslararası mimarlık akımının etkili olduğu yıllarda ise, uygulamalar Türk mimarlar tarafından yürütülmüştür. Ancak, yapı malzemesi ve teknolojisi alanındaki olanakların sınırlı oluşu, hem bir süre daha malzeme ithalatını gerektirmiş, hem de uygulamalarda bazı değişiklikler yapılmıştır. Örneğin Mies van der Rohe'nin gelişmiş teknolojiye dayanan açılmayan pencere ve yapay havalandırma gibi özgün çözümleri, bizde açılabilir pencere ve doğal havalandırma şeklinde

uygulanmıştır, (211). Çağdaş mimarlık hareketi içinde 1950'li yıllarda güçlenen irrasyonel ve diğer mimarlık tutumlarının etkileri de 1959'dan itibaren aks üzerinde görünmeye başlamıştır. Büyük Ankara Oteli dışında, uygulamalar Türk mimarların elindedir. 1960'lı yıllardan itibaren hem rasyonel, hem de irrasyonel ve diğer akımların etkileri bir arada geçerli olmuş, böylece binaların gösterdikleri mimari eğilimler çeşitlenmiştir. Brüt beton ve alüminyum yaygın olarak kullanılmaktadır. Bunda, Türkiye'deki yapı malzemesi endüstrisindeki gelişmenin etkisi bulunmaktadır. Malzeme kullanımı ile sağlanan ortaklık ve imar planının getirdiği sınırlar aks üzerindeki mimari çevreye, bir ölçüde, "anonim mimarlık" görünümü vermektedir.

2.3.6. Altıncı yansıma grubu ("Ankara'nın İmarı")'nun bağıntıları.

Yöntemin ikinci adımında belirlenen "Ankara'nın imarı", "Jansen'in Ankara İmar Plânı" gibi yansılardan Ankara için çeşitli imar çalışmaları yapıldığı anlaşılmaktadır. Burada bağıntılar olarak, yaklaşık altmış yıllık Cumhuriyet dönemi içindeki imar plânlamalarının genel belirlemeleri üzerinde durulacaktır.

Başkent olmasından günümüze kadar Ankara için yapılan imar plânlaması çalışmaları; 1. 1924-1927 dönemi, 2. Jansen'in Ankara İmar Plânı, 3. R.Uybadın-N.Yücel Ankara İmar Plânı ve 4. Ankara Nazım Plân Bürosu olmak üzere dört başlıkta ele alınabilir.

2.3.6.1. 1924-1927 dönemi imâr plânlama çalışmaları.

Ankara 13 Ekim 1923 tarihinde başkent olduğu zaman harap durumda, bakımsız, 20000-25000 nüfuslu bir Orta Anadolu yerleşmesidir. Sekiz yıl önceki büyük yangın kentin yarısından fazlasını ve bu arada konut bölgelerinin önemli bir kısmını yok eder. 1923 yılında Ankara'ya milletvekili olarak gelen F.Rıfki Atay kenti anlatırken şöyle yazar: "Trenden inince

iki taraflı bir bataktan, ağaçsız bir mezarlıktan, kerpiç ve hımiş esnaf barakaları arasında geçerek tozuması bir türlü bitmeyen bir yangın yerine sapardık, (212). "Bu kül ve toz yığınları içinde bir yeni devlete başkent yapmayı düşünmek değil, onun yüzüne bakmak bile cesaret kırıcı bir şeydi."(213).

Ankara başkent olduktan sonra nüfusu, özellikle memur sayısı hızla artmaya başlar. Yangın sırasında önemli ölçüde konut kaybına uğramış olan kentte, nüfusun barınma ihtiyacı karşılanamadığından ortaya bir konut sorunu çıkar, (214).

Cumhuriyet yönetimi, konut sorununu ve buna bağlı olarak Ankara'yı imar etme işini 16 Mart 1924 tarihli 417 sayılı yasa ile kurulan Ankara Şehremaneti (Belediyesi)'ne verir. Yasanın Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görüşülmesi çeşitli yönlerden tartışmalı geçer. Bu arada "şehrin elde edilen zaferin, yapılan inkilâbın azametiyle mütenasip bir şekilde kurulması" gereği de vurgulanır, (215).

Kentin imarına önce eski şehri düzelterek, başlıca sokakları genişleterek, kerpiç evlerin yerine sağlam binalar yaparak, yangın yerlerini de park haline getirerek başlamak düşünülmüştür, (216).

İlk plânlama girişimleri içinde, çeşitli kaynaklara göre, kentin eski ve yeni kesimi için Alman şehirci Heuseler'e iki plân yaptırıldığı belirtilmektedir. İmar ve İskân Bakanlığı (217)'nin bir yayınında "Ankara'nın ilk olarak 1924 tarihini taşıyan Heussler tarafından biri Eski Ankara, öteki Yenişehir'e ilişkin olan 150 hektar tutarındaki plân uygulanmıştır" denilmektedir, (218). Yavuz ise, "Ankara Şehri Plânları" isimli kaynaktan, Ankara Şehremaneti'nin 1927 yılında Eski ve Yenişehir için Heussler'e Lörchler plânı olarak anılan iki plân yaptırıldığını, Eskişehir plânının ise konut sorunu nedeniyle bina inşa edilmesi zorunluluğundan kabul edildiğini aktarmaktadır, (219). Heussler plânlarının yapılış tarihleri, görüldüğü gibi, farklı verilmektedir.

Dönemin önemli yasalarından birisi de 24 Mart 1925 tarihli 583 sayılı istimlak (kamulaştırma) yasasıdır. Tasarının Meclis'te görüşülmesi sı-

rasında tartışmaların özellikle eski Ankara'nın imarı ya da yeni bir şehir kurulması, kamulaştırma bedelinin belirlenmesi, kent topraklarındaki değer artışlarının kamuya mı, toprak sahiplerine mi ait olacağı ve konut için kamulaştırmanın anayasaya uygun olup olmadığı gibi konular üzerinde yoğunlaştığı kaydedilmektedir, (220). Yasa'ya göre, eski Ankara'nın imarı yerine, burası ile Çankaya arasında yeni bir mahalle (221) kurulması öngörülür. Kamulaştırma bedeli, rayiç değer değil, 1915 yılındaki tapuda kayıtlı değerın 15 katı olarak belirlenir. Kurulması öngörülen yeni mahalle için gerekli olan arazinin dörtte biri sahiplerine, geri kalanı da Belediye adına kamulaştırılacaktır.

Heussler plânlarının, Meclis'teki tartışmalar sırasında, elde hazır buldukları varsayılırsa, buna göre yapılış tarihlerinin Mart 1925'ten önce olması gerekir.

583 sayılı yasayı Ankara'nın imarında belki de en önemli adım olarak değerlendiren Tekeli, ikinci önemli adım olarak da 22 Mayıs 1926'da 844 sayılı yasa ile inşaat işleri için kredi verecek ihtisaslaşmış bir banka olarak Emlâk ve Eytâm Bankası (222)'nin kurulmasını göstermektedir, (223). Ankara Belediyesi 583 sayılı yasaya dayanarak bugünkü Yenışehir bölgesini de kapsayan 4 milyon m².lik bir alanı kamulaştırır ve burada konut inşaatı başlar. Bazı kaynaklardan anlaşıldığına göre, (224), (225), o zaman bu bölge İncesu Çayı'nın baskınına uğrayan, bir kısmı bataklık, çukur bir ovadır. Bu durum yasada da dile getirilmektedir, (226).

2.3.6.2. Jansen'in Ankara İmar Plânı.

1927 yılında, Ankara Belediyesi kent için daha esaslı bir plân elde etme girişimlerine başlar. Sonuçta, 1928 yılı içinde, Berlin kent plânlama yarışmasını kazanmış olan Prof. Dr. Herman Jansen, yine bir Alman şehirci Prof. M.Brix ve Fransız Hükümeti başmimarı Prof.Jausseley arasında Ankara nazım imar plânı için sınırlı bir yarışma açılır. Yarışmacılara verilen çeşitli direktifler arasında kentin 50 yıl sonraki nüfusunun 300 000 olacağı varsayımı da bulunmaktadır.

Yavuz; yarışmanın sonuçlanmasında jürinin, (228), imzalı bir rapor vermediğini, Atatürk'ün konu ile ilgilenerek bilgi aldığını ve Jansen'in plânını uygun bulduğunu aktarmaktadır, (229). Yavuz yarışmacıların raporlarını değerlendirirken; Brix'in raporunu çok kısa tuttuğunu, ekonomik ve toplumsal konulara çok az yer verdiğini, Jausseley'in gereksiz ayrıntılara girdiğini, gösterişçi bir plân anlayışı ortaya koyarak maliyet konusuna hiç değinmediğini, Jansen'in ise gösteriştan kaçındığını, toplumsal konulara ve maliyete önem verdiğini yazmaktadır, (230). Jansen, raporunun sonunda, plânın uygulanmasında başarının arazi spekülasyonunun önlenmesine ve imar eyleminin kuvvetli bir elde toplanmasına bağlı olacağını kaydeder, (231).

Yarışma ile birlikte, 28 Mayıs 1928 tarihli 1351 sayılı yasa ile kentin imar işini yürütmek üzere Ankara Şehri İmar Müdürlüğü kurulur. Jansen'in hazırladığı kesin imar plânı 23 Temmuz 1932 tarihinde onaylanarak yürürlüğe girer.

Jansen'in İmar Plânı ile Ulus-Çankaya aksı önemli ölçüde belirlenir. Plân onaylandığı sırada hemen hemen bitmiş durumda bulunan Atatürk Bulvarı'nda, sadece, bugünkü Radyoevi civarında bulunan keskin dönüş trafik akışını rahatlatmak için kayalar parçalanarak düzeltilmiştir, (232). Aks üzerinde Gençlik, Kızılay ve Güven parkları ile Bulvar üzerindeki yeşil şeritlerden, Kızılay-Çankaya arasındaki bol ağaçlı parsellerden oluşan yeşil bir doku öngürülürken, Bulvar'ın iki tarafında "oturma mahalleleri", dördüncü ve beşinci kısımlarda T.B.M.M. ve çeşitli bakanlıkların toplu halde yerleşmeleri öngörülmüştür, (233).

2.3.6.3. Uybadin-Yücel Ankara İmar Plânı.

Jansen İmar Plânı hazırlanırken 1980 yılı için öngörülmüş bulunan 300 000 nüfusa 1950'lerin başında varılmıştır. "Hızlı nüfus artışı ve öbür nedenlerle, Jansen plânı süresini doldurunca, 1955 yılında Ankara Nazım İmar Plânı için Uluslararası bir yarışma açılmış ve bu yarışmayı Y.Mimar Nihat

Yücel ve Raşit Uybadin kazanarak şimdi yürürlükte bulunan nazım plânı hazırlamışlardır.", (234).

Yarışmacılara, "müstakbel ve modern Ankara'nın merkezi'nin Ankara demiryolu ile Anıt-Kabir kısmında oluşacağı öngörüşü verilerek kendilerinden burada, içinde teknik üniversite de bulunan bir "kültür sitesi" ve buna bağlı olarak merkez istasyonunun kenti ikiye bölen demiryolunu kaldıracak şekilde düzenlenmesi istenir, (235). Ayrıca, kurulması düşünülen müzeler ve turistik tesisler ile birlikte "şehrin mübrem (vazgeçilmez) ihtiyaçları" 18 madde halinde verilir, (236). Ankara'nın 30 yıl sonraki nüfusu 750 000 olarak öngörülür ve yarışmacılardan kentsel büyümenin belediye sınırları içinde tutulması istenir, (237).

Uybadin-Yücel imar plânının raporu öğrenilememiştir. Ancak, günümüzde kent merkezinin öngörülen yerde gerçekleşmediği, teknik üniversite ve diğer kültürel işlevlerin değişik yerlere dağılmış oldukları, demiryolunun kenti "sunî olarak" ikiye bölme durumunun ortadan kalkmadığı gözlenmektedir. Diğer maddelerin gerçekleşme durumları da tartışılmaktadır, (238).

Kentsel gelişmenin Belediye sınırları içinde tutulması ile, Ankara kuzey-güney doğrultusunda, yani Ulus-Çankaya aksı boyunca önemli ölçüde yüklenmiştir, (239). Aks üzerindeki binalarda olan kat artışlarının böyle bir yüklenme ve yoğunluk artışı sonucu oluştuğu anlaşılmaktadır. Ulaşım açısından, kenti kuzey-güney doğrultusunda en kestirme biçimde bağlayan Atatürk Bulvarı'nın hem yaya ve taşıt trafiği, hem de diğer bazı önemli yolların kendisine bağlanması bakımından kullanım yoğunluğu daha da artmış olmaktadır, (240).

2.3.6.4. Ankara Nazım Plan Bürosu.

Uybadin-Yücel İmar Plânı da, Jansen Plânı gibi, aşırı nüfus artışı ile zorlanmaya başlamıştır. 1985 yılı için öngörölmüş olan 750 000 nüfusa 1960'ların başında varılmış, kent çevresinde gecekondu bölgeleri hızla yayılmışlardır.

Kentsel nüfusun ve sorunların sürekli artması karşısında, bunları devamlı izlemek ve ona göre kentin imarını yönlendirmek üzere, Ankara'nın imarında yeni bir aşama olarak, 29 Ocak 1969 tarihinde İmar ve İskân Bakanlığı'na bağlı Ankara Nazım Plân Bürosu kurulmuştur, (241).

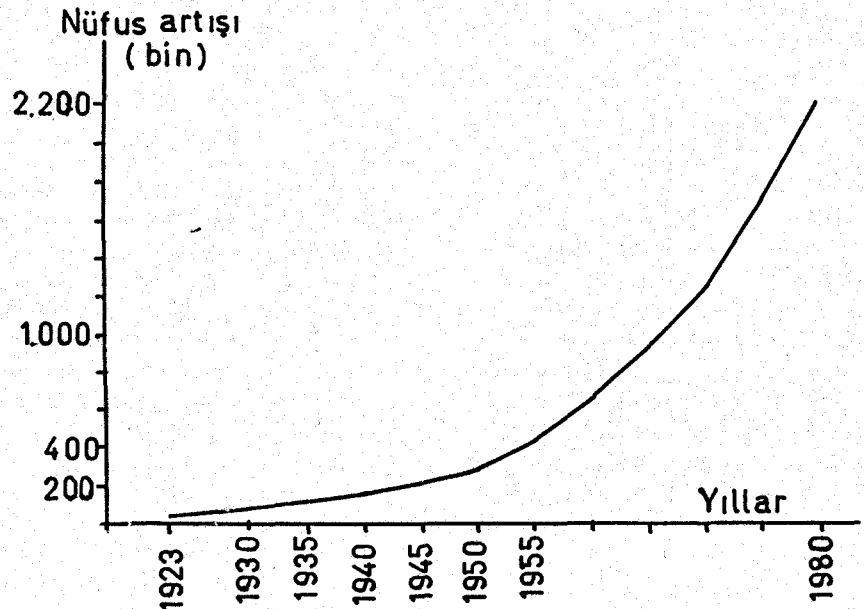
Ankara'nın imarına genel olarak bakıldığında; başlangıçtaki imar çabaları içinde konut sorununu giderme endişesinin önemli payı olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu tür parçacı ve sınırlı çabaların yanısıra kentin bir bütün olarak plânlanması girişimleri de ortaya çıkmıştır. Ankara'nın imarı "çok mühim ve milli bir mesele... doğrudan doğruya bir devlet meselesi" şeklinde ele alınarak bu işin "Cumhuriyet'in şerefi ve gayesinin ulviyeti ile mütenasip bir intizam ve mükemmelliyet"te olması istenmiştir, (242). Burada Cumhuriyet yönetiminin inançlı ve ideolojik bir tutumu sözkonusudur. Jansen Plânı'nın seçilmesinde ve uygulanmasında bu tutum etkin olmuştur. Ancak Atatürk'ün ölümünden sonra Jansen'in işine son verilmesi, spekülasyon olaylarının gelişmesi sözkonusu tutumun gevşemeye başladığını gösterir. Jansen Plânı'nın uygulanmasını jüri üyesi ve İmar Komisyonu Başkanı olarak uzun yıllar yakından izlemiş olan F.Rıfkı Atay "Çankaya" isimli kitabının "Bir Şehir Yapmak" başlıklı bölümünde (243), bazı güçlü ve tanınmış kimselerin de içinde bulunduğu arsa spekülasyonu girişimlerini anlatmakta ve bölümün sonunda "Plânlı imara, ve doğrudan doğruya imara karşı yalnız Atatürk anlayış göstermiştir. Hükümetler, Hayır!" diye yazmaktadır. Yavuz da, "Ankara'nın İmarı ve Şehirciliğimiz" isimli kitabının dördüncü bölümünde Jansen Plânı'nın uygulanan ve uygulanmayan kısımlarını anlatmakta, beşinci bölümde de, arsa spekülasyonu olayı üzerinde durarak 15 Kasım 1938 tarihinde imar sınırı ile Belediye sınırının birleştirilmesini ve böylece imar sahasının 1500 hektardan 16 000 hektara çıkarılmasını spekülâtörün en büyük başarısı şeklinde nitelendirmektedir, (244).

Jansen'in İmar Plânı, 1950'lere kadar, kentsel nüfus artışı ve arsa spekülasyonu ile yetersiz hale gelince Uybadin-Yücel İmar Plânı ile kent yeniden düzenlenir. Bu dönemde, Ulus-Çankaya aksında kullanım yoğunluğu artar, mimari çevrenin silüeti yükselir. Ancak bu imar plânı da yine arsa spekülasyonu ve kentsel nüfus artışı ile zorlanınca, 1960'ların so-

nunda, plânlamayı değişme ve gelişmelere paralel olarak yürütmek üzere Ankara Nazım Plân Bürosu kurulur. Görüldüğü gibi, ilk imar çabaları konut sorunu ile bağıntılıdır. Bu çabalar içinde, kentin bir bütün olarak imar edilmesine ilişkin Cumhuriyet yönetiminin inancı ve ideolojik tutumu ortaya çıkar. Bu başlıbaşına bir faktördür ve Atatürk'ün ölümüne kadar Ankara'nın plânlanmasına egemen olmuştur. Atatürk'ün ölümünden sonra arsa spekülasyonu ile kentsel nüfus artışı planlamayı zorlamaya başlamışlardır. 1938'den günümüze kadar Ankara'nın imarının bu iki faktör ile birinci derecede bağıntılı olduğu söylenebilir. Arsa spekülasyonu, bilindiği gibi, özel mülkiyete ait olan kent topraklarında zamanla ortaya çıkan değer artışından kaynaklanmaktadır. Konuyu "Türkiye'de Arsa-Yapı Sorunları ve İlişkileri" isimli kitabının ikinci bölümünde ele alan Evren, spekülasyonun kent plânlamasındaki çeşitli "tahribatı" üzerinde durmakta ve "spekülasyon imarı kendi emrine alabilmektedir" diye yazmaktadır, (245). Kentsel nüfus artışı ise, Ankara'nın başkentişlevinin çekiciliğinden başka, özellikle 1950'lerden itibaren, kırdan kente göç olayı ile bağıntılıdır. Göç olayı, Türkiye'deki tarım toplumundan sanayi toplumuna doğru oluşan yapısal değişme ile, bu değişme de ülkenin kalkınma çabaları ile ekonomik, toplumsal, kültürel, demografik, teknolojik, siyasal, vd. gibi çok yönlü bağıntılara sahiptir, (246), (247), (248), (249), (250).

Ankara'nın kentsel nüfus artışı yıllara göre şöyledir, (251), (252):

1923 ...	20-25 000
1927 ...	74 553
1935 ...	122 242
1940 ...	157 242
1945 ...	226 712
1950 ...	288 536
1955 ...	451 241
1960 ...	650 067
1965 ...	909 660
1970 ...	1 236 152
1975 ...	1 701 004
1980 ...	2 203 729

Kentsel nüfus artışı arsa spekülasyonunu, onu geliştirecek şekilde etkilemektedir. Ankara'nın başkent olmasından itibaren, nüfusun devamlı olarak artması arsayı sürekli olarak değerli tutmuş, fiyatını arttırmış ve böylece spekülasyon için uygun ortam yaratılmıştır.

2.3.7. Yedinci Yansıma Grubu ("Kullanıcılar, İşlevler ve Kullanım Süreci")'nın Bağlılıkları.

Bu kısımda Ulus-Çankaya aksı mimari çevresinin kullanıcıları ile işlevleri önce ayrı ayrı, sonra da kullanıcı-işlev bütünlüğü halinde kullanım süreci olarak ele alınacak ve bağlılıklar genel çizgilerle belirlenmeye çalışılacaktır.

2.3.7.1. Kullanıcılar.

"Kullanıcı" kavramı, 1960'lı yıllarda, mimari tasarımda sistematik yaklaşımlar ve araştırma sorunlarının güncelleşmesiyle mimarlık sözlüğüne girmiştir. Son 20-25 yıl içindeki mimari araştırmalarda kullanıcı kavramının farklı olarak ele alındığı görülmektedir. Örneğin mimari psikoloji ve algılama alanında kullanıcılar yaş, seks, eğitim, vb. gruplar içinde incelenirken, ergonomi alanında fizyolojik ve antropometrik özellikleri açısından incelenmektedirler, (253). Büyük mekan ölçeğindeki araştırmalarda da kullanıcının sosyal ve ekonomik boyutlarla ele alındığı görülmektedir. Son yıllarda ise, kullanıcının, tasarıma katılma problemi içinde ele alındığı izlenmektedir, (254), (255).

Bu çalışmada "kullanıcı" deyimini aks üzerindeki mimari çevrede gezen, alış-veriş yapan, ziyaret eden, çalışan, oturan, vd. şekilde bulunan insan dile getirilmektedir. Amaç, çevre kullanıcılarının özellikleri ve çevreyi kullanmaları hakkında fikir oluşturmaktır.

Aks mimari çevresindeki kullanıcıların ayakta boyacasından büyük mağaza sahibine, yüksek derecede devlet görevlisine, yabancı elçilik men-

subuna kadar değişik yaş ve cinste, değişik eğitim, kültür düzeyi, yaşama biçimi ve alışkanlığında, farklı gelir düzeylerinde büyük bir çeşitlilik ve karmaşıklık gösterdikleri "Nitelikler" ve "Yansımalar" adlarında ortaya çıkmıştı. Kullanıcıların gruplandırılması açısından, söz konusu karmaşıklık ve çeşitliliğin yanısıra elde yeterli bilgi bulunmaması da güçlük yaratmaktadır. Bu nedenle Akçura'nın "Ankara Türkiye Cumhuriyeti'nin Başkenti Hakkında Monografik Bir Araştırma" isimli çalışmasında, (256), meslek, eğitim ve gelir düzeyi bakımından yaptığı gruplandırmadan yararlanılacaktır. Buna göre mimari evre kullanıcıları "aşağı", "yukarı" ve "orta" olmak üzere üç ana grupta toplanabilmektedir.

Aşağı Grup Kullanıcılar: Kısıtlı bir eğitim, prestiji yüksek olmayan bir iş, ortanın altında bir gelir, gecekonduda oturma, geleneklere bağlılık, vb. gibi özellikler bu gruptaki kullanıcılarda rastlanılan özelliklerdendir. Grubun oldukça geniş kesimi "kentlileşen köylüler" (257), "bütünleşmemiş kentli nüfus" (258), "marjinal kesim" (259), şeklinde kavramlaştırılmaktadır. Ankara'nın, başkent olmasından beri, hızlı bir nüfus artışına uğradığı; bu artış içinde çeşitli yörelerden Ankara'ya olan gn önemli bir ağırlığı olduğu, kent nüfusunun %70'inden fazlasının gecekonduda oturduğu (260) bilinmektedir. Buradan, Ankara'ya göç olayı ile aşağı grup kullanıcıların oluşması arasında kuvvetli bir ilişki bulunduğu söylenebilir. Bu konuda, ayrıca, artan hayat pahalılığının sınırlı da olsa etkili olduğu düşünülebilir.

Yukarı Grup Kullanıcılar: Bu grupta en çok, yüksek eğitim, ihtisaslaşmış ve/veya karar vermeye katılan bir meslek sahibi olma, ortanın üstünde bir gelir, seçkin semtlerde oturma, kentsel yaşam tarzını benimseme, vb. gibi özellikler görülmektedir. Devlet'in karar verme basamağındaki bürokrat ve teknokratlar, resm ve/veya özel banka ve sigorta kuruluşlarındaki üst düzey görevliler, genellikle ihtisaslaşmış nitelikte sayılan doktorlar, avukatlar, teknik elemanlar, çeşitli "müteşebbis"ler, vb. bu gruba dahil kullanıcılarıdır.

Yabancı elçilik ile devlet görevlisi olan kullanıcıların kentte artış göstermeleri, kuşkusuz, Ankara'nın başkent olması ile bağıntılıdır.

F.Rıfki Atay'ın anlattıklarına göre, başkentteki ilk yıllarda, Ulus civarında Meclis çevresinde ve sokakta dolaşanlar, "Meclis yanındaki aşçı dükkanı ile belediye bahçesinde buluşanlar" hep milletvekilleri'dir, (261). Kentin yerlileri bunlarla kaynaşmakta günlük çekerler: "Yerliler bize yaban derler ve aramıza katılmazlardı... Lehçe ve şive bakımından da birbirimize o kadar yabancı idik, (262)... "Dairelerde, ancak aç kaldıkları için İstanbul'u bırakan memurlar vardı.", (263). O sıralarda, Ankara'nın başkent olarak kalıp kalmayacağı konusunda kuşku bulunmadır. Bu nedenle yabancılar yerleşmeye niyetli görünmezler, elçiliklerde müsteşar ve başkatipler nöbetleşerek kalmakta, elçiler ise ara sıra gelmektedirler. Türkler de ailelerini bir süre getirmezler, (264). Ancak bunun bir nedeni de o sıralarda ortaya çıkan konut sıkıntısı olabilir, (264).

"Müteşebbis kesim", Akçura'ya göre, gerçek bir kent burjuvazisi olarak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dış ticaret ve ilişkilerle kurulan sanayiye dayanarak hızlı bir gelişim göstermeye başlar, (265). Günümüzde, sayıları artmakta olan çeşitli holdinglerle, bu kesimin daha da gelişmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Orta Grup Kullanıcılar: Bu grup oldukça çeşitli ve karmaşık özellikler göstermektedir. Yüksek gelire sahip olup da yeterli eğitim görmemiş olma, yüksek eğitim görüp de yeterli bir gelire sahip olmama, kentsel bir yaşam sürme isteği veya özenti, geleneklere bağlılık, vb. gibi özellikler en çok rastlanılanlardır. Gruptaki kullanıcıların bir kısmı aşağı gruba, diğer bir kısmı da yukarı gruba yakındır. Orta grup kullanıcıların bağıntılarına genel olarak bakıldığında, bunların çeşitli kamu kuruluşlarında orta maaşlı memurlar olarak, kentteki tarım dışı sektörlerde işçi olarak, türlü ticaret kollarında ve kuruluşlarında tezgahlar, satış personeli, garson, barmen, daktilo, sekreter, vb. gibi hizmetlerde, veya kendi özel işlerinde serbest olarak çalıştıkları söylenebilir. Bu tür faaliyetler, Ankara'nın başkentlik işlevinin yanısıra kentsel işlevlerinin de artması ve çeşitlenmesine bağlı olarak gelişmektedir.

Bu üç grubla birlikte, öğrenciler, erler, çeşitli amaçlarla belirli süreler için gelmiş olanlar vd. de mimari çevrenin kullanıcılarıdır.

Tartışılabilirliği açık olan böyle bir gruplandırma sonucunda, Ulus-Çankaya aksı mimari çevresinin, her biri tek bir grup tarafından kullanılan üç kısma ayrıldığı sonucu kuşkusuz çıkmayacaktır. Aksın her kısmı, her grup tarafından kullanılabilir. Gruplandırmadan, mimari çevre kullanıcılarını genel çizgilerle belirlemek için yararlanılacaktır. Buna göre, örneğin, Ulus-Kızılay kesimi kullanıcılarının daha çok aşağı ve orta, Kızılay-Çankaya kesimi kullanıcılarının ise daha çok orta ve yukarı gruplardan oldukları söylenebilecektir.

2.3.7.2. İşlevler.

"İşlev" (fonksiyon), bilindiği gibi, mimarlıkta en çok karşılaşılan ve farklı şekillerde yorumlanabilen, gruplandırılabilen bir kavramdır. Tek bir donatıdan kentsel ölçeğe kadar genişleyen farklı düzeylerde işlev tanımı yapılabilmektedir. Ayrıca, görünüşün, biçimin ve konumun da bir işlev olabileceği öne sürülmektedir.

Bu çalışmada işlev kavramı, aks üzerindeki çeşitli faaliyetler ve kullanım özelliği ile ilgili olarak, kent parçası ölçeğinde genel başlıklar halinde ele alınmaktadır. Amaç, mimari çevredeki belli başlı işlevler hakkında fikir oluşturmaktır.

Ulus-Çankaya aksı mimari çevresindeki çeşitli işlevler "Yansımalar" adında ortaya konmuştu. Burada işlevler, önce, aksın her bir kısmında çoğunluk olarak bulunuşlarına göre gruplandırılacaklar, daha sonra da, her grup işlevin yaklaşık altmış yıllık Cumhuriyet dönemi içinde aks üzerinde gösterdiği gelişme ve değişme süreci genel çizgilerle belirlenmeye çalışılacaktır.

İşlevlerin aksın kısımlarına göre yoğunlaşmaları özetle aşağıdaki gibi verilebilir:

Birinci kısım (Ulus-İtfaiye Meydanı arası): Resmi ve özel banka genel müdürlük ve şubeleri, ticaret, diğer bazı resmi kuruluşlar.

İkinci kısım (İtfaiye Meydanı-Lozan Meydanı arası): Bazı bakanlıklar, Ankara Radyosu, orta ve yüksek eğitim kuruluşları, Adliye Sarayı inşaatı, banka, kültür, yeşil alanlar.

Üçüncü kısım (Lozan Meydanı-Kızılay arası): Resmi daireler, genel müdürlükler, bankalar, kültür, çeşitli bürolar ve özellikle ticaret.

Dördüncü kısım (Kızılay-Esat Caddesi arası): Çeşitli bakanlıklar, özel sektör üst düzey örgütleri, banka genel müdürlük ve şubeleri, sigorta ve mali kuruluşlar, gelişmiş ticari firmalar, çeşitli bürolar, kültür, yabancı markalı eşya satışı, yabancı kültür merkezi ve havayolları büroları, elçilik.

Beşinci kısım (Esat Caddesi-Kenedi Caddesi arası): Türkiye Büyük Millet Meclisi, bazı bakanlık büroları, çeşitli elçilikler, resmi daireler, T.R.T. Genel Müdürlüğü, banka genel müdürlük ve şubeleri, sanayi kuruluşları teşhir salonları, ithalat ve ihracat şirketleri, yabancı şirket temsilcilikleri, holdingler, otel.

Altıncı kısım (Kenedi Caddesi-Kuğulu Park arası): Geniş yeşil alanlar içinde çeşitli elçilikler, uluslararası kuruluşlar, resmi kuruluşlar, bilim ve kültür kurumları, banka genel müdürlük ve şubeleri, özel sektör üst düzey örgütü, çeşitli şirketler, dinlenme ve eğlenme.

Yedinci kısım (Kuğulu Park-Çankaya Caddesi arası): Bakanlık bürosu ve resmi daireler, geniş yeşil alanlar ve parklar, elçilikler, özellikle konut.

Bu işlevlerin çokluğu ve çeşitliliği ayrıntılı bir gruptandırmayı güçleştirmektedir. Bu bakımdan, yapılacak gruptandırma daha genel olacaktır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yasama işlevi T.B.M.M. ile bakan-

lıklar ve hükümete bağlı resmi dairelerden oluşan yürütme işlevi, yargı organları, elçilikler ve diğer bazı resmi kuruluşlar "devlet işlevleri" başlığı ile gruplandırılacaktır. Çeşitli alış-veriş, kültür ve eğlence yerleri, banka ve sigorta kuruluşları, şirketler ve holdingler gibi ticari, ekonomik ve mali işlevler ile değişik serbest meslek hizmetleri de "ekonomik işlevler" başlığı altında gruplandırılacaklardır. Bu iki gruptan başka, "konut işlevi" ile dinlenme, gezinti ve rekreasyon gibi işlevleri kapsayan "yeşil alanlar" birer grup olarak ele alınabilirler. Aks üzerindeki işlevlere genel olarak bakıldığında bu dört grup işlevin, özellikle devlet işlevleri ile ekonomik işlevlerin, çoğunluğu ve ağırlığı oluşturduğu görülmektedir. Gruplandırmanın dışında kalan bazı dernekler, klüpler, vb. kuruluşlar, dört grup işleve göre azınlıkta kaldıklarından, beşinci bir gruba gerek görülmemiştir.

2.3.7.2.1. Devlet İşlevleri.

Devlet işlevlerinin Ankara'da bulunuş nedeni olarak öncelikle Ankara'nın başkentlik işlevini belirtmek gerekir. Bilindiği gibi, Ankara 13 Ekim 1923 tarihinde bir yasa ile başkent olmuştur. Bununla birlikte, kentin bu işlevi daha önceden, Büyük Millet Meclisi'nin 23 Nisan 1920'de toplanmasından itibaren fiili olarak yüklendiği de söylenebilir. Çünkü bu meclis, savaş yılları boyunca yasama, yürütme ve yargı işlevini Türk Ulusu adına yürütmüş, uluslararası ilişkilere girmiştir. Ankara'nın Büyük Millet Meclisi için toplanma yeri olarak seçilmesi ise, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın özel koşulları içinde kentin güvenilir bir yer olması, "cephe"ye ve "İstanbul Hükümeti"ne yakınlığı gibi özellikleriyle olanak kazanmıştır. Bu konular "Söylev"de (266) ayrıntılı olarak anlatılmaktadır.

Ankara başkent olduktan sonra tüm devlet işlevleri burada toplanmaya başlamıştır. Bu işlevler altmış yıllık Cumhuriyet dönemi içinde önemli ölçüde değişime uğrayarak büyümüş ve çeşitlenmiştir. Buna bir örnek olarak Milli Eğitim Bakanlığı'nın ilk yıllarda 12 personelden oluştuğu (267) ha-

tırlatılabilir. Büyüme ve çeşitlenme, kuşkusuz, devlet yaşamının çok yönlü gelişmesi ile bağıntılıdır. Böylece, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Ulus ve civarında yoğunlaşmış bulunan devlet işlevleri, altmış yıllık dönem içinde aks üzerine ve kente yayılmışlardır.

Yasama ve yürütme işlevleri Cumhuriyet ilân edildiği sırada birbirinden ayrılır. Yasama işlevi olarak kalan T.B.M.M. 1924 yılından sonra yakında inşa edilmiş bulunan ikinci binasına taşınır. 1960 yılından sonra da, ikinci kez yer değiştirerek, Jansen İmar Plânı çerçevesinde aksın beşinci kısmında öngörülmüş olan bugünkü yerine yerleşir.

1930 yılına kadar, devlet işlevlerinin büyümesi daha çok aksın birinci kısmında olmuş, ikinci kısım üzerinde de yayılma başlamıştır. T.C.Ziraat Bankası ile Tekel Başmüdürlüğü birinci kısma katılırken, Gümrük ve Tekel Bakanlığı ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı binaları ikinci kısma yerleşirler. 1930'lu yıllarda, resmi bankacılık işlevlerinden T.C. Merkez Bankası, Emlak ve Eytam (Kredi) Bankası ve Sümerbank birinci kısma, İller Bankası da ikinci kısma yeni binalarıyla yerleşirler. Yine ikinci kısımda, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi (ki bu kuruluş eğitime daha önce Evkâf Apartmanları'nda başlamış bulunuyordu), İsmet Paşa (Zübeyde Hanım) Kız Enstitüsü, Sergievi gibi resmi eğitim ve kültür işlevleri yeni binalarıyla mimari çevreyi oluştururlar. Üçüncü kısımda "Zabitan Yurdu" (Orduevi), yedinci kısımda Hariciye Köşkü binaları inşa edilirler. Çeşitli elçilikler Kızılay-Çankaya kesimine yerleşmeye başlarlar. Bunların binaları, kiralanın veya satın alınanların dışında, çoğunlukla o ülkenin mimari özelliklerini yansıtacak şekilde inşa edilir.

Yine 1930'lu yıllarda bazı bakanlıklar Jansen İmar Plânı çerçevesinde dördüncü kısımda inşa edilen yeni binalarına geçmeye başlarlar. Bu, başkent işlevinin aks üzerinde yer değiştirmeye başlamasıdır. Daha sonraki yıllarda bazı bakanlıklar yine dördüncü kısımda ve yakın çevresinde toplanmaya devam ederken, 1950 ve 1960'larda birinci kısımda T.C.Merkez ve Ziraat Bankaları, Emlak Kredi Bankası, ikinci kısımda da İller Bankası büyümelerini yeni inşa edilen ek binalarla sürdürürler. Bu ekler eskilerinden daha farklı mimari özellikler göstermektedirler. Yine ikinci

kısımda Etibank yeni binasıyla çevre içinde belirir. T.B.M.M., 1960'lı yılların başında, birinci kısımdan beşinci kısma geçer. Diğer bir gelişme de, devlet işlevlerinin gelişme ve yoğunlaşmaları sonucu bazı "apartman"ların resmi daireler için kiralanmasıdır.

1970'li yıllardan günümüze kadar, kiralama yolu yaygınlaşırken, birinci kısımda Merkez Postahanesi yıkılan eski binasının yerine çok farklı biçim ve boyutlarda yeniden inşa edilir. İkinci kısımdaki Adliye Sarayı da, aynı şekilde, çevrenin görünüşünü değiştiren bir bina olarak belirlemektedir. Bu dönem ilgi çeken diğer bir gelişme de, Ankara Nazım Plân Bürosu tarafından sekiz adet bakanlık için İnönü Bulvarı üzerinde toplu yerleşme alanı ayrılmasıdır, (268). Anlaşılan, devlet işlevlerinin aks üzerindeki büyüme ve yayılmaları yer ve bina bulma güçlükleri ile karşılaşmaya başlamıştır. Diğer bir deyişle, bu işlevler aks üzerinde sıkışmışlardır. Bunun başta gelen nedeni ekonomik işlevlerin de aks üzerinde önemli ölçüde yayılmış ve yoğunlaşmış olmalarıdır. Bu gelişme, başkent işlevinin yeniden yer değiştireceği varsayımını akla getirebilir. Aks üzerindeki bakanlık binalarının çoğunluğu 1930'lu yıllarda inşa edilmiştir. Eğer, bu binaların artık işlevlerini göremez duruma gelmeye başladıkları veya yakın bir gelecekte öyle olacakları kabul edilirse, başkent işlevinin Ulus-Çankaya aksından çıkacağı varsayımı düşünmeye değer görünmektedir.

Devlet işlevlerinin bağıntılarına genel çizgiler halinde bakıldığında, bunların Ankara'da bulunmaları Ankara'nın başkent oluşuna; büyüme ve çeşitlenmelerinin, Türkiye'nin gelişmesine bağlı olduğu söylenebilir. Aks üzerinde yer almaları ise, Jansen İmar Plânı'na bağlıdır. İşlevler bu iki temel bağıntı içinde, buradaki mimari çevrenin oluşmasını/değişmesini, kendileri için yeni binalar inşa edilmesi şeklinde etkilemişlerdir. Ayrıca, mimari çevrede bulunan diğer işlevlerle de karşılıklı bağıntıları oldukları anlaşılmaktadır. Bir "apartman"ın resmi daire için kiralanması, o bina için işlev değiştirme; konut işlevi için ise, yer değiştirme sonucunu getirmektedir. Bundan başka, devlet işlevlerinin buldukları bölgeye saygınlık kazandırdıkları ve bu saygın semtlerin güçlü ekonomik işlevleri çektiği kaydedilmektedir, (269).

2.3.7.2.2. Ekonomik İşlevler.

Ulus-Çankaya mimari çevresinde bulunan ticari, ekonomik, mali, vb. işlevler ile faaliyetler ayakkabı boyacısından holdinglere kadar çeşitlenen büyük bir kalabalık halindedir. Daha önce belirtildiği gibi, bağıntılar olarak, bu işlevlerin aks üzerinde yaklaşık altmış yıllık Cumhuriyet dönemi içinde gösterdikleri gelişme değişme sürecinin genel çizgileri açıklanmaya çalışılacaktır.

Başkent olduğu sırada Ankara'da, ticari merkez Ulus civarındadır. Ancak, F.Rıfki Atay'ın yazdıklarına bakılırsa buna pek ticari merkez denemez: "Çarşı o kadar iptidai idi ki, küçük bir masanın üstünü aynı çeşit bardak, kadeh ve tabakla donatamazdık", (270). Birinci kısımda, Sümerbank binasının olduğu yerde o dönemin ünlü oteli "Taşhan" bulunmaktadır. Bu otel, alt katı ahır, üst katı yatak odaları olan iki katlı bir binadır. Maliye Bakanı atını buraya bağlamaktadır, (271). Daha önceleri, Kale'nin istasyona bakan yamaçları hıristiyanların elinde bulunan otel, lokanta ve hanlarla doluymuş, (272). Bu gerileme, 1915 yılındaki büyük yangın felaketinden sonra uzun savaş yılları içindeki bakımsızlığın sonucu olmalıdır. Ankara başkent olduktan sonra, artmaya ve çeşitlenmeye başlayan nüfus ile ticaret Ulus civarında canlanmaya ve gelişmeye başlar. 1932 yılından sonra, aksın üçüncü ve yer yer dördüncü kısımlarında ticari işlevler ortaya çıkarlar. 1940'lı yılların sonuna kadar bu kısımlardaki yoğunlaşma artarak devam eder.

1950'li yıllara girildiğinde, esas ticari merkez Ulus olmakla birlikte, üçüncü kısımdaki yoğunlaşma da önemli bir ağırlığa erişir. Pek çok apartman dairesi ticari işlevler tarafından tutulmuştur. 1957 yılından itibaren Yücel-Uybadin İmar Plânı çerçevesinde bütün aks üzerinde kullanım yoğunluğu ve binaların kat sayıları arttırılır, yeni değişmeler başlar. Birinci kısımda, eski binalar yıkılarak yerlerine "kent silüetini değiştirecek şekilde" (273) çok katlı Çarşı-Büro binasının inşaatına başlanırken, üçüncü kısımda bazı apartmanlar yıkılıp yerlerine işhanı yapılmaya başlanır. Dördüncü kısımda, iki katlı eski bir binanın yerine Bulvar Palas; kuleli eski bir evin yerine de çok katlı Emek İşhanı ("Kızı-

lay Gökdeleni") inşa edilmeye başlanır. Arsa fiyatları yükselir. 1960'lı yıllara girerken üçüncü ve yer yer dördüncü kısımlarda (Kızılay bölümü), yeni bir ticari merkez belirmeye başlar.

1960'lı yıllarda Ankara'da, biri Ulus'ta, diğeri de Kızılay'da olmak üzere iki ticari merkez vardır. Bu merkezler sundukları ticari ve ekonomik faaliyetler ile hizmetlerin nitelikleri açısından birbirinden farklıdır. Daha çok aşağı grup kullanıcılara yönelik faaliyetlerin çoğunlukta bulunduğu Ulus "geleneksel merkez" olarak nitelendirilirken, yukarı grup kullanıcılara yönelik faaliyetlerin daha yoğun olduğu Kızılay da "modern merkez" olarak nitelendirilmektedir (274), (275). Bu dönemin ortalarında modern merkezdeki arsa ve kira fiyatları geleneksel merkezdekileri geçer.

1970'li yıllara girerken Türkiye Ticaret Odaları Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Ulus'tan ayrılarak dördüncü kısımdaki yeni binasına geçer. Ankara Sanayi Odası da bu yılların sonuna doğru Ulus'tan ayrılır ve altıncı kısımdaki yeni binasına taşınır. Türkiye'nin kalkınma çabalarına bağlı olarak sayıları artan çeşitli holdingler dördüncü, beşinci ve altıncı kısımlarda çoğalırlar. Ancak bunlar çoğunlukla, ülkenin karar ve yönetim merkezi ile yakın ilişki sağlamaya yönelik temsilcilikler olmakta, genel merkezler ise daha çok ülkenin ekonomik merkezi olan İstanbul'da bulunmaktadır, (276). Genel merkezi Ankara'da bulunan az sayıda holdinglerden biri olan İş Bankası, kuruluşundan beri aksın birinci kısmında bulunan genel merkezini, bu yıllarda, beşinci kısımdaki yeni binasına taşır. Avukatlık, doktorluk, mühendislik, mimarlık, mali müşavirlik, vb. serbest hizmetlerde özellikle dördüncü kısımda önemli ölçüde yoğunlaşma olur. Bu yoğunlaşmanın nedeni başkentlik işlevine yakın olmanın sağladığı bazı yararlar olabilir. Sinema ve çeşitli büro hizmetlerine yönelik olarak altıncı kısımda çok katlı inşa edilen Lâle Sitesi aksın en gösterişli binalarından biridir. Modern nitelikli gelişmeler geleneksel merkezde de görülür. Birinci kısımda, yıkılan eski çarşının yerine yeni Çarşı-Büro-Sinema binası, ikinci kısımda da Vakıflar'a ait yeni işhanı binaları inşa edilirler.

Yine 1970'li yıllarda, perakende ticaretin üçüncü kısımdaki yoğunlaşması yakındaki caddelere de yayılmıştır. Tuna Caddesi ile yayalara ayrılmış bulunan İzmir ve Sakarya Caddeleri perakende ticaretin yoğun olduğu yerlerdir. Dördüncü kısımda tek dükkanların yanısıra büyük mağazalar da ortaya çıkarken, beşinci ve altıncı kısımlarda perakende ticaret daha çok Atatürk Bulvarı'na yakın geçen Tunus Caddesi'nde artarak yoğunlaşır.

1980'li yılların başında ikinci, üçüncü ve dördüncü kısımlarda devam etmekte ya da tamamlanmakta olan çok katlı "işhanı" inşaatları dikkate alınırsa, ekonomik, ticari, mali, vb. işlevler ile serbest meslek faaliyetlerinin yoğunlaşmaya devam ettikleri söylenebilir.

Bu arada, ayakkabı boyacılığı, piyango bileti satıcılığı, işportacılık, vb. türü faaliyetler, aks üzerindeki çeşitli iş fırsatlarıyla varlıklarını sürdüren, "örgütsüz ve sermaye gücü olmayan ticaret türü" olarak nitelendirilmektedirler, (277). Bunların mimari çevrenin biçimlenişini etkiledikleri söylenemez.

2.3.7.2.3. Konut.

Yöntemin "Nitelikler" ve "Yansımalar" adımlarında, aksın çeşitli kısımlarında çok sayıda "apartman" bulunmasına rağmen, konut işlevinin sadece yedinci kısımda yoğunlaştığı, diğer kısımlarda hemen hemen hiç bulunmadığı ortaya çıkmıştı. Ayrıca ikinci, dördüncü ve özellikle üçüncü kısımlarda 8-10 katlı yeni binaların arasında görünen 4-5 katlı eski apartmanların 1930'lu yıllarda inşa edildikleri, yıldan yıla yıkılarak azaldıkları ve yerlerine genellikle çok katlı "işhanı" binaları inşa edildiği anlaşılmıştı. Kısaca, konut işlevinin aks üzerinde önemli bir değişime uğradığı anlaşılmaktadır.

Konut işlevinin bağıntıları olarak, bu işlevin aks üzerinde ortaya çıkması ile başlayan ve günümüzde yer yer yokoluşla sonuçlanarak devam eden değişim süreci genel belirlenimleriyle açıklanmaya çalışılacak.

1915 yılındaki yangın felaketinde önemli ölçüde konut kaybına uğrayan Ankara, başkent olduktan sonra da nüfus artışına uğrar. Kentteki konut miktarı yeterli olmadığından ortaya bir konut bunalımı çıkar. O yıllarda milletvekili olarak Ankara'da bulunan Atay bu durumdan söz ederken; bir öğretmenin iki çocuğu, karısı ve kaynanası ile eski evlerden birinin bir tek odasında oturduğunu (278), beş on memurun bir tek kerpiç odaya sığındıklarını (279), kendisinin de bir milletvekili arkadaşı (Y.Kadri Karaosmanoğlu) ile birlikte Hamamönü taraflarında kerpiç bir ev bulduklarını (280) yazmaktadır. Konut bunalımını çözmeye çabaları doğrultusunda, 24 Mart 1925 tarihli 583 sayılı yasaya dayanılarak gerekli arazi kamulaştırılır. Aksın üçüncü kısmı ile dördüncü kısmının bir bölümü bu arazi içine girmektedir. Buralarda Heussler'in İmar Plânı çerçevesinde konut inşaatına başlanır. O sıralarda Kavaklıdere ve Çankaya bölgelerinde yüksek maaşlı veya zengin ailelerin yaptırdıkları konutlar (281), (282) dağınık ve tekil örnekler olarak görülürse, konut işlevinin ilk olarak üçüncü ve dördüncü kısımlarda topluca ortaya çıktığı söylenebilir. Konut işlevi, ayrıca, buralardaki ilk işlev olmaktadır.

Yenişehir'de kâgir olarak iki katlı inşa edilen, kiremit çatılı konutlar "ulusal mimarlık örneklerinde görülen motiflerle, o döneme özgü biçimlerin birleştirildiği, karakterlerinin tanımı güç yapılar" şeklinde nitelendirilmektedir, (283). Karaosmanoğlu, bunların kuleli ve geniş saçaklı evler olduklarını, birer bencillik kalesi gibi gördüklerini, her aile kendi fildişi kulesi içine çekildiğinden Yenişehir'in ıssızlık ve sessizlik içinde kaldığını, bir mahalle yaşamının oluşmadığını yazar, (284). Egli, binalar arasında çevre olarak bir ilgi bulunmamasını eleştirir, (285). Atay da, o Yenişehir'den söz ederken "ancak çok parası olanların alabilecekleri bir pahalı evler mahallesi idi. Saraçoğlu apartmanları yapılıncaya kadar, az ve orta maaşlı memurlar, eski evlerde tahata kurulu birer odaya sığınmışlardı." diye yazmaktadır, (286).

1932 yılından sonra, Jansen'in İmar Plânı çerçevesinde, konut işlevinin aks üzerinde yayılması, özellikle üçüncü ve dördüncü kısımlardaki yoğunlaşması daha da artar. Aksın iki tarafına "oturma mahalleleri" getirilir, (287). Apartmanlar; üçüncü kısımda bitişik nizamlı dört kat, dör-

düncü kısımda blok ve yer yer ayrık nizamlı üç kat, betonarme iskeletli ön ve yan cepheleri gri edelputz sıvalı (288) olarak inşa edilirler. Beşinci, altıncı ve yedinci kısımlarda ise geniş bahçeler içinde az katlı yapılarıdır. 1930'lu yılların Arkitekt dergilerinde apartmanların genellikle "kira apartmanı" olarak isimlendirildikleri görülmektedir. O sıralarda kat mülkiyeti yasasının henüz bulunmadığı dikkate alınır, apartmanların özel kişilerce kira geliri sağlamak amacıyla yaptırıldığı söylenebilir. Apartmanların mimarisinde geleneksel Türk evinden hiç bir iz kalmadığı, bahçeli konutlarda bile böyle bir kaygının bulunmadığı, kaydedilmektedir, (289).

1950'li yıllara girildiğinde özellikle üçüncü kısımda kullanım yoğunluğu artar. Konut işlevinin yanı sıra, ekonomik işlevler ile devlet işlevleri çoğalırlar ve apartman katlarına yerleşmeye başlarlar. Kat mülkiyetine olanak sağlayan 6217 sayılı yasanın 16 Ocak 1954'te çıkmasıyla yüksek yoğunluklu gelişme mekanizması kurulmuş olur, (290). O yıllarda, Yenışehir'deki arsa fiyatlarının kent içinde, Ulus'tan sonra en pahalı düzeye geldiği görülür (291). 1957 yılından itibaren, binaların kat sayılarını arttıran Uybadin-Yücel İmar Plânı'nın yürürlüğe girmesiyle buna benzer gelişmeler daha da hızlanır. 1960'lı yıllarda, üçüncü kısımda konut işlevi çoğunlukla yerine ekonomik işlevlere terkederken, dördüncü kısımda da terkediş süreci bir ölçüde başlar. Beşinci ve altıncı kısımlarda ise yeni apartmanların inşa edildikleri görülür. Bu binaların hem konut, hem de büro olarak kullanılabilir şekilde tasarlandıkları düşünülebilir. Ekonomik işlevlerin yer talepleri ile yükselen arsa fiyatları ve kiralar karşısında konut işlevinin daha fazla yerini koruyamadığı ve bu yüzden başka yerlere gitmek zorunda kaldığı söylenebilir.

1970'li yıllardan günümüze kadar, konut işlevinin dördüncü, beşinci ve altıncı kısımları da terkettiği ve bugün sadece yedinci kısımda yoğun olarak bulunduğu görülmektedir.

2.7.3.2.4. Yeşil Alanlar.

Ulus-Çankaya aksında bulunan yeşil alanlar dinlenme, rekreasyon, gezinti, vb. gibi işlevlere yönelik olmaları bakımından, tek ağaçtan geniş parklara kadar değişen ölçüler içinde dağılmış durumdadırlar. Bağıntılar olarak, bu alanların aks üzerinde gösterdikleri oluşum/değişim sürecinin genel çizgileri belirlenmeye çalışılacaktır.

Atay'ın yazdıklarına göre, Ankara başkent olduğu sırada susuz, ağaçsız, kuru ve yabanidir, (292). Kentin ağaçlandırılması Cumhuriyet yönetiminin başta gelen sorunları arasındadır, (293). Yeşil alanlar ilk kez Jansen'in Ankara İmar Plânı ile düzenlenir; çeşitli spor sahaları, büyük park alanları "kutrani yeşillik şeritleri" ile tepe ve sırtlara bağlanarak kent bütününde bir yeşil alan dokusu oluşturulur, (294), (295), (296). Bu büyük parklardan bazıları aks üzerine gelir; ikinci kısımda Gençlik Parkı, üçüncü kısımda Kızılay Parkı, dördüncü kısımda Güven Parkı gibi. Bunlardan başka, ikinci kısımda D.T.C.F. Bahçesi, üçüncü kısımda Zafer Meydanı Parkı, beşinci kısımda T.B.M.M. Bahçesi, altıncı ve yedinci kısımlarda bol ağaçlı parseller ile Bulvar üzerindeki ağaç sıraları aksı yeşillendirirler. Yine Bulvar'ın kenarında, üçüncü ve dördüncü kısımlarda, bisiklet yolu ile birlikte gezinti alanları öngörülür, (297).

Bu yeşil alan dokusu 1950'li yıllara kadar uygulanmış ve büyük ölçüde gerçekleşmiştir. Ancak, bu yıllarda hızlanan "şehirleşme hareketi", daha açıkcası hızlı nüfus artışı ve kalabalıklaşma, sonucu "oldukça kısa sayılabilecek bir süre sonunda" kent bütünündeki doku bozulmaya başlar, (298). Bulvar üzerindeki ağaçlar, aşırı trafik yükü nedeniyle yolu genişletmek için kesilir (299), (300).

1957 yılında yürürlüğe giren Uybadın-Yücel İmar Plânı da, yeşil alan konusunu "ciddiyetle ele almadığı" ve "ümit verici bir durum" getirmediği öne sürülerek eleştirilmektedir (301).

1960'lı yıllardan sonra, Bakanlıklar ile Çankaya arasındaki bol ağaçlı parsellere yer yer blok apartmanlar inşa edilmeye başlanır. Ancak, bu parsellerde çoğunlukla elçilik binalarının yer almış olması yeşillikleri büyük ölçüde koruyabilmiştir. Altıncı kısımda Kuğulu Park bir dinlenme alanı olarak yapılırken, dördüncü kısımdaki Güven Park resmi bina inşaatı ve otopark gibi kullanışlarla bir miktar küçültülür. Üçüncü kısımda Zafer Meydanı yer altı pasajının üzerine getirilen yeşil alan da bu dönemde gerçekleştirilir.

1970'li yıllarda, altıncı kısımda Kuğulu Park'ın alanı yol inşaatı nedeniyle bir miktar küçültülür. İkinci kısımda (Lozan Meydanı'nda) Hitit Anıtı ve yeşilliği yapılır. Üçüncü kısımdaki Kızılay Parkı, yerine ekonomik, ticari ve kültürel işlevlere yönelik bir bina inşa edilmek üzere tamamen elden çıkarılır (302). Bu dönemin sonunda, ikinci kısımda, geniş havuzlarıyla ve yeşillikleriyle Abdi İpekçi Parkı; 1980'li yılların başında da, yedinci kısımda Atatürk'ün 100. doğum yılı anısına "100. Yıl Seymenler Parkı" yapılır. Bunlar, kent çapında önde gelen parklardır.

Ankara'daki yeşil alanların yeterli olmadığı belirtilmektedir. 1975 yılında kişi başına düşen yeşil alanın 1 m^2 olduğu, ayrıca bunun nüfus artışı ile günden güne daha da azaldığı söylenerek Ankara gibi bir yerleşme alanı için gerekli ölçünün en az 20 m^2 olması gerektiği kaydedilmektedir (303). Yeşil alanların sadece pasif alanlar olarak işe yaradıkları, mikroklimatik ortam yaratıcı ve kirli havaya karşı doğal filtre olma gibi özelliklere de sahip oldukları bilinmektedir. Bu bakımdan, son bir kaç yıldan beri Ankara'da yaşamı tehdit eder boyutlara varmış olan hava kirliliği tehlikesine karşı, yeşil alanların korunmasının ve geliştirilmesinin önemi daha da artmış olmaktadır. Abdi İpekçi Parkı ile 100. Yıl Seymenler Parkı'nın yapılmasında bu tür endişelerin önemli etkisi oldukları söylenebilir.

2.3.7.3. Kullanım Süreci.

Ulus-Çankaya aksı mimari çevresinde bulunan devlet işlevleri, ekonomik işlevler, konut işlevi ve yeşil alanlar ile kullanıcılar, bir taraftan kendi aralarındaki ilişkilerle birbirlerine bağlanıp değişime uğrarlar-ken, diğer taraftan da daha genel çerçeveler içinde bağıntılara girip değişime uğramaktadırlar. Bu değişimler ile mimari çevrenin değişmesi arasında da, anlaşılacağı gibi, çeşitli ilişkiler vardır. Burada, işlevlere ve kullanıcılara ilişkin bağıntıların bütünü aks üzerindeki kullanım süreci olarak gözönüne alınacaktır. Bu bakımdan, kullanım sürecinin yaklaşık altmış yıllık Cumhuriyet dönemi içindeki gelişme sürecinin genel olarak açıklanması, söz konusu ilişkilerin genel olarak belirlenmesi anlamına gelecektir.

Kullanım süreci içinde öncelikle vurgulanması gereken işlev, başkentlik işlevidir. Akçura'ya göre, başkentlik işlevi Ankara'nın şaşırtıcı hızla gelişmesinin tartışılmaz nedenidir, (304). Birinci derecede devlet işlevlerinin burada bulunması, bilindiği gibi, bu ana işleve bağlıdır. Başkentlik işlevinin Ankara'da ortaya çıkışı ise, daha önce değinildiği gibi, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın özel koşulları içinde olanak ve gerçeklik kazanmıştır.

Ankara başkent olduğu sırada tüm devlet işlevleri; T.B.M.M., Başbakanlık ve bakanlıklar, Vilayet, Belediye birinci kısım ve civarında, yani Ulus'ta bulunmaktadır. Kentin ticari merkezi de buradadır. Konut işlevi, yine Ulus ve civarında önemli bir ağırlığa sahiptir. Kısaca, başkentlik işlevi ve buna bağlı devlet işlevleri, kentsel işlevler, ticari merkez, konut işlevi o zamanki Ankara'nın merkezi olan Ulus ve civarında toplanmış haldedir. Uzakta, Çankaya'da ise, daha önceleri yabancı bir yapağı tüccarına ait olan havuzlu küçük bir köşkte Gazi Mustafa Kemal oturmakta, arada yol bulunmadığından zamanın tek nakil vasıtası olan atlı faytonla bozulmuş bağlar, asma kütükleri ve yabancı gül fidanları arasında oraya kadar gitmek bir hayli sürmektedir, (305).

1930 yılına kadar, devlet işlevleri yeni bir devletin kuruluşu ve gelişmesine bağlı olarak gelişirken, diğer yandan Ankara'da nüfus artışını ve çeşitlenmesini ortaya çıkarmış ve böylece ticari ve ekonomik işlevlerin canlanmasına olanak sağlamıştır. Bu arada nüfus artışı konut işlevini etkilemiştir. Tümüyle bu gelişmelere bağlı olarak, birinci kısımdan sonra, ikinci, üçüncü ve yer yer dördüncü kısımlarda yeni bir mimari çevre oluşmuştur. Üçüncü ve dördüncü kısımlardaki çevre sadece konut işlevine yöneliktir.

1932 yılında yürürlüğe giren Jansen'in Ankara İmar Plânı ile aks üzerindeki kullanım ilk kez büyük ölçüde belirlenmiştir. Bu plân, birinci kısımda bulunan başkentlik işlevini dördüncü ve beşinci kısımlara kaydırmakta, üçüncü ve dördüncü kısımlarda yoğun oturma mahalleleri öngörmekte ve aks boyunca yeşil bir doku düzenlemektedir. 1940'lı yılların sonuna kadar öngörülenlerin büyük kısmı gerçekleşir. 1950'li yıllarda ise, üçüncü ve dördüncü kısımlarda Bulvar üzerine getirilen oturma mahallelerinde ekonomik ve ticari işlevler artmaya başlar, arsa fiyatlarında ve kiralarda yükselmeler görülür.

1957 yılında yürürlüğe giren Yücel-Uybadin İmar Plânı akstaki kullanım yoğunluğunu arttıran, mimari çevrenin silüetini yükselten kararlar getirir. 1960'lı yıllara girerken T.B.M.M. beşinci kısımdaki yeni binasına yerleşir ve böylece başkentlik işlevinin 1930'larda başlayan yer değiştirme süreci tamamlanmış olur. Bundan sonra, Ulus'taki ekonomik işlevlerin başkentlik işlevine yakın kısımlara doğru yer değiştirmeleri hızlanır. Üçüncü ve dördüncü kısımlarda, Ulus'tan sonra, tamamen "modern" nitelikli olan ikinci bir merkez, "Kızılay Merkezi" ortaya çıkar. Ulus merkezinde ise çeşitli faaliyet ve hizmetlerde "geleneksel" nitelikli olanlar çoğunluktadır.

1970'li yıllarda, kentteki ticaret merkezinin ağırlığı Ulus'tan Kızılay'a (Üçüncü ve dördüncü kısımlara) kayar. Arsa fiyatlarının ve taşınmaz mal kiralalarının kent içinde en pahalı düzeye çıktığı yer buralar olur, (306), (307).

1980'li yılların başında, modern nitelikli gelişmeler özellikle dördüncü kısımda yoğunlaşırken, aksın geleneksel merkeze yakın olan birinci ve ikinci kısımlarında da eski binaların yıkılması ve yerlerine çok katlı yeni binaların inşa edilmesi şeklinde gelişme ve değişimler ortaya çıkar. Üçüncü kısımdaki değişimin hızı dikkat çekicidir. Özetle, modernleşmenin Kızılay bölgesinden sonra bütün aksa yayıldığı ve egemen olmaya başladığı söylenebilir.

Başkentlik işlevinin yer değiştirmesi ile başlayan gelişme ve değişimlerde, işlevler arasında bazı bağıntılar bulunabilmektedir. Örneğin, başkentlik işlevinin aks üzerinde yer değiştirmesini, daha sonra, ekonomik işlevler izlemiştir. Anlaşılan, devlet işlevleri ekonomik işlevleri etkilemektedir. Söz konusu etkileme, başkent Ankara'da herhangi bir yerin saygınlığının ekonomik faaliyetlerden daha çok başkentlik faaliyetlerinin konumuna bağlı olmasından (308) kaynaklanmaktadır. Yani, T.B.M.M. ve bakanlıklar gibi birinci dereceden devlet işlevleri dördüncü ve beşinci kısımlara gelmekle, buralara "saygın semt" niteliği kazandırmıştır. Daha sonra, bu saygın semtler de ekonomik işlevleri kendilerine çekmişlerdir. Başkentlik işlevinin yer değiştirmesi ise, bilindiği gibi, imar plânı çerçevesinde belirlenmiştir. Çeşitli kuruluşların saygın semtlerde yer alabilmeleri, "serbest piyasa mekanizması içinde" (309) kendi güçleriyle bağıntılıdır.

1960'lı yıllarda bazı ekonomik kuruluşlar ile daha çok perakende ticaret üçüncü kısımda yoğunlaşırken, daha güçlü kuruluşlar dördüncü ve beşinci kısımlarda gösterişli çok katlı binalarla yer almaya başladılar. Bu çok katlı yer alış, genelde Türkiye'nin sanayileşme ve kalkınma çabaları ile, özelde de 1957 İmar Plânı ile bağıntılıdır. Güçlü kuruluşlar saygın semtlerde yer aldıkça daha az güçlü olanlar ile perakende ticaret zorunlu olarak aks dışına kaymaya, yakındaki caddelerde toplanmaya başlar. Bu tür değişme ve gelişmeler sonucunda ilk önce konut işlevi aksı terkeder. Ancak, ekonomik işlevlerin aks üzerindeki artışları ve yoğunlaşmaları, 1970'li yıllarda, devlet işlevlerinin yayılmasını kısıtlar hale gelmiştir. Bir başka deyişle, devlet işlevleri ile ekonomik işlevler arasındaki etkileşimin yönü değişmiş, bu kez ekonomik işlevler etkinlik kazanmaya başlamışlardır.

Ulus-Çankaya aksı mimari çevresinin kullanımı, bilindiği gibi, buradaki işlevlerle önemli ölçüde belirlenmektedir. İşlevler örgütlenmişlik açısından değişik düzeylere sahiptirler. Devlet işlevleri kent, bölge, ülke ve ülkelerarası boyutlarda en gelişmiş örgütlenme düzeyindedir. Ekonomik işlevler arasında da sadece kent ölçeğinde kalan veya sadece özel talepleri karşılayan ticaret türlerinin yanısıra ülke ve ülkelerarası boyutlarda örgütlenmiş çeşitli şirketler bulunmaktadır. İşlevlerin bu örgütlenme düzeyleri aksın kullanımını kent ölçeğinden ülkelerarası ölçeğe kadar genişleyen boyutlarda politik, ekonomik, ticari, kültürel, vd. gibi bağıntılara sokmaktadır.

Böylesine geniş boyutlu ve yoğun bir kullanım, bir taraftan aksa "merkezi iş bölgesi" (310), (311) niteliği kazandırırken, diğer yandan da aşağı, orta ve yukarı grup kullanıcıları bağıntılar içine sokmaktadır.

Yukarı grup kullanıcılar merkezi iş bölgesinde daha çok kendilerine yönelik olan yerli ve yabancı kültür merkezleri, yabancı markalı ve/veya lüks tüketim malları ile yabancı yayınlar satan işyerleri, çeşitli şirketler, holdingler, elçilikler, resmi ve özel kuruluşlar, vd. gibi işlevlerle birlikte kullanıcı grupları içinde en geniş ölçekte bağıntılı durumdadırlar. Böylece bu grubun yaşama biçimi bir ölçüde belirlenmektedir. Bunun en gözle görülür şekli dış dünyadan gelen moda, sanat, düşünce akımları gibi kültürel etkiler ile, batı kentlerinde olduğu gibi, bulvar üstü kahveleri, "akşam üstleri piyasası" (312), vb. gibi toplumsal/kentsel yaşama biçimleridir. Bu tür kullanım hemen hemen aksın bütününe yayılmış haldedir.

Aşağı grup kullanıcılar hademe, kapıcı, tezgahçı, küçük memur, vd. gibi sıfatlarla aks üzerindeki çeşitli işlevlerin içinde yer almaktadırlar. Ancak çalışma yerinin dışında, doğrudan doğruya bu kullanıcıların ihtiyaçlarına yönelik ticari işlevler daha çok birinci kısım çevresindedirler. Bu gruba ilişkin bağıntıların kent, bölge ve ülke ölçeğinde olduğu söylenebilir: Oturulan ve çalışılan yerlerin kentin değişik semtlerinde olduğu düşünülürse kent boyutundan, göç ederek geldikleri ve kültürünü de getirdikleri başka kentler göz önüne alınırsa bölge ve ülke ölçeğinden söz etmek gerekir.

Orta grup kullanıcıların ise, kısmen hem aşağı, hem de yukarı gruba dahil olduklarından o gruplara ait bağıntıların içine girdikleri söylenebilir.

2.4. YÖNTEMİN DÖRDÜNCÜ ADIMI KAVRAMLAŞTIRMA: KAVRAMSAL BÜTÜNLÜĞÜN ORTAYA KONULMASI.

Yöntemin ve araştırmanın bu dördüncü ve son adımında amaç, genel olarak, yansıma gruplarının önceki adımda belirlenmiş olan bağıntıları arasındaki ilişkileri belirlemektir. Bu, kitaplık çalışmasından daha çok, elde edilmiş bilgileri yorumlamanın ağırlık kazandığı bir çalışma olmaktadır. Belirlenen ilişkiler arasında araştırma problemi ve amacı çerçevesinde anlamlı bulunanlar değerlendirmeye alınmakta, bu çerçeve dışında kalanlar elenmektedir.

Yorumlama çalışması ile yansıma grupları birbirleri ile ilişkili hale konulmuş olmakta ve böylece ortaya kavramsal bir bütünlük çıkmaktadır. Bu kavramsal bütünlük problemin çözümlenmiş hali olmaktadır.

Problemin çözümlenmiş hali deyimi ile, ele alınan değişme probleminin analizi sonucu ortaya çıkan ilişkilerin, bağlantıların yorumu ve değerlendirilmesi dile getirilmektedir. Doğal olarak daha kapsamlı bir kadro ve farklı teknikler ile düzenlenecek bir araştırma projesi çerçevesinde elde edilecek verilere dayanarak daha ayrıntılı ve zengin bütünlere varılabilir. Bu konu araştırma sonuçlarının değerlendirildiği son bölümde tekrar ele alınacaktır.

Kavramsal bütünlüğün ortaya konulması, ya da diğer deyişle, aks üzerindeki mimari çevrenin 1923-1982 yılları arasındaki evrimsel değişim sürecinin açıklanması tarihsel akış içinde, yani kronolojik sıra ile yapılacaktır. Açıklamanın sonunda krokiler ve toplu anlatım şeması verilecektir. Bununla, kavramsal bütünlüğün görsel anlatımı amaçlanmaktadır.

2.4.1. Kavramsal Bütünlük.

"Ankara, Atatürk'ün büyük işleri ve eserleri arasındadır", (313).

"Saç soba, gaz sandıkları üstüne konmuştu. Borusu dosdoğru duvar deliğine giriyordu. İki hizmetçi sandıklar ile sobayı, bir mangal taşıyormuş gibi, öteki odaya geçirdiler. Mustafa Kemal Paşa da dar, karışık ve karanlık merdivenlerden henüz çıkmıştı.

Sonra içi raflanmış yük açıldı. Hiç bir bardak ve kadeh yanındakine benzemiyordu. Birkaç kişi de beraber geldiğinden yine birbirlerine benzemeyen ayrı biçimde ve renkte, kahve fincanları çıkarılmıştı. Masanın üstü bir kaç bezle ancak örtülebilmmişti.

Başkent'te devlet reisi ve arkadaşlar!

İkide bir:

- Ahmet, lâmbayı pompala! sesi duyuluyordu.

Sonra birden genç kahraman yeni Türkiye hayallerini anlatmaya başlıyordu..." (314).

Bu parça, yeni Devlet'in yeni Başkenti'ndeki yaşantıdan bir kesit vermektedir. Ankara 13 Ekim 1923'te başkent olduğu zaman, 20-25.000 nüfuslu, kül ve toz yığınları içinde susuz, ağaçsız, kuru ve yabancı bir Orta Anadolu yerleşmesidir. Bazı kış geceleri kurtlar Yenişehir'e kadar inmektedir, (315).

Ankara'yı bu haliyle başkent yapmak kararı, aynı zamanda, onu imar etmek kararı olmakta idi. Hatta, böyle bir kararla bütün Anadolu'nun imarına başlanmış olacağı düşünülüyordu. Bu düşünce, Ankara'nın başkent olmasına ve Şehremaneti (Belediye) kurulmasına ilişkin yasa tasarıları Meclis'te görüşülürken milletvekilleri tarafından dile getirilmiştir: "Biz Ankara'nın yazın tozuna, kışın çamuruna tahammül etmeliyiz ki, Anadolu'nun bütün levazım ve ihtiyacatını anlayabilelim ve ona göre derdine devasâz (çare bulan) olalım... "Bu kanunu yaparken gözünüzün önüne

gelecek şey imar esasıdır. Sekiz asırlık mahrumiyettir", (316). Yavuz bu girişimi "herhalde büyük idealistlerin kabul edeceği bir fedakarlıktı" şeklinde değerlendirmektedir, (317). Atay ise, "1923 kafası ve iradesi imkansızlığa meydan okumuştur... Türk tarihi 1923 iradesinin ve kafasının mucizesini unutamaz" demektedir, (318).

İmkansızlığı hiçe sayan o 1923 kafası ve iradesini, kendine güveni ve fedakarlığı, o inancı ve idealizmi, kısaca o havayı burada "Cumhuriyet Ruhu (Fr. 'Esprit', Alm. 'Geist')" olarak kavramlaştıracamız. Bu Ruh, yaklaşık dört yıl süren Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın alabildiğine olumsuz koşulları içinde ayağa kalkmış ve "mucize" olarak nitelendirilen zaferden sonra çoşkulu bir yürüyüşe geçmiştir. "Elinde ve kafasında tuttuğu müsbet ilim maş'alesi" ile "muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkmak" ve yurdunu "dünyanın en mamur ve en medeni memleketleri seviyesine çıkarmak" (319) isteyen bu Ruh yüksek değerler bulduğu kendi özüne Osmanlı biçimini uygun bulmamakta ve ondan kurtulmak istemektedir. Bu nedenle, altıyüz küsur yıllık Osmanlı İmparatorluğu'nun "sosyal, kültürel ve siyasal geleneklerinden köklü ve sert bir ayrılış"a (320) giriştir.

Cumhuriyet'in ilanı ile Ankara'nın başkent yapılarak imar edilmesi, daha doğrusu yeni bir kent kurulması Cumhuriyet Ruhu'nun amacı doğrultusundaki ilk uygulamalarından olmaktadır. Kısaca, Ankara'yı yaratan işte bu Ruh'tur. Ancak böyle bir Ruh son derece sınırlı ekonomik olanaklarla, tüm Anadolu'nun imarına bozkırın ortasında bir kent kurarak başlamak gibi inanılması güç bir işi göze alabilirdi. Cumhuriyet ise, başlangıcı 1700'lere kadar inen, I.Meşrutiyet, II.Meşrutiyet/İttihat ve Terakki dönemlerini, Birinci Dünya Savaşı, Mondros Mütarekesi, Ulusal Kurtuluş Savaşı gibi önemli olayları içine alan ikiyüz küsur yıllık çağdaşlaşma sürecinin en önemli aşamasıdır, (321),(322).

Yeni Başkent ve yeni Devlet, Cumhuriyet Ruhu'nun hedeflediği gibi "çağdaş" nitelikli olacaklardı. Çağdaş Ankara, çağdaş yaşamın ve uygarlığın göstergesi (323), (324), başka bir deyişle, Cumhuriyet ideolojisinin somut görünüşü olacaktı. Bu bakımdan kentin imarı "çok mühim ve milli bir

mesele... doğrudan doğruya bir devlet meselesi" olarak ele alınmış ve bu işin "Cumhuriyet'in şerefi ve gayesinin ulviyyeti ile mütenasip bir intizam ve mükemmeliyette" olması istenmiştir, (325). Görüldüğü gibi, Ankara'nın çağdaş bir kent olarak ortaya konması, Cumhuriyet'in başarısı ile özdeşleştirilmiş olmaktadır.

Ancak Cumhuriyet yönetiminin elinde ideolojisine uygun bir mimarlık tarzı yoktur. İlk yıllardaki boşluğu İttihat ve Terakki döneminin I. Ulusal Mimarlık tarzı doldurur ve başkent'teki ilk resmi binalar bu tarzda inşa edilirler. Bizzat Atatürk'ün bu mimarlık tarzına ilgi duyduğunu, zaman zaman şantiyelere giderek mimarlardan bilgi aldığını ve mimarlık konuları üzerine tartıştığını mimar Kemalettin Bey'in mektuplarından (326) ve mimar A.Hikmet Koyunoğlu'nun anlattıklarından (327) öğreniyoruz. Atatürk, bu görüşmelerde ve yapımı biten binalardan "ulusal" denilen mimarlık tarzının Osmanlıcılığı hatırlatan niteliğini görmüş olmalıdır. Çağdaşlaşma atılımındaki Ruh geriye dönük böyle bir tarzın yeni başkentte gelişmesine izin veremezdi. Nitekim, 1926 yılından itibaren yabancı mimarlar Ankara'ya gelmeye başladılar. Bu mimarların "kübik mimari" olarak isimlendirilen "rasyonel-fonksiyoncu" (328) tarzı herhangi bir ulusal içerik taşımadığı için Cumhuriyet Ruhu'nun ulusallaşma politikasını rahatsız etmezken (329), çağdaşlaşma politikası açısından gerekli görülmesi olmalıdır. Yabancı mimarlara uygulamanın yanısıra mimarlık eğitiminde de çalışma olanağı sağlanır. Birinci ulusal mimarlık tarzı 6-7 yıl içinde hem uygulamada, hem de eğitimde etkisini yitirir.

Ancak Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki sorun sadece aksın birinci ve ikinci kısımlarında ortaya çıkan resmi binaların mimari tarzı değildir. Kentin hızla kalabalıklaşmasına ve konut sayısının yetersizliğine bağlı olarak ortaya bir konut bunalımı çıkar. Çözüm olarak, Heussler imar planını çerçevesinde aksın üçüncü ve yer yer dördüncü kısımlarında iki katlı konutlar inşa edilir. Bu binalar, buralardaki ilk yapılarıdır. 1928 yılında kentin daha geniş ve uzun vadeli planlanması için uluslararası sınırlı bir yarışma açılır ve Jansen'in Ankara İmar Planı elde edilir. Jansen'in planında, yarışmaya katılan diğer iki plandan farklı olarak, gösterişten kaçınan, ekonomik ve toplumsal endişeler taşıyan bir tutum egemendir.

Cumhuriyet yönetiminin büyük zafer coşkusuna rağmen gösterişçiliği bir yana bırakıp mütevazî ve akılcı bir planı seçmeleri ilginçtir. 1932 yılında uygulanmaya başlanan bu imar planı ile Ulus-Çankaya aksı mimari çevresi ve kullanımı belirlenir.

1930'lu yıllarda Ankara'da, bir kaç yabancı mimarın yürüttüğü kübik mimari uygulamaları yoğunluk ve yaygınlık kazanır. Resmî binaların büyük çoğunluğu bu mimarlar tarafından tasarlanır, genç kuşak Türk mimarlarının aynı tarzdaki uygulamaları azınlıkta kalır. Bu uygulamalar önemli ölçüde yapı malzemesi ithalini gerektirmektedir. 1930'lu yılların başında Türkiye'deki ortamı etkileyecek olan bazı önemli dış gelişmeler ortaya çıkar. Bunlardan biri dünya çapında hissedilen ekonomik bunalımdır. Bir diğeri de Avrupa'da güçlenmeye başlayan totaliter ideolojiler ile bu ideolojilerin öne sürdükleri mimarlık tarzıdır. Genel olarak bu iki dış etken Türkiye'de devletçilik politikasına ve tasarrufa ağırlık verilmesinde, Türk dili ve tarihi üzerine araştırmaların başlamasında bir ölçüde etkili olmuştur. Yeni gelişmeler arasında, yerli ya da ulusal bir mimarlık tarzı arayışları da vardır: Güzel Sanatlar Akademisi'nde "Millî Mimari Semineri" ile İstanbul'daki konak, köşk, yalı, vb. gibi sivil mimari örnekleri incelenmeye başlanır. Bu yönelişte, yeni bir eğitimden çok, eski İstanbul kültürünün ya da Osmanlı elitisizminin Ankara'da gelişen yeni mimariye karşı bir tepkisinden söz etmek mümkündür, (330). Bu arayışlar ve incelemeler 1939 yılında, Atatürk'ün ölümünden sonra, uluslararası New-York Sergisi'nde çağdaş Türkiye Cumhuriyeti'ni temsil eden binayı biçimlendirmek gibi oldukça önemli bir sonuca varır. Özer'e göre (331), Aalto ve Niemeyer gibi mimarların modern örneklerinin de bulunduğu uluslararası bir gösteriye "geçmişten kopya denebilecek" bir pavyonla katılmak çağdaş Türk mimarisi için önemli bir kayıptır. 1930'lu yılların sonunda, Türkiye'deki mimarlık ortamında, kübik tarza karşı bir de ulusal tarz ortaya çıkmış olur.

1940'lı yıllara Atatürk'süz girilir. Dışarıda insanlık tarihinin en büyük ve en yıkıcı savaşı başlamıştır. Türkiye savaşa girmemekle beraber savaştan etkilenmektedir. Demir, çimento, vd. gibi yapı malzemelerinin ithalinde bazı kısıtlanmalar ortaya çıkar. Bu durum kübik mimari uygulama-

malarını sınırlandırırken, yerli malzeme kullanılmasını savunan ikinci ulusal mimarlık tarzını daha da kuvvetlendirir. Ayrıca, kübik mimari örneklerinde çok erken yapı hasarları görülür. Sonuç olarak, dönemin başlarında kübik mimari yerine tamamen ulusal tarza bırakır.

Yine bu yıllarda Ankara'da kentsel nüfus artışı, arsa fiyatlarının yükselişi devam eder. Arsa spekülasyonu yaygınlaşır. Öyle anlaşılıyor ki, Atatürk'ün ölümünden sonra Cumhuriyet Ruhu'nun çağdaş başkenti yaratma tutuksuz ve kararlılığı büyük parasal kazançlar sağlayan arsa spekülasyonundan etkilenmeye ve nitelik değiştirmeye başlamıştır.

1950'li yıllar Türkiye'de dış dünyaya açılan liberal yeni politikalar ile başlar. Kalkınma ve sanayileşme alanındaki girişimlerle kırdan kente göç süreci büyür, toplumsal yapıdaki değişim hızlanır. Büyük kentler hızla kalabalıklaşır. Mimarlık ortamı da Batı dünyasındaki, özellikle Amerika'daki, "rasyonel-uluslararası" mimarlık akımının etkisi altına girer.

Bu akımın ilk örnekleri, 1950'li yılların hemen başında İstanbul'da ortaya çıkmaya başlar. Ankara Ulus-Çankaya aksında ise, o sırada yürürlükte bulunan Jansen imar planının kat sınırlaması bu çok katlı örneklerin inşa edilmesini önlemiş olmalıdır. Nitekim, 4-5 yıl sonra Ankara Uybadin-Yücel imar planı ile yeniden planlanıp aks üzerindeki kullanım yoğunluğu ve bina kat sayısı arttırılınca "rasyonel-uluslararası" mimarlık örneklerinin inşa edilmesi yolu açılmış olur. Bilindiği gibi, yeni imar planı kentsel nüfusun aşırı artışı sonucu gerekmiştir. Bu bakımdan göç sürecinin aks üzerindeki mimari çevre oluşmasını etkilediği söylenebilir.

1960'lı yılların başında T.B.M.M. Ulus'tan ayrılarak aksın beşinci kısmındaki yeni binasına geçer. Bunun Ulus'ta bulunan çeşitli ekonomik işlevlerin yine Kızılay tarafına, üçüncü, dördüncü ve beşinci kısımlara yer değiştirmeleri izler. Bu şekilde "geleneksel" nitelikli Ulus merkezine karşı, Kızılay'da "modern" nitelikli ikinci bir merkez oluşur. Burada arsa fiyatları ve kiralar yükselir, apartmanlar işlev değiştirerek çeşitli iş yerlerine dönüşmeye başlar. 1930'lu yıllarda inşa edilen bu apartmanlardan bazılarının yıkılıp yerlerine çok katlı binalar inşa edilmesiyle mimari çevrenin görünüşü değişmeye başlar. Türkiye'deki mimarlık

ortamı ise, yine Batı'dan gelen "irrasyonel" mimarlık akımlarının etkisi altına girer. Bununla beraber, bu akımlara karşı bazı "rejyonel" mimarlık tutumlarının ortaya çıktığını belirtmek gerekir.

1970'li yıllara girerken, kalkınma ve sanayileşme çabalarına bağlı olarak sayıları artan holdinglerin, ekonomik ve ticari işlevlerin "modern" merkezdeki yoğunlaşmaları artar. Bunlara ek olarak mali müşavirlik, avukatlık, teknik hizmetler, vb. işlevlerde de artış olur. Kent içindeki en yüksek arsa ve kira fiyatları buralarda oluşur. Özellikle üçüncü ve dördüncü kısımlarda, eski apartmanların yıkılıp yerlerine çok katlı "işhanı" inşa edilmesi yaygınlaşır. Brüt beton ve alüminyum doğrama çok kullanılan yapı malzemeleridir. Konut işlevi, yedinci kısmın dışında bütün akstan çıkmak zorunda kalır. Aynı şekilde gücü az olan bazı perakende ticaret türleri ile ekonomik kuruluşlar akstan ayrılarak yakın caddelere kayarlar. Ekonomik ve ticari işlevlerin genişlemesi, devlet işlevlerinin aks üzerinde yaygınlaşmasını bir ölçüde sınırlayıcı boyutlara varır ve bazı bakanlıklar toplu halde aks dışına çıkmaya başlar. Başkentlik işlevi, bazı kentsel işlevler ve güçlü ekonomik kuruluşların bir arada yer aldığı Ulus-Çankaya aksı mimari çevresi, gelişen ulaşım ve haberleşme teknolojisi aracılığıyla, hem ülke hem de ülkelerarası boyutlarda etkiler içine giren bir "merkezi iş bölgesi" niteliği kazanır. Bu etkiler mimari çevredeki kullanım ve yaşantı üzerinde de görülür. "Modernleşme" bütün aksa, birinci ve ikinci kısımlara kadar yayılır. Bu dönemde tehlikeli boyutlara varan hava kirliliği olgusu, bazı büyük parkların aks üzerine getirilmesinde etkili olur. Yine bu olgunun enerji tasarrufu kaygusu ile birlikte bazı binaların pencere boyutlarının küçülmesinde de etkili olduğu söylenebilir.

1980'li yılların başında, eski apartmanlar hızla yok edilirken çok katlı işhanları artmakta ve bu binalarda brüt beton ve alüminyum doğramanın yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Arsadan maksimum yararlanma eğilimi ağırlıktadır. Mimari çevredeki nitelik giderek, kullanılan malzeme ve bina yüksekliklerindeki ortaklık aracılığıyla oluşan bir tür "anonim mimarlık" haline dönüşmektedir.

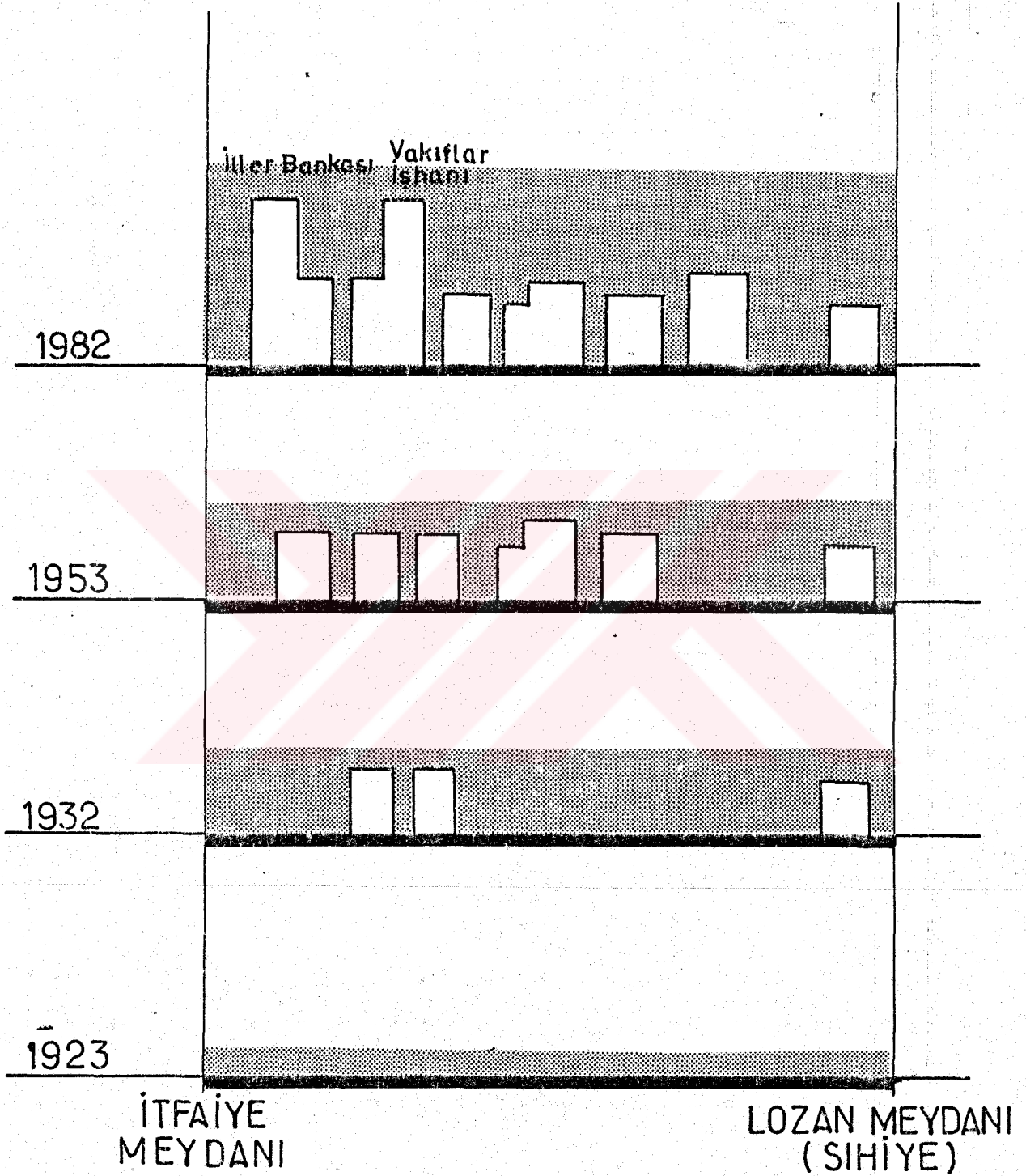
Ulus-Çankaya aksı mimari çevresinin 1923-1982 yılları arasındaki evrimsel değişim sürecine ilişkin bu açıklama aşağıdaki görsel anlatımlarla özetlenmektedir.

Yedi kroki ile, aksın yedi kısmındaki mimari çevrenin fiziksel değişim sürecinden dört kesit silüetler halinde verilmektedir. Bu silüetlerde, değişimin zaman içindeki yönü ve son durumu görsel olarak izlenebilmektedir.

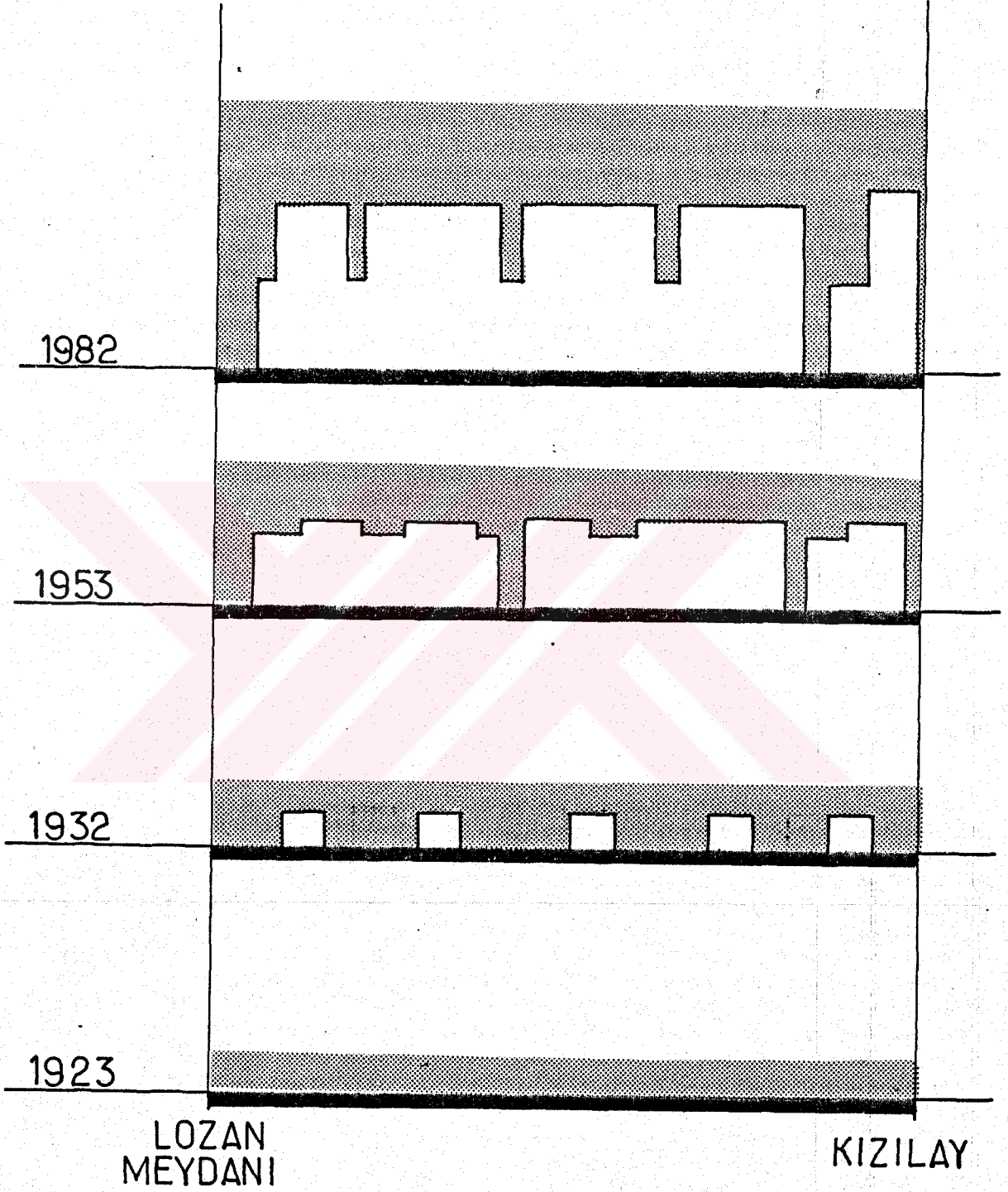
Krokilerden sonra verilen toplu anlatım şemasında ise, aks üzerindeki fiziksel değişim ile mimarlık akımları ve önemli olaylar arasındaki bağlantılar tarihsel akış içinde verilmektedir. Böylece aks mimari çevresinin değişmesi ile diğer olaylar arasındaki tarihsel ilişkiler kurulmaya çalışılmıştır. Bu şema ile, kavramsal bütünlüğün görsel anlatımı amaçlanmıştır. Daha ayrıntılı rölöve, fotogrametri teknikleri ve daha farklı sayımlarla bu krokilerin ve şemanın geliştirilmesi, yeni çalışmalar için öneriler oluşturmaktadır.

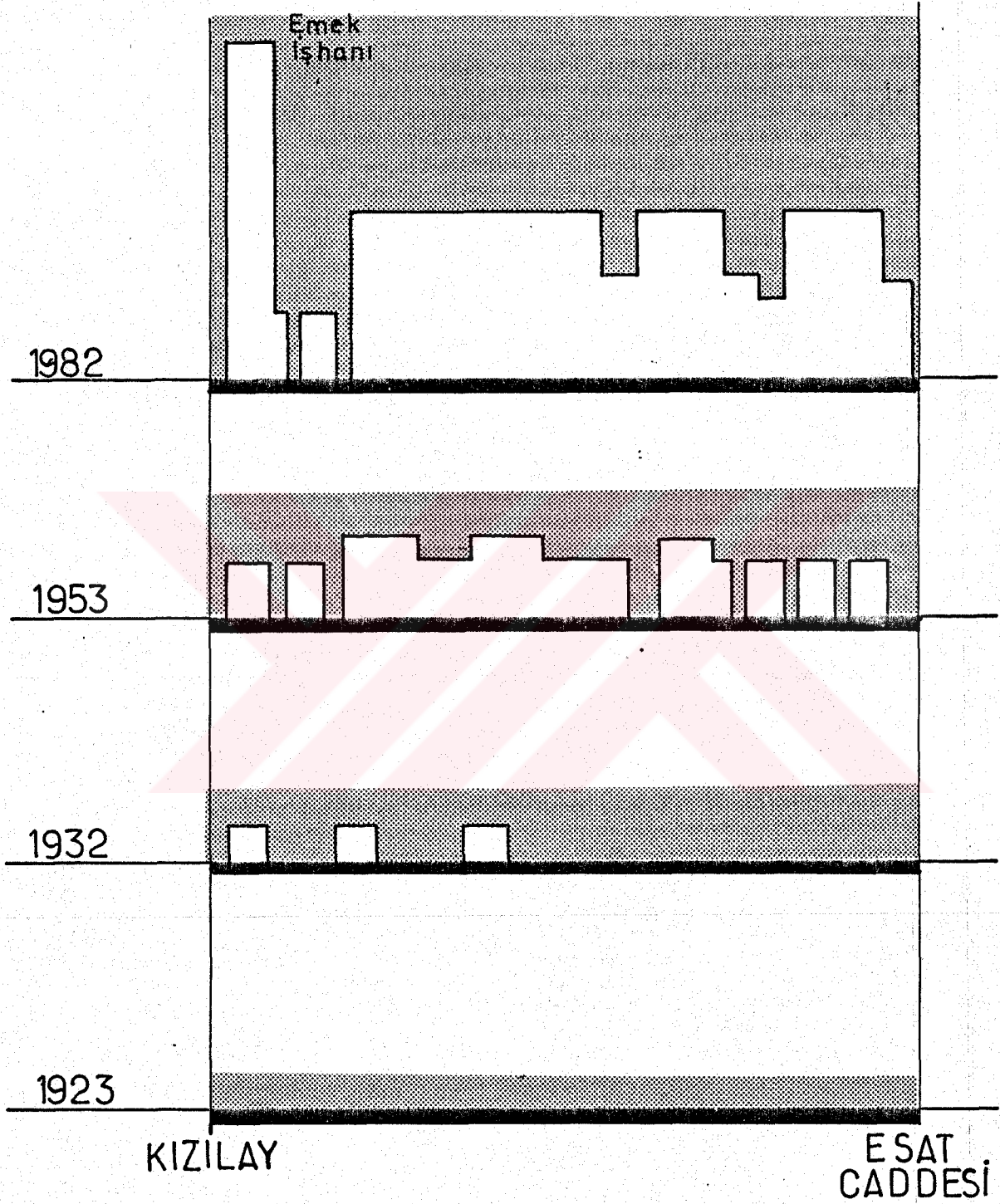
kroki 1. Ulus-Çankaya aksı birinci kısımda (Ulus-İtfaiye Meydanı arası) mimari çevre silüetinin zaman içinde değişmesi.

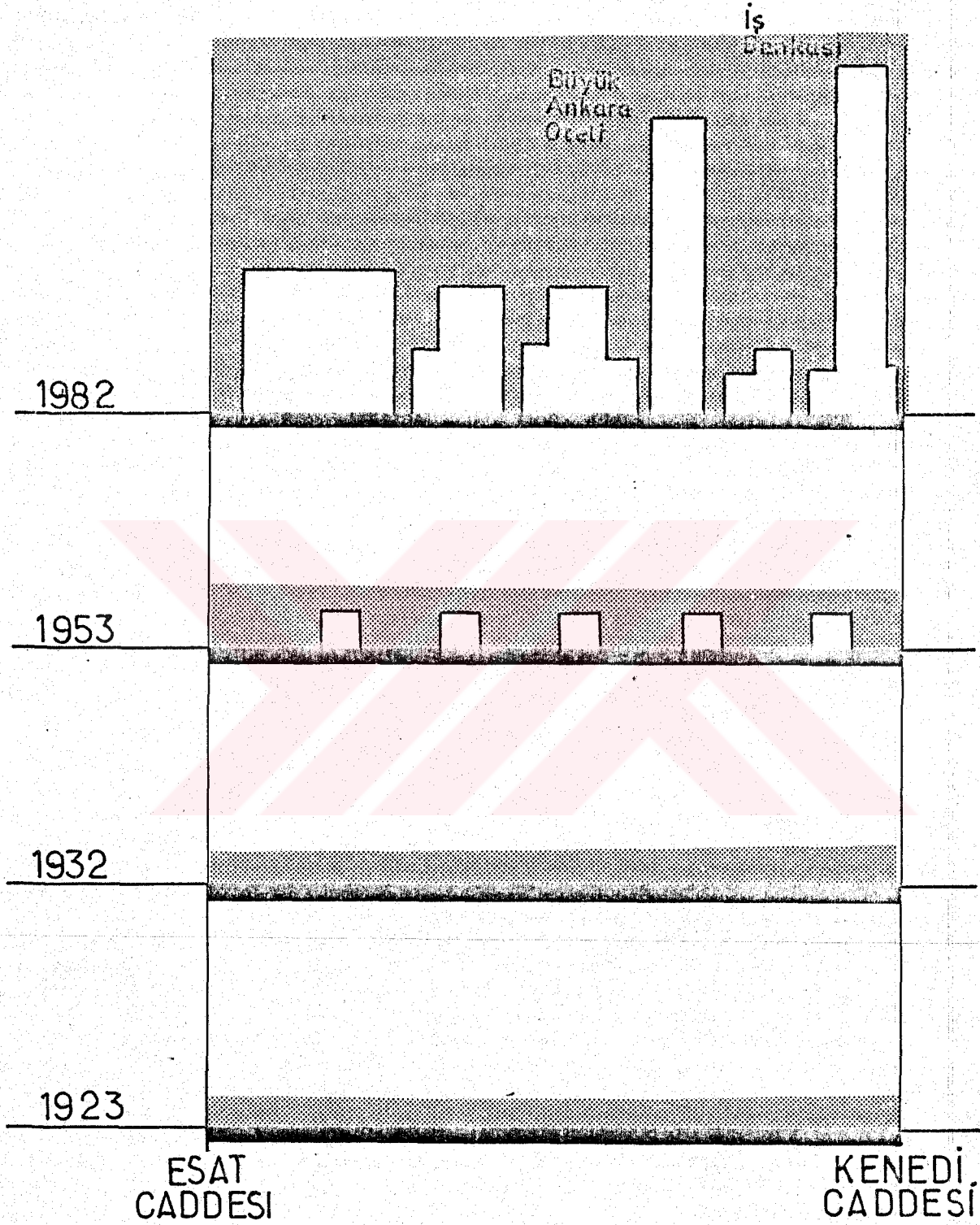
kroki 2. Ulus-Çankaya aksı ikinci kısımda (İtfaiye Meydanı-Lozan Meydanı/ Sihhiye arası) mimari çevre silüetinin zaman içinde değişmesi.

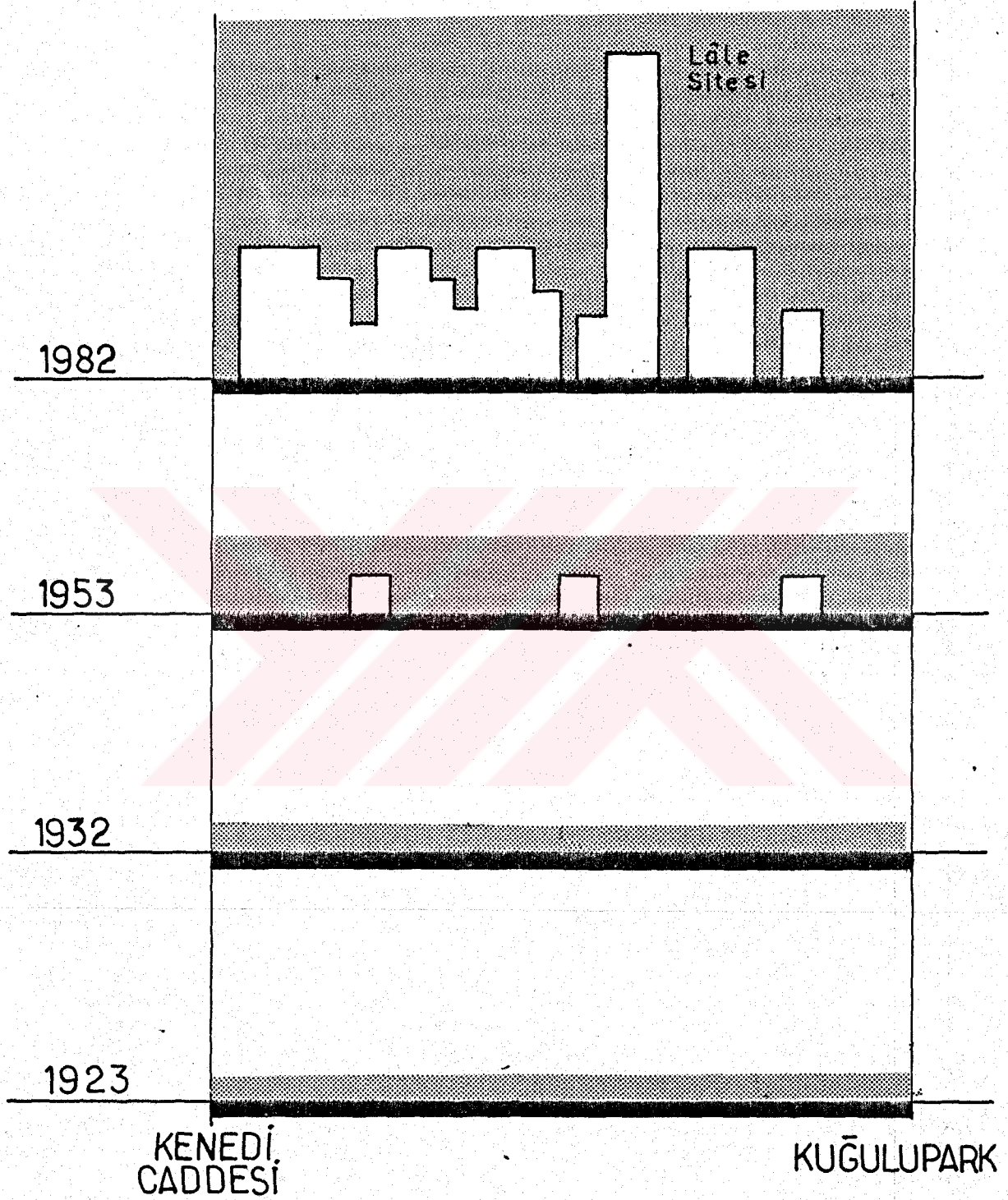
kroki 3. Ulus-Çankaya aksı üçüncü kısımda (Lozan Meydanı-Kızılay arası) mimari çevre silüetinin zaman içinde değişmesi.

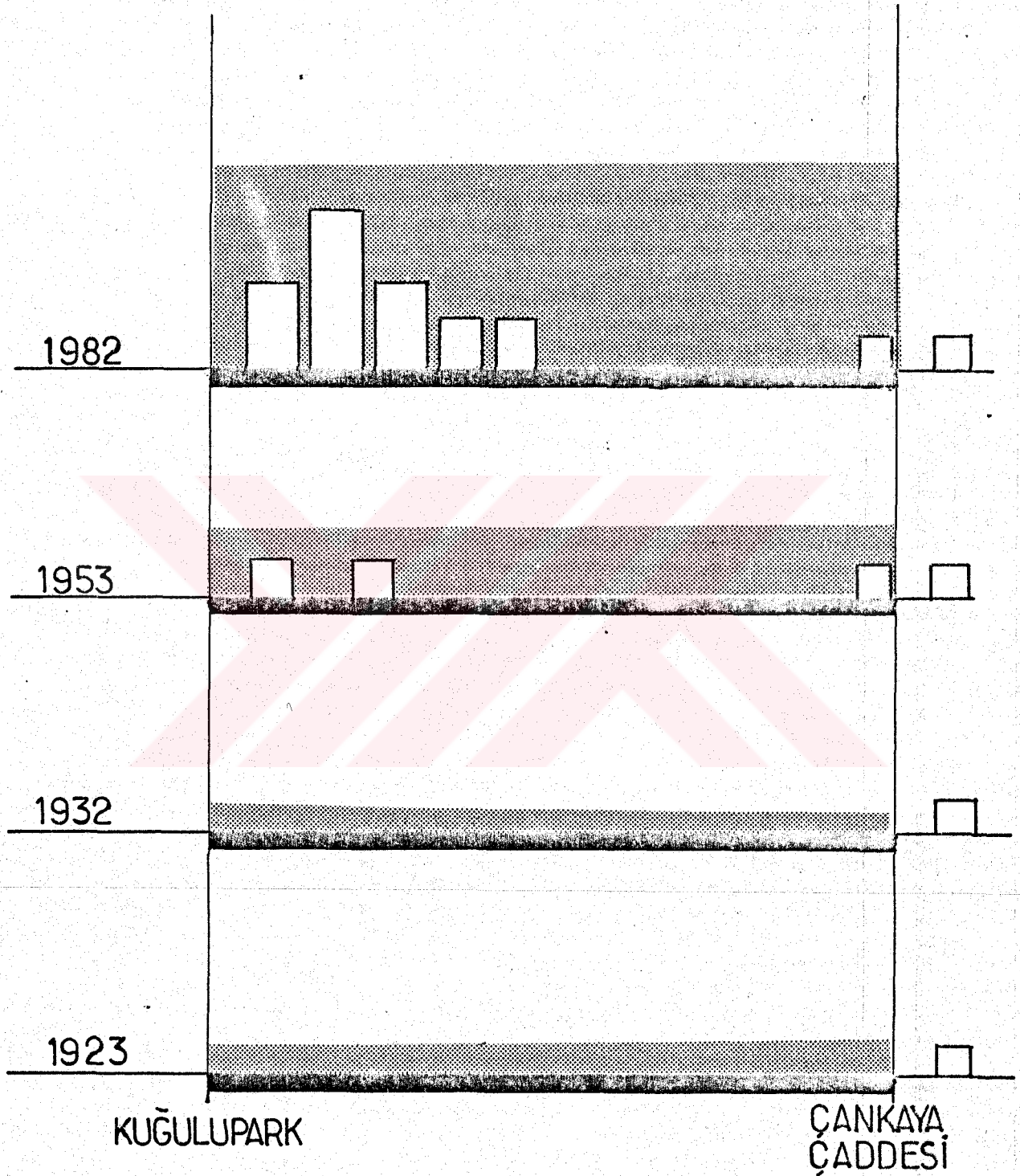
kroki 4. Ulus-Çankaya aksı dördüncü kısımda (Kızılay-Esat Caddesi arası) mimari çevre silüetinin zaman içinde değişmesi

kroki 5. Ulus-Çankaya aksı beşinci kısımda (Esat Caddesi-Kenedi Caddesi arası) mimari çevre silüetinin zaman içinde değişmesi.

kroki 6. Ulus-Çankaya aksı altıncı kısımda (Kenedi Caddesi-Kuğulupark arası) mimari çevre silüetinin zaman içinde değişmesi.

kroki 7. Ulus-Çankaya aksı yedinci kısımda (Kuğulupark-Çankaya Caddesi arası) mimari çevre silüetinin zaman içinde değişmesi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TEZ SONUÇLARI.

- 3.1. DÖRT ADIMLI YÖNTEMİN KULLANILABİLİRLİĞİ ÜZERİNE TARTIŞMA VE ÖNERİLER.
- 3.2. ULUS-ÇANKAYA AKSI MİMARİ ÇEVRESİNİN 1923-1982 YILLARI ARASINDAKİ DEĞİŞİM SÜRECİNİN MİMARİ TASARIM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ ÜZERİNE TARTIŞMA VE ÖNERİLER.

3. TEZ SONUÇLARI.

Bu son bölümde Dört Adımlı Yöntem'in kullanılabilirliği ve Ulus-Çankaya aksı mimari çevresinin 1923-1982 yılları arasındaki değişim sürecinin mimari tasarım açısından değerlendirilmesi üzerine tartışma ve öneriler belirlenmektedir.

3.1. DÖRT ADIMLI YÖNTEM'İN KULLANILABİLİRLİĞİ ÜZERİNE TARTIŞMA VE ÖNERİLER.

Yöntem'in adım adım uygulanmasının genel değerlendirmesi:

a) Nitelikler adımı:

Yöntem gereğince, bu birinci adımda çevrenin görünür nitelikleri çıplak gözlemlerle belirlenmiştir. Nitelikler çevreyi oluşturan parçalara aittir. Çevre içinde niteliği gözlenebilen her şey bir çevre parçası veya çevre bileşeni olarak kabul edilmiştir: Bina, insan, park, ağaç, otomobil, otomobil park, elektrik kabloları, heykel, inşaat, vinç, tuğla, tabela, kitap, kaldırım kaplaması, dergi, elbise, çeşitli eşya, vs. gibi...

Ortaya çıkan bu çokluk ve çeşitlilik karşısında, bir yandan her parçaya ait niteliklerin aktarılmasındaki pratik güçlükler, diğer yandan da bazı parçaların konu bakımından pek anlamlı bulunmaması çevre parçalarının bir bölümünün elenmesini gerektirmiştir.

b) Yansımalar adımı:

Bu ikinci adımda, önceki adımda aktarılmış olan çevre parçalarının çıplak gözlemlerle elde edilemeyen nitelikleri (ki bunların her birine yansımalar denildi) belirlenmiştir. Bu iş için çeşitli kayıtlar, belgeler incelenmiş, kitaplık çalışmaları ve görüşmeler yapılmıştır. Buna, bir anlamda, "belgesel gözlem" (1) de denilebilir. Yansımaların ortaya çıkarıl-

ması bu kaynaklarla sınırlanmış olmaktadır. Daha çok kaynağın incelenmesi yansıma sayısını daha da arttıracaktır. Diğer yandan, bulunan bazı yansımalar konu bakımından anlamlı bulunmadığından dikkate alınmamışlardır. Örneğin, Gençlik Parkı'nın nasıl planlandığı, ne zaman yapıldığı gibi bilgiler (veya yansımalar) anlamlı bulunurken, bu parktaki ağaçların botanik özelliklerinin bilinmesi anlamlı bulunmamıştır.

c) Bağıntılar adımı:

Bu üçüncü adım yansımaların gruplandırılması ile başlıyor. Bu işlem Yansımalar adımı'nın sonunda da yapılabilirdi. Yansımalar yedi grupta toplanmıştır. Bu sayı daha az veya daha çok olabilir. Örneğin; Parlamenter sistem, hükümetler ve politikaları, bankalar ve bankacılık, enerji sistemi, vb. birer grup olarak ele alınabilirdi. Grup sayısının belirlenmesinde, yansımaların konu ile ilişkilerinin az veya çok olması ve bunların aktarılmasındaki pratik sorunlar gözönüne alınmıştır.

Bağıntılar adımında her grup ayrı ayrı ele alınarak, bunların oluşumu, bu oluşumu etkileyen ilişkiler ve nedenler araştırılmıştır. Bunlar, bazen kitaplık çalışmaları ve görüşmelerle, bazen de bu bilgi kaynaklarından elde edilen verilerin yorumlanıp bütünleştirilmeleri ile belirlenmiştir. Bu çalışmalar, tür olarak, "tekil tarama modeli" (2) denilen araştırmalara benzemektedir. Bu tür araştırmalara "tarihi yöntem" (3), "betimleme yöntemi"(4) olarak isimlendirilen araştırma türleri içinde de yer verildiği bilinmektedir.

d). Kavramlaştırma adımı:

Bu dördüncü ve son adımda, yansıma gruplarının bağıntıları arasındaki ilişkiler belirlenmiştir. Kitaplık çalışmalarından daha çok, yorumlama işi ağırlık kazanmıştır. Her grup bir değişken olarak gözönüne alınırsa, bu adımdaki çalışmalar "ilişkisel tarama modeli" (5) denilen araştırma türüne benzetilebilir.

Bağıntıların birbirine bağlanması sonucunda, içinde, çeşitli mimarlık hareketlerinin, olayların, kişilerin, kuruluşların, vd. birbirleriyle bağlantılı hale geldikleri bir ilişki ve etkileşmeler dokusu ortaya çıkmaktadır. Kavramsal bir bütünlük olan bu dokunun problemin sınırları içinde kalan kısmı problemin çözümlenmiş hali olmaktadır. Kavramsal bütünlüğün çevresi, dışa çıkan bağlantıların izlenmesi ile görülebilmektedir. İzleme; zaman içinde geriye doğru, bir zaman kesitinde de yanlara doğru yapılabilir. Örneğin; Birinci Ulusal Mimarlık akımının bağlantılarını geriye doğru izlersek, bunlardan biri, seçilen motifler bakımından Klasik Osmanlı Mimarlığı'na, bir diğeri cephelerin belirgin kornişlerle yatay olarak üç banta bölünüp her birinin ayrı ayrı işlenmesi tutumunun Rönesans dönemine ait olması bakımından o çağa kadar gitmektedir. Bağlantıların yana doğru izlenmesi ile, sözkonusu akımın aynı zaman kesitindeki diğer olaylarla; Avrupa'daki eklektisist mimarlık anlayışı ile, yabancı mimarlarla, vd. ilişkileri görülebilir. Doku içindeki her ögenin bağlantıları aynı şekilde izlenebilir.

Olağanlık (contingence), olanaklılık (possibilit ) ve zorunluluk (n cessit ); bağlantıları yorumlamaya ve değerlendirmeye yarayan yargılama kategorileri olarak dikkate alınmışlardır. Örneğin, rasyonel-uluslararası mimarlık stilinde bir binanın aks üzerinde inşa edilebilmesi; Uybadin-Yücel İmar Planı'nın bina yüksekliklerini arttırması, binayı yaptıracak ekonomik güçte kişi veya kurumun ve böyle bir binayı talep eden kullanıcıların bulunması, teknik elemanların varlığı, yapı malzemesi ve teknolojisinin bir biçimde sağlanabilmesi ve diğerleriyle bağlantılıdır. Bunların her biri, kendi başına birer olağanlıktır. Ancak bina ile bağlantıları gözönüne alındığında, birer olanak sayılırlar ve somut olmaları bakımından da, aynı zamanda, o binanın inşa edilebilmesi için birer koşul olurlar. Böylece binanın, bütün bu koşulların bir araya gelmesinin zorunlu sonucu olduğu yargısına varılmaktadır.

Yöntem'de tarihsel açıklama mekanizması Yansımalar adımıyla işleme başlamaktadır. Örneğin Opera binasının sergievi olarak 1933 yılındaki uluslararası bir proje yarışmasında birinci seçilen Şevki Balmumcu'nun projesine göre 1933-34 yıllarında inşa edildiğini, ancak daha sonra 1946 yılında Paul Bonatz'ın projesine göre değiştirilerek Opera binası olarak düzenlendiğini öğreniyoruz. Bu bilgiler, bu binanın (ya da diğer deyişle çevre bileşeninin) zaman içine inen yansımaları olmakta, böylece araştırma zaman boyutu kazanmaktadır. Her çevre bileşeni için bu işlem yapıldığında zaman derinliği içinde bir çok yansıma bulunmaktadır. Bunlar tekil belirlenimlerdir. Gruplandırıldıktan sonra, Bağıntılar adımıyla oluşumları incelenmektedir. Opera binası örneği ile devam edersek; Şevki Balmumcu kimdir? Mimarlık anlayışı nedir? Sergievi neden gerekmiştir? Neden sonra Opera'ya çevrilmiştir? Yabancı bir mimar olarak Paul Bonatz Türkiye'ye nasıl ve neden gelmiştir? vb. sorularla yansımaların oluşumları açıklanmaktadır. Böylece, zaman içinde tekil belirlenim halinde bulunan yansımalar çeşitli ilişki ve bağıntılar kazanmakta ve bir ilişkiler dokusu ortaya çıkmaktadır. Bunlar, birbirinden kopuk, yer yer de bağlanmış durumda olan doku parçaları olarak düşünülebilir. Kavramlaştırma adımıyla ise, bu doku parçaları, aralarındaki ilişkiler bulunarak birbirlerine bağlanmakta ve böylece tarih derinliği içinde dokunun bütünü ortaya çıkmaktadır. Bu, kavramsal bir bütünlük olarak tarihsel açıklamanın kendisi olmaktadır. Yöntem'in birinci adımıyla (Nitelikler) mimari çevrenin sadece görünüşü bulunmaktadır. İkinci adım (Yansımalar) ile bu görünüş geçilmeye başlanıyor. Üçüncü adımla (Bağıntılar) görünüşün arkasındaki karmaşık ilişkiler çözümleniyor ve dördüncü adımda (Kavramlaştırma) bu ilişkiler problem sınırları çerçevesinde bütünleştiriliyor. Mimari çevrenin görünüşünü oluşturan sürece öz denilirse, yöntemin işleyişi her adımda görünüşten öze doğru derinleşmekte ve bilgi bu şekilde genişleyerek zenginleşmektedir. Kavramlaştırma adımıyla görünüşü oluşturan öz açıklanmış olmaktadır.

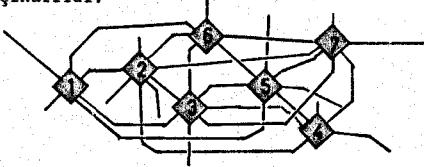
Yöntem'in uygulanması sırasında araştırmacının keyfi davranışı söz konusu olmamakta, herhangi bir ön model ya da varsayım kullanılmamakta-

dır. Sadece zaman ve mekan olarak sınırlanmış problem alanı bulunmakta ve yöntem'le doğrudan doğruya o alana girilmektedir. Bütün bilgi ve gelişme, yöntemin işleyişi sırasında kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Araştırmacının kişisel tutumu, sadece, ortaya çıkan bilgileri problem-bakımından anlamlı olup olmadıklarına veya bunların aktarılmasındaki pratik güçlükler göre elemekten ibaret kalmaktadır.

Yöntem'in en belirgin özelliklerinden biri bütüncü açıklamaya elverişli olmasıdır. Bu bakımdan, problem kendisini oluşturan çok yönlü ve değişik boyutlarıyla açıklanabiliyor. Hegel'in sisteminde; "Gerçek bir Bütün'dür. Fakat Bütün kendi gelişmesi ile kendini tamamlayan ve gerçekleştiren Öz'dür", (6). Yöntem'in adımları boyunca, görünüşün basit bilgisinden özün karmaşık bilgisine doğru olan gelişme ve zenginleşme, aynı zamanda, sonuçta ortaya çıkan kavramsal bütünlüğün kendi kendini nasıl gerçekleştirdiğinin açıklaması olmaktadır. Kavramlaştırma adımında, Ulus-Çankaya aksı mimari çevresindeki evrimsel değişim sürecinin çok yönlü ve değişik boyutlu olduğu ortaya konmuştur. Bunu açıklayan kavramsal bütünlük eğer yeterince zengin değilse, bu; yöntem'den değil de, araştırmacının o süreçteki ekonomi, sosyoloji, siyasi tarih, vd. gibi mimarlık dışı bilim alanlarına giren boyutlara ilişkin çözümlemeleri sınırlı ve bazen yüzeysel tutmak zorunluluğundan kaynaklanmaktadır.

Yöntem'le yapılan araştırmanın, bir araştırmacı tarafından değil de, araştırma alanında karşılaşılan değişik boyutların ait oldukları bilim alanlarına mensup araştırmacılardan oluşan bir ekiple yürütülmesi halinde sonucun daha geniş ve daha zengin olacağı söylenebilir.

Sonuç olarak; Dört Adımlı Yöntem'in evrimsel değişim süreci çözümlemesine elverişli olduğu, açıklamaların çeşitli boyutları kapsayan bir bütünlük halinde verilebildiği, ekip çalışmasıyla daha verimli ve zengin sonuçlar alınabileceği söylenebilir.

	ADIMLAR	AMAC/İŞLEM	TEKNİKLER
Görünüşün yalın/basit bilgisi (Analitik bilgi)	1. ADIM NİTELİKLER	<ul style="list-style-type: none"> - Mimari çevre görünüşünün saptanması. - Çevre parçalarının (Park, heykel, kullanıcı, bina, vd.) gözle algılanan niteliklerinin belirlenmesi. Bina kütle nitelikleri: Tek/çok parçalı, kübik/silindirik/vd., ayırık/bitişik/nokta blok nizam, kat sayısı/ekler, vd. Cephe nitelikleri: Genel düzen (eğri/düz/parçalı/vd.), pencere (tek/yatay-düşey bant/perde duvar/vd.), saçak tipi, malzeme/reng/doku, esas giriş, vd. 	<ul style="list-style-type: none"> - Çıplak/yalın gözlem. - Fotoğraf. - Çizim ve ortografik anlatım.
	2. ADIM YANSIMALAR	<ul style="list-style-type: none"> - Parçaların, görünüş dışında kalan ve çıplak gözle elde edilemeyen çeşitli özelliklerinin belirlenmesi (genellikle görünür niteliklerin arkasında bulunan bilgilerin ortaya çıkarılması). - Binalara ait tarihi bilgiler, mimari stil, mimar'a ve projeye ilişkin bilgiler, teknolojik özellik, kullanım özelliği, vd. ortaya çıkarmak). 	<ul style="list-style-type: none"> - Belge taraması/Belgesel gözlem. - Kişisel görüşme. - Literatür incelemesi.
Özün karmaşık bilgisi (Sentetik bilgi)	3. ADIM BAĞINTILAR	<ul style="list-style-type: none"> - Yansımalar aşağıdaki gibi yedi grupta toplandı ve tek tek her grubun bağıntıları belirlendi. 1- İttihat ve Terakki, Kuvayi Milliye, İlk Büyük Millet Meclisi, Mustafa Kemal Atatürk, vd. 2- Birinci Ulusal Mimarlık Akımı. 3- Yabancı Mimarlar. 4- İkinci Ulusal Mimarlık Akımı. 5- Çağdaş Mimarlık. 6- Ankara'nın İmarı. 7- Kullanıcılar, İşlevler ve Kullanım Süreci. 	<ul style="list-style-type: none"> - Belge taraması. - Literatür incelemesi. - Görüşme. - Yorum.
	4. ADIM KAVRAMLAŞTIRMA	<ul style="list-style-type: none"> - Yedi yansıma grubu arasındaki bağıntılar ortaya çıkarıldı. 	<ul style="list-style-type: none"> - Literatür incelemesi. - Yorum ve değerlendirme.

Dört adımlı yöntemin araştırma boyunca kullanılmış hali.

3.2. ULUS-ÇANKAYA AKSI MİMARİ ÇEVRESİNİN 1923-1982 YILLARI ARASINDAKİ DEĞİŞİM SÜRECİNİN MİMARİ TASARIM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ ÜZERİNE TARTIŞMA VE ÖNERİLER.

Yarisından çoğu yanmış, çorak ve susuz bir Orta Anadolu yerleşmesi olan Ankara'nın başkent yapılarak yeni baştan inşa edilmesindeki temel neden Cumhuriyet ideolojisi olmalıdır. Bu ideolojiye göre yeni devlet ve toplum çağdaş nitelikli olmalıdır: Çağdaş toplum, çağdaş yaşam ve bunların içinde yer alacakları çağdaş mekân... İşte yeni başkent Ankara, çağdaşlaşmanın somut olarak gözler önüne serileceği bu mekan olarak ele alınmıştır. Bu bakımdan, olağanüstü fedakarlıklarla girilen Ankara'nın imarı işi Cumhuriyet rejiminin başarısıyla özdeşleştirilmiştir. Burada, Atatürk'ün şu sözlerini anmakta yarar var: "Yaptığımız, yapmak istediğimiz, Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamen çağdaş ve bütün anlam ve görünüşü ile uygar bir toplum haline getirmektir.", (7).

Çağdaşlaşma hedefi doğrultusunda, çağdaş başkent Ankara'daki mimarlık da çağdaş nitelikli olmalıydı. Başlangıçta kendini gösteren Osmanlı nitelikli Birinci Ulusal Mimarlık stilinin kısa sürede durdurulması ve o sırada Avrupa'da çağdaş sayılan Kübik Mimarlık stilinin ithal edilmesi bu hedefe ulaşmanın gereği olmalıdır. Bu anlamda mimarlık, Cumhuriyet yönetiminin elinde ideolojik bir araç niteliği kazanmaktadır. Böyle bir durum İttihat ve Terakki yönetimi döneminde de yaşanmış ve bu yönetim kendi uluscu politikası gereğince Birinci Ulusal Mimarlık stiline resmîlik kazandırmıştı.

Tez'deki inceleme alanı olan "Ulus-Çankaya aksı mimari çevresinin 1923-1982 yılları arasındaki evrimsel değişimi" tekil bir örnek olmakla birlikte, buradaki mimari süreç, Cumhuriyet yönetimlerinin kent planlama ve mimarlık alanındaki tutumlarını, tercihlerini içeren birinci dereceden bir kaynak olması bakımından Cumhuriyet Türkiye'si Mimarlığı'nın

açıklanmasında ve değerlendirilmesinde çok önemli bir veri olarak ele alınabilmelidir.

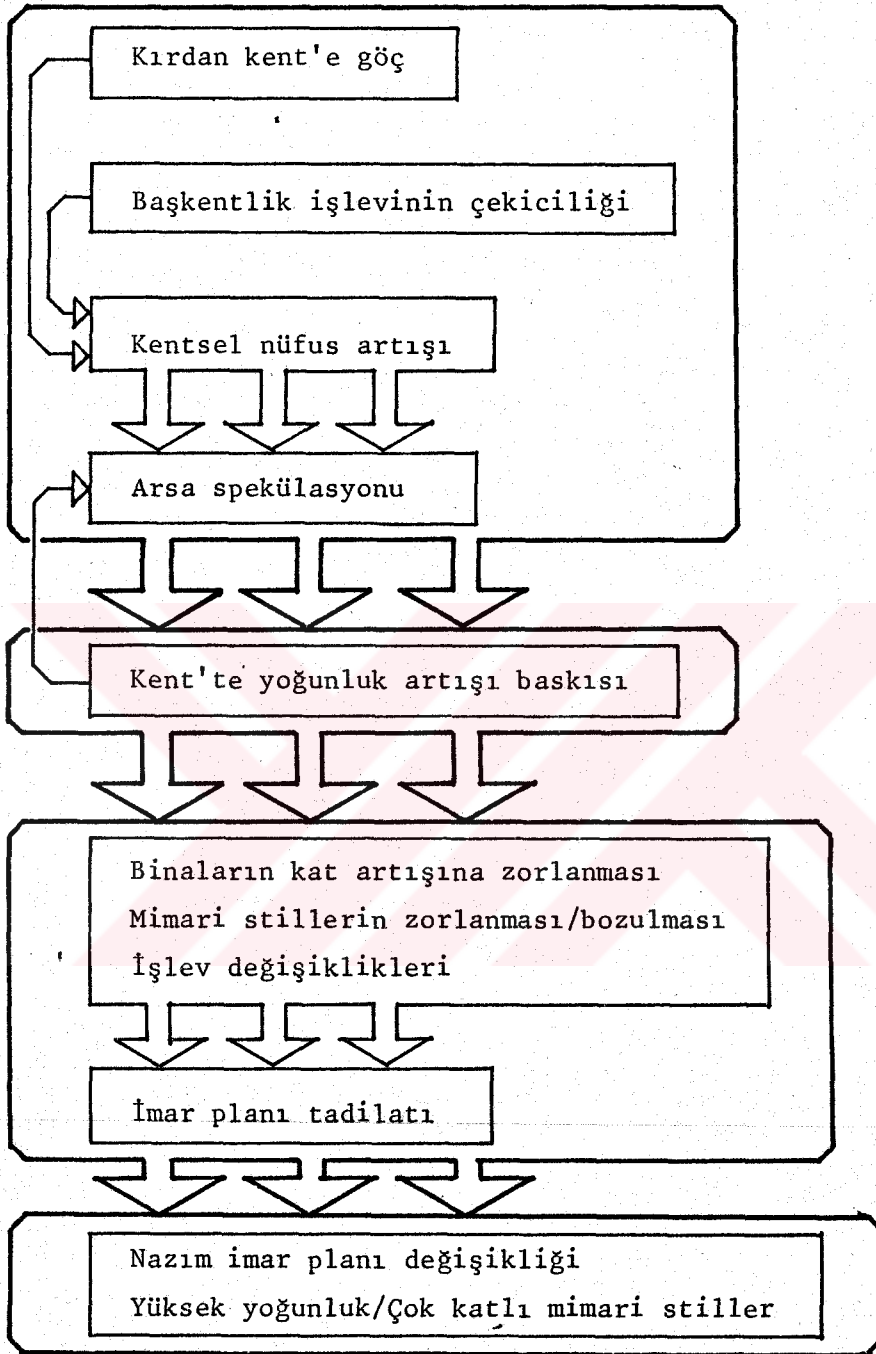
Bu veriye göre; aks üzerinde görülen Birinci Ulusal, Kübik ya da Rasyonel-Fonksiyoncu, İkinci Ulusal, Rasyonel-Uluslararası, İrrasyonel vd. mimarlık stilleri Cumhuriyet Türkiye'si ya da Çağdaş Türkiye Mimarlığı'nın geçirdiği önemli aşamalar olarak ele alınabilirler. Her aşama ayrıntılı olarak incelenebilir.

Bu aşamalardan Birinci ve İkinci Ulusal Mimarlık stilleri Türk mimarlar tarafından oluşturulmuş, Kübik Mimarlık tamamen ithal edilmiş, Rasyonel-Uluslararası ile İrrasyonel Mimarlık stilleri ise dış etkilerle Türkiye'de ortaya çıkmışlardır. Ancak 1950'li yıllarda başlayan bu dış etkiler karşısında giderek uygulamaların yerli mimarların eline geçmesi ve teknolojiye dışa bağımlılığın azalması oranında Türk mimarlığının çağdaş mimarlık ile paralellik içine girdiği görülmektedir. Özetle; Türk toplumunda bazen özgün çıkışlar yapan, bazen de dış etkiler altında kalan ya da bunlara tepkiler gösteren, bir başka deyişle kendi varlığını kararlı bir şekilde sürdürmeye çalışan, bir mimarlık davranışı görülüyor. Bu davranış "Türk Mimarlık Ruhu" kavramıyla özneleştirilirse; böyle bir Ruh'un hem Cumhuriyet dönemini kapsamayan, hem de Klasik Osmanlı Mimarlığı dönemine sarkan zaman genişliği içindeki yaşamını hareketlerini incelemek mimari tasarım açısından ilginç sonuçlar getirebilir.

Kübik Mimarlığın ithal edildiği söylenmişti. Acaba Kübik Mimarlık Cumhuriyet ideolojisinin istediği stilmiydi? 1926 yılına dönüp mimarlık ortamına bir göz atıldığında, rasyonel mimarlık akımının çağdaş sayıldığı ve bu akım içindeki Kübik stilin bazı Avrupa ülkelerinde benimsenmiş durumda olduğu; buna karşılık Ankara'da, Mongeri grubunun Birinci Ulusal stilde tasarladığı Cumhurbaşkanlığı Köşkü projesinin Atatürk tarafından reddedildiği (8) görülür. Demek ki, Cumhuriyet ideolojisinin istediği değil de, tercih etmediği stil belliydi ve o sırada Türkiye'de varolan

tek mimarlık tarzı da bu Birinci Ulusal stildi. Buradan; Kübik stilin, Ankara'da oluşturulmak istenilen çağdaş nitelikli mekânın Birinci Ulusal stil tarafından istila edilmesini önlemek için tercih edildiği sonucuna varılabilir. Herhangi bir ulusal içerik taşımayan Kübik stil, Cumhuriyet ideolojisinin uluslaşma politikasını zorlamamasının yanısıra onun çağdaşlaşma politikasına uygun gelmiş olmalıdır. Ayrıca bu stilin "rasyonel-fonksiyoncu" niteliği, "ilim ve fen"e verilen özel önem bakımından da bir tercih nedeni olabilir. Jansen'in İmar Planı'nın seçilmesinde de, ekonomiye ve sosyal sorunların çözümüne önem veren, gösterişten kaçınan, yani bir anlamda rasyonel sayılan niteliği başta gelen tercih nedenlerindendi. Burada tartışılan konuyu şu sorularla biraz daha açalım: Cumhuriyet'in istediği çağdaş mimarlık stili neydi? Bu, rasyonel bir stilmiydi? Değişik mimarlık stillerinin tarihsel süreklilik içinde çağdaş sayıldığını biliyoruz. O halde istenen, gelişmiş sayılan ülkelerde çağdaş olarak benimsenen herhangi bir stildir? Bunlar ve benzerleri sorular Türk mimarlığının çağdaşlaşma serüveni içinde ele alınmış olmalıdırlar. Yaklaşık altmış yıllık bu serüven, çeşitli arayışlar, yönelişler, çözümler ve uygulamalarla dolu bir mimarlık birikimini önümüze getirmiş bulunmaktadır. Yukarıdaki soruların yanıtları ve ne tür çözümler üretildiği bu birikim içinde bulunabilir. Kısaca; çağdaş mimarlığımızın kaynaklarını, yönelişlerini belirlemek bakımından bu birikimin ayrıntılı olarak incelenmesi ve sonuçların mimarlık eğitimi programlarına alınması önem kazanmaktadır. Ayrıca, bu birikimde önemli katkıları olan mimarlar da inceleme konusu olabilir. İlk akla gelen isimlerden birisi Sedat Hakkı Eldem'dir. Bilindiği gibi Eldem, hem uygulamacı, hem eğitimci, hem de yerli mimarlık üzerindeki araştırmalarıyla Cumhuriyet döneminin tamamı içinde yer almış bir mimardır.

Başkent Ankara için hazırlanan nazım imar planlarının, kent'teki hızlı nüfus artışı ve arsa spekülasyonu ile oluşan yoğunluk artışı baskısı karşısında zamanından önce eskidikleri görülmektedir. Bu süreç aşağıdaki şemada görüldüğü gibi özetlenebilir:

Hem Jansen'in, hem de Uybadin-Yücel'in Nazım İmar Planları böyle bir süreç içinde değişmek zorunda kalmışlardır. Kent'teki yoğunluk artışı baskısı öncelikle binaları zorlamış; işlev değişikliği, bazı fiziksel değişiklikler ve kat ilavesi ile mimari stil bozulmuştur. İmar planları bu tür değişimleri denetlemekten daha çok onaylayan durumda görülüyor.

Bu değişimlerin birikimi giderek nazım planı değiştirecek boyutlara varmaktadır. İmar planlarının mimari çevredeki değişim karşısında denetim etkinliğini arttırmak için şemada anlatılan süreçteki hangi aşamaya ne tür müdahale etmek gerektiği, nasıl çözümler üretileceği, mimari tasarım alanından başka, kent ve ülke planlama gibi alanlarda da ele alınmalıdır.

Aks üzerindeki mimari çevre, sürekli yoğunluk artışı baskısı ile sürekli olarak yükselmiş, buna paralel olarak mimarlık stilleri de az katlı çözümlerden çok katlı çözümlere doğru değişmiştir. Kısaca; yoğunluk artışı ile mimari stil arasında bir ilişki olup olmadığı sorusu akla gelmektedir. Bunu şöyle bir soru ile biraz daha açalım: 20 katlı bir bina İkinci Ulusal stilde tasarlanabilir mi? Günümüzdeki bazı post-modern örnekler gözönüne alındığında bu soruya evet demek olanaklı görünüyor. Ancak, aks üzerinde böyle olmamış ve çok katlı binalara gidildikçe stil de değişmiştir.

Mimari stillerin oluşumu, genellikle estetik ve teknolojik nedenlerle, ya da kullanıcı isteklerinin ve ihtiyaçlarının çeşitliliğine çözüm bulmaya yönelten sosyal nedenlerle açıklanır. Ancak, kentleşme sürecinin daha geniş periyotlarda gerçekleştiği gelişmiş denilen ülkelerden farklı olarak, Türkiye aynı süreci daha dar periyotta gerçekleştirme yoluna girmiştir. Bu bakımdan, Türkiye'de, kentleşme süreci içindeki mimari biçimlenmenin bir farklılığı olabilir. Sonuç olarak, ülkemizde, kentsel yoğunluk artışı ile mimari stil veya biçimlenme arasındaki ilişki daha ayrıntılı olarak incelenmeye değer görünmektedir.

Yaklaşık altmış yıllık dönem içinde, yukarıda özetlenen gelişme ve değişmelerle, önceleri Ulus ve civarında bulunan belli başlı işlevler aksın tamamına yayılmışlar ve bu arada birbirlerini etkilemiş, yoğunlaşmış, sıkışmış ve yer yer aks dışına çıkmak zorunda kalmışlardır. Bu arada mimari çevre, çok kısa denilebilecek süreler içinde bir kaç kez yıkılıp yeniden inşa edilmiş, çevre silüeti yükselmiş, yeşil alanlarda azalma olmuştur. İmar planları bu gelişmeleri yönlendirici olamamış, tersine onlardan etkilenerek zamanından önce eskimekte durumda kalmışlardır. Geliş-

melerin böyle devam etmesi halinde akstaki mimari çevre çok daha farklı nitelik ve niceliğe yarabilir, bu arada bazı değerler yitirilebilir.

Ulus-Çankaya aksı başkent aksıdır. Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın, Cumhuriyet'in, çağdaşlaşma atılımları ve gayretlerinin mekanda somutlaşmış anılarını içinde barındırmaktadır. Kısaca, bir devletin kuruluş anılarını taşıyan bu aks, simge ve anlam olarak, özel ve büyük bir değere sahiptir.

Bu bakımdan, Ulus-Çankaya aksı mimari çevresinin bundan sonraki oluşumu rastlantıya bırakılmamalıdır.

Bu tez kapsamı içinde aksla ilgili bir koruma planı sunmak söz konusu değildir. Böyle bir koruma veya gelecekteki oluşumun denetim altına alınması, ayrıca, ayrıntılı olarak belirlenebilir. Burada, sadece, söz konusu denetimin dayanacağı temel ilke olarak aksın yukarıda açıklanan özel değerine işaret edilmektedir. Aks üzerindeki gelecek yapılaşma bu temel ilkeye göre değerlendirilmeli ve denetlenmelidir.

NOTLAR

GİRİŞ

- (1). M. Tapan, "Türkiye'de Uygarlık, Bayındırlık, Kentleşme ve Atatürk", Çağdaş Düşüncenin Işığında Atatürk, Dr. Nejat Eczacıbaşı Vakfı Yayınları, İstanbul, Teknoğrafik Basımevi Tesisleri, Kasım 1986, s. 379-413.
- (2). E. Aksoy, Mimarlıkta Tasarım İletim ve Denetim, K.T.O. Yayınları, İstanbul, Gün Matbaası, 1975, s. 150.
- (3). Y.a.g.e., s. 147-148.
- (4). Y.a.g.e., s. 139.
- (5). Y.a.g.e., s. 68-71.

BİRİNCİ BÖLÜM

- (1). Z. Ertürk, Kullanıcı Konforu Açısından Boyutsal Gereksinmelerin Saptanması İçin Bir Yöntem, Doktora tezi, Ankara, Bizim Büro Baskı Atölyesi, 1977.
- (2). S. Çakın, "Çevrenin Değerlendirilmesinde Yöntem Bilimi", Çevre, Yapı ve Tasarım, der. M. Pultar, Çevre ve Mimarlık Bilimleri Derneği, Ankara, O.D.T.O. Mimarlık Fakültesi Baskı İşliği, Eylül 1979, s. 129-143.
- (3). Ş.Ö. Gür, Toplumsal İlişki ve Tasarım, K.O. Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Genel Yayın No: 85, Fak. Yayın No: 27, Trabzon, K.O. Basımevi, 1985.
- (4). K. Öztürk, Mimarlıkta-Tasarım Sürecinde-Cepheilerin Estetik Ağırlıklı Sayısal/Nesnel Değerlendirilmesi İçin Bir Yöntem Araştırması, Doktora tezi, Trabzon, Karadeniz Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş., 1978.
- (5). H.Şener, Geleneksel Konutların Onarımı, Yenileme Çalışmalarına İhtiyacsal Değerlendirme Yolu İle Bir Yaklaşım, Doktora tezi, İstanbul, İ.T.O. Mimarlık Fakültesi, 1977.
- (6). V. Üzek, Mimarlıkta Gösterge ve Simge-Eşik Aşamasının Belirlenmesi, Doktora tezi, Trabzon, Karadeniz Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş., 1980.
- (7). A. Yücel, "Sunuş: Çağdaş Mimarlık, Çevre, Anlam ve Mimarlığımız Üzerine", MIMARLIK, 11-12/1982, s. 3-7.
- (8). K. Lynch, The Image of The City, Cambridge, Mass. The MIT Press, 1967.
- (9). K.F. Yürekli, Çevre Görsel Değerlendirmesine İlişkin Bir Yöntem Araştırması, Doktora tezi, İstanbul, İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, 1977.
- (10). J.-C. Ludi, P. Pellegrino ve d., Paysages et Pertinence Architecturale, C.R.A.AL., Université de Geneve, 1976.
- (11). T. Harkness, "Visual Analysis Techniques: Outfitting Your Tool Box" Symposium proceeding, Environmental Impact Analysis, Current Methodologies Futur Direction, Urbana, University of Illinois, 1976, s. 59-73.
- (12). O. Kuntay, "Mekanda Fiziksel Erişilebilirlik ve Çekim Gücü", Basılmamış Doçentlik tezi, K.T.O., Trabzon, 1976.
- (13). T. Markus, "The Role of Building Performance Measurement and Appraisal in Design Method", Design Methods in Architecture, yay. G. Broadbent ve A. Ward, Londra, Lund Humphries, 1969.
- (14). E. Aksoy, Y.a.g.e., s. 60.
- (15). B. Handler, Systems Approach to Architecture, New York, Elsevier, 1970.
- (16). A. Atasoy, Değişen İhtiyaçlar Karşısında Konut Tasarımının Mevcut Konutların Değerlendirilmesi Yolu İle Geliştirilmesi, Doktora tezi, İstanbul, İ.T.O. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, 1973, s. 9.
- (17). Y.a.g.e.
- (18). S. Berköz, Yapım'a Sistemler Yaklaşımı, İ.T.O. Mimarlık Fakültesi, İstanbul, 1973.
- (19). Ü. Aksoy, Uyum Sürecinin 'Mimarlık Sistemi' İçinde Örneklenmesi, K.T.O. İnşaat ve Mimarlık Fakültesi, Genel Yayın No: 66, Fakülte Yayın No: 26, Trabzon K.T.O. Matbaası, 1974, s. 17.
- (20). E. Aksoy, Y.a.g.e.
- (21). E. Özkan, 'Yapım Sistemleri'nin Seçimi İçin Bir Yöntem, Doktora tezi, Trabzon, K.T.O. Baskı Atölyesi, 1976.
- (22). Z. Ertürk, Y.a.g.e.
- (23). G. Atalık, Şehir Planlaması Kavramlaşması, İstanbul, Çağlayan Basımevi, 1974.
- (24). M. Onüçür, Kültür Farklarının Mutfaqlarda Mekan Gereksinmelerine Etkilerinin Saptanmasında Kullanılabilecek Bir Ergonomiks Metod, Doktora Tezi, İstanbul, İ.T.O. Mimarlık Fakültesi, 1973.
- (25). İ. Tekeli, "Çesitli Sistem Yaklaşımları ve İç İlişkileri Üzerine", AMME İDARESİ DERGİSİ, Ankara, Aralık, 1971.

- (26). E. Aksoy, Y.a.g.e.
- (27). M. Echenique, "Models: A Discussion", ART, May 1970.
- (28). Z. Ertürk, Y.a.g.e., s. 36.
- (29). G. Broadbent, Design in Architecture, Architecture and the Human Sciences, Londra, John Wiley and Sons, 1973.
- (30). Z. Ertürk, Y.a.g.e., s. 32-33.
- (31). S.D. Buffa, Operations Managements Problems and Models, London, John Wiley and Sons Inc., 1972.
- (32). Z. Ertürk, Y.a.g.e., s. 33-34.
- (33). M. Gökberk, Felsefe Tarihi, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1967, s. 525.
- (34). Y.a.g.e., s. 526.
- (35). Ş. Yenişehirlioğlu, Felsefe Diyalektik Bilgi Kuramı (Epistemoloji), Doçentlik tezi. Ankara Üniversitesi D.T.C.F. Yayınları No: 321, Ankara, A.Ü. Basımevi, 1982.
- (36). G.W.F. Hegel, Morceaux Choisis I, traduction de l'Allemand par H. Lefebvre et N. Guterman, Paris, Ed. Gallimard, 1969, s. 287.
- (37). Y.a.g.e., s. 289.
- (38). G.W.F. Hegel, Encyclopédie des Sciences Philosophiques en Abrégé (1830), Traduit de l'Allemand par M. de Gandillac, Paris, Editions Gallimard, 1970, s. 192, parag. 165 eki.
- (39). Science de la Logique (1812-1816), Trad. S. Jankélévitch, Paris, Editions Aubier, 1949, Burada "Encyclopédie..." den (Y.a.g.e.) yararlanıldı.
- (40). Ş. Yenişehirlioğlu, Y.a.g.e., s. 370.
- (41). I. Kant, Critique de La Raison Pure (1787). Traduction de J. Barni, Paris, Garnier-Flammarion, 1976.
- (42). G.W.F. Hegel, Y.a.g.e., s. 195, paragraf 171.
- (43). A. Badiou, J. Blassen, L. Mossot, Le Noyau Rationnel de La Dialectique Hégélienne, Paris, François Maspero, 1978, s. 79.
- (44). G.W.F. Hegel, Y.a.g.e., s. 195-196, paragraflar 172-173.
- (45). I. Kant, Y.a.g.e., s. 130-132.
- (46). G.W.F. Hegel, Y.a.g.e., s. 197, paragraflar 174-176.
- (47). Y.a.g.e., s. 197-198, parag. 177.
- (48). I. Kant, Y.a.g.e., s. 132-133.
- (49). G.W.F. Hegel, Y.a.g.e., s. 198-199, paragraflar 178-180.
- (50). I. Kant, Y.a.g.e., s. 133-134.
- (51). L. Brunschvicg, La Modalité du Jugement, Paris, Presses Universitaires de France, 1964, s. 28.
- (52). H.R. Atademir, Aristo'nun İlim ve Mantık Anlayışı, Ankara, A. Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları No: 124, 1974, s. 110.
- (53). L. Brunschvicg, a. e., a.s.
- (54). Y.a.g.e.
- (55). I. Kant, Y.a.g.e.
- (56). N. Hızır, Felsefe Yazıları, İstanbul, İstanbul Matbaası, 1976, s. 269-273.
- (57). A. Darbon, Les Catégories de La Modalité, Paris, Presses Universitaires de France, 1956.
- (58). G.W.F. Hegel, Morceaux Choisis I, s. 240-242.
- (59). Y.a.g.e., s. 238-240.
- (60). Y.a.g.e., s. 243-244.
- (61). Y.a.g.e., s. 292-293.
- (62). Y.a.g.e., s. 303.
- (64). Y.a.g.e., s. 304.
- (65). G.W.F. Hegel, La Phénoménologie de l'Esprit (1807), tome I, traduction par J. Hyppolite, Paris, Editions Montaigne, 1941, s. 18.

İ K İ N C İ B Ö L Ü M

- (1). K.F. Yürekli, Cevre Görsel Değerlendirmesine İlişkin Bir Yöntem Araştırması. Doktora tezi, İTÜ. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, 1977.
- (2). K. Öztürk, Mimarlıkta-Tasarım Sürecinde-Cephelerin Estetik Ağırlıklı Sayısal/Nesnel Değerlendirilmesi için Bir Yöntem Araştırması. Doktora tezi, Trabzon, Karadeniz Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş., 1978.
- (3). İ. Aslanoğlu, Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı. Ankara, ODTÜ. Mimarlık Fakültesi Basım İşliği, 1980, s.210.
- (4). ARKİTEKT 1935 yılı cildi, s.68-84.
- (5). A. Cemal, Ankara, İstanbul, 1932, s. 29-30.
- (6). E. Kortan, Türkiye'de Mimarlık Hareketleri ve Eleştirisi 1950-1960. ODTÜ. Mimarlık Fakültesi Yayın No: 18, Ankara, Mars Matbaası, 1971, s. 57-60.
- (7). Genel Müdürlükte kişisel görüşme.
- (8). O zaman adı Necati Bey Caddesi olan Atatürk Bulvarı'nın bu kısmı üzerindeki binalar anlatılırken "P.T.T. Umum Müdürlüğü" de belirtilmektedir. A. Cemal, ay. es.
- (9). İ. Aslanoğlu, ay. es., s. 210, 120.
- (10). Emlak Kredi Bankası, Türkiye Cumhuriyeti'nin Ellinci Yılında Türkiye Emlak Kredi Bankası. Ankara, 1973, s.7.
- (11). İ. Aslanoğlu, ay. es., s.118.
- (12). Merkez Bankası İdare Merkezi Binası; yarışmada birinci seçilen ve uygulanmakta olan proje mimar Umud İnan ve yardımcılarına aittir. MİMARLIK, 5/1973, s. 5.
- (13). MİMARLIK, 7/1967, s. 15.
- (14). F.R. Atay, Çankaya. İstanbul, Doğan Kardeş Matbaacılık Sanayii A.Ş. Basımevi, 1969, s. 359.
- (15). B. Ünsal, "Boğaziçinde Bir Mimar". ARKİTEKT, 1973 cildi, s. 179.
- (16). ARKİTEKT, 1935 cildi, s. 287.
- (17). İ. Tekeli, İ. Ortaylı, Türkiye'de Belediyeciliğin Evrimi, 1. kitap, Ankara, Ayyıldız Matbaası A.Ş., 1978, s.60.
- (18). Genel Müdürlükte kişisel görüşme.
- (19). MİMARLIK, 1/1977, s.12.
- (20). MİMARLIK, 4/1948, s. 20.
- (21). İ. Aslanoğlu, ay. es., s. 96.
- (22). M. Sözen, M. Tapan, 50 Yılın Türk Mimarisi. İş Bankası Kültür Yayınları: 122, İstanbul, Kral Matbaası, 1973, s. 176.
- (23). İ. Aslanoğlu, ay. es., s. 76.
- (24). E. Kortan, ay. es., s. 54.
- (25). A. Cemal, ay. es., s. 50.
- (26). ARKİTEKT, 1943 cildi, s. 55.
- (27). M. Sözen, M. Tapan, ay. es., 267.
- (28). E. Kortan, ay. es., s. 32.
- (29). A. Kuruyazıcı, "Ankara'da Tiyatro Binası İhtiyacımız ve Sergievi". MİMARLIK, 3-4/1946, s. 14-15.
- (30). H. Jansen, "Ankara İmar Planı-İzah Raporu". çev. M. Yenen, MİMARLIK, 4-5/1948.
- (31). Ankara Klübü'nün hazırladığı 1949 tarihli "Ankara Rehberi" isimli kitapta; "Son yıllarda İstasyon ile Şehir arasındaki bataklığa yapılan Gençlik Parkı ise modern Ankara'nın örnek bir eseridir" denilmektedir. (s. 13).
- (32). ARKİTEKT, 1974 cildi, sayı 353, s. 5.
- (33). U. İnan, "Uygulamalar, Ankara Koç İşhanı", MİMAR, 1/1981, s. 23-29.
- (34). İ. Aslanoğlu, ay. es., s. 168.
- (35). Y.a.g.e., s. 170.
- (36). Y.a.g.e., s. 166.
- (37). A. Cemal, ay. es. s. 51.
- (38). İ. Aslanoğlu, ay. es., s. 211, not: 47.
- (39). M. Sozen, M. Tapan, ay. es., s. 170.
- (40). MİMARLIK, 7/1973, s. 10.
- (41). E. Kortan, "Ankara'da Son On Yılda Mimari Gelişmeler Üzerine". YAPI, 1977, sayı: 25, s. 51.
- (42). V. Üzsan, "Uygulamalar, Atatürk Bulvarı Üzerinde İşhanı-Mağaza", MİMAR, 1/1980, s. 7-13.
- (43). Otel sahibi ile kişisel görüşme.
- (44). Birlik'te kişisel görüşme.
- (45). Y. Yavuz, "Cumhuriyet Dönemi Ankara'sında Mimari Biçim Endişeleri", MİMARLIK, 11-12/1973, s. 39.
- (46). M. Sözen, Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, TISA Matbaası, 1984, s. 195.

- (47). E. Kortan, Türkiye'de Mimarlık Hareketleri ve Eleştirisi 1960-1970. ODTÜ. Mimarlık Fakültesi Yayın no: 23, Ankara, Baylan Matbaası, 1974, s. 137.
- (48). M. Sözen, "Türklerde Anıt", MİMARLIK, 7/1973, s. 14.
- (49). Genel Müdürlükte kişisel görüşme.
- (50). E. Kortan, ay. es., s. 144.
- (51). İ. Aslanoğlu, ay. es., s. 55, 353.
- (52). F.R. Atay, ay. es., s. 412.
- (53). M. Sözen, M. Tapan, ay. es., s. 169.
- (54). ARKİTEKT, 1978 cildi, sayı: 369, s. 4-7.
- (55). MİMARLIK, 6/1948, s. 38.
- (56). İ. Aslanoğlu, ay. es., s. 358.
- (57). MİMARLIK, 4/1976, s. 117-120.
- (58). C. BEKTAŞ, Mimarlık Çalışmaları, Yaprak Kitabevi, Ankara, Maya Matbaacı ve Yayıncı Ltd.Şti., 1979, s.58-63.
- (59). Genel Müdürlükte kişisel görüşme.
- (60). Y. Yavuz, ay. mak., MİMARLIK, 11-12/1973, s. 40.
- (61). S. Arkan, "Hariciye Köşkü, Ankara", ARKİTEKT, 1935 cildi, s. 311-316.
- (62). F.R. Atay'ın "Çankaya"da yazdıklarına göre (s. 413-415) binanın 1923-1927 tarihleri arasında yapıldığı tahmin edilebilir.
- (63). B.Lewis, Modern Türkiye'nin Doğuşu. Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1970.
- (64). Örgütler; İstanbul, Selanik, Şan, Kahire, Cenevre, Paris gibi kentlerde, "İttihadi Osmani", "Osmanlı İhtilal Fırkası", "Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti", "Vatan ve Hürriyet Cemiyeti", "Osmanlı Hürriyet Cemiyeti" gibi isimler altında ortaya çıkarlar. Çeşitli kaynaklarda bu örgütlerin isim, kuruluş tarihi, ve yerine ilişkin bilgilerde yer yer bulanıklık görülmektedir. Bkz.:
- B. Lewis, y.a.g.e., s. 194-204.
  - F.R. Atay, ay. es., s. 47-48.
  - Ş.S. Aydemir, Tek Adam, 1. cilt. İstanbul, Yükselen Matbaası, 1966, s. 114-118, 139-145.
  - Ü. İğdemir, Atatürk'ün Yaşamı, 1. cilt. Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1980, s. 11-12.
  - Gnkur. As. T. ve Str. E. Bşk., Atatürk (Komutan, Devrimci ve Devlet Adamı Yönleriyle). Ankara, Gnkur. Basımevi, 1980, s. 3.
- (65). Atatürk'ün de bu cemiyete üye olduğu, ancak onun politikasını eleştirdiği için yöneticilerle arasının açıldığı ve hatta bu yüzden 1908 yılında Trablus'a gönderilmesinin bir sürün olduğu kaydedilmektedir. Bkz.:
- U. İğdemir, ay. es., s. 12-14.
  - Ş.S. Aydemir, ay. es. s. 149-154.
- (66). B. Lewis, ay. es., s. 213, 218.
- (67). F.R. Atay, ay. es., s. 359.
- (68). Gnkur. As. T. ve Str. E. Bşk., Türk İstiklâl Harbi, IV. cilt. Ankara, Gnkur. Basımevi, 1966, s. 9.
- (69). M. Kemal Atatürk, Söylev (Nutuk) I, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1981, s. 15-23.
- (70). Y.a.g.e., s. 64.
- (71). F.R. Atay, ay. es., s. 235-294.
- (72). Gnkur. As. T. ve Str. E. Bşk., Atatürk (Komutanı, Devrimci ve Devlet Adamı Yönleriyle), s. 238-239.
- (73). Y.a.g.e., s. 243.
- (74). Y.a.g.e., s. 239.
- (75). M. Kemal Atatürk, ay. es., s. 305-306, (Ayrıca, Ankara'daki Büyük Millet Meclisi'nin toplanmasına kadar olan olaylar ayrıntılı olarak anlatılmaktadır).
- (76). T.Z. Tunaya, Devrim Hareketleri içinde Atatürk ve Atatürkçülük. İstanbul, Formül Matbaası, 1981, s. 212.
- (77). Son araştırmalara göre üye sayısı 390; fakat ilk toplantıya katılan 120 milletvekilidir.
- (78). Atatürk. "Söylev" in ikinci cildinde ilk B.M.M. dönemini geniş ve ayrıntılı olarak anlatmaktadır.
- (79). Bu konuda Bkz.:
- Yapı ve Kredi Bankası, Atatürk Kitaplığı Kataloğu. İstanbul, 1973, (Atatürk'ü doğrudan ya da dolaylı olarak anlatan ve 1973 yılına kadar yayınlanmış olan çok sayıda yerli ve yabancı kaynak topluca verilmektedir.
  - U. İğdemir, ay. es.
  - Gnkur. As. T. ve Str. E. Bşk., ay. es.
- (80). B. Pehlivanlı, G. Birkan, "Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu ile Bir Söyleşi", MİMARLIK, 1/1977, s. 8-16.
- (81). Y. Yavuz, Mimar Kemalettin ve Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi. Ankara, ODTÜ. Mimarlık Fakültesi Basım-ışığı, 1981.
- (82). B. Lewis, ay. es.
- (83). N. Berkes, Türkiye'de Çağdaşlaşma. Ankara, Bilgi Basımevi, Aralık 1973.
- (84). Y.a.g.e.
- (85). Y.a.g.e., s. 461.
- (86). Y. Yavuz, ay. es.

- (87). İ. Aslanoğlu, ay. es.
- (88). O. Alsac, Türkiye'deki Mimarlık Düşüncesinin Cumhuriyet Dönemi İçindeki Eyrimi, Trabzon, KTO.İnsaat-Mimarlık Fakültesi yayını, 1976.
- (89). B. Ünsal, "Mimarlığımız 1923-1950" anketine yanıt, MİMARLIK, 2/1973.
- (90). Y. Yavuz, ay. es., s. 70-71.
- (91). S.H. Eldem, "Elli Yıllık Cumhuriyet Mimarlığı". AKADEMİ 8, 4 Temmuz 1974, s. 8-70. MİMARLIK, 11-12/1973.
- (92). Y. Yavuz, ay. es., a.s.
- (93). M. Sözen, M. Tapan, ay. es., s. 99.
- (94). B. Üzer, Rejyonalizm, Universalizm ve Çağdaş Mimarimiz Üzerine Bir Deneme, (Doktora tezi). İstanbul, İTÜ. Mimarlık Fakültesi Bası Atölyesi, 1970, s. 51.
- (95). S. H. Eldem, ay. mak.
- (96). Bazı notlar ve kaynaklar için Bkz.: M. Sözen, M. Tapan, ay. es., s. 54-58.
- (97). B. Üzer, ay. es., a.s.
- (98). Bu tutum S. H. Eldem tarafından "Küçük Mimari" olarak isimlendirilmektedir. Bkz.: MİMARLIK, 11-12/1973, s.6.
- (99). Sergievi, İller Bankası ve Sümerbank binaları için açılan mimari proje yarışmalarına katılan yabancı mimarlara rağmen genç kuşak Türk mimarları kazanır. Ancak Sümerbank projesi daha sonra Elsaesser'e yaptırılır; Sergievi de yaklaşık 12 yıl sonra Bonatz tarafından bozularak Büyük Tiyatro'ya çevrilir.
- (100). Bu tutum "nabza göre serbet vermek" şeklinde nitelendirilmektedir. Bkz.: O. Alsac, ay. es., s. 140.
- (101). Bkz.: "Mimarlığımız 1923-1950" anketine yanıtlar, MİMARLIK, 2/1973.
- (102). Bu atölyeler birinci ulusal mimarlık tarzında eğitim yapıyorlardı.
- (103). B. Ünsal, ay. anket.
- (104). Z. Sayar, ay. anket.
- (105). Yabancı mimarlar açısından Türkiye'de çalışmanın oldukça kazançlı olduğu anlaşılmaktadır. Bkz.: Z. Sayar, "Yabancı Mimara Verdiğimiz Servet", ARKİTEKT, 3/1938. Bonatz'ın gelmiş nedeni politik olabilir; kendisi 1943 yılında propoganda amacı ile çeşitli ülkeleri dolaşan Alman Mimarlık Sergisi'ni sunmak için Türkiye'ye gelmiş ve konferanslarında bu izlenimi yaratmıştır. Bonatz, aynı yıl, Milli Eğitim Bakanlığı'na danışman mimar olarak görevlendirilmiş, 1946 yılında da İTÜ. Mimarlık Fakültesi öğretim üyeliğine getirilmiştir. Bkz. B. Üzer, ay. es., s. 69; O. Alsac, ay. es., s. 129.
- (106). S.H. Eldem, ay. mak.
- (107). O. Alsac, ay. es., s. 54.
- (108). Prof. O. Şahinler, bu nedenlerden başka, genç mimarlara güvensizlik duyulduğunu da eklemiştir, (kisisel görüşme).
- (109). B. Üzer, ay. es., s. 54.
- (110). İ. Aslanoğlu, ay. es., s. 4-5, 27.
- (111). "Milli Mimari Meselesi", (S.H. Eldem'le görüşme), ARKİTEKT, 1939 cildi, s. 220-223.
- (112). M. Sözen, M. Tapan, ay. es., s. 243.
- (113). B. Üzer, ay. es., s. 64-65.
- (114). O. Alsac, ay. es., s. 33.
- (115). B. Üzer, ay. es., s. 71.
- (116). İ. Tekeli, "Türkiye'de Mimarlığın Gelişiminin Toplumsal Bağlamı 1923-1950", BOYUT, Nisan 1983, sayı:2/12.
- (117). M. Sözen, M. Tapan, ay. es., s. 245.
- (118). B. Üzer, ay. es., s. 74.
- (119). S.H. Eldem, ay. mak.
- (120). M. Sozen, M. Tapan, ay. es., s. 244.
- (121). L. Benevolo, Modern Mimarlığın Tarihi. Birinci cilt, çev. A. Tokatlı, İstanbul, Çevre Yayınları, 1981,s.10.
- (122). J. Joedicke, Modern Mimarlığın Gelişimine Genel Bakış, der. O. Göçer, B. Üzer, İstanbul, İTÜ. Mimarlık Fakültesi Matbaası, 1964, s. 19.
- (123). M. Sözen M. Tapan, ay. es.
- (124). N. Pevsner, Ana Çizgileriyle Avrupa Mimarlığı, çev. Selçuk Batur, İstanbul, Yayıncılık Matbaası, 1977, s.164.
- (125). B. Üzer, ay. es., s. 29.
- (126). Y.a.g.e., s. 33-34.
- (127). Y.a.g.e., s. 42.
- (128). N. Pevsner, ay. es., s. 184-185.
- (129). J.M. Richards, E. B. Mock, Modern Mimarlığa Giriş, çev. Aptullah Kuran, Ankara, Mars Matbaası, 1966, s.36.
- (130). Y.a.g.e., s. 38.
- (131). F. Üzer, Çağdaş Mimari Dizaynlamada Tarihsel Sürekliliğin Değerlendirilmesi, İTÜ. Matbaası Gümüşsuyu, 1982, s. 20.
- (132). Y.a.g.e., s. 24.

- (133). N. Pevsner, ay. es., s. 189.
- (134). J.M. Richards, E. B. Mock, ay. es., s. 38.
- (135). N. Pevsner, ay. es., s. 191.
- (136). Y.a.g.e., a.s.
- (137). J. Joedicke, ay. es., s.22.
- (138). Y.a.g.e., s. 26.
- (139). J.M. Richards, E. B. Mock, ay. es., s. 42-43.
- (140). M. Sözen, M. Tapan, ay. es., s. 187.
- (141). Y.a.g.e., s. 213.
- (142). B. Üzer, Günümüzde Resim Heykel Mimarlık Bakışlar. İstanbul, Kağıt ve Basım İşleri A.Ş., 1969, s. 48-50.
- (143). J. Joedicke, ay. es., s. 21.
- (144). B. Üzer, ay. es., s. 48.
- (145). E. Kortan, ay. es., s. 35.
- (146). J. Joedicke, ay. es., s. 31.
- (147). Y.a.g.e., s. 33-35.
- (148). N. Pevsner, ay. es., s. 200-201.
- (149). B. Üzer, ay. es., s. 50.
- (150). M. Sözen, M. Tapan, ay. es., s. 214.
- (151). J. Joedicke, ay. es., s. 32.
- (152). N. Pevsner, ay. es., s. 203.
- (153). J. Joedicke, ay. es., a. s.
- (154). N. Pevsner, ay. es., a.s.
- (155). J. Joedicke, ay. es., s. 31.
- (156). S. Giedion, 1960'larda Mimari Umutler ve Kuşku, çev. Selçuk Batur, İTÜ. Mimarlık Fakültesi, Uzaydın Matbaası, Şubat 1965, s. 3.
- (157). Y.a.g.e., s.7.
- (158). Y.a.g.e., s. 14.
- (159). F. Üzer, ay. es.
- (160). M. Sözen, M. Tapan, ay. es., s. 215.
- (161). S. Giedion, ay. es., s. 3-5.
- (162). Aktaran E. Kortan, ay. es., s. 61.
- (163). E. Mentşe (der.), "Paris'te Devir Açan Yapı: Beaubourg Milli Sanat ve Kültür Merkezi", ARKITEKT, 1978 cildi, s. 62-64.
- (164). Y.a.g.e.
- (165). F. Üzer, "Neden Son 25 Yılı?". Mimarinin Son 25 Yılı Semineri 24-27 Nisan 1984 (Bildiriler). İstanbul, İTÜ. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, 1984, s. 2.
- (166). S. Gürel, "Mimarinin Son 25 Yılında (1959-1984) Bina Tasarımı ile Yapı Strüktürü Arasındaki Bağlantılar", Mimarinin Son 25 Yılı Semineri, 24-27 Nisan 1984, (Bildiriler), İstanbul, İTÜ. Mimarlık Fakültesi, Baskı Atölyesi, 1984, s. 5-6.
- (167). S. Gürel, Uzay Organizasyonlarında Yeni Gelişmeler. İstanbul, İTÜ. Mimarlık Fakültesi, 1968.
- (168). A. Üke, "Bina Tasarlaması Metodlarının Değişimi", MIMARLIK, 8/1968.
- (169). E. Aksoy, Mimarlıkta Tasarım İletim ve Denetim. KTO. Yayınları, İstanbul, Gün Matbaası, 1975, s. 29.
- (170). İ. Tekeli, "Tasarım Sürecini Bilimselleştirme Çabaları", bildiri, Mimarlık Eğitimi Semineri, Trabzon, 10-11 Aralık 1976, Düz. Mimarlar Odası.
- (171). G. Gökçe, "Mimaride Cephe ve Strüktür", YAPI 46, 5/1982, s. 39-45.
- (172). S. Gürel, "Mimarinin Son 25 Yılında (1959-1984) Bina Tasarımı ile Yapı Strüktürü arasındaki Bağlantılar".
- (173). R. Gieselmann, "Yeni Bir Görev Olarak Cephe". Çev. Ömer Gülsen, YAPI 46, 5/1982, s. 30-38.
- (174). F. Üzer, ay. Bildiri.
- (175). Ş.Ü. Gür, "Yöre Mimarlığı: Nostalgia". MIMARLIK, 2/1984, s. 3.
- (176). Y.a.g.e.
- (177). E. Kortan, Türkiye'de Mimarlık Hareketleri ve Eleştirisi 1950-1960, s. 22.
- (178). B. Zevi, Toward an Organic Architecture, London, Faber and Faber, 1950.
- (179). E. Kortan, ay. es., s. 24.
- (180). W.Gropius, Yeni Mimari ve Bauhaus, Çev. Üzgünlü-Erdem Aksoy, İstanbul, Ertur Matbaası, Kasım 1967.
- (181). J. Joedicke, ay. es., s. 20.
- (182). N. Pevsner, ay. es., s.195-196, 202.
- (183). Y.a.g.e., s. 191.

- (184). C. Jencks, Mouvements Modernes en Architecture. Editueur p. Mardaga, Bruxelles, Liege, 1977, s. 113-128.
- (185). E. Kortan, Türkiye'de Mimarlık Hareketleri ve Eleştirisi 1960-1970, s. 33-34.
- (186). M. Sözen, M. Tapan, ay. es., s. 216.
- (187). J. Joedicke, ay. es., s. 31.
- (188). C. Jencks, ay. es., s. 169-196.
- (189). J. Joedicke, ay. es., s. 23.
- (190). E. Kortan, Türkiye'de Mimarlık Hareketleri... 1950-1960, s. 26.
- (191). E. Kortan, Türkiye'de Mimarlık Hareketleri... 1960-1970, s. 41-42.
- (192). J. Joedicke, ay. es., s. 32.
- (193). B. Üzer, ay. es., s. 51.
- (194). J. Joedicke, ay. es., s. 155.
- (195). Y.a.g.e., s. 142-143.
- (196). E.R. De Zurko, Origins of Functional Theory, New York, Columbia University Press, 1957.
- (197). P. Collins, Changing Ideals in Modern Architecture 1750-1950. Montreal, Mc Gill University Press, 1967, s. 149-182.
- (198). E. Kortan, ay. es., s. 51-56.
- (199). C. Jencks, Late-Modern Architecture, London, Academy Editions, 1980, s. 32. (İngilizceden Ş.Ü. Gür tarafından çevrilmiştir).
- (200). Bkz.: Birinci Ulusal Mimarlık Akımı, s. 71.
- (201). B. Üzer, Rejyonizm, Universalizm ve Çağdaş Mimarimiz Üzerine Bir Deneme, s. 44.
- (202). Bkz.: Yabancı Mimarlar, s. 74.
- (203). Bkz.: Ankara'nın İmarı, s. 103.
- (204). S. H. Eldem, ay. mak.
- (205). S. H. Eldem Birinci Ulusal Mimarlık Tarzını "Osmanlı Mimarisi" şeklinde nitelendirmektedir.
- (206). Bkz.: İkinci Ulusal Mimarlık Akımı, s. 77.
- (207). S.H. Eldem, ay. mak.
- (208). Y.a.g. mak.
- (209). E. Kortan, "Ankara'da Son On Yılda Olumlu Mimari Gelişmeler Üzerine". YAPI 25, Temmuz-Ağustos 1977, s.50-52.
- (210). İ. Aslanoğlu, ay. es., s. 40.
- (211). E. Kortan, Türkiye'de Mimarlık Hareketleri... 1950-1960, s. 42.
- (212). F.R. Atay, ay. es., s. 351.
- (213). Y.a.g.e., s. 352.
- (214). İ. Tekeli, S. İlkin, Bahçeli Evlerin Öyküsü, Ankara, Kent-Koop. Yayını, 1984, s. 10.
- (215). F. Yavuz, Ankara'nın İmarı ve Şehirciliğimiz. Ankara, A.O. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını: 21-3, 1952, s. 15.
- (216). Y. Yavuz, "Cumhuriyet Dönemi Ankara'sında Mimari Biçim Endişeleri". MİMARLIK, 11-12/1973, s. 27-28.
- (217). Bu bakanlık günümüzde Bayındırlık ve İskan Bakanlığı adını almıştır.
- (218). T.C. İmar ve İskân Bakanlığı, 50 Yılda İmar ve Yerleşme 1923-1973. Ankara, 1973, s. 45.
- (219). F. Yavuz, Kentsel Topraklar Ülkemizde ve Başka Ülkelerde, Ankara, SBF. Basın ve Yayın Yüksek Okulu Basımevi, 1980, s. 5.
- (220). F. Yavuz, Ankara'nın İmarı ve Şehirciliğimiz, s. 16-21.
- (221). Tasarıdaki "Yeni Şehir" sözcüğü, yasada "Yeni Mahalle" olarak değişmiştir.
- (222). Daha sonra, isim Emlak ve Kredi Bankası olarak değiştirilmiştir.
- (223). İ. Tekeli, İ. Ortaylı, ay. es. s. 40.
- (224). K. Atatuğ, (der.), Ankara, Ankara, 1963, s. 46.
- (225). Ankara Klübü, Ankara Rehberi, İstanbul, Pulhan Matbaası, 1949, s. 13.
- (226). 583 sayılı yasa; "Ankara'da inşaatı mukarrer Yeni Mahalle için muktezi yerler ile bataklık ve merzagı arazinin Şehremaneti'nce istimlakı hakkında"dır. Bkz.: F. Yavuz, ay. es., s. 16.
- (227). Jüri üyeleri şunlardır: Ziya Çorum, Sükrü Kaya, Falih Rofkî Atay, Ruşen Eşref, Celâl Esat Arseven, Muhittin Östündağ, Ziya Bey ve Cemal German. Bkz.: F. Yavuz, ay. es., s. 37.
- (228). Jüri konusunda Gönül Tankut ise; jürinin önce üç üye ile oluşturulduğunu. sonra 26 üyeye çıkarıldığını ve bunun içinden 6 kişilik bir alt kurul seçildiğini, proje değerlendirmesinin bu kurul tarafından yapılarak büyük jürinin onayladığını yazmaktadır. Tankut'un yazdığına göre jürinin 6 üyesi şunlardır: Mühendis Mithat (Aydın Milletvekili), mühendis Asaf (Bilecik Milletvekili), gazeteci Falih Rıfkı (Bolu Milletvekili), İzmir eski Belediye Başkanı Aziz (Erzurum Milletvekili), mühendis Ziya (Özel sektör) ve mühendis-mimar Cemal (Belediye). Bkz.: G. Tankut, "Atatürk Döneminin İlk Toplu İmar Denemesi Ankara", AMME İDARESİ DERGİSİ, cilt: 14, sayı: 14, Aralık 1981, s. 113-119.
- (229). F. Yavuz, ay. es., s. 37.

- (230). Y.a.g.e., s. 36.
- (231). T.C. Ankara Şehremaneti, Ankara Şehrinin Profesör M. Jausseley, Jansen ve Brix Tarafından Yapılan Plân ve Projelerine Ait İzahnameler, Ankara, 1929, s. 158.
- (232). H. Jansen, "Ankara İmar Plânı İzah Raporu", Çev. Mithat Yenen, MİMARLIK, 4/1948, s. 20.
- (233). H. Jansen, Y.a.g. rapor, MİMARLIK, 4-5-6/1948.
- (234). T.C. İmar ve İskân Bakanlığı, ay. es., s. 48.
- (235). Anon. Ankara Şehri İmar Komisyonu Raporu, Ankara, Doğu Ltd. O. Matbaası, 1954, s. 116-117.
- (236). Y.a.g.e., s. 118-119.
- (237). İ. Tekeli, Türkiye'de Kentleşme Yazıları, Ankara, Erk Matbaası, 1982, s. 69.
- (238). Bkz.: Ü. Şenyapılı, "Ankara'70", MİMARLIK, 3/1970, s. 41-42.
- (239). İ. Tekeli, ay. es., a.s.
- (240). O. Kuntay, Essai Sur le Probleme de la Circulation et du Transport d'Ankara, basılmamış doktora tezi, Paris Üniversitesi, 1969.
- (241). T.C. İmar ve İskân Bakanlığı, ay. es., s. 48-49.
- (242). T.B.M.M. Tutanaklarında aktaran F. Yavuz, ay. es., s. 38.
- (243). F.R. Atay, ay. es., s. 417-428.
- (244). F. Yavuz, ay. es., s. 43-58 ve 59-98.
- (245). M. Evren, Türkiye'de Arsa-Yapı Sorunları ve İlişkileri, İstanbul, İTÜ. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, 1970, s. 37.
- (246). Anon. Türkiye'de Kentleşme, Ankara, GİM Güzel İstanbul Matbaası, 1971, Mimarlar Odası Yayını.
- (247). E. Tümertekin, Türkiye'de Şehirleşme, İstanbul, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Matbaası, 1973.
- (248). R. Keleş, Kentbilim İlkeleri, Ankara, Sevinç Matbaası, 1976.
- (249). İ. Tekeli, Kırda ve Kentte Dönüşüm Süreci Bağımlı Kentleşme, Mimarlar Odası yayını, Ankara, Nüve Matbaası, Ocak 1977.
- (250). M. Kandil, "Mimarlıkta Teknolojik Dolayım Üzerine", bildiri, Mimarlık ve Teknoloji Simpozyumu, 23-24-25 Haziran 1982, KTÜ., Trabzon.
- (251). T.C. D.İ.E., Genel Nüfus Sayımı İdari Bölünüş 26.10.1975, Ankara, D.İ.E. Matbaası, 1977.
- (252). T.C. D.İ.E., 12 Ekim 1980 Genel Nüfus Sayımı Topografya Alınan Geçici Sonuçlar, Ankara, D.İ.E. Matbaası, 1980.
- (253). D.Z. Ertürk, Kullanıcı Konforu Açısından Boyutsal Gereksinmelerin Saptanması İçin Bir Yöntem, Doktora Tezi, Ankara, Bizim Büro Baskı Atölyesi, 1977.
- (254). N. Beyazıt, Planlama ve Tasarlama Katılma, İstanbul, Teknik Üniversite Matbaası Gümüşsuyu, 1982.
- (255). Ş.Ü. Gür, "Mimarlık Eğitiminde Katılmalı Tasarım", Tasarım ve İnsan Bilimleri, der. Z. Ertürk, Trabzon, Karadeniz Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş., 1979.
- (256). T. Akçura, Ankara Türkiye Cumhuriyeti'nin Başkenti Hakkında Monografik Bir Araştırma, ODTÜ. Mimarlık Fakültesi yayını no: 16, Ankara, GİM Güzel İstanbul Matbaası, 1971, s. 65.
- (257). Ü. Şenyapılı, Kentleşen Köylüler, Karacan Armağanı 1977, Dilek Matbaası, Haziran 1978.
- (258). T. Şenyapılı, Bütünleşmemiş Kentli Nüfus Sorunu, ODTÜ. Mimarlık Fakültesi yayını no: 27, Ankara, Baylan Matbaası, 1978.
- (259). İ. Tekeli, Y. Gülöksüz, T. Okyay, Gecekondu Dolmuşlu İşportalı Şehir, İstanbul, Yelken Matbaası, 1976, s. 187-216.
- (260). F. Yavuz, Kentsel Topraklar Dikemizde ve Başka Dikelerde, s. 35.
- (261). F.R. Atay, ay. es., s. 352.
- (262). Y.a.g.e., a.s.
- (263). Y.a.g.e., s. 354.
- (264). Y.a.g.e., s. 412.
- (265). T. Akçura, ay. es., s. 68.
- (266). M.K. Atatürk, Söylev (Nutuk), iki cilt, Ankara, Türk Dil Kurumu Basımevi, 1981.
- (267). T. Akçura, ay. es., s. 27.
- (268). S. Aygen, U. Erkman, "Maliye Bakanlığı", MİMARLIK, 4/1975, s. 17-18.
- (269). İ. Tekeli, Y. Gülöksüz, T. Okyay, ay. es., s. 38.
- (270). F.R. Atay, ay. es., s. 352.
- (271). Y.a.g.e., s. 515.
- (272). Y.a.g.e., s. 351.
- (273). E. Kortan, Türkiye'de Mimarlık Hareketleri... 1950-1960, s. 60.
- (274). T. Akçura, ay. es., s. 119-128.
- (275). İ. Tekeli, Y. Gülöksüz, T. Okyay, ay. es., s. 14 ve 53-57.
- (276). İ. Tekeli, G. Mentek, "Türkiye'de Holdingleşme ve Holding Sistemlerinin Mekanda Ürgütlenmesi". Türkiye'de Kentleşme Yazıları, İ. Tekeli, s. 261-297.

- (277). İ. Tekeli, Y. Gülöksüz, T. Okyay, ay. es., s. 47.
- (278). F.R. Atay, ay. es., s. 420.
- (279). Y.a.g.e., s. 354.
- (280). Y.a.g.e., s. 351.
- (281). A. Cemal, ay. es., s. 52.
- (282). S. Kandemir, Ankara Vilâyeti, Ankara, 1932, s. 190.
- (283). İ. Aslanoğlu, ay. es., s. 25.
- (284). Y.a.g.e., s. 24.
- (285). Y.a.g.e., a.s.
- (286). F.R. Atay, ay. es., s. 420.
- (287). H. Jansen, "Ankara İmar Planı İzah Raporu". MİMARLIK, 3/1948.
- (288). Bkz.: ARKITEKT, 1935, 1936, 1937, 1939 yılı ciltleri.
- (289). İ. Aslanoğlu, ay. es., s. 59.
- (290). İ. Tekeli, İ. Ortaylı, ay. es., s. 144-145.
- (291). 1950'li yılların başlarında aks üzerinde arsa m². fiyatları şöyledir: Ulus'da 1500-2500 TL., Sıhhiye'de (ikinci kısım) 60 TL., Yenisehir'de (üçüncü kısım) 800-1000 TL., Bakanlıklar'da (dördüncü ve beşinci kısımlar) 200-500 TL., Kavaklıdere-Çankaya'da (altıncı ve yedinci kısımlar) 30-100 TL., Anon., Ankara Şehri İmar Komisyonu Raporu, s. 94-95.
- (292). F.R. Atay, ay. es., s. 355.
- (293). Y.a.g.e., s. 359.
- (294). H. Jansen, "Ankara İmar Planı İzah Raporu". MİMARLIK, 5/1948, s. 23-26.
- (295). Y.a.g.r., MİMARLIK, 6/1948, s. 29-30.
- (296). Y. Üztan, Ankara Şehri ve Çevresi Yeşil Saha Sisteminin Peyzaj Mimarisi Prensipleri Yönünden Etüd ve Tayini. A.O. Ziraat Fakültesi Yayınları: 344, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1968, s. 90-98.
- (297). H. Jansen, ay. r., MİMARLIK, 4/1948, s. 21.
- (298). Y. Üztan, ay. es. s. 182.
- (299). G.A. Evyapan, Kentleşme Olgusunun Hızlanması Nedeniyle Yapılar Yakın Çevresi Düzeyinde Açık Alan ve Mekanların Değişimi. Ankara, ODTÜ. Mimarlık Fakültesi, 1981, s. 27.
- (300). Prof. O. Şahinler, bir konuşmasında, gençliğinde bir süre Ankara'da oturduklarını ve at kestanesinden oluşan şeritlerin sonbaharda nasıl güzel göründüklerini anlatmıştı.
- (301). Y. Üztan, ay. es., s. 182, 145.
- (302). E. Unaran, "Ankara Kızılay Tesisleri Yarışması". MİMAR, 1/1981, s. 38-40.
- (303). Y. Üztan, "Ankara Kenti Yeşil Alanlarının Bugünkü Kullanış Biçimlerinin Eleştirisi ve Öneriler", bildiri, Ankara Yeşil Alan Sorunu ve Atatürk Orman Çiftliği Semineri, 12-13 Haziran 1975, Ankara, düz., Mimarlar Odası Ankara Şubesi ile Şehir Planlama Mimar ve Mühendisleri Odası.
- (304). T. Akçura, ay. es., s. 146.
- (305). F.R. Atay, ay. es., s. 352.
- (306). 1973 tarihli bir kaynaktaki; "Bugün Kızılay'da bazı adalardaki arsaların m². 'si 45.000. TL. 'na yükselmiş bulunmaktadır. Ulus'da ise en pahalı arsanın fiyatı 15.000 TL. civarındadır" denilmektedir. Anon. Kent Toprakları Sorunu, İstanbul, Gün Matbaası, 1973, s. 53. 1982 yılındaki alan çalışmaları sırasında ise, dördüncü kısımda kaba inşaat halindeki bir işhanının zemin kat m². satış fiyatının 1,5 milyon TL. olduğu söylenmişti.
- (307). 1979 yılında Ulus'daki arsa fiyatları da yükselmiştir. Kızılay'da m². fiyatı 100.000 TL. civarında iken Ulus'da bazı noktalarda fiyat 120.000 TL.'na ulaşmıştır. Ü. Altaban ve d., "Arsa Pazarı-İmar Planı İlişkileri ve Ankara Örneği". Türkiye'de İmar Planlaması, der. T. Gök, Ankara, ODTÜ, Mimarlık Fakültesi Baskı İşliği, Nisan 1980, s. 156-157.
- (308). İ. Tekeli, Y. Gülöksüz, T. Okyay, ay. es., s. 38.
- (309). T. Akçura, ay. es., s. 143.
- (310). İ. Tekeli, Y. Gülöksüz, T. Okyay, ay. es., s. 33-66.
- (311). M. Kıray, Örgütlemeyen Kent İzmir'de İş Hayatının Yapısı ve Yerleşme Düzeni. Sosyal Bilimler Derneği Yayınları: A-1, Ankara Ayyıldız Matbaası A.Ş., 1972.
- (312). İ. Tekeli, Y. Gülöksüz, T. Okyay, ay. es., s. 50.
- (313). F.R. Atay, ay. es., s. 417.
- (314). Y.a.g.e., s. 506.
- (315). Y.a.g.e., s. 413.
- (316). T.B.M.M. tutanaklarından aktaran F. Yavuz, Ankara'nın İmarı ve Şehirciliğimiz, s. 12, 14.
- (317). F. Yavuz, ay. es., s. 12.
- (318). F.R. Atay, ay. es., s. 453.
- (319). Atatürk, "10. Yıl Nutku", Ankara Hipodromu, 29 Ekim 1933.

- (320). B. Lewis, ay. es., s. 1.
 (321). Atatürk, "Dördüncü Kurultayı Açış Nutku", T.B.M.M., 9 Mayıs 1935.
 (322). Ay. nutuk.
 (323). M. Tapan, "Türkiye'de Uygarlık, Bayındırlık, Kentleşme ve Atatürk", Çağdaş Düşüncenin Işığında Atatürk, Dr. Nejat Eczacıbaşı Vakfı Yayınları, Araştırmalar dizisi: 1, İstanbul, 1983.
 (324). R. Keleş, Atatürk, Çağdaş Ankara ve Kentbilim. İnsan Hakları Yıllığı 3-4'den ayrı bası, Ankara, Sevinç Matbaası, 1983.
 (325). T.B.M.M. tutanaklarından aktaran F. Yavuz, ay. es., s. 38.
 (326). Y. Yavuz, Mimar Kemalettin ve Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi, s. 20.
 (327). S. Pehlivanlı, G. Birkan, ay. söyleşi.
 (328). O. Alsac, ay. es., s. 28-29.
 (329). İ. Tekeli, "Türkiye'de Mimarlığın Gelişiminin Toplumsal Bağlamı 1923-50" BOYUT, 2/12, Nisan 1983, s. 24.
 (330). Y.a.g.m., s. 25.
 (331). B. Üzer, Rejyonizm, Universalizm ve Çağdaş Mimarimiz Üzerine Bir Deneme, s. 65.

Ü Ç Ü N C Ü B Ö L Ü M

- (1). M. Duverger, Sosyal Bilimlere Giriş. Ankara, Bilgi Yayınevi, Kasım 1980, s. 96-196.
 (2). N. Karasar, Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara, MATBAŞ Matbaacılık ve Ambalaj Sanayii, 1982, s. 80-83.
 (3). S. Kaptan, Bilimsel Araştırma Teknikleri. Ankara, Ayyıldız Matbaası A.Ş., 1973, s. 160-169.
 (4). Y.a.g.e., s. 190.
 (5). N. Karasar, ay. es., s. 82-86.
 (6). G.W.F. Hegel, La Phénoménologie de l'Esprit (1807), tome I, traduction par J. Hyppolite, Paris, Editions Montaigne, 1941, s. 18.
 (7). MİLLİYET gazetesi 29 Ekim 1985.
 (8). Anon., Sedad Hakkı Eldem 50 Yıllık Meslek Jübilesi, Mimar Sinan Üniversitesi Yayın No: 1, 1983, s. 49.

F O T O Ğ R A F K A Y N A K L A R I

- (58). S. Giedion, Raum Zeit Architectur. Otto Maier Verlag, Ravensburg, 1965, s. 471.
 (59). C. Norberg-Schulz, Meaning in Western Architecture, Rizzoli, New York, 1980, s. 189.
 (60). Y.a.g.e., s. 191.
 (61). Y.a.g.e., s. 198.
 (62). Y.a.g.e., s. 193.
 (63). M. Sözen, Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı, s. 204.
 (64). İ. Aslanoğlu, Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı, s. 379.
 (65). M. Sözen, ay. es., s. 182.
 (66). İ. Aslanoğlu, ay. es., s. 397.
 (67). M. Sözen, ay. es., s. 188.
 (68). C. Jencks, Mouvements Modernes en Architecture, s. 116.
 (69). Y.a.g.e., s. 48.
 (70). Y.a.g.e., s. 117.
 (71). R. Banham, Age of The Master A Personal View of Modern Architectur, London, The Architectural Press Ltd., 1978, s. 108.
 (72). C. Jencks, ay. es., s. 27.
 (73). M. Sözen, ay. es., s. 287.
 (74). Y.a.g.e., s. 292.
 (75). Y.a.g.e., s. 296.
 (76). Y.a.g.e., s. 290.
 (77). Y.a.g.e., s. 204.
 (78). C. Jencks, ay. es., s. 162.
 (79). Y.a.g.e., s. 153.
 (80). Y.a.g.e., s. 227.
 (81). Y.a.g.e., s. 190.
 (82). Y.a.g.e., s. 204.
 (83). M. Sözen, ay. es., s. 305.
 (86). Y.a.g.e., s. 301.
 (87). Y.a.g.e., s. 391.

Diğer fotoğraflar araştırmacı tarafından çekilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA

- AKÇURA, T. Ankara Türkiye Cumhuriyeti'nin Başkenti Hakkında Monografik Bir Araştırma, O.D.T.O. Mimarlık Fakültesi Yayını No: 16, Ankara, GİM Güzel İstanbul Matbaası, 1971.
- AKSOY, E. Mimarlıkta Tasarım İletim ve Denetim, K.T.O. Yayınları, İstanbul, Gün Matbaası, 1975.
- AKSOY, Ö. Uyum Sürecinin 'Mimarlık Sistemi' İçinde Örneklenmesi, K.T.O. Yayınları, Genel Yayın no: 66, Fakülte yayın no: 26, Trabzon, K.T.O. Matbaası, 1974.
- ALSAC, Ö. Türkiye'deki Mimarlık Düşüncesinin Cumhuriyet Dönemi İçindeki Evrimi, Trabzon, K.T.O. İnşaat Mimarlık Fakültesi Yayını, 1976.
- ALTABAN, Ö. ve d. "Arsa Pazarı-İmar Planı İlişkileri ve Ankara Örneği", Türkiye'de İmar Planlaması, der. T. Gök, Ankara, O.D.T.O. Mimarlık Fakültesi Baskı İşliği, Nisan 1980, s. 135-167.
- Ankara Klübü, Ankara Rehberi, İstanbul, Pulhan Matbaası, 1949.
- Anon., Ankara Şehri İmar Komisyonu Raporu, Ankara, Doğu Ltd. O. Matbaası, 1954.
- Anon., "Ankara, Ulus Meydanı Çarşı ve Büro Binası Proje Yarışması", MİMARLIK, 7/1967, s. 15-25.
- Anon., "Belediyeler Bankası Proje Misabakası", ARKİTEKT, 1935 cildi, s. 287-295.
- Anon., "İnhisarlar U. Md. Ankara Depo ve İmlâhanesi", ARKİTEKT, 1943 cildi, s. 51-58.
- Anon., Kent Toprakları Sorunu, İstanbul, Gün Matbaası, 1973.
- Anon., "Merkez Bankası İdare Merkezi Proje Yarışması Sonuçlandı", MİMARLIK, 5/1973, s. 5.
- Anon., Sedad Hakkı Eldem 50 Yıllık Meslek Jübilesi, İstanbul, Sinan Üniversitesi, Yayın No. 1, 1983.
- Anon., Türkiye'de Kentleşme, Ankara, GİM Güzel İstanbul Matbaası, 1971.
- Anon., "Türkiye İş Bankası A.Ş. Genel Müdürlük Binası, Ankara", ARKİTEKT, 1978 cildi, s. 4-8.
- Anon., "Vakıflar Bankası T.A.O. Genel Müdürlük Yapısı", MİMARLIK, 4/1976, s. 117-120.
- Anon., "Yapı ve Kredi Bankası Ankara Binası", ARKİTEKT, 1974 cildi, s. 5.
- ARKAN, S. "Hariciye Köşkü, Ankara", ARKİTEKT, 1935 cildi, s. 311-316.
- ASLANOĞLU, İ. Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı, Ankara, O.D.T.O. Mimarlık Fakültesi Basım İşliği, 1980.
- ATADEMİR, H.R. Aristo'nun İlim ve Mantık Anlayışı, Ankara, A.O. İlahiyat Fakültesi Yayınları No: 124, 1974.
- ATALIK, G. Şehir Planlaması Kavramlaşması, İstanbul, Çağlayan Basımevi, 1974.
- ATASOY, A. Değişen İhtiyaçlar Karşısında Konut Tasarlamasının Mevcut Konutların Değerlendirilmesi Yolu ile Geliştirilmesi, Doktora tezi, İstanbul, İ.T.O. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, 1973.
- ATATUĞ, K., (der.), Ankara, Ankara, 1963.
- ATATÜRK, M.K. 10. Yıl Nutku, Ankara, Ankara Hipodromu, 29 Ekim 1933.
- ATATÜRK, M.K. Dördüncü Kurultayı Açış Nutku, Ankara, T.B.M.M., 9 Mayıs 1935.
- ATATÜRK, M.K. Söylev (Nutuk), İki cilt, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1981.
- ATAY, F.R. Çankaya, İstanbul, Doğan Kardeş Matbaacılık Sanayi A.Ş. Basımevi, 1969.
- AYDEMİR, Ş.S. Tek Adam, 1. cilt, İstanbul, Yükselen Matbaası, 1966.
- AYGEN, S., ERKMAN, U. "Maliye Bakanlığı", MİMARLIK, 4/1975, s. 17-23.
- BADIOU, A., BELLASSEN, J., MOSSOT, L. Le Noyau Rationnel de La Dialectique Héqélieenne. Paris, François Maspero, 1976.
- BEKTAŞ, C. Mimarlık Çalışmaları, Yaprak Kitabevi, Ankara, Maya Matbaacılık ve Yayıncılık Ltd. Şti. 1979.
- BANHAM, R. Age of The Master A Personal View of Modern Architecture, London, The Architectural Press Ltd., 1978.
- BENEVOLO, L. Modern Mimarlığın Tarihi, çev. A. Tokatlı, 1. cilt, İstanbul, Çevre Yayınları, 1981.
- BERKES, N. Türkiye'de Çağdaşlaşma, Ankara, Bilgi Basımevi, 1973.
- BERKÖZ, S. Yapım'a Sistemler Yaklaşımı, İstanbul, İ.T.O. Mimarlık Fakültesi, 1973.
- BEYAZIT, N. Planlama ve Tasarlamaya Katılma, İstanbul, Teknik Üniversite Matbaası Gümüşsuyu, 1982.
- BROADBENT, G. Design in Architecture, Londra, John Wiley and Sons, 1973.
- BRUNSCHVIG, L. La Modalité du Jugement, Paris, Presses Universitaires de France, 1964.
- BUFFA, S.D. Operations Managements Problems and Models, London, John Wiley and Sons, 1972.
- CEMAL, A. Ankara, İstanbul, 1932.
- COLLINS, P. Changing Ideals in Modern Architecture 1750-1950, Montreal, Mc Gill University Press, 1967.
- ÇAKIN, Ş. "Çevrenin Değerlendirilmesinde Yöntem Bilimi", Çevre Yapı ve Tasarım, der. M. Pultar, Çevre ve Mimarlık Bilimleri Derneği, Ankara, O.D.T.O. Mimarlık Fakültesi Baskı İşliği, Eylül 1979, s. 129-143.

- DARBON, A. Les Catégories de La Modalité, Paris, Presses Universitaires de France, 1965.
- DE ZURKO, E.R. Origins of Functional Theory, New York, Columbia University Press, 1957.
- DUVERGER, M. Sosyal Bilimlere Giriş, Ankara, Bilgi Yayınevi, Kasım 1980.
- ECHENIOUE, E. "Models: A Discussion", ART, May 1970.
- ELDEM, S.H. "Millî Mimari Meselesi" (görüşler), ARKİTEKT, 1939 cildi, s. 220-223.
- ELDEM, S.H. "Elli Yıllık Cumhuriyet Mimarlığı", AKADEMİ, sayı 8, 4 Temmuz 1974, s. 8-70.
- Emlak Kredi Bankası, Türkiye Cumhuriyeti'nin Elliinci Yılında Türkiye Emlak Kredi Bankası, Ankara, 1973.
- ERTÜRK, Z. Kullanıcı Konforu Açısından Boyutsal Gereksinmelerin Saptanması İçin Bir Yöntem, Doktora Tezi, Ankara, Bizim Büro Baskı Atölyesi, 1977.
- EVREN, M. Türkiye'de Arsa-Yapı Sorunları ve İlişkileri, İstanbul, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, 1970.
- EVYAPAN, G.A. Kentleşme Olgusunun Hızlanması Nedeniyle Yapılar Yakın Çevresi Düzeyinde Acık Alan ve Mekanların Değişimi, Ankara, O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, 1981.
- GIEDION, S. Raum Zeit Architektur, Ravensburg, Otto Meier Verlag, 1965.
- GIEDION, S. 1960'larda Mimari Ömitler ve Kuskusu, çev. Selçuk Batur, İstanbul, Üzaydın Matbaası, Şubat 1965.
- GIESELMANN, R. "Yeni Bir Görev Olarak Cephe", çev. Ömer Gülsen, YAPI 46,5/1982, Gnkur., Türk İstiklal Harbi, IV. cilt, Ankara, Gnkur. Basımevi, 1966.
- Gnkur., Atatürk (Komutan, Devrimci ve Devlet Adamı Yönleriyle), Ankara Gnkur. Basımevi, 1980.
- GÜKBERK, M. Felsefe Tarihi, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1967.
- GÜKÇE, G. "Mimaride Cephe ve Strüktür", YAPI 46, 5/1982, s. 39-45.
- GROPIUS, W. Yeni Mimari ve Bauhaus, çev. Özgünöl-Erdem Aksoy, İstanbul, Ertur Matbaası, Kasım 1967.
- GÜR, Ş.Ö. "Mimarlık Eğitiminde Katımlı Tasarım", Tasarım ve İnsan Bilimleri, der. Zafer Ertürk, Trabzon, Karadeniz Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş., 1979, s. 75-85.
- GÜR, Ş.Ö. "Yöre Mimarlığı: Nostalgia", MİMARLIK, 2/1984, s. 3-5.
- GÜR, Ş.Ö. Toplumsal İlişki ve Tasarım, K.Ü. Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Genel Yayın No: 85, Fakülte Yayın No: 27, Trabzon, K.Ü. Basımevi, 1985.
- GÜREL, S. Uzay Organizasyonlarında Yeni Gelişmeler, İstanbul, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, 1968.
- GÜREL, S. "Mimarının Son 25 Yılında (1959-1984) Bina Tasarımı İle Yapı Strüktürü Arasındaki Bağlantılar", Mimarının Son 25 Yılı Semineri, İstanbul, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, 1984, s.5-6.
- HANDLER, B. Systems Approach to Architecture, New York, Elsevier, 1970.
- HARKNESS, T. "Visual Analysis Techniques: Outfitting Your Tool Box", Symposium Proceedings, Environmental Impact Analysis, Current Methodologies Futur Direction, Urbana, University of Illinois, 1976, s. 59-73.
- HEGEL, G.W.F. La Phénoménologie de L'Esprit (1807), tome I, trad. J. Hyppolite, Paris, Editions Montaigne, 1947.
- HEGEL, G.W.F. Science de la Logique (1812-1816), Trad. S. Jankélévitch, Paris, Editions Aubier, 1949.
- HEGEL, G.W.F. Encyclopédie des Sciences Philosophiques en Abrégé (1830), trad. M. de Gandillac, Paris, Editions Gallimard, 1970.
- HEGEL, G.W.F. Morceaux Choisis I, trad. H. Lefebvre et N. Guterman, Paris, Editions Gallimard, 1969.
- HIZIR, H. Felsefe Yazıları, İstanbul, İstanbul Matbaası, 1976.
- İGDEMİR, U. Atatürk'ün Yaşamı, I. cilt, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1980.
- İNAN, U. "Uygulamalar, Ankara Koç İşhanı", MİMAR, 1/1981, s. 23-29.
- JANSEN, H. "Ankara İmar Planı İzah Raporu", çev. M. Yenen, MİMARLIK, 3/1948, s. 19-23.
- JANSEN, H. "Ankara İmar Planı İzah Raporu", çev. M. Yenen, MİMARLIK, 4/1948, s. 20-21.
- JANSEN, H. "Ankara İmar Planı İzah Raporu", çev. M. Yenen, MİMARLIK, 5/1948, s. 23-26.
- JANSEN, H. "Ankara İmar Planı İzah Raporu", çev. M. Yenen, MİMARLIK, 6/1948, s. 29-32.
- JENCKS, C. Mouvements Modernes en Architecture, Editeur P. Mardaga, Bruxelles, Liege, 1977.
- JENCKS, C. Late-Modern Architecture, London, Academy Editions, 1980.
- JOEDICKE, J. Modern Mimarlığın Gelişimine Genel Bakış, der. O. Göçer, B. Özer, İstanbul, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, 1964.
- KANDEMİR, S. Ankara Vilayeti, Ankara, 1932.
- KANDİL, M. "Mimarlıkta Teknolojik Dolayım Üzerine", bildiri, Mimarlık ve Teknoloji Simpozyumu, 23-24-25 Haziran 1982, K.T.Ü., Trabzon.
- KANT, I. Critique de la Raison Pure (1787), trad. J. Barni, Paris, Garnier-Flammarion, 1976.
- KAPTAN, S. Bilimsel Araştırma Teknikleri, Ankara, Ayyıldız Matbaası A.Ş., 1973.
- KARASAR, N. Bilimsel Araştırma Yöntemi, Ankara, MATBAŞ Matbaacılık ve Ambalaj Sanayii, 1982.
- KELEŞ, R. Kentbilim İlkeleri, Ankara, Sevinç Matbaası, 1976.

- KELEŞ, R. Atatürk Çağdaş Ankara ve Kentbilim, İnsan Hakları Yıllığı 3-4'den ayrı bası, Ankara, Sevinc Matbaası, 1983.
- KIRAY, M.B. Ürgütlenemeyen Kent İzmir'de İş Hayatının Yapısı ve Yerleşme Düzeni, Ankara, Ayyıldız Matbaası A.Ş., 1972.
- KORTAN, E. Türkiye'de Mimarlık Hareketleri ve Eleştirisi 1950-1960, O.D.T.O. Mimarlık Fakültesi Yayın No: 18, Ankara, Mars Matbaası, 1971.
- KORTAN, E. Türkiye'de Mimarlık Hareketleri ve Eleştirisi 1960-1970, O.D.T.O., Mimarlık Fakültesi Yayın No: 23, Ankara, Baylan Matbaası, 1974.
- KORTAN, E. "Ankara'da Son On Yılda Mimari Gelişmeler Üzerine", YAPI, 1977, sayı: 25, s. 50-52.
- KUNTAY, O. "Essai Sur le Probleme de la Circulation et du Transport d'Ankara", Basılmamış doktora tezi, Paris, Paris Üniversitesi, 1969.
- KUNTAY, O. "Mekanda Fiziksel Erişilebilirlik ve Çekim Gücü", Basılmamış doçentlik tezi, Trabzon, K.T.O. 1976.
- KURUYACICI, A. "Ankara'da Tiyatro Binası İhtiyacımız ve Serqievi", MİMARLIK, 3-4/1946, s. 14-15.
- LEWIS, B. Modern Türkiye'nin Doğuşu, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1970.
- LUDI, J.-C. ve d. Paysages ve Pertinence Architecturale, Geneve, C.R.A.AL., Université de Geneve, 1976.
- LYNCH, K. The Image of The City, Cambridge, Mass. The MIT Press, 1967.
- MARKUS, T. "The Role of Building Performance Measurement and Appraisal in Design Method", Design in Architecture, yay. G. Broadbent ve A. Ward, Londra, Lund Humphries, 1969.
- MENTEŞE, E., (der.), "Paris'te Devir Açan Yapı: Beaubourg Milli Sanat ve Kültür Merkezi", ARKİTEKT, 1978 cildi, s. 62-64.
- NORBERG-SCHULZ, C. Meaning in Western Architecture, New York, Rizzoli, 1980.
- ÖKE, A. "Bina Tasarlaması Metodlarının Değişimi", MİMARLIK, 8/1968.
- ÖZEK, V. Mimarlıkta Gösterge ve Simge-Eşik Aşamasının Belirlenmesi, Doktora tezi, Trabzon, Karadeniz Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş., 1980.
- ÖZER, B. Günümüzde Resim Heykel Mimarlık Bakışlar, İstanbul, Kağıt ve Basım İşleri A.Ş., 1969.
- ÖZER, B. Rejyonalizm Universalizm ve Çağdaş Mimarimiz Üzerine Bir Deneme, Doktora tezi, İstanbul, İ.T.O. Mimarlık Fakültesi Bası Atölyesi, 1970.
- ÖZER, F. Çağdaş Mimari Dizaynlamada Tarihsel Sürekliliğin Değerlendirilmesi, İstanbul, İ.T.O. Matbaası Gümüşsuyu, 1982.
- ÖZER, F. "Neden Son 25 Yılı?", Mimarinin Son 25 Yılı Semineri, 24-27 Nisan 1984, (Bildiriler), İstanbul, İ.T.O. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, 1984, s. 1-4.
- ÖZKAN, E. "Yapım Sistemleri'nin Seçimi İçin Bir Yöntem", Doktora tezi, Trabzon, K.T.O. Baskı Atölyesi, 1976.
- ÖZSAN, V. "Uygulamalar, Atatürk Bulvarı Üzerinde İşhanı-Mağaza", MİMAR, 1/1980, s. 7-13.
- ÖZTAN, Y. Ankara Şehri ve Çevresi Yeşil Saha Sisteminin Peyzaj Mimarisi Prensipleri Yönünden Etüd ve Tayini, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1968.
- ÖZTAN, Y. "Ankara Kenti Yeşil Alanlarının Bugünkü Kullanış Biçimlerinin Eleştirisi ve Öneriler", bildiri, Ankara Yeşil Alan Sorunu ve Atatürk Orman Çiftliği Semineri, düz. Mimarlar Odası Ankara Şubesi ile Şehir Planlama Mimar ve Mühendisleri Odası, Ankara, 12-13 Haziran 1975.
- ÖZTÖRK, K. Mimarlıkta-Tasarım Sürecinde-Cephelerin Estetik Ağırlıklı Sayısal/Nesnel Değerlendirilmesi İçin Bir Yöntem Araştırması, Doktora tezi, Trabzon, Karadeniz Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş., 1978.
- PEHLIVANLI, B., BIRKAN, G. "Mimari Arif Hikmet Koyunoğlu ile Bir Söyleşi", MİMARLIK, 1/1977, s. 8-16.
- PEVSNER, N. Ana Çizgileriyle Avrupa Mimarlığı, çev. Selçuk Batur, İstanbul, Yayıncılık Matbaası, 1977.
- RICHARDS, J.M., MOCK, E.B. Modern Mimarlığa Giriş, Çev. Aptullah Kuran, Ankara, Mars Matbaası, 1966.
- SAYAR, Z. "Yabancı Mimara Verdiğimiz Servet", ARKİTEKT, 1938 cildi,
- SAYAR, Z. "Mimarlığımız 1923-1950" anketine yanıt, MİMARLIK, 2/1973, s. 20-23.
- SÖYLEMEZOĞLU, K. "Mimarlığımız 1923-1950" anketine yanıt, MİMARLIK, 2/1973, s. 24-33.
- SÖZEN, M. "Türklerde Anıt", MİMARLIK, 7/1973, s. 7-20.
- SÖZEN, M. Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, TISA Matbaası, 1984.
- SÖZEN, M., TAPAN, M. 50 Yılın Türk Mimarisi, İş Bankası Kültür Yayınları: 122, İstanbul, Kral Matbaası, 1973.
- SENER, H. Geleneksel Konutların Onarımı, Yenileme Çalışmalarına İhtiyaçsal Değerlendirme Yolu ile Bir Yaklaşım, Doktora tezi, İstanbul, İ.T.O. Mimarlık Fakültesi, 1977.
- ŞENYAPILI, Ö. "Ankara'70", MİMARLIK, 3/1970, s. 20-44.
- ŞENYAPILI, Ö. Kentleşen Köylüler, Karacan Armağanı 1977, Dilek Matbaası, Haziran 1978.
- ŞENYAPILI, T. Bütünleşmemiş Kentli Nüfus Sorunu, O.D.T.O. Mimarlık Fakültesi Yayını No: 27, Ankara, Baylan Matbaası, 1978.
- TANKUT, G. "Atatürk Döneminin İlk Toplu İmar Denemesi Ankara", AMME İDARESİ DERGİSİ, cilt: 14, sayı: 14, Aralık 1981, s. 113-119.

- TAPAN, M. "Türkiye'de Uygarlık Bayındırlık Kentleşme ve Atatürk", Çağdaş Düşüncenin Işığında Atatürk, Dr. Nejat Eczacıbaşı Vakfı Yayınları, İstanbul, Teknoğrafik Basımevi Tesisleri, Kasım 1986, s.379-413.
- T.C. Ankara Şehremaneti, Ankara Şehrinin Profesör M. Jausseley, Jansen ve Brix Tarafından Yapılan Plân ve Projelerine Ait İzahnameler, Ankara, 1929.
- T.C. D.İ.E. Genel Nüfus Sayımı İdari Bölünüsü 26.10.1975, Ankara, D.İ.E. Matbaası, 1977.
- T.C. D.İ.E. 12 Ekim 1980 Genel Nüfus Sayımı Telgrafla Alınan Geçici Sonuçlar, Ankara, D.İ.E. Matbaası, 1980.
- T.C. İmar ve İskân Bakanlığı, 50 Yılda İmar ve Yerleşme 1923-1973, Ankara, 1973.
- TEKELİ, İ. "Çeşitli Sistem Yaklaşımları ve İç İlişkileri Üzerine", AMME İDARESİ DERGİSİ, Ankara, Aralık 1971.
- TEKELİ, İ. "Tasarım Sürecinin Bilimselleştirme Çabaları", bildiri, Mimarlık Eğitimi Semineri, düz. Mimarlar Odası, Trabzon 10-11 Aralık 1976.
- TEKELİ, İ. Türkiye'de Kentleşme Yazıları, Ankara, Erk Matbaası, 1982.
- TEKELİ, İ. "Türkiye'de Mimarlığın Gelişiminin Toplumsal Bağlamı 1923-1950", BOYUT, 2/12, Nisan 1983, s. 24-26.
- TEKELİ, İ., GÖLÜKSOZ, Y., OKYAY, T. Gecekondu Dolmuşlu İsportalı Şehir, İstanbul, Yelken Matbaası, 1976.
- TEKELİ, İ., İLKİN, S. Bahçeli Evlerin Üyküsü, Ankara, Kent-Koop Yayını, 1984.
- TEKELİ, İ., MENTES, G. "Türkiye'de Holdingleşme ve Holding Sistemlerinin Mekanda Ürgütlenmesi", Türkiye'de Kentleşme, İ. Tekeli, Ankara, Erk Matbaası, 1982, s. 261-297.
- TEKELİ, İ., ORTAYLI, İ. Türkiye'de Belediyeciliğin Evrimi, 1. kitap, Ankara, Ayyıldız Matbaası A.Ş. 1978.
- TUNAYA, T.Z. Devrim Hareketleri İçinde Atatürk ve Atatürkçülük, İstanbul Formül Matbaası, 1981.
- TOMERTEKİN, E. Türkiye'de Şehirleşme, İstanbul, İ.O. Edebiyat Fakültesi Matbaası, 1973.
- UNARAN, E. "Ankara Kızılay Tesisleri Yarışması", MİMAR, 1/1981, s. 38-40.
- ONSAL, B. "Mimarlığımız 1923-1950" anketine yanıt, MİMARLIK, 2/1973, s. 34-45.
- ONSAL, B. "Boğaziçi'nde Bir Mimar", ARKİTEKT, 1973 cildi, s. 178-180.
- ÖNÜĞÖR, M. Kültür Farklarının Mutfaklarda Mekan Gereksinmelerine Etkilerinin Saptanmasında Kullanılabilecek Bir Ergonomik Metod, Doktora tezi, İstanbul, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, 1973.
- Yapı ve Kredi Bankası, Atatürk Kitanlığı Kataloğu, İstanbul, 1973.
- YAVUZ, F. Ankara'nın İmarı ve Şehirciliğimiz, Ankara, A. Ü. S. B. F. Yayını: 21-3, 1952.
- YAVUZ, F. Kentsel Topraklar Ölkemizde ve Başka Ölkelerde, Ankara, S.B.F. Basın ve Yayın Yüksek Okulu Basımevi, 1980.
- YAVUZ, Y. "Cumhuriyet Dönemi Ankara'sında Mimari Biçim Endişeleri", MİMARLIK, 11-12/1973, s. 26-44.
- YAVUZ, Y. Mimar Kemalettin ve Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi, Ankara, O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Basım İşliği, 1981.
- YENİŞEHİRLİOĞLU, S. Felsefe Diyalektik Bilgi Kuramı (Epistemoloji), Doçentlik tezi, Ankara Üniversitesi D.T.C.F. Yayınları No: 321, Ankara, A.Ü. Basımevi, 1982.
- YÜCEL, A. "Sunus: Çağdaş Mimarlık, Çevre, Anlam ve Mimarlığımız Üzerine", MİMARLIK, 11-12/1982, s. 3-7.
- YÖREKLİ, K.F. Çevre Görsel Değerlendirmesine İlişkin Bir Yöntem Araştırması, Doktora tezi, İstanbul, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, 1977.
- ZEVİ, B. Toward an Organic Architecture, London, Faber and Faber, 1950.

Ö Z G E Ç M İ Ş

Mustafa KANDİL 19 Mayıs 1948'de Hendek'te doğdu. İlk ve orta öğrenimini Hendek ve Sakarya'da yaptı. Temmuz 1975 tarihinde K.T.Ü. İnşaat-Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nden mezun oldu. Aynı yıl Bölüm'e, Mimari Tasarım Teori ve Yöntemleri (Bina Bilgisi) bilim dalına asistan olarak alındı. Kasım 1977'de Doktora'ya yazıldı.

Haziran 1977 - Mart 1979 tarihleri arasında Fransa'da görevlendirildi. Bu dönem içinde çeşitli mesleki incelemelerin yanısıra;

- * Université de Paris I - Panthéon - Sorbonne'da (Paris), ve
- * Ecole Nationale des Ponts et Chaussée'de (Paris)

dersler aldı.

Ağustos 1980 - Şubat 1982 tarihleri arasında askerlik görevi ile Bölüm'den ayrıldı. Bu görev (1 nci Ordu İnşaat-Emlak Bşk., P.Atğm., İstanbul) sırasında proje, röhlöve ve restorasyon çalışmalarını ile değişik şantiyelerde kontrol mimari olarak çalıştı.

Halen K.Ü. Mühendislik - Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nde Araştırma Görevlisi'dir. Bölüm'deki Mimari Proje derslerinde grup yürütücülüğü yapmaktadır. Ayrıca, K.Ü. Orman Fakültesi'nde Teknik Resim (1976-1977 Kış Yarıyılı), Gümüşhane Meslek Yüksek Okulu'nda Bina Bilgisi ve Yapı Bilgisi (1983 Yaz Yarıyılı) derslerini yürütmüştür.

Akademik çalışma ve yayınları:

- * "Mimarlıkta Bilimsellik Üzerine", Bildiri, Mimarlıkta İkinci Kademe Eğitimi: Kuram, Araştırma, Uygulama Semineri, O.D.T.Ü., 21-23 Mart 1977, Ankara.
- * "Mimarlıkta Bilimsellik", Mimarlık Bilimi Kavram ve Sorunları, der. Mustafa Pultar, Ankara, Çevre ve Mimarlık Bilimleri Derneği, Ağustos 1978.
- * "Sistem Olarak Çevre Olgusu, Genel Olarak Sistemler Yaklaşımı ve Mimarlık", Trabzon, K.T.Ü. MİMARLIK BÜLTENİ, sayı 5, 1980.
- * "Eytışimci Yöntem Tanımı Üzerine ve Mimarlık", Trabzon, K.T.Ü. MİMARLIK BÜLTENİ, sayı 7, Mayıs 1982.
- * "Mimarlıkta Yöntem Arayışları Üzerine Bazı Düşünceler", Tasarlama (Dizayn) 1. Ulusal Kongresi Bildirileri, Nigan Beyazıt ve d., İstanbul, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, 1982.
- * "Değişen Mimari Çevrede Araştırmalar İçin Eytışimci Yöntem", Tasarlama (Dizayn) 1. Ulusal Kongresi Bildirileri, Nigan Beyazıt ve d., İstanbul, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, 1982.
- * "Mimarlıkta Teknolojik Dolayım Üzerine", Bildiri, Mimarlık ve Teknoloji Simpozyumu, K.T.Ü., 23-24-25 Haziran 1982, Trabzon.
- * "Bina Bilgisi Ders Notları" , (Fotokopi ile çoğaltma), Gümüşhane, K.Ü. Gümüşhane Meslek Yüksek Okulu, Temmuz 1983.
- * "Yapı Bilgisi Ders Notları", (Fotokopi ile çoğaltma), Gümüşhane, K.Ü. Gümüşhane Meslek Yüksek Okulu, Temmuz 1983.
- * "G.W.F.Hegel'den (1770-1831) Mimarlığa İlişkin Seçmeler - I", MİMARLIK, 7/ 1983.
- * "G.W.F.Hegel'den (1770-1831) Mimarlığa İlişkin Seçmeler - II", MİMARLIK, 10/1983.
- * "G.W.F.Hegel'den (1770-1831) Mimarlığa İlişkin Seçmeler - III", MİMARLIK, 11-12/1983.
- * "Çağdaş Türkiye Mimarlığı", Bildiri, K.Ü. Mimarlık Bölümü Semineri, 1986 Yaz Yarılı, Trabzon.
- * "Düzensiz Kentleşme Sürecinde Mimari Çevre", Bildiri, Çevre-1986 Simpozyumu, 5-7 Haziran 1986, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- * "Atatürk Döneminde Mimarlık Hareketleri", Trabzon, KARADENİZ Gazetesi, 29 Ekim 1986.